

BEREGSZÁSZI ANIKÓ – GAZDAG VILMOS

SEGÉDKÖNYV
A STILISZTIKA
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

Beregszász, 2023

Beregszászi Anikó – Gazdag Vilmos

**SEGÉDKÖNYV
A STILISZTIKA TANULMÁNYOZÁSÁHOZ**

**II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport**

Beregszászi Anikó – Gazdag Vilmos

**SEGÉDKÖNYV
A STILISZTIKA TANULMÁNYOZÁSÁHOZ**

Beregszász, 2023

Дане видання містить лекційні матеріали, практичні завдання та літературу до курсу *Основи угорської стилістики*.

Затверджено до використання у навчальному процесі
на засіданні кафедри філології ЗУІ ім. Ф. Ракоці II
(протокол №95 від 21 серпня 2023 року)

Розглянуто та рекомендовано Навчально-методичною радою
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
(протокол №11 від 29 серпня 2023 року)

Рекомендовано до видання в електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
(протокол №60 від 1 вересня 2023 р)

Підготовлено до видання у друкованій та електронній формі (PDF) кафедрою
філології спільно з Видавничим відділом Закарпатського угорського
інституту імені Ференца Ракоці II

Автори:

Берегсасі Аніко – професор; доктор габілітований з галузі мовознавство, професор кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Вільмош Газдаг – доктор філософії з галузі гуманітарні науки, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Рецензенти:

Ванчо Ільдико – доктор габілітований з галузі «Гуманітарні науки», спеціальність філологія, доцент Інституту угорської мови та літературознавства Університету філософа Константина у місті Нітра

Кейс Маргарита – доктор філософії з галузі гуманітарні науки, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Чордаш Василь – доктор філософії з галузі гуманітарні науки, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За зміст відповідальність несуть розробники.

Відповідальні за випуск:

Олександр Добош – начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
(адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта:
foiskola@kmf.uz.ua)

© Аніко Берегсасі, Вільмош Газдаг 2023

© Кафедра філології ЗУІ ім. Ф. Ракоці II, 2023

Jelen kiadvány *A magyar stilisztika alapjai* című tantárgyhoz kapcsolódó előadások anyagait, a kapcsolódó gyakorlati feladatokat és olvasmányokat tartalmazza.

Az oktatási folyamatban történő felhasználását jóváhagyta

a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke
(2023. augusztus 21., 95. számú jegyzőkönyv).

Megjelentetésre javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Oktatási és Módszertani Tanácsa

(2023. augusztus 29. 11. számú jegyzőkönyv)

Elektronikus formában (PDF fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa

(2023. szeptember 1. 60. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszéke, valamint Kiadói Részlege.

Szerzők:

Dr. Habil. Beregszászi Anikó – professzor, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc
Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének tanszékvezető professzora

Dr. Gazdag Vilmos – docens, PhD, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola Filológia Tanszékének docense

Szakmai lektorok:

Dr. Habil Vančo Ildikó – professzor, a Nyitrai Konstantin Filozofus Egyetem,
Közép-Európai Tanulmányok Kara, Magyar Nyelv és Irodalomtudományi
Intézetének professzora

Dr. Kész Margit – docens, PhD, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola Filológia Tanszékének docense

Dr. Csordás Iászló – docens, PhD, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola Filológia Tanszékének docense

A tartalomért kizárólag a szerkesztők felelnek.

A kiadásért felel:

Dobos Sándor – a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói
Részlegének vezetője

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász,
Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua)

© Beregszászi Anikó, Gazdag Vilmos 2023

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2023

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	8
A STÍLUSRÓL.....	10
Mi a nyelvi stílus? Mi befolyásolja a stílust? A stílus mint a nyelv használata, a nyelv megnyilvánulási formája. Mi a stílusérzék? ..	11
A stílus mint nyelvi jelenség.....	13
A STILISZTIKA TUDOMÁNYA	18
A stílus szó eredete	18
A stilisztika történetéből.....	18
A stilisztika tudománya	19
A stilisztika a nyelvi stílus tudománya	20
STILÉMA – STÍLUSESZKÖZ	22
A STÍLUSÉRTÉK	33
Az állandó és az alkalmi stílusérték.....	34
Az adekvát és az inadekvát stílus	36
NYELV ÉS KOMMUNIKÁCIÓ	48
A kommunikáció funkciói	49
A kommunikáció szabályai.....	53
A FUNKCIONÁLIS STILISZTIKA	59
A TÁRSALGÁSI STÍLUS	76
A társalgási stílus nyelvi jellemzői.....	77
A társalgási stílus műfajai.....	78
Szolidaritás és udvariasság a társalgásban.....	81
A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVHASZNÁLAT SAJÁTOS JELLEMZŐI.....	86
Névhasználat és megszólítási szokások a kárpátaljai magyar nyelvben.....	86
A kétnyelvűség nyelvi következményeiként meghonosodott kölcsönszavak.....	90
Nyelvváltás (kódváltás) a társalgás során a kárpátaljai magyar nyelvben.....	95

A KÖZÉLETI SZÓBELISÉG	114
A közéleti szóbeliség nyelvi jellemzői	115
A beszéd klasszikus felépítése.....	117
A beszéd nem nyelvi jegyei	124
A vita	128
A megbeszélés	129
A felszólalás és a hozzászólás	129
A TUDOMÁNYOS STÍLUS	141
A tudományos stílus nyelvi jellemzői.....	142
A tudományos stílus műfajai	143
A PUBLICISZTIKAI STÍLUS.....	166
A publicisztikai stílus nyelvi jellemzői.....	174
A nyomtatott sajtótermékek sokfélesége	175
A publicisztikai stílus főbb műfajai.....	177
A hirdetés a reklám fogalma és szerepe a hétköznapiakban	189
A címadásról.....	194
KÖZÉLETI ÍRÁSBELISÉG. A HIVATALOS STÍLUS	199
A hivatalos stílus nyelvi jellemzői.....	200
A hivatalos levél tartalma és formája	208
A leggyakoribb hivatalos levélformák.....	212
Az önéletrajz és típusai	218
A meghívó	222
A közéleti tájékoztató feliratok.....	225
A SZÉPIRODALMI STÍLUS.....	237
A szépirodalmi stílus nyelvi jellemzői	249
A többi stílusréteg elemeinek megjelenése a művészi stílusban	249
Mitől egyéni az író stílusa?.....	252
A képszerűség stíluseszközei.....	257
SZAKKIFEJEZÉSEK SZÓTÁRA	290
IRODALOM.....	291

ELŐSZÓ

A stílus nem egyéb, mint az a rend és lendület, amit gondolatainkba viszünk.

Georges-Louis de Buffon

Minden ember napi rendszerességgel találja magát olyan helyzetben, ahol kommunikálnia kell. Olyan helyzetben, ahol arra van szükség, hogy a szavaival megformálhassa gondolatait, kifejezhesse a véleményét, meggyőzhesse, vagy akár cselekvésre bírhatta beszédpartnerét. Azt szokás mondani, hogy beszélni mindenki tud. De valóban mindenki és minden körülmény között tud beszélni? Rengeteg dolog befolyásolhatja azt, hogy éppen miként is szólalunk meg. Ezek között a tényezők között pedig értelemszerűen rendet kell tudnunk tenni ahhoz, hogy a beszédünk hozzánk, a partnerünkhöz, a témához és a helyzethez is maximálisan illeszkedjen.

Nyelvünkkel már kisgyermek korunk óta tudatosan játszunk. Méghozzá nem is akárhogy! Úgy játszunk, hogy az számunkra mindig a legkedvezőbb eredményre vezessen. A boltban édesanyánk karját cibálva, hangosan, néha akár erős érzelmi túlzás közepette adjuk tudtára, nem csak neki, de minden ott lévőknek, hogy bizony mi csokoládét szeretnénk enni! Néhány év múltán már szépen álcázott szavakkal közöljük a szüleinkkel az új technikai eszközökre vonatkozó igényünket, a buliba való eljutási szándékunkat. Van úgy, hogy amit mondunk, az azt is jelenti, amit a bennük szereplő szavak összessége, de úgy is, hogy épp valami másat jelent. Ki nem mondott szabályok mentén, de folyton játszunk!

Életünk során sok minden rutinszerűvé válik. Vannak olyan helyzetek, amelyek időről időre megismétlődnek, amelyekben könnyedén boldogulunk. És nyilván olyan helyzetekkel is rendszeresen szembekerülünk, amelyek nem tartoznak a megszokottakhoz.

A tanári pályára készülve egyre gyakrabban fogjátok ti is magatokat olyan helyzetekben találni, ami nem tartozik hozzá a korábbi életektől megszokottakhoz. Meg kell majd szólalnotok egész csoportok előtt, legyenek azok az órán jelenlévő csoporttársaitok, vagy akár egy államvizsgát fogadó bizottság tagjai. Fel kell majd lépjétek rendezvényeken, vagy akár meg kell, hogy nyissatok bizonyos rendezvényeket. S ami a legfontosabb, ki kell, hogy tudjatok majd állni az osztályterem elé, s úgy előadni a számotokra már természetesnek és magától értetődőnek tűnő információkat, hogy az az általános és középiskolai diákok számára is érdekes, érthető és befogadható legyen.

A stilsztika kurzus és a hozzá kapcsolódó, jelen kiadvány egyik legfontosabb célja az, hogy végigvezessen titeket az élet különböző területeihez kötődő kommunikációs lehetőségeken, s tájékoztatást, alternatívát nyújtson ahhoz, hogy minél inkább meg tudjatok majd felelni az életek során adódó kommunikációs kihívásoknak, kapcsolódjanak azok akár a mindennapi élethez, akár a tudományos szférához, vagy a hivatalos ügyintézéshez, akár a publicisztikához, vagy a szépirodalomhoz. A kiadvány feladatai igazán életből vett ötletek alapján igyekeznek segíteni azt, hogy tudatos, minden szituációban magabiztosan fellépő személy lehess majd! Egy olyan személy, akinek nem okoz gondot majd a főiskolai tárgyait záró vizsgán való megszólalás, akinek természetes az ünnepi előadásokon való meg- és felszólalás, s aki évek múltán ama sokat emlegetett asztal másik oldalára kerülve, immár pedagógusként kamatoztathatja azokat a „játéktapasztalatokat”, amelyeket a főiskolai éveit, s a stilsztika kurzus során szerzett!

Mert ahogyan Tomas Mann Varázshegyében olvashatjuk „*a szó az ember ékessége, csakis a szó teszi emberhez méltóvá az életet*”.

A szerzők

A STÍLUSRÓL

Mi a nyelvi stílus? Mi befolyásolja a stílust? A stílus mint a nyelv használata, a nyelv megnyilvánulási formája. Mi a stílusérzék?

A stílus kérdéseivel mindig akkor találkozunk, ha a **nyelv használatát** elemezzük! A konkrét, valóságos használatát, valamilyen tartalom megnyilvánulását, annak nyelvi megvalósulását. Elemezhetjük a költői beszédet, az írott szépirodalmi stílust, vagy valakinek az élőszóbeli megszólalását, beszédmódját, annak sajátosságait, a *megnyilvánulás* sajátos nyelvi jegyeit vizsgáljuk.

A tartalom (legyen az vers, regény, magánlevél, újságcikk, doktori disszertáció, hivatalos levél, reklám, felhívás) a stílus által valósul meg.

Mi befolyásolja a stílust? A válasz nem könnyű, ugyanis nagyon sok minden befolyásolja a stílust, olyan tényezők, amelyek önmagukban is variábilisek, vagyis változatosak és változóak: *mit mondunk?* (a megnyilatkozás tárgya, tartalma), *ki mondja?* (a megnyilatkozó személye), *kinek mondja?* (a kommunikációs partner), *mi célból mondja?* (a megnyilatkozás célja), *hol mondja?* (a megnyilatkozás helye), *mikor mondja?* (a megnyilatkozás ideje), valamint a *megnyilatkozó lelkiállapota*, a *megnyilatkozás műfaja*, a *műfaj követelményei* (pl. szerelmes vers vagy reklámszöveg) E tényezők összessége, vagyis a variációk lehetséges kombinációja határozza meg, hogyan nyilvánulunk meg egy konkrét nyelvhasználati szituációban, hogy hogyan alkotjuk meg nyelvileg az adott megnyilatkozást, vagyis ezen tényezők összessége határozza meg a stílust! Ezeket a tényezőket nevezhetjük egyszerűen és összefoglalóan beszédhelyzetnek is. Vagyis: a beszédhelyzet határozza meg a stílust! A beszédhelyzet (és tényezői) feltételezik az adekvát (a helyzetnek megfelelő, odaillő) műfajt, az adekvát nyelvi, magatartás-, viselkedés- és megszólalásbeli sajátosságokat!

Jól láthatjuk például a beszédhelyzet és a stílus összefüggését, ha megvizsgáljuk a különböző köszönési formulákat. Ugyanaz a személy attól függően, hogy hol, mikor, milyen napszakban köszön valakinek, hogy a beszédpartnerhez milyen személyes kapcsolatok fűzik, hogy milyen hangulatban van éppen, többféle köszönése forma közül választhat. Más beszédhelyzetbe illik például a *Jó napot kívánok!* a *Hello!* a *Szevasz!* vagy a *Na csá!* köszönési forma. Vagy gondoljunk például a szépirodalmi és tudományos stílus különbségeire ugyanazon tárgy esetében. Egészen másképp, más nyelvi megoldások segítségével jelenik meg például az egri vár ostromának leírása Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című történelmi regényében, mint egy történelmi szaktanulmányban.

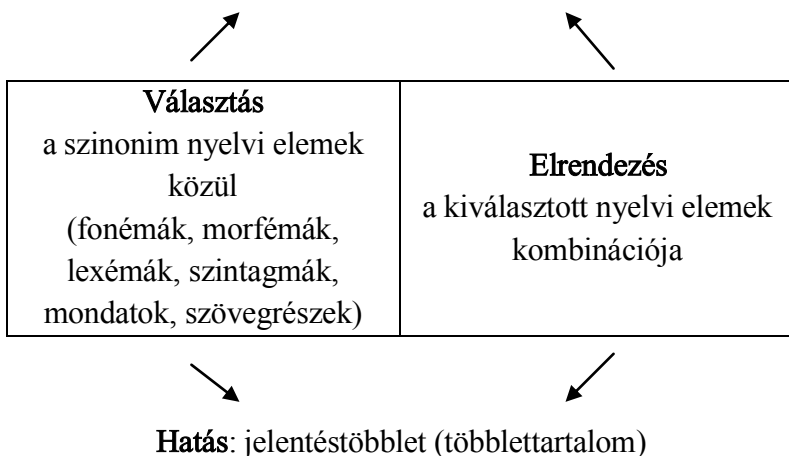
A stílus a nyelv használatának jellegzetes módja. A stílus tulajdonképpen azt jelenti, hogy a fent felsorolt tényezőknek, a szituáció elemeinek megfelelően kiválogatott és összerakott nyelvi elemek hogyan érik el céljukat, hogyan hatnak az olvasóra, a hallgatóra.

A valóság, a minket körülvevő, létező világ elemeinek és működésének a kifejezésére, megnevezésére sokszor több, egymástól eltérő hangalakú, érzelmi étékű stb. szó, kifejezés is rendelkezésünkre áll, melyekből választhatunk a kommunikációs céljainknak, a beszédhelyzetnek, a hangulatunknak, érzelmi állapotunknak stb. megfelelően. Mindig több lehetőségünk van, és választunk egyet! De nem véletlenszerűen! A választás a legtöbb esetben tudatos, még akkor is, ha nem gondolkozunk el minden választás előtt: a kommunikatív kompetencia gondolkodik és választ. A stílus nyelvi kompetencia és kommunikatív kompetencia függvénye! Használhatjuk a stíluskompetencia vagy a stílusérzék kifejezést is! A stílusérzék elvben ösztönösen működik, de valójában tudatosan, mert az ösztönös választás képessége úgy alakul ki, hogy nyelvileg és kulturálisan

szocializálódunk, megtanuljuk használni a nyelvet: valamely nyelvi eszköz mire való, mire lehet jó, mire szolgálhat, milyen célra alkalmazható. **Tehát a stílus egyfajta működése, működtetése a nyelvnek, a nyelvi eszközök megválasztásának és elrendezésének eredménye.**

A stílus mint nyelvi jelenség

A nyelv használatának jellegzetes, egyedi sajátosságokkal bíró módja.

Amikor egy szöveg, megnyilatkozás (mindegy, hogy szépirodalom vagy akár egy újsághirdetés) stílusát vizsgáljuk, azt vizsgáljuk, hogy adott kulturális helyzetben és beszédshituációban adekvát, megfelelő, odaillo-e, és ha igen, a nyelvi elemek közötti milyen választás és elrendezés alapján az. Magyarul: működőképes-e egy a nyelv segítségével létrehozott megnyilatkozás egy adott élethelyzetben?

Például egy vers esetében megfelelő összhangban vannak-e a tartalmi és formai elemek, eltalált-e a szituáció és a műfaj által elvárt nyelvi megjelenítés, vagyis eléri-e a kívánt esztétikai-értelmi-érzelmi hatást. De ha például buszmenetrendet olvasunk, akkor világosan

megérti-e belőle az utazó, mikor indul például Beregszászból Nagydobronyba busz, és helyileg honnan.

A stílus kifejezést nem csak a beszédre és írásra alkalmazhatjuk. Van stílusa minden emberi cselekvésnek. Használjuk például a stílus kifejezést a következő értelemben is:

kitűnő stílusban úszik,
csodálatos a festő stílusa,
új divatstílust teremtett,
régi stílusú bútor,
stílusosan öltözködik

Ezekben az esetekben a stílus kifejezés mindig a valóság egy más-más vonatkozására utal, de minden esetben köze van a kifejezésnek a megformálás módjához: arra gondolunk, hogyan, milyen mozdulatokkal úszik az úszó, hogyan van megformálva valamilyen divatos ruhadarab, kiegészítő stb., milyen egyéni megformálási mód jellemzi egy bizonyos festő munkáit, hogyan van megformálva egy bútor, vagy az öltözködés esetében a rendelkezésemre álló ruhadarabok közül hogyan választom ki és rendezem el magamon azokat, amelyek leginkább illenek az alkalomhoz, az egyéniségemhez és a hangulatomhoz, vagyis hogyan formálok meg e külső jegek segítségével magamat.

A stílus nem más, mint üzenet: információ arról, hogy egy tevékenységet, viselkedésmódot, alkotást milyennek gondolunk, mit jelent a számunkra. Mondhatjuk, hogy egyfajta véleménynyilvánítás a világról. A beszéd, a nyelv pedig kiválóan alkalmas arra, hogy a véleményünket, a viszonyulásunkat a dolgokhoz kifejezze.

A stílus szó tehát többértelmű. Mint láttátok, mást jelöl a divatban, mást a sportban, mást a képzőművészetekben stb. Ezekben az esetekben a stílus anyaga is más és más.

Ha a stílus hordozója a nyelv, nyelvi stílusról szoktak beszélni. A nyelvi stílus lehet művészi (mint a szépirodalom) és nem művészi (mint például a hivatalos vagy a tudományos stílus).

Feladatok:

1. *Alkossátok meg azokat a beszédhelyzeteket (megnevezve a helyzet elemeit), amelyekben helyénvalóak a következő köszönési és megszólítási formulák:*

Jó reggelt kívánok, doktor úr!

Jó reggelt, drágám!

Jó reggelt, gyerekek!

Viszlát!

Pá, édesem!

Na húztam, csál!

2. *Keressetek szépirodalmi példákat tanult olvasmányaitokban a köszönési formuláknak a beszédhelyzethez való igazodására!*

3. *Válasszatok közösen egy részletet **Gárdonyi Géza Egri csillagok** című regényéből, és mondjátok el a részlet tartalmát a következő beszédhelyzetekben:*

- irodalmi szakkörön beszéltek a regényről osztálytársaitoknak,
- filmrendezőként a választott jelenetben játszó színészeknek,
- a barátainak és kötetlen beszélgetés keretében.

Figyeljétek meg, hogyan változik a tartalom nyelvi megformáltsága, hogyan változik a stílus a beszédhelyzetnek megfelelően!

4. *Gyűjtsetek minél több szinonimát, rokon értelmű szót a következő szavak mellé: lány, fiú, énekel, jár. Minden szinonimával alkossatok mondatot és helyezzétek szituációba! Határozzátok meg az egyes szavak stílusértékét, hangulatát!*

5. *Olvassátok **Ady Endre Párisban járt az Ősz** és **Weöres Sándor Száncsengő** című versét! Fogalmazzátok meg, milyen nyelvi elemek és költői megoldások segítségével érik el az alkotók a kívánt hangulati hatást a versekben! Írjátok le minél több olyan szót, kifejezést, melyekkel a versek hangulata jellemezhető!*

Ady Endre: Párisban járt az Ősz

Párisba tegnap beszökött az Ősz.
Szent Mihály útján suhant nesztelen,
Kánikulában, halk lombok alatt
S találkozott velem.
Ballagtam éppen a Szajna felé
S égtek lelkemben kis rőzse-dalok:
Füstösek, furcsák, búsak, bíborak,
Arról, hogy meghalok.
Elért az Ősz és súgott valamit,
Szent Mihály útja beleremegett,
Züm, züm: röpködtek végig az uton
Tréfás falevelek.
Egy perc: a Nyár meg sem hőkölt belé
S Párisból az Ősz kacagva szaladt.
Itt járt s hogy itt járt, én tudom csupán
Nyögő lombok alatt.

Weöres Sándor: Száncsengő

Éj-mélyből fölzengető
- csing-ling-ling - száncsengő.
Száncsengő - csing-ling-ling -
tél csendjén halkán ring.

Földobban két nagy ló
- kop-kop-kop - nyolc patkó.
Nyolc patkó - kop-kop-kop -
csönd-zsákból hangot lop.
Szétmálló hangerdő
- csing-ling-ling - száncsengő.
Száncsengő - csing-ling-ling -
tél öblén távol ring.

6. Készítsétek el egy elképzelt buszpályaudvar menetrendjét a lenti minta alapján! Naponta legalább öt buszjárat induljon legalább három különböző helyre!

Beregsurány- Nyíregyháza

2009.06.19

	induló megállóhely	érkező megállóhely	indul	érkezik	összidő	várakozás	kifejtés
1	Beregsurány, autóbusz- váróterem	Nyíregyháza, autóbusz- állomás	4:14	5:50	1:36		<input type="button" value="ok"/>
						munkanapokon	
2	Beregsurány, autóbusz- váróterem	Nyíregyháza, autóbusz- állomás	13:43	15:30	1:47		<input type="button" value="ok"/>
						munkanapokon	
3/1	Beregsurány, autóbusz- váróterem	Vásárosnamény, Fő tér	5:03	5:41	0:38	0:21	<input type="button" value="ok"/>
						munkanapokon	
3/2	Vásárosnamény, Fő tér	Nyíregyháza, autóbusz- állomás	6:02	7:15	1:13		<input type="button" value="ok"/>
						munkanapokon	
4/1	Beregsurány, autóbusz- váróterem	Vásárosnamény, Fő tér	6:20	7:00	0:40	2:12	<input type="button" value="ok"/>
						munkanapokon	
4/2	Vásárosnamény, Fő tér	Nyíregyháza, autóbusz- állomás	9:12	10:25	1:13		<input type="button" value="ok"/>
						munkanapokon	
5/1	Beregsurány, autóbusz- váróterem	Vásárosnamény, Fő tér	8:28	9:06	0:38	1:36	<input type="button" value="ok"/>
						tanszünetben munkanapokon	

7. Írjatok öt-öt összefüggő mondatot minden felsorolt kifejezés segítségével. FigyeljeteK arra, hogy a választott kifejezés a szövegbe illő módon jelenjen meg!

kitűnő stílusban úszik,
új divatstílust teremtett,
csodálatos a festő stílusa,
régii stílusú bútor,
stílusosan öltözködik.

A STILISZTIKA TUDOMÁNYA

A stílus szó eredete

A stílus görög eredetű, latin közvetítéssel elterjedt szó. A rómaiak a viasztáblára véső, egyik végén hegyes, másik végén tompa, csontból vagy fémből készített íróvesszőt nevezték *stylus*nak. A *stylus* tompa végével simították el a hibás részeket a viasztáblán, hogy aztán belekarcolják a megfelelőbb változatot. Az íróeszköz nevével később az írásnak, a fogalmazásnak, a szerkesztésnek a módját jelölték. Az idők folyamán az íróvessző jelentése egyenértékűvé vált a gondos fogalmazással. Bizonyosság erre Horatius, aki azt tanácsolja a költőnek, hogy gyakran fordítsa meg az íróvesszőt, vagyis javítson a fogalmazás stílusán.

A stílus szó ezekkel a jelentésekkel minden európai kultúrnyelvbe bekerült, angolul *style*, németül *stil*, oroszul *sztyil*. Révai Miklósnak 1805-ben volt egy magyarítási javaslata a kifejezésre: *magyar szép toll*, majd később a nyelvújítók az *irály* kifejezéssel próbálkoztak, de ezek nem tudták kiszorítani a *stílus* szót. Kazinczy Ferenc például a szó német változatát, a *stílt* használta előszeretettel, de ennek használata sem rögzült, csupán néhány összetétel őrzi az emléket: *stílbútor*, *stílszerű*.

A stilisztika történetéből

A stilisztika egyszerre régi és viszonylag új tudományág. Régi, mert a nyelvi stílust (a művészt és a közhasznút egyaránt) már az ókorban vizsgálták a retorika és a poétika részeként. Viszonylag újnak pedig azért nevezhetjük, mert önálló tudományként csak pár évszázada létezik.

A poétika az ókorban és a középkorban a költői előadás tudományát jelentette, gyakorlati célú volt, a meggyőzés és az esztétikai hatás elérésének eszközeit, ezek alkalmazni tudását értették

rajta. Ebből nőtt ki később a stilisztika, amikor is a 18. század végétől a retorikák és poétikák szerepe csökkent. A fogalmat a 19. század elejétől tárgyalják külön, de önálló tudományággá igazán csak a 20. sz. első felében vált. A funkcionális stilisztika elindítója a genfi Charles Bally volt. Összeállította a 20. század eleji beszélt francia nyelv kifejező eszközeinek a stílusminősítéssel ellátott szótárát.

A magyar stilisztika története Szathmári István szerint négy korszakra osztható.

A 18. század végéig terjedő időszakot előzményeknek tekinthetjük, külön stilisztika nincs, de ekkor születnek a nyelvünkre vonatkozó első megjegyzések. A 15–16. századig elsősorban a vallásos szövegek fordítása közben merültek fel a magyar nyelv stilisztikai sajátosságai, a fordítók (főleg a latin nyelv hatására) egyes stilisztikai jelenségeket, mint pl. a halmozás, a felsorolás, a részletezés, előszeretettel alkalmaztak. Fontos változást hoz a stilisztika területén is a humanizmus és a reformáció a könyvnyomtatás feltalálásával és a nemzeti nyelvek előtérbe helyezésével.

A második korszakot a 19. század jelenti, ekkor válik külön a stilisztika a retorikától. A korszakot lezáró legfontosabb munka Négyesy László sok kiadást megért stilisztikája.

A harmadik korszak a 20. század ötvenes éveig tart. Ekkor alakul ki a funkcionális stilisztika. E korszak kiemelkedő alakja Zlinszky Aladár, aki Négyesy örökségét folytatja.

A negyedik korszak a ma stilisztikája, amely az 1950-es évektől folyamatosan alakul és fejlődik.

A stilisztika tudománya

Egy önállósodni akaró tudományterületet onnantól kezdve nevezhetünk tudományágnak, ha megvan a maga vizsgálódási területe, kutatási tárgya és anyaga. A stilisztika anyaga a *szöveg*,

mégpedig mindenféle (írott és élőszóbeli) szöveg, mert minden szövegnek van stílusa.

A stilisztika tárgya a stilisztikum forrásának a feltárása, a *hogyan?* kérdésre keresi a választ az adott nyelvi megnyilatkozásban. Összefoglalva: **A stilisztika a nyelvi kifejezőeszközökkel és -módokkal, a stílussal (a mindennapi és művészi stílussal) foglalkozó tudomány.**

A stilisztika a nyelvi stílus tudománya

Mit vizsgál a stilisztika? **A nyelvi elemek szövegbe, szövegtípusba való választásának, elrendezésének, gyakoriságának eredményeként megvalósuló, létrejövő stílust.**

A stilisztika a nyelvtudomány és az irodalomtudomány határán foglal helyet. Mindkettőnek része. Társtudományai a retorika, a szociolingvisztika, a szövegtan, a jelentéstan, az esztétika, a poétika, a művészettörténet stb.

Vannak, akik élesen különválasztják a nyelvtudományi és az irodalomtudományi stilisztikát. Bally például, a mai értelemben vett stilisztika megalapítója azt vallotta, hogy a szépirodalmi művek stílusának tanulmányozása nem tartozik a stilisztika tárgykörébe. Szegedy-Maszák Mihály viszont az irodalmi stílus vizsgálatát érti stilisztikán. Péter Mihály szerint pedig van stílusa a nyelvnek, és van stílusa az irodalomnak. Leírásuk a nyelvészeti, illetve irodalmi stilisztika feladata.

Felfoghatjuk a stilisztikát önálló tudományágként is, amely elkülönül mind a nyelvtudománytól, mind az irodalomtudománytól, de mégsem lehet élesen elválasztani egyiktől sem. Ezért szokták a stilisztikát interdiszciplinának, határtudománynak nevezni. Szoros kapcsolatban van például a nyelvtudomány sok ágával, a grammatikával, a lexikológiával, a jelentéstannal stb.

De sok látható összefüggés van a stilsztika és az irodalomtudomány között is. A nyelvi eszközök megvalósulásának módját egyes korok irodalmi alkotásaiban például meghatározzák az adott kor műfajai, azok szabályai, az adott korok irodalmi stílusának „szokásrendszere”. Az irodalomban művészi, esztétikai igénnyel kifejezendő tartalom nem valósulhat meg nyelvi elemek nélkül. Az irodalom tárgya az emberi élet, a világ, az érzések és hangulatok, történések és benyomások, de anyaga a nyelv, mint szobrásznak a márvány vagy az agyag, festőnek a szín, a fény és árnyék, a bennük rejlő lehetőségek megvalósítása. Így van a költő a nyelvvel. Amit el akar mondani, az egyszeri és általános emberi, ahogyan elképzeli, az egyéni-művészi, de a mód, ahogyan megvalósítja, ahogyan csomagolja, ahogyan kiválasztja és elrendezi a tartalomnak megfelelően művészetének anyagát, vagyis a nyelv rendelkezésre álló elemeit és azok lehetséges (akár új és szokatlan) kombinációit), az az adott (jelen esetben a művészet anyagát képező) nyelv lehetőségeinek a függvénye (is). (De ugyanúgy függvénye a stílus az adott kornak, a kor világgépének, függvénye még a művész egyéniségének meg a kifejezendő lelkiállapotnak is.)

STILÉMA – STÍLUSESZKÖZ

Tudjuk tehát, hogy a stílus a nyelv működése, használata közben alakul, választás és elrendezés eredményeként. Stílus önmagában nem létezik. Mindig a szöveghez kötődik. A nyelvi stílus a szöveg stílusát jelenti, a nyelvi elemek stiláris összefűzése a szöveg formálásának a része. A megnyilatkozóknak, a szöveget formálónak a szituációba ágyazott szándékától függ a választás és az elrendezés. A stílus egyben hatást is jelent: közlés gazdagítását a szavak fogalmi jelentésén túl valami gondolati, hangulati vagy érzelmi többlettartalommal. Ha például azt mondom, hogy *Millió dolgom van, nem érek rá!*, ez nem azt jelenti, hogy valóban millió számú dolgom van, csak ezzel a túlzó értelmű és hangulatú szóval (*millió*) akarom érzékeltetni, hogy nincs időm, sok a dolgom, sietek, elfoglalt vagyok. Vagy így gazdagodik például többlettartalommal a diákok nyelvhasználatában a *király* szó, amikor egy helyzet vagy dolog nagyszerűségének érzékeltetésére ezt mondják: *Ez király!* A költői nyelvben ezt a stílushatást a szavak, kifejezések, költői képek és alakzatok megválasztásával, létrehozásával és használatával érik el az alkotók.

A stílus vizsgálatakor azt vizsgáljuk, hogy mit, milyen nyelvi elemet miért érzünk egy adott szituációban kifejezőnek, hatásosnak, figyelemre méltónak egy szépirodalmi alkotásban (legyen az vers, próza vagy dráma), egy újságcikkben, egy reklámban vagy akár hétköznapi beszélgetőtársunk szavaiban. A stílus hatásának az okát, forrását keresve a megnyilatkozásokat, a szövegeket vizsgálható kisebb egységekre bontjuk. **Azokat az egységeket, nyelvi és nyelven kívüli elemeket, amelyek stiláris szerephez jutnak a szövegben, vagyis valamilyen hatásuk van, stilisztikumot eredményeznek, stilisztikai eszközöknek (stíluseszköznek) vagy stíluselemeknek, szakszóval stilémának nevezzük.**

A stilisztikai írásokban a következő fogalmakat, megnevezéseket azonos értelemben használják: stilisztikai eszközök – stíluseszköz – stíluselem – stiléma – stílustény.

Mi válhat stíluselemmé a szövegben, a megnyilatkozásban? Tulajdonképpen bármilyen nyelvi elem, vagyis bármely szó, szókapcsolat, mondatforma, de akár toldalék vagy hang is válhat stíluseszközzé egy adott megnyilatkozásban. De mindig csak a konkrét megnyilatkozásban, más nyelvi elemekkel összekapcsolva, a szöveg értelmével összefüggésben válik egy-egy nyelvi elem stíluseszközzé. Önmagában nem. Ha megvizsgáljuk a következő három mondatot,

Jól vagy?

Ugye jól vagy?

Talán nem vagy jól?

azt látjuk, hogy minden nyelvi elem lehet stíluseszköz egy adott megnyilatkozásban. A fenti három mondat esetében a stílus, a mondatok közötti stíluskülönbség a valakinek a hogyléte felőli érdeklődésünk változatait hivatott kifejezni.

Az első mondat (*Jól vagy?*) érdeklődést, tudakozódást fejez ki, a második (*Ugye, jól vagy?*) az enyhén rábeszélő *ugye* kérdőszóval arra utal, hogy a kérdező azt feltételezi, hogy jól van a kérdezett. A harmadik mondat pedig (*Talán nem vagy jól?*) azt az előfeltételezést fejezi ki, miszerint valószínű, hogy a kérdezett nincs jól.

A stíluseszközök a hatást a szövegben többféleképpen elérhetik. Betölthetnek sokféle szerepet: erősítést, fokozást, túlzást, gyengítést, szemléletességet stb.

Tartalmi erősítésre szolgálnak például a mindennapi nyelvhasználatban a kiválóság érzékeltetésekor a *rendkívüli*, *páratlan*, *sirály* szavak, a pozitív tartalmú csodálkozás kifejezésére a *mesés*, *csodálatos*, *zseniális* szavak.

A **fokozás** hatását leginkább részletező felsorolással lehet elérni, például: *ordít, dübörög, harsog a fejemben a fájás.*

Gyakran használjuk mind a hétköznapi nyelvben, mind a szépirodalom nyelvében a **túlzást**: egy jelenség képtelenségig történő felnagyítását, vagy kicsinyítését (többnyire valamely indulattól vezérelve): *Millió dolgom van! Ezerszer kértelek!*

A **kicsinyítés** szójelentéssel és kicsinyítő képzővel is visszaadható: *Várj egy pillanatig! Egy ugrás a mozi! Szellőcske üldögel!*

A legerősebb stílushatást egy szövegben a **szemléletessé tétellel**, vagyis a képes beszéd segítségével lehet elérni.

A szépirodalom nyelvének egyik alapvető vonása, hogy a valóságot vizuális érzéki megjelenítés útján, képszerűen tükrözi. Ez különbözteti meg leginkább a tudomány nyelvétől és a hétköznapi nyelvhasználatától, bár ez utóbbi szintén gazdag képes kifejezésekben (*rohan az idő, borús kedvem van, a hegy lábához értünk*), de nem tudatos művészi céllal és értékkel. A képes kifejezés fogalmát azért inkább a költői nyelvhez szokás kötni, mert a mindennapok képes kifejezései a hétköznapi használatban elkopnak, nem érzékeljük bennük a képiséget, pedig a szleng nyelvhasználat például különösen dúskál a képekben.

Íme egy példa megszemélyesítésre, metonímiára és hasonlatra a szleng nyelvváltozathól: *Nehogy már a befőtt tegye el a nagymamát!, Húzd el a csíkot! Húzz el, mint a vadlibák!).*

A klasszikus retorika fogalmai szerint megkülönböztetünk szóképeket és alakzatokat, ahol a képekben egyetlen szó a jelentésváltozás hordozója, míg az alakzatokban (figurákban) a változás több szót érint.

A költői kép tulajdonképpen sűrítés eredménye, visszafordítani a mindennapi nyelvre csak a sűrítés szétbontásával, körülírásával lehet.

A képek alkotása és befogadása egyaránt alkotó, értelmező tevékenységet igényel. Cicero, a klasszikus latin szónoklattan összefoglalója írja *Orator* című munkájában, hogy a szónok „Sűrűn alkalmazzon különféle szóképeket is, mert ezek hasonlóságuk segítségével átröppentik a képzeletet egyik fogalomról a másikra (...); a gondolkodás e villámgyors cikázása már magában véve is gyönyörködtető”

Valamennyi szókép közt a legszemléletesebb és leggyakoribb a metafora és származékai. A költői képekről és alakzatokról már tanultatok, de ennek a tantárgynak a keretében is visszatérünk még vizsgálatukra a szépirodalmi stílus kapcsán.

Összefoglalóan elmondhatjuk tehát, hogy a nyelvi stíluseszközök tanulmányozása tulajdonképpen nem más, mint a hatás tanulmányozása!

Feladatok:

1. *Keressétek meg a **stílbútor**, **stílszerű** kifejezések jelentését egy értelmező szótárban! Találjatok ki egy-egy olyan beszédhelyzetet, amelyben előfordulhatnak, odaillenek ezek a szavak! Határozzátok meg a helyzet elemét: ki beszél kivel, miről, mikor, hol, milyen céllal!*

2. *Olvassátok el a lentebb található két írást **Négyesy László** életéről! Foglaltok össze röviden, mint tudtatok meg Négyesy Lászlóról, majd hasonlítsátok össze a róla szóló két írás stílusát! Mivel magyarázzátok a különbségeket?*

Négyesy László (Szentes, 1861. márc. 6. – Bp., 1933. jan. 7.): irodalomtörténész, esztéta, egyetemi tanár, az MTA tagja (l. 1896, r. 1918, t. 1931). Az egy.-et Bp.-en és Bécsben végezte. Bp.-en 1885-ben szerzett bölcsészdoktori és tanári diplomát. 1885-től egri, 1887-től szolnoki, 1891-től 1911-ig bp.-i gimn. tanár. 1893-ban magántanári képesítést nyert. 1911-től a m. irodalomtörténet, 1923-tól 1932-ig az esztétika ny. r. tanára a bp.-i egy.-en. 1904-től a Kisfaludy Társ. tagja. A Magyar Irodalomtörténeti Társ. megalakulásától, 1911-től alelnöke, 1921-től haláláig elnöke. 1896-tól az Orsz.

Magyar Középiszkolai Tanáregyesület főtitkára, 1907-től elnöke. 1920 – 22-ben nygy.-i képviselő. Számos középisk. irodalomtörténeti, stilsztikai és poétikai tankönyvet írt. Magyar klasszikusok műveiből sok kiadást rendezeti sajtó alá. Bár a konzervatív esztétikai irányzat híve volt, tanítványai közül többen az új modern irányzat (Nyugat) úttörői lettek (stílusgyakorlatain kötöttek egész életre szóló barátságot Babits Mihály, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád stb.). – F. m. Magyar verstan (Bp., 1886); A magyar verselmélet kritikai története (Bp., 1888); A mértékes magyar verselés története (Bp., 1892); Arany (Bp., 1917); Kazinczy pályája (Bp., 1931). – Irod. Emlékkönyv N. L. hetvenedik születésnapja alkalmából (Bp., 1931); Hekler Antal: Megemlékezés N. L.-ről (Bp., 1934); Kéky Lajos: N. L. emlékezete (MTA Emlékbeszédek, Bp., 1937); Pataky László: N. L. verselméleti munkáinak jelentőségéről (Eger, 1957); Juhász Gyula: Örökség (Bp., 1958); Kosztolányi Dezső: N. L. (Írók, festők, tudósok, II., Bp., 1958.)

(Magyar Életrajzi Lexikon 1000-1990)

Schöpflin Aladár: Négyesy László

Verstörténeti és verselméleti kutatások, néhány írói életrajz, egy kitűnő Zrínyi-kiadás, egy nagy kötetnyi magyar irodalomtörténet, egy sereg irodalomtörténeti tanulmány a főbb munkák, amelyek Négyesy László nyomát jelzik a magyar irodalomtudományban. Gyulai Pál és még inkább Beöthy Zsolt tanítványa volt s mesterei gondolatmenetét folytatta, egyes részletekben továbbfejlesztette. Tanítvány volt, akiből szorgalma és okossága mestert csinált. Az élet minden vonalán konzervatív volt, de az új világ új irodalmi kívánalmaival és ízlésével szemben mégis annyival több megértést tanúsított, amennyivel fiatalabb volt náluk az 1867 utáni kor gyermeke. Műveltségével, egész gondolkodásával a XIX. század világképében gyökerezett, pozitivistá volt, de itt-ott jelét adta, hogy az új világról is él benne legalább némi sejtelem. Konciliáns természet volt, aki nem szerette a harcot, ha azonban belekeveredett, tudott éles is lenni, sőt kíméletlen. A pár év előtt Móricz Zsigmond ellen kitört vad hajsza tulajdonképpen az ő egy cikkéből indult ki, de - mint nekem nem sokkal utána mondta - maga is zavarba jött, hogy mi lett egy taktikai célból odavetett mondatából.

Egyes részlettanulmányai megoldották vagy legalább a megoldáshoz közelebb vitték a magyar irodalom néhány régi problémáját, néhány új problémát is vetett fel. Egyébként a magyar irodalom múltjának azt a képét, amelyet mesterei hagytak rá, inkább csak bővítette, csinosította, de lényeges változtatást nem végzett rajta. Elhintett néhány olyan gondolatot, tett olyan megfigyeléseket, amelyeknek későbbi kutatók hasznát vették, amelyek kiindulópontjai lettek további jelentős eredményű kutatásoknak, de úttörő nem akart lenni, megmaradt a maga tisztos határai között. Szolid, józan szellemétől ép olyan távol voltak a zseniális kilobbanások, mint az elmélyedésnek azok a finomságai, amelyek Péterfyben és Riedlben a magyar esszayt a

világirodalmi színvonal közelébe emelték. Hasznos, derék munkás volt, lelkiismeretesség dolgában példaadó, nem is akart más lenni. Akadémikus volt a szó jobbik értelmében, jó egyetemi szakember és tanítványainak tanubizonyosága szerint jó tanár, aki szívesen foglalkozott a hivatali kötelességeken túl is olyan hallgatókkal, akik érdeklődést tanúsítottak tantárgyai, előbb a magyar irodalomtörténet, később az esztétika iránt.

Meg kell még említeni, hogy annak idején nevezetesek voltak «stílusgyakorlatok» órái, olyan egyetemi önképzőkör-felé, amelyben a diákok saját dolgozataikat, köztük verseket egyéb szépirodalmi dolgaikat is olvasták fel. Ezek közül a fiatal felolvasók közül nem egyből később hírneves író lett. Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, Juhász Gyula és még többen mások itt találták meg első nyilvánosságukat, s innen léptek ki az irodalomba. Négyesy László ezt nem egyszer büszkén emlegette.

(Nyugat 1933/2. szám)

3. *Charles Bally-ről és Ziinszky Aladár munkásságáról olvashattok röviden a lentebb megadott szövegekben. Házi feladatként kutassatok utána Szathmári István nyelvészprofesszor munkásságának az iskolai könyvtár és különböző internetes keresőprogramok segítségével! Készítsétek el munkásságának bemutatását írásban egy életrajzi lexikon számára!*

Bally, Charles svájci nyelvész (Genève, 1865–1947)

Charles Bally a genfi nyelvészeti iskola tagja. Ferdinand de Saussure legközvetlenebb tanítványa, és méltó utódja mesterének a genfi egyetemen.

Saussure halála után három évvel, 1916-ban adták ki a mester munkáját. Charles Bally és Albert Sechehaye közösen szerkesztették és jelentették meg saját jegyzeteik és Saussure hátramaradt jegyzetei alapján a Cours de linguistique générale címen közreadott művet. Magyar fordításban Bevezetés az általános nyelvészetbe címen csak 1967-ben jelent meg. Bally teremtette meg a nyelvtudományi stilisztikát. Az irodalmi és a költői stílust a köznyelv, ill. a beszélt nyelv stilisztikai vizsgálatok tárgyaként vizsgálta. A mindenkori nyelvállapot vizsgálatát tekinti a nyelvtudomány elsődleges feladatának, ezért nagy érdeklődéssel tanulmányozza a nyelv és a nyelven kívüli valóság viszonyát, a nyelvi jel természetét. Szinte minden tanulmányában megfigyelhető a szinkronia és diakronia viszonya, ugyanúgy, mint a jelölő és a jelölt kapcsolata. Bally a nyelv szinkron vizsgálatát tartja elsődlegesnek, mert szerinte ez a vizsgálat teremt megfelelő alapot ahhoz, hogy a kutató eredményesen tanulmányozhassa a beszéd és a gondolkodás viszonyát.

Főbb művei:

- Précis de stylistique. [1905] (Bevezetés a stilisztikába.)

- Trait de stylistique française. [1909] (A francia stilsztika kézikönyve.)
- Le langage et la vie. [1913] (A nyelv és az élet)
- Linguistique générale et linguistique française. [1932] (Általános és francia nyelvészet.)

Zlinszky Aladár (Cegléd, 1864. jún. 5. – Veszprém, 1941. dec. 2.)

Irodalomtörténész, esztéta, az MTA tagja (l. 1922, r. 1939). ~ Imre fia. A bp.-i egy.-en 1888-ban tanári és bölcsészdoktori diplomát szerzett. 1887-től bajai, pancsovai és zombori, 1896 – 1921 között bp.-i gimn. tanár, 1922-ben a bp.-i egy.-en magántanár, 1933-tól c. ny. rk. tanár. 1921 – 34 között a bp.-i tanárképző intézet tanára. Több úttörő jellegű, stilsztikai és stilustörténeti tanulmánya jelent meg. Középkisk. tankönyvei igen elterjedtek voltak. – F. m. Heliodoros a magyar irodalomban (Bp., 1897); Rhetorika (Bp., 1900); Stilsztika és verstan (Bp., 1914); Klasszicizmus és romanticizmus (Bp., 1924); Az eufémizmus (Bp., 1931); Bánóczy József emlékezete (Bp., 1931); Petőfi és a zseni-elmélet (Bp., 1941); A magyar stilsztika útja (stilsztikai tanulmányok, Bp., 1961). – Irod. Z. A. (MTA Almanach, 1941); Voinovich Géza: A főtktár megemlékezése (Akad. Ért. 1941); Gulyás Pál: Z. A. (Irod. tört. 1942); Alszeghy Zsolt: Z. A. (Irod. tört. 1942); Sági István: Z. A. (Magy. Nyelv, 1942. 1. sz.)

4. Foglajátok össze, mit tanultatok a romantika irodalmi vonatkozásairól, témavilágáról és nyelvi kifejezőeszközzeiről! Majd olvassátok el Gerard Nerval El Desdichado és Vörösmarty Mihály A vén cigány című versét! Írjátok le, hogyan, milyen nyelvi elemek segítségével jelenik meg a romantikus világgép és témavilág a két versben?

Vörösmarty Mihály: A vén cigány

Húzd rá cigány, megittad az árát,
 Ne lógasd a lábadat hiába;
 Mit ér a gond kenyéren és vizen,
 Tölts hozzá bort a rideg kupába.
 Mindig így volt e világi élet,
 Egyszer fázott, másszor lánggal égett;
 Húzd, ki tudja meddig húzhatod,
 Mikor lesz a nyútt vonóbul bot,
 Szív és pohár tele búval, borral,
 Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal.

Véred forrjon mint az örvény árja,
Rendüljön meg a velő agyadban,
Szemed égjen mint az üstökös láng,
Húrod zengjen vésznél szilajabban,
És keményen mint a jég verése,
Odalett az emberek vetése.
Húzd, ki tudja meddig húzhatod,
Mikor lesz a nyűtt vonóbul bot,
Sziv és pohár tele búval, borral,
Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal.

Tanulj dalt a zengő zivatartól,
Mint nyög, ordít, jajgat, sír és bömböl,
Fákat tép ki és hajókat tördel,
Életet fojt, vadat és embert öl;
Háború van most a nagy világban,
Isten sírja reszket a szent honban.
Húzd, ki tudja meddig húzhatod,
Mikor lesz a nyűtt vonóbul bot,
Sziv és pohár tele búval, borral,
Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal.

Kié volt ez elfojtott sohajtás,
Mi üvölt, sír e vad rohanatban,
Ki dörömböl az ég boltozatján,
Mi zokog mint malom a pokolban,
Hulló angyal, tört szív, űrült lélek,
Vert hadak vagy vakmerő remények?
Húzd, ki tudja meddig húzhatod,
Mikor lesz a nyűtt vonóbul bot,
Sziv és pohár tele búval, borral,
Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal.

Míntha újra hallanók a pusztán
A lázadt ember vad keserveit,
Gyilkos testvér botja zuhanását,
S az első árvák sirbeszédeit,

A keselynek szárnya csattogását,
Prometheusz halhatatlan kínját.
Húzd, ki tudja meddig húzhatod,
Mikor lesz a nyűtt vonóbul bot:
Szív és pohár tele búval, borral,
Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal.
A vak csillag, ez a nyomoru föld
Hadd forogjon keserű levében,
S annyi bűn, szenny s ábrándok dühétől
Tisztuljon meg a vihar hevében,
És hadd jöjjön el Noé bárkája,
Mely egy új világot zár magába.
Húzd, ki tudja meddig húzhatod,
Mikor lesz a nyűtt vonóbul bot:
Szív és pohár tele búval, borral,
Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal.
Húzd, de mégse, - hagyj békét a húrnak,
Lesz még egyszer ünnep a világon,
Majd ha elfárad a vész haragja,
S a viszály elvérzik a csatákon,
Akkor húzd meg újra lelkesedve,
Isteneknek teljék benne kedve.
Akkor vedd fel újra a vonót,
És derüljön zordon homlokod,
Szűd teljék meg az öröm borával,
Húzd, s ne gondolj a világ gondjával.

1854. július-augusztus (?)

Gérard de Nerval: El Desdichado

Az özvegy, a sötét vigasztalan vagyok,
templomtalan kegyúr, az aquitáni herceg;
fényes lantom fölött - mert csillagom halott,
a melankólia fekete napja reszket.

Ki sírom éjjelén nyújtottad vigaszod,
kedves virágomat add vissza dúlt szívemnek,
Posilippo hegyét, a kék olasz habot

s a lugast, hol borág és rózsák keverednek.

Phoebus vagyok? Ámor? Biron vagy Lusignan?
A királynői csók ráforrt homlokomra;
láttam fürdő szirént grottában álmodozva
S már kétszer keltem át az Acheron zaján,
pengetve Orpheus lantját, hol váltva szárnyal
a szent nő sóhaja a tündér sikolyával.

(Kálnoky László fordítása)

5. *Olvassátok el Nagy László Ki viszi át a szerelmet című versét! Keressétek meg, hogyan, milyen szavak segítségével írja körül, szépíti a költő a halál tényét!*

Nagy László: Ki viszi át a Szerelmet

Létem ha végleg lemerült
ki imád tücsök-hegedűt?
Lángot ki lehel deres ágra?
Ki feszül föl a szivárványra?
Lágy hantú mezővé a szikla-
csípőket ki öleli sírva?
Ki becéz falban megeredt
hajakat, verőereket?
S dül hiteknek kicsoda állít
káromkodásból katedrális?
Létem ha végleg lemerült,
ki rettent a keselyűt!
S ki viszi át fogában tartva
a Szerelmet a túlsó partra!

6. *Fogalmazzátok meg, van-e stíluskülönbség a következő mondatok között:*

Szeretsz?

Ugye szeretsz?

Azért szeretsz?

Talán nem szeretsz?

Milyen összefüggésben van a választott megfogalmazás-mód a mondat értelmével? Helyezzétek a mondatokat beszédhelyzetekbe!

7. *Alkossatok mondatokat a következő szavakkal úgy, hogy a megadott stilisztikai szerepben alkalmazzátok azokat:*

rendkívüli – lelkesedés kifejezésére
páratlan – nehezményezés kifejezésére
mesés – lelkesedés kifejezésére
zseniális – nehezményezés kifejezésére.

8. *Keressetek példát Ady Endre Párisban járt az Ősz című versében részletező felsorolásra!*

9. *Eddigi irodalomelméleti ismereteiteket felhasználva nevezzétek meg az alábbi idézetekben található költői képeket, majd fejtsetek vissza jelentésüket és fogalmazzátok meg a költő által bennük kifejezett tartalmat a saját szavaitokkal!*

A lelkem ódon, babonás vár.

(Ady Endre)

A bánat egy nagy óceán.

S az öröm?

Az óceán kis gyöngye.

(Petőfi Sándor)

A világ egy kopott szekér,

Haladna, de nem messze ér;

(Arany János)

A STÍLUSÉRTÉK

A jó stílusnak az a lényege, hogy a kifejezés módja a közlésfolyamatot szolgálja. A beszélő azért választ ilyen vagy olyan stíluselemet, hogy saját gondolati és érzelmi tartalmait teljes egészében közölni tudja a hallgatónak, hogy épp a megfelelő, vagyis a szándékolt hatást gyakorolja rá.

A nyelvi elemnek az adott szövegben érvényesülő sajátos jelentéstöbbletét stílusértéknek nevezzük. Alapja a megszokott használattól való kisebb-nagyobb eltérés. A sajátos, egyéni felhasználás révén egy adott nyelvi elem jelentése többlettartalommal egészülhet ki, így közlési értéke (hírértéke) és hatása erőteljesebb lesz. Vizsgáljuk meg például Ady *Párisban járt az Ősz* című versének kezdősorát: *Párisba tegnap beszökött az Ősz*.

Az ős szó hétköznapi értelemben egy évszak megnevezése, melyhez a természet hervadása, az elmúlás köthető. Ezt a jelentést tágitja szimbólummá Ady, amikor az ős megnevezést a halál értelmében használja. További költői bravúr, hogy a *beköszöntött az ős* elcsépelet kifejezés mintájára, de ahelyett az egyéni színezetű, vagyis ebben a megfogalmazásban hírértékű, az eredetileg más szótári értelmű *beszökött* szót használja, éreztetve vele, hogy élete legszebb nyarának idején hirtelen felsejlik benne a halál gondolata.

A mindennapi nyelvhasználatban szokásos gyakori szókapcsolás vagy szóhasználat megszokottá válik, nincs hírértéke. *Ezt nevezzük közhelyes, konvencionális stílusnak.*

Ezzel szemben a szépirodalom nyelve telis tele van újszerű vagy szokatlan szóhasználattal, szótársítással, ezért hírértéke is nagy, vagyis jó, élvezhető, hatásos stílus jön létre.

De ne feledjük, hogy élvezhető stílus csak akkor jön létre, ha megfelelő egyensúlyt tartunk a megértést segítő megszokott és a megszokottól eltérő elemek között. Az eredetiség, az egyéni

lelemények és a hagyományoshoz ragaszkodás aránya attól is függ, milyen szövegfajttával van dolgunk. A figyelem felkeltését szolgáló műfajok, mint például a hirdetés vagy a reklám általában több szokatlan, egyéni megfogalmazást használ, vagy megszokott kifejezéseket használ más értelemben.

A stilisztikum vagy stílusérték olyan értelmi, érzelmi, hangulati tartalom, amely összefügg az adott nyelvi elemnek a megnyilatkozásban való előfordulásával, a kommunikációs helyzetnek való megfelelőségével.

Az állandó és az alkalmi stílusérték

Van olyan stílusérték, amely hagyományosan kötődik egy-egy nyelvi elemhez, állandósult, lexikalizálódott. Ilyenkor állandó stílusértékről **beszélünk**. Értékelhetünk egy nyelvi elemet például hagyományosan a hangzása alapján hangutánzónak (*cincog*) vagy hangfestőnek (*ballag*), nevezhetjük hagyományosan választékosnak (*kikelet, étkezés, ismeretkör*), régiesnek (*maszlag (méreg) král (király), ködmön*), megkülönböztethetjük idegen eredetéről (*infrastruktúra, menedzser*), köthetjük használatát egy társadalmi csoporthoz (például a szakkifejezések: *atom, fotocella*, a szleng nyelvváltozatban használatos szavak: *csajszi, góré, csontkollekción*), egy földrajzilag körülhatárolható területhez (*tengeri (kukorica), mony (tojás), szárma (töltött káposzta), cakó (golya)*).

Az ilyen állandósult stílusértéket a szótárak stílusminősítésként jelzik. A Magyar Értelmező Kéziszótárban például a következő állandó stílusminősítésekkel találkozhatunk: *argó* = argotikus szó, kifejezés, jelentés, *biz* = bizalmas, a közvetlen, fesztelen társalgásra jellemző, *durva* = sértő, megalázó, nyers, *elav* = elavult, *gúny* = gúnyos, *gyerm* = a gyermeknyelvben használt, *hiv* = hivatalos, a hivatali nyelvben használt, *irod* = a szépirodalomban, a költészetben használt, *kedvesk* =

kedveskedő, *pejor* = rosszalló, elítélő, lekicsinylő, *táj* = tájszó, csak a nyelvjárásokban élő, *tréf* = tréfás, kedélyeskedő, *vál* = a választékos, igényes, emelkedett stílusban használt. Más-más a stílusértékük, pedig a jelentésük ugyanaz például a következő szavaknak: *okos, éles eszű, jó fej, zsenike*, vagy *buta, gyagyás, idióta, tökféj, imbecillis*. Mindegyikük más beszédhelyzetben lehet odaillő, helyénvaló, megfelelő.

Az állandósult stílusérték a szó jelentésének elválaszthatatlan része, hat a szó felhasználhatóságára, tehát egyben stílusjelenség is. Egy szleng vagy tájnyelvi minősítésű szót nem használunk például szakszövegben, vagy akkor sem, ha választékosan akarunk beszélni. A nyelvi elemek egyéni felhasználásából is születhet stílusérték meghatározott beszédhelyzetben és szövegösszefüggésben.

Ha egy nyelvi elem az adott közlésben betöltött szerepe alapján stílmává válik, alkalmi stílusértéke lesz. Ez mindig csak az adott szövegben érvényesül, mert az egyéni felhasználási mód teremti meg alkalmilag. Alkalmi stílusértéke lehet egy szónak például attól, hogy nem a szokásos funkcióban, jelentésben használjuk. Például *A kutya ugat*. mondatban az *ugat* szó semleges stílusértékű. De abban a mondatban, hogy *Ugyan már, mit ugatsz?* alkalmi stílusértéke lesz, mert hatáskeltésre, gúnyolódásra használjuk.

Állandósult és alkalmi stílusértékük nemcsak a szavaknak lehet, hanem minden nyelvi elemnek és ezek szerkezeti egységeinek, például a toldalékoknak (*Most tudnók a szót...*), a mondatformáknak, a mondatfajtáknak, a szórendnek, a hanglejtésnek. Babits Mihály verseiben gyakran módosítja a grammatikai szabályokat, s ezzel szokatlan és egyszeri intenzív képet teremt. „*E csöpp forgóban rab vagyunk*” írja *Ketten messze* című versében. Elmarad az alany és állítmány egyeztetése, így a *rab* fogalom általánosabb jelentést kap, s ugyanakkor utal az E/I. személyre is.

Az adekvát és az inadekvát stílus

Az eddig tanultak alapján tehát összefoglalhatjuk, hogy nincs **jó, szép** vagy **rossz stílus** önmagában, csak **adekvát (a beszédhelyzetnek megfelelő, szokásos, érvényes, odaillő)** és **inadekvát (a beszédhelyzetnek nem megfelelő, nem érvényes, nem oda illő), stílus** van.

Ha eléri a közlés a célját és a kívánt hatást, a stílus adekvát, ha nem éri el, akkor nem az. Az inadekvátságnak több oka lehet. Egy megnyilatkozás lehet eredménytelen, ha kétértelmű, ha bőbeszédű, ha szűkszavú, ha dagályos, ha homályos stb. Arisztotelész írja Retorikájában, hogy: „*A stílus illő lesz, ha megfelel az érzelmeknek és a jellemnek, és arányos a tárggyal.*” Mitől függ, hogy a stílus megfelelő, adekvát-e? Az adekvát nyelvi stílus megvalósulását a következő tényezők befolyásolják: 1. a kommunikációs szituáció és annak elemei (a beszédhelyzet); 2. a kommunikáció célja; 3. a fentieknek megfelelően a műfaj megválasztása; 4. a műfajnak megfelelő szerkezeti és stiláris elemek megválasztása és elrendezése.

Ha ezeket a tényezőket figyelembe véve válogatunk a rendelkezésünkre álló nyelvi elemekből és rendezzük el azokat, **adekvát stílus** jön létre. Az ily módon létrejövő megnyilatkozás nem minden esetben szép, vagy igényes, vagy szemléletes, a lényeg, hogy odaillő, a beszédhelyzetnek megfelelő legyen, mert csak így tudjuk elérni kommunikációs célunkat. Hogy mikor mi az éppen odaillő nyelvi elem, kifejezés, vagyis az adekvátság alapvetően a közléshelyzettől függ. Bizonyos helyzetekben éppen a tájnyelvi vagy a szleng elemek a helyénvalóak, máskor meg pontosan a durva vagy argó stílusértékű kifejezésekkel érnék el a kívánt hatást, megint más élethelyzetekben pedig a választékos kifejezések használata az odaillő, megfelelő. Nem köszönünk például az iskolában az igazgatónak *Szevasz, haver!* felkiáltással, mert nem odaillő, de a

barátnőnket sem a *Kezét csókolom!* formulával üdvözljük, kivéve persze, ha alkalmi stílusértékkel felruházva ezt a kifejezést, a humor vagy az irónia eszközeként használjuk.

A kifejezési eszközök a klasszikus retorikában **négy stílusereńnyel** rendelkeznek, amelyek biztosítják a szöveg megformálását, retorikai, stilisztikai hatását. Ezek a következők: **a világosság**: érthető, pontos fogalmazás, áttekinthető szerkesztés; **az illőség**: a szöveg hangneme és szóhasználata a témához és a közönséghez igazodik; **nyelvi tisztaság**: a nyelvtani szabályok, a nyelvi normák betartása; **ékesség**: a nyelvi kifejezés, a stílus szépségét, díszességét és hatásosságát szolgálja, amelynek egyik eszköze a szóképek és alakzatok használata.

Oda nem illővé, **inadekváttá** válhat a közlés stílusa, ha szövegalkotáskor túl a) *szükszavú*, b) *zavaros*, c) *bűbeszédű* vagy d) *dagályos*. Ilyenkor a szöveg *homályossá, érthetlenné*, de akár *komikussá* is válhat: *Kárpátalján élnek magyarok is. Ami részben hegyes, részben sík vidék.*

A **szükszavúság** sokszor eredményezhet *kétértelműséget* is: *Homérosz Akhilleuszt lovai által mutatja be*. Ha túlzottan szüksésván fogalmazunk, néha egyenesen értelmetlenné válhat a mondandónk: *Apámnak van szép felesége, habár anyám özvegyasszony, mégis irigylük tőle*. Érthetetlen lesz a közlendőnk akkor is, ha vétünk a világosság követelménye ellen, és zavarosan fogalmazunk: *Az igazgatónő számtalan alkalommal elmondta már, hogy idén három vizsgánk lesz, és ezt a férje is támogatja, mert a három az szerencsés szám szerinte, ezért számunkra ez az ideális*. Vagy: *A rablótanya porig égett, és Kukorica Jancsi szomorúan nézett be az ablakán*. Ugyanúgy kommunikációs kudarcot eredményezhet, bizonyos helyzetekben oda nem illő lehet a **bűbeszédűség**. *A saját két szememmel láttam meg én magam!* Vagy: *Ez a könyv nagyon*

tetszett nekem. Egyébként is szeretek olvasni, szeretem a könyveket, ennél jobban csak főzni szeretek, ezért a kedvenc könyvem nagyon megtetszett nekem. Annyira, hogy másolnak is ajánlom a kedvenc könyvemet, amit a szobámban szoktam olvasni. A szobám kellemes hely, van benne ágy, asztal, könyvespolcok meg egy virágállvány is.

Akkor is érthetlenné válhat a közlendőnk, ha a túlzott hatáskeltés érdekében **dagályosan** fogalmazunk, képzavarszerű nyelvi formákat hozunk létre. *A vers utolsó versszaka a szerelem és a halál gondolatát egyesíti sorsszerűen az alliterációval.* Nem érjük el célunkat egy beszédhelyzetben akkor sem, ha **szótévesztéssel** élünk mondandónk során, vagyis nem megfelelő jelentésében használunk valamely szót vagy kifejezést. *Hamar megtalálták a közös hang súlyt.* (odaillő: *hangot, hangnemet*). Különösen vigyázzunk az ismeretlen idegen szavak használatával! Nevetségessé válhatunk, ha nem megfelelő jelentésben használjuk azokat. *Csapnál megnyitotta kapuit az új kamionterminátor. Még csak nem is exhumálta magát ebben a kényes helyzetben!* Árthatunk mondandónk célba érésének és saját megítélésüknek a *divatos szavak* és a *közhelyes kifejezések* túlzott használatával is. Ilyen divatos szó például ma a *lenyűgöző, zseniális, érdekes, bizarr*, amit sokan akár minden mondatukhoz is hozzáfűznek.

A **közhelyek** tipikus beszédhelyzetekben elhangzó tipikus megnyilatkozások, amelyeket bárki mondhat, nincs bennük semmi egyedi, a szokásos, unott formában fogalmazzák meg a világról szerzett tapasztalatainkat. Mivel lépten-nyomon használjuk őket, stílusértékük, hírértékük csekély, megértésük viszont nem okoz gondot, mert mindenki ismeri őket. Igyekezzünk minél kevesebb közhelyes kifejezéssel kitölteni megnyilatkozásainkat, próbáljuk gondolatainkat tartalmasabb, érdekesebb, egyénibb formában kifejezni.

Feladatok:

1. *Olvassátok el Örkény István Csupa közhely című versét, majd fogalmazzatok meg, mi a vers nyelvi megformálása esetében a humor forrása. Ebben az esetben van-e stílusértékük, hírértékük a versben felhasznált közhelyeknek?*

Örkény István: Csupa közhely

Két test, egy lélek
Nem tudok nélküled élni
Ha távol vagy, veled időznek gondolataim
Pedig ki hitte volna
Mi rejtőzik az idő méhében
Nem lehet azt kiszámítani
Mert csak a vak szerencse műve
Rég volt, talán igaz se volt
Hogy egymást kézen fogva
Egymásnak vállat vetve
Nekivágtunk a meredeknek
Szembenézve az élet viharaival
Pedig csak most jön a neheze
Mert nincs pardon
A természet törvényei ellen
Télen mindent belep a hó
Tavasszal kirügyeznek a fák
Ősszel elhullatják lombjukat a fák
És akkor nincs tovább
Múlik az idő
Rövid az élet
Minden perc drága
Egyszer értünk is eljön a halál
Ahonnan még nem tért meg utazó
És nincs ellene orvosság a kertben
De ha majd becsapja utánunk az ajtót
Akkor sem áll meg a világ
Jönnek majd utánunk mások
Ahány csöpp van a tengerben, annyi
Élik a maguk életét

Még csak rajtunk is át nem fut a hideg
Földbe nem gyökerezik a lábuk
S tanácstalanul néznek vissza ránk
Mintha elvesztettek volna valamit.

2. *Keressetek példákat József Attila verseiben újszerű, szokatlan értelmű szóhasználatra!*

3. *Idézzétek fel kedvenc tévé- vagy rádió-reklámatok szövegét! Próbáljátok megfogalmazni, milyen nyelvi elemek hordozzák benne a stílusértéket, vagyis miben rejlik a szöveg hatásának titka*

4. *Találjátok ki egy nem létező tárgyat! Nevezzétek el, majd találjátok ki a funkcióját! Aztán képzeljétek el, hogy a televízióban és a rádióban reklámozzátok a terméket! Találjátok ki a tévés és a rádiós reklám szövegét is!*

5. *Milyen stílushatásuk van az alábbi mondatokban a tájnyelvi szavaknak, az idegen szavaknak, a szakszóknak? Hogyan mondanátok másképpen? Változott-e a mondatok hangulata, stílusa?*

a) Ez a projekt különösen fontos számunkra, ezért kidolgozásával egy tapasztalt teamet bízunk meg.

b) Úgy mentünk gyalog akkó mán a nyócadik napja. Mán nagyon le vótunk gyengülve. Hát lássuk eccer csak, hogy a katonák kifele rángatnak valakit a sorbul. Hát a Balog Pista vót az. Leesett a földre a gyengeségtül, a katonák akkó férehuszták, oszt lelútték. Ott, az út szélin hagyták.

c) Rekonstrukcionális terveinket csak optimális finánciális lehetőségek esetén realizálhatjuk.

d) A test hőállapot-változása során a hőmérsékletén kívül más fizikai jellemzői is megváltoznak, pl. a térfogata, elektromos ellenállása, molekuláris-kinetikus energiája stb.

6. *Milyen hangutánzó vagy hangulatfestő szavakkal egészíthetnénk ki az alábbi mondatokat?*

1) „Fülembé még ősmagyar dal

(Ady Endre: Góg és Magóg...)

2) „Mi táncba kezdünk és sírva,
..... szét a boldog mátká-párok.”

(Ady Endre: Lédával a bálban)

3) Bizony, csodás ország, ahová jöttünk,
mint hogyha a perc szárnyakon
el-nem-múló vendégség van körülünk,
hosszú ebéd és még hosszabb uzsonna.

(Kosztolányi Dezső: Szeptemberi áhitat)

4) Falon az inga lassú fénye
Oly jár, szinte arra vár,
Hogy ágyam mellett a villany,
S a sötétben már boldogan megáll.

(Tóth Árpád: Jó éjszakát!)

7. Keresetek a **Magyar Értelmező Kéziszótár**ból minél több állandósult stílusértékkel bíró szót, kifejezést! Stílusértékének megfelelően foglaljátok mondatba, majd illesszétek beszédszituációba a szavakat!

8. Az alábbi rokon értelmű szavakat és kifejezéseket a **Magyar szókincstár** című szinonimaszótár sorolja fel a sovány melléknév szinonimáiként. Írjátok oda mindegyik szó mellé az állandó stílusértékét, majd vessétek össze megoldásaitokat a szótárban található stílusminősítésekkel!

vékony	csontos	girhes	gebe
cingár	egyszálbelű	keszeg	géva
nyüzge	madárcsontú	hátához nőtt a bele	

9. Vessétek össze egy szépirodalmi pályázat kétféle felhívását. Határozzátok meg, milyen közléshelyzetben adekvát, odaillesz az egyik, illetve a másik megfogalmazási mód!

SZERETNE VILÁGHÍRÚ LENNI?

Azt szeretné, ha csodálnák és tisztelnék? Ha milliók emlegetnék a nevét? És hajlandó ezért jelentős pénzüsségeket áldozni?

Szerintem ez egy nagy marhaság! Inkább írjon poénos elbeszélést, könyvet, verset vagy lexikont, határidőnaplót, telefonkönyvet vagy étlapot, színdarabot, operát, regényt és gúnyiratot, gázszámlát, táviratot, nekrológot vagy önéletrajzt!

Ezt juttassa el *Beregszászi Anikónak* a Filológia Tanszékre 2005. október 31-ig.

Ezzel részt vehet a Rejtő Napok keretében rendezett irodalmi pályázaton!

A fődj egy este a „*Velő Tanyán*”, illetve az „*Adakozóban*” (a gyengébbek kedvéért: Gondozatlan felnőttek pénzért szesz intézménye)!

Tollforgató fiatalok, figyelem!

Pályázat!

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke és Hallgatói Önkormányzata a Rejtő Jenő Napok keretében pályázatot hirdet az íráshoz kedvet és tehetséget érző hallgatók számára. Pályázni – Rejtő Jenő szellemében – a következő kategóriákban lehet:

1. Humoros kisprózai alkotások (humoreszk, humoros novella, elbeszélés)
2. Paródia
3. Kabaréjelenet, kabarétréfa

A beérkezett pályamunkákat szakmai zsűri bírálja. A zsűri elnöke Vári Fábián László József Attila-díjas költő. Kategóriánként az első helyezettek a Hallgatói Önkormányzat felajánlásában 5 000 Ft pénzjutalomban részesülnek, továbbá kategóriánként az első három helyezettet a főiskola könyvjutalomban részesíti.

10. Fogalmazzatok meg és játsszatok el, hogyan zajlana egy telefonbeszélgetés az alábbi situációkban:

- legjobb barátoddal;
- egy osztálytársaddal, akit nem túlságosan kedvelsz;
- számodra ismeretlen felnőttel, aki a szüleidet keresi;
- téves hívás esetén.

11. Írjatok rövid jellemzést kedvenc irodalmi hősötökről, betartva a négy tanult stílusereényt!

12. Olvassátok el újra Örkény István Csupa közhely című versét! Próbáljátok tartalmas kifejezésekkel elmondani, milyen a vers érzelmi-hangulati tartalma van!

13. Gyűjtsetek közhelyeket és közhelyes kifejezéseket környezetetek nyelvhasználatát figyelve! Írjátok le azokat, majd az Örkény-vers mintájára próbáljátok ironikusan műalkotássá (verssé, prózává) formálni!

14. Képzeljétek el és játsszatok el a következő situációt úgy, hogy a szereplők csak közhelyeket és divatos kifejezéseket használhatnak! Figyeljétek meg, mennyire oda nem illővé válik így a beszélők stílusa!

- Rómeó és Júlia beszélget az erkély-jelentben.
- Don Quijote és Sancho Panza meglátják a szélmalomokat.
- János vitéz és Toldi Miklós beszélgetnek kalandjaikról.

A tanult ismeretek összefoglalása és begyakorlása

1. Fogalmazzátok meg, mi a kapcsolat az alábbi fogalmak között!

- beszéd és stílus
- nyelv és stílus
- szöveg és stílus
- kor és stílus

2. Fogalmazzátok meg, mi az alábbi szócsoporthoz a szerepe a szövegek stílusának, hangulatának alakításában! Mondjatok példákat mindegyikre!

- szinonimák
- frazeológiai egységek (állandósult szókapcsolatok)
- hangutánzó, hangulatfestő szavak
- tájszók
- szakszók
- idegen szavak

3. Van-e hangulatuk a hangoknak? Mondjátok el, kiben milyen hangulatot keltenek a különböző magán- és mássalhangzók! Milyen hangokat neveznétek:

- keménynek,
- szomorúnak,
- lágynak,
- kellemesnek,
- vidámnak,
- kellemetlennek?

Gyűjtsetek olyan szavakat, amelyekkel alátámasztjátok állításaitokat!

4. Készítsetek hangstatisztikai vizsgálatot az alábbi szövegrészekben! Fogalmazzátok meg, van-e valamilyen összefüggés a hangok gyakorisága és a szöveg hangulata között!

Részletek Weöres Sándor Hangcsoportok című művéből:

- a) Jekale munní temme
a jajja mimenó
golopandu ameníja
u kuaháj imanan.
- b) Vikulili hejriri sziggaga
mukafoki kupukájli vikufuja...
- c) Khúnáj áfháiszthái mengoh
álkhén ovái lái...

5. *Az alábbi szavakat, kifejezéseket frazeológiai egységekkel is ki tudjuk fejezni. Beszéljétek meg, milyen stílushatásuk van a szavaknak és a velük azonos jelentésű szólásoknak, szóláshasonlatoknak, közmondásoknak, szállóigéknek! (Könnyítésül szolgálnak a frazeologizmusok kulcsszavai.)*

Kifejezések

megjavul
félbeszakít valakit
sír
légy bátor
eldöntött dolog
gyáva
szegény
táncolnak
elítél
támogat

Kulcsszavak

tér
vág
mécses; egerek
mer, nyer
kocka
katona
egér; béka; toll
por
pálca
lándzsa

6. *Fogalmazzatok meg az alábbi szempontoknak megfelelően azt, hogy szerelmesek vagytok!*

– minél több névmással	– sok igével
– állandósult szókapcsolatokkal	– metaforákkal

7. *Olvassátok el a **Márai Sándor Az útítársakról** című írását! Mit tanácsol a szerző: hogyan alkalmazkodjunk stílusunkkal a beszédhelyzethez, a különböző kommunikációs célokhoz?*

Márai Sándor: Az útítársakról

Vasúton vagy hajófedélzeten az emberek úgy érzik, kiléptek életük megszokott törvényei közül, fecsegni kezdenek, közlékenyebbek és bizalmasabbak, a csodát várják, bátorítóan és reménykedően pislognak útítársaikra. Vigyázz, hogy ne sértsd meg őket. Közeledésükre – mikor bárgyún és esetlenül, de mindenestül mégis megható emberi reménykedéssel hozzád is fordulnak kérdéseikkel, mint például: „Mit tetszik gondolni, lesz hordár éjfélkor Váradon?” – felelj mosollyal és kevés szóval. Ne utasítsd el őket, mert ebben a lelkiállapotban, mikor a vonat vagy a hajó repíti őket a vélt csoda felé – minden változás: csodavárás –, felette érzékenyek. Mosolyogj, bólints, aztán fordulj könyved vagy a táj felé. Ne éreztesd velük, hogy nincs csoda. Igaz, ne is hitegesd őket a csodával. Annyit mondjál csak, hogy talán akad hordár, éjfélkor, Váradon. Egy szóval sem többet.

8. *Alkossatok rövid párbeszédet az alábbi szereplőkkel a megadott szituációkban!*

- a) orvos–beteg / kontrollvizsgálatokon
- b) két barát(nő) / nyári vakáció utáni találkozáskor
- c) szülő–gyerek / hétvégi program megbeszélése
- d) vállalatvezető–friss diplomás jogász / állásinterjú

9. *Milyen beszédhelyzet(ek)ben hangozhatnak el az alábbi mondatok? Nevezzétek meg a szituáció elemeit is!*

- a) Sajnálom, ez nem a Kiss lakás!
- b) Nézz körül alaposabban, mielőtt átmész!
- c) Na húzzunk innen!
- d) Hölgyem, szabad?
- e) Erre igazán nem számítottam!
- f) Ennél egy számmal kisebbet kérek!

10. *Fogalmazzátok meg, milyen stílushatást keltenek az azonos kifejezések az alábbi részletek különböző szövegkörnyezetében! Magyarazzátok meg, miért!*

- a) Csend vala hát;
Csak két éhes pók harcolt
Életre, halálra
Egy szilvamagon-hízott légy combja felett;
De oh, balsors! a combot elejték.
Egy egér felkapta, s iramlott
Vele az oltár háta mögé
A tiszteletes reverendájába,
S lakomáz vala,
S a pókok szeme koppant.

(Petőfi Sándor: A helység kalapácsa)

- b) Csend vala, felleget alól szállt fel az éjjeli hold.
Szél kele most, mint sír szele kél; s a csarnok elontott
Oszlopi közt lebegő rémalak inte felém

(Kölcsey Ferenc: Huszt)

11. *Hasonlítsátok össze a kétféle leírást! Állapítsátok meg az azokra jellemző kifejező eszközöket!*

1) kutya, házikutya, eb (*Canis familiaris*): a kutyafélék (*Canidae*) családjába tartozó állat. Fő jellemvonása a rendkívüli tanulékonyosság, hűség gazdájához, gyorsaság és kiváló szaglóképesség. Őseit a farkasok, sakálok és a különböző vadkutyafajok között keresik. A legrégebben háziásított állat (i. e. kb. 10 000).

2) kutya – I. fn. 1. A ragadozók közé tartozó, ház és nyájörzésre, vadászatra használt vagy kedvtelésből tartott háziállat. 2. biz vkinek a ~ja: vkinek kiszolgáltatott, megalázott helyzetben levő személy. 3. biz megvetést érdemlő személy. II. mn 1. Gyalázatos, cudar. 2. Gondot, bajt okozó, nehéz, rossz.

Most vessétek össze a leírásokat Nagy Lajos Képtelen természetrajzának A kutya című fejezetével!

Nagy Lajos: Képtelen természetrajz, A KUTYA

A kutya háziállat. Három fő részből áll, úgymint: fej, törzs és végtagok. Ha ezen részek bármelyikét a kutyából elvesszük, akkor a kutya elromlik, és többé sem nem szalad, sem nem ugat, egyáltalán nem működik tovább.

Különféle kutyák vannak, úgymint: pulikutya, komondor, vizsla, agár, szentbernáthegyi, újfundlandi kutya, öleb, kis girhes, nagy dög, mopszli, nyakszli, vonító sühögér, kis kutya, nagy kutya, tarka kutya, Sajó kutyám. (A kutyuskám az nem kutya, hanem, amint egy igen kiváló természettudós földerítette, egy nő.)

A kutya igen hű állat. Ha a gazdája megrúgja, akkor meglapul, és nyalogatja a cipőjét. Ha pedig meghal a gazdája, akkor a kutya nagyon szomorú lesz, sőt van olyan kutya is, amelyik a gazdája halála után nem eszik, nem ugat, lefekszik, és ő is meghal, nem úgy, mint például a zsebóra, amely a gazdája halála után is közönyös ketyegéssel jár tovább, amiért is a zsebóra egy hűtlen kutya.

A kutya örömeinek az által ad kifejezést, hogy a farkát csóválja. Ha pedig a farkát levágják, akkor a fejét csóválja.

A kutya valamennyi állat közt a legértelmesebb. Igen tanulékony, például rövid néhány esztendő fátározás után már megérti a saját nevét, s ha azt hangosan kiáltják, a kutya dühösen ugatni kezd, ami azt jelenti, hogy hagyják már békén. De a kutya nemcsak szellemileg fejlett, hanem lelkileg is, némelyik annyira mély lélek, hogy emlékeztet a lírai költőkre, ugyanis ezek a költői lelkű kutyák, ha feljön a hold, és az ég tetején szépen ragyog, szintén ugatni kezdenek.

A kutyának veszedelmes betegsége a veszettség, ami igen ragadós nyavalya, az ember is megkaphatja, és harapás által terjed, mégpedig úgy, hogy vagy a veszett kutya harap meg egy embert, vagy a veszett ember harapja meg a kutyát.

A kutyának a veszettségen kívül legfőbb ellensége a sintér. Ez egy olyan úriember, aki drótkarikával jár az utcán, s ha meglát egy kutyát, utánaszalad, a drótot a nyakába

veti, és elkezd a kutyát húzni, mire a kutya gazdája pedig két pofont ad a sintérnek, a gazdát a rendőr fölírja, s utcai botrány miatt fizet húsz korona bírságot. A bírság lefizetésének napján a gazda a kutyának öt flemmet ad és két rúgást, mikor pedig a gazda ebéd után elmegy a kávéházba feketézni, a felesége úgynevezett vigasz-cvikipuszit ad a kutyának, ami, ha öreg és csúnya az asszony, még csak fokozza és betetézi a szegény kutya szenvedéseit. A veszettség ellen Pasteur nevű francia orvos kitűnő szérumot talált föl, de a sintér és a cvikipuszi ellen ő sem tudott még semmit kitalálni. A veszettségen kívül még nagy baja a kutyának az elveszettség, ami ellen az apróhirdetések, s a megtaláló fejére kifizőtt illő jutalom szolgál.

A kutyáról szóló eme tanulmány keretein belül meg kell még emlékeznünk az ebzárlatról, amit plakátokon tesznek közhírré a városban. A plakátok arra valók, hogy azt a kutyák elolvassák, és pontosan betartsák. Azért helyezik el rendszerint az utcasarkokon. A kutyát házőrzésre, a szoba bepiszkítására, mások zavarására, a háziúr és házmester bosszantására használják, tehát igen hasznos állat, csontjából rongyot készítenek, húsát várostromok alkalmával eszik.

12. Szerkesszetek rövid párbeszédet a szituációk változásainak megfelelően!

- 1) a) A és B – barátok/barátnők – a moziból jövet megbeszélik a megnézett filmet.
b) Hozzájuk lép A édesanyja, beszámolnak neki a látott filmről.
c) B otthon elmeséli 5 éves öccsének, hol járt és mit látott.
- 2) a) X. Y. ügyintéző egy hivatalban. Ebédszünetben a barátnőjével beszél új munkahelyéről egy gyorsétteremben.
b) Asztalukhoz lép X. Y. fölöttese és csatlakozik hozzájuk.
c) X. Y. visszatér a munkahelyére és fogad egy ügyfelet.

13. Az alábbi mondatok szépirodalmi művekből származnak. Ki mondja kinek? Állapítsátok meg a közlés funkcióját is!

- a) „Amíg jól van dolgod, föl ne gerjeszd mérgem!”
- b) „Döngessük meg a palánkot körül!”
- c) „Inkább keves oroszlán, mint sok nyúl!”

Mondjátok el saját szavaitokkal, ti hogyan fogalmaznátok meg a fenti közléseket

1) barátoknak;	2) idősebb testvéreteknek;
3) szüleiteknek;	4) tanárotoknak.

NYELV ÉS KOMMUNIKÁCIÓ

A **kommunikáció képessége** az egyik legalapvetőbb emberi tulajdonság, bár nemcsak az emberek közötti kapcsolatokban figyelhető meg kommunikáció, hiszen kommunikálnak egymással pl. az állatok is. Mi természetesen az emberi kommunikációval fogunk foglalkozni, azon belül is elsősorban a verbális, azaz szóbeli kommunikációval, vagyis tulajdonképpen a beszéddel. Az írásbeli érintkezést a későbbiekben tárgyaljuk majd.

A kommunikáció, annak ellenére vagy talán éppen azért, hogy az emberek többsége birtokában van a kommunikáció képességének, meglehetősen összetett és bonyolult jelenség, még akkor is, ha nem annak tűnik. Az alábbiakban kiderül, miért.

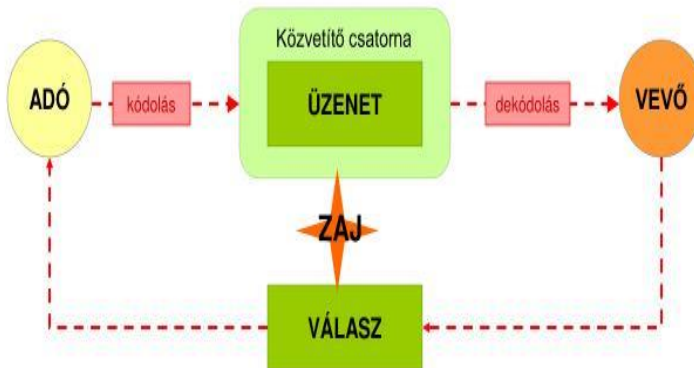
De mi is tulajdonképpen a kommunikáció? Az *Idegen szavak és kifejezések szótára* így határozza meg a fogalmat: **Kommunikáció: információk közlése v. cseréje valamilyen erre szolgáló eszköz, ill. jelrendszer (nyelv, média, gesztusok stb.) útján.**

Nézzük végig ezt a definíciót. Láthatjuk belőle, hogy a kommunikáció voltaképpen egy *folyamat*. Olyan folyamat, amely során általában az emberek *információkat* cserélnek. Az *információ* pedig nem más, mint valami *új ismeret*, amelyet bizonyos tárgyról szerzünk.

Az emberi kommunikáció *eszköze*, amit a meghatározás *jelrendszer*-ként említ, a leggyakrabban nem más, mint a *nyelv*. De természetesen nem csak a nyelvet használhatjuk az információt továbbító jelrendszerként. Ilyen jelrendszerként szolgálhat pl. a siketek jelbeszéde, a morzeábécé stb. A leggyakrabban használt eszköz azonban az emberi természetes nyelv.

A **kommunikáció folyamata** rendszerint a következő: Az *adó* a rendelkezésre álló *jelrendszer* (általában a nyelv) segítségével továbbít valamilyen *információt* a *vevő* felé valamilyen *céllal*. Ha

konkrétan emberi kommunikációról van szó, akkor úgy is fogalmazhatunk, hogy valaki (*a beszélő*) közöl (*közlés*) valamiről (*a közlés tárgya*) valamit (*közlemény*) valaki(k)nek (*hallgató*).

Kommunikáció nélkül nehezen tudnánk elképzelni az életünket. A kommunikáció olyan jelenség, amelyre minden embernek szüksége van, a tanórákon pedig különösen, hiszen jellemzően a tanár az, aki az ember legfogékonyabb korszakában a legtöbb *információt* továbbítja a tanulók felé a világról.

A kommunikáció funkciói

A kommunikáció során nem pusztán a szó szoros értelmében vett *információt* továbbíthatjuk, hanem több más nyelvi funkció kifejezésére is képesek vagyunk általa. A kommunikáció nem egyszerűen tények és információk továbbítása, hanem jóval több annál: a kommunikáció során például kapcsolatot létesítünk és tartunk fenn másokkal, együttműködünk stb. Roman Jakobson orosz nyelvész és irodalmár szerint a következő *nyelvi funkciók*-at fejezhetjük ki:

A nyelvi funkciók:

	referenciális	
	poétikai	
emotív	fatikus	konatív
	metanyelvi	

Az **emotív** funkció szorosan az adóhoz kapcsolódik. Arra utal, hogy az adó miként viszonyul ahhoz, ami éppen a kommunikáció tárgya. Csak emotív funkciókat fejeznek ki például az *indulatszók*, amelyekkel fájdalomunkat, örömünket, meglepetésünket stb. mutatjuk ki. De nemcsak indulatszókkal fejezhetjük ki a viszonyulásunkat valamihez vagy valakihez, hanem például hangsúllyal is. Tulajdonképpen spontán érzelemkinyilvánításról van itt szó. (*Ej, jaj, A csudába!* stb.)

A **konatív** funkció gyakorlatilag a felhívó, felszólító funkció, és mint ilyen, a *vevőre*, a *hallgatóra* vonatkozik. Segítségével közöljük kívánságainkat, óhajainkat. Jellemző nyelvi kifejezőeszközei a felszólítás és a megszólítás. (*Sanyi, nyisd ki az ablakot!*)

A **referenciális** funkció révén utalunk a valóságra, a tárgyakra, tényekre, viszonyokra stb., és ezáltal fejtjük ki a megismerő (kognitív) tevékenységet. Ez tehát központi, úgy is mondhatjuk, hogy a legfontosabb funkció. (*Esik az eső. Nórika szőke kislány. Kétszer kettő néha öt.*)

A **poétikai** funkció a kommunikáció eszközére, a kódra, jelrendszerre irányul. Szerepe elsősorban a szépirodalomban van, minthogy ekkor a közlés esztétikai értéket kap, elsődleges célja nem vagy nemcsak az információ hordozása, hanem az esztétikai élvezetnyújtás.

A **fatikus** (kapcsolattartó) funkciónak az emberi kapcsolatok fenntartásában, szervezésében van nagy szerepe, tehát ez sem hordoz

sok információt. Ide tartoznak például a köszönések, az udvariassági formulák, amelyek nélkül általában a valódi értelemben vett kommunikáció nem kezdődhetne el. A kommunikációnak erre a részére nem a tartalma, hanem érzelmi értéke miatt van szükségünk. Azt jelezzük vele, hogy szeretnénk, vagy éppen nem szeretnénk veled kommunikálni. Itt a kapcsolatot a szavak pusztja cseréje jelenti, így elsősorban szociális funkciót hordoz. Bizonyos társalgásokban a téma, amiről beszélnek, lehet kevésbé fontos, mint maga a társalgás ténye. Az ilyen beszélgetések tipikusan fatikusak. (*Jó napot, hogy vagy? Szép időnk van ma.*) Ilyenkor a feltett kérdésekre adható felelet tulajdonképpen nem fontos, a válasz a kérdezőt valójában nem érdekli. Ha az angolok egy üzleti megbeszélés előtt tíz percig az időjárásról beszélgetnek, ez csak a kapcsolatfelvételt szolgálja. Annak, hogy akkor éppen süt a nap vagy esik az eső, a beszélgetés, a tárgyalás megvalósulására és kimenetelére nincs befolyása.

A **metanyelvi** funkció magáról a közlés eszközéről való kommunikáció. Azaz: metanyelven tudunk beszélni, kommunikálni a nyelvről, a beszédről, a matematikáról stb. Vagyis most, amikor a kommunikációról beszélünk, tulajdonképpen metanyelvet használunk. Egyes felfogások szerint tágabb értelemben véve minden tárgyról metanyelven beszélünk, megvan a kémia, a fizika stb. metanyelve is, így tehát a metanyelv a tanulási tevékenységben alapvető funkciókat tölt be.

A kommunikáció során időnként látszólag megmagyarázhatatlan dolgokat is csinálunk. Próbáljuk meg értelmezni például a következő párbeszédet!

Egy olyan szobában ülnek emberek, ahol nyitva van az ablak. Valaki azt kérdezi: – *Nincs itt hideg?*
Mire valaki: – *Azonnal becsukom az ablakot.*

Mi történt itt? Az első beszélő feltett egy olyan kérdést, ami meglehetősen szokványos, mindennapi. De a második beszélő megértette belőle, hogy az első valószínűleg fázik, és azt kéri, hogy csukja be valaki az ablakot. Hogy lehet ez? Felmerülhet a kérdés: (1) az első beszélő miért nem mondta nyíltan azt, hogy fázik, és kéri, zárja be valaki az ablakot; (2) honnan tudta a második, hogy mit akar az első? Képzeljük el, hogyan zajlott volna le ez a társalgás akkor, ha a második személy nem érti meg, mit is akar az első:

– *Nincs itt hideg?*

– *De, egy kicsit hűvös van. Vagy: – Nem, szerintem kellemes a hőmérséklet* – feleli a második, és nem zárja be az ablakot, hanem folytatja a beszélgetést.

Vagy lássunk egy másik esetet! Az alábbi két párbeszédben az egyik beszélő pontosan ugyanazt az egyetlen szót mondja, de vajon egyforma jelentésben használja-e mindkétszer?

– *Anya, képzeld, ma kaptam egy ötöst matematikából!*

– *Nagyszerű!*

Illetve:

– *Anya, eltörtem a tejes bögrémet!*

– *Nagyszerű!*

Ha nem azonos jelentésben hangzott el a *Nagyszerű!*, akkor vajon milyenben? Az első esetben a *Nagyszerű!* a szokványos jelentésében fordult elő. A másodikban viszont tulajdonképpen éppen ellenkező jelentésben. De akkor hogyan lehet az, hogy szótáraink csak *Nagyon jó, kiváló* jelentésben rögzítik a szót? Egyáltalán: honnan, miből tudjuk, hogy ebben az esetben ezt a szót nem a szótározott jelentésében használta az anya? Ebben az esetben kitűnő támpont a megértésben a hangsúly és a hanglejtés, az *intonáció*, amellyel az anya a két alkalommal a *Nagyszerű!* szót kiejti. Vagyis a kommunikáció során nemcsak szorosan arra figyelünk, hogy *mit*

mond a másik, hanem arra is ügyelnünk kell, *hogyan* mondja. Mindannyian tudunk mondani példát arra, hogyan változtatja meg egy-egy szó jelentését az, hogy hogyan, milyen hangsúllyal mondjuk. A kommunikáció során tehát üzeneteket továbbítunk, cserélünk. Ebben a folyamatban szerepe van a verbális, vagyis a nyelvi elemeknek, a szupraszegmentális (nyelvi jel feletti) tényezőknek, mint a hangsúly, a hanglejtés, a beszédtempó, a ritmus, a szünet, a hangerő és a hangszínezet. De szerepük van a nonverbális, vagyis nem nyelvi jeleknek is. Ilyen nem nyelvi eleme a kommunikációnak például a tekintet, az arckifejezés vagy a testtartás. Ezek szerepéről részletesebben a társalgási stílus kapcsán olvashattok.

A kommunikáció szabályai

Amit eddig a kommunikációról elmondtunk, abból úgy tűnhet, hogy a kommunikáció során szinte minden lehetséges. De ez természetesen nem így van. Ha a kommunikációban bármi lehetséges lenne, semmi sem történhetne meg. A kommunikációnak viszonylag pontos *szabályai* vannak, amelyek ugyan nyíltan sehol sem rögzítettek (az egészen speciális eseteket kivéve), de amelyeket mégis be kell tartanunk, ha eredményesen akarunk kommunikálni. Be kell tartanunk például az úgynevezett *maximák*-at.

Négy kommunikációs maximát különböztetünk meg. Ezek a *mennyiség*, a *minőség*, a *viszony* és a *mód* maximája.

A *mennyiség* maximája arra vonatkozik, hogy az ember annyit mondjon, amennyi a megértéshez szükséges, se sokkal többet, se sokkal kevesebbet.

A *minőség* maximája arra, hogy az ember ne mondjon olyasmit, aminek a hamisságáról bizonyos.

A *viszony* vagy *kapcsolat* maximája arra utal, hogy maradjunk a tárgynál, ne csapongjunk.

A *mód* maximája arra, hogy kerüljük a homályosságot, a félreérthetőséget.

De mindez természetesen csak akkor érvényes, ha nem fogalmazunk meg olyan célokat a kommunikációban, amelyek ellentmondanak a fenti maximáknak. Például ha az a célunk, hogy becsapjunk valakit, akkor a minőség és a mód maximáját nem tarthatjuk be. Vagy amikor egy diák olyan témából kényszerül felelni, amiből nem készült, nem célszerű betartania tulajdonképpen egyik maximát sem. Ez nem azt jelenti, hogy ez a négy maxima esetenként létezik, esetenként nem. Mindig tartjuk magunkat hozzájuk, csak a fenti esetekben például arra használjuk őket, hogy *nem használjuk* őket, de a beszédpartner (mivel ő is ösztönösen tudatában van ezen maximáknak) természetesen azt hiszi (legalábbis egy ideig), hogy mi is ezekhez tartjuk magunkat. Ellenkező esetben nem lehetne például hazudni.

De a maximákon kívül is vannak bevett szokások, formulák a kommunikációban.

Ilyenek az ún. *szomszédsági párok*. Ez azt jelenti, hogy a mindennapi kommunikációs aktusok során bizonyos megnyilatkozás-típusok együtt fordulnak elő: köszönésre köszönés következik, kérdésre felelet, bűcsúra bűcsú stb. A kommunikáció tehát *együttműködést* követel meg a résztvevőktől. Ha találkozok valakivel, ráköszönök, s ha az nem köszön vissza, ebből rögtön következik, hogy nem akarja velem felvenni a kapcsolatot, s nem valószínű, hogy kommunikálni fogunk egymással. *(Például találkozom egy barátommal, s el akarom mondani neki, hogy mi történt velem előző nap, köszönök neki, s ő nem köszön vissza, ebből következik, hogy nem fogom tudni megosztani vele az élményeimet.)*

Az együttműködési kényszer, illetve a kommunikáció rendezettsége abban is megnyilvánul, hogy viszonylag pontosak annak a szabályai is, hogyan adjuk át a szót egymásnak a társalgás során. Annak ellenére így van ez, hogy ma még keveset tudunk arról, mi irányítja a váltást. A beszélők mégis tudják, érzik, mikor vehetik át a szót. Erre utal például, hogy meglepően kevés az olyan átfedés a beszélgetésekben, amikor többen beszélnek egyszerre.

Az elhangzottakból levonható tehát az a következtetés, hogy a kommunikáció nem akkor és nem attól, vagy nemcsak akkor és attól sikeres, ha a vevő (hallgató, olvasó) megérti a felé irányuló megnyilatkozás nyelvi jelentését, hanem az is szükséges a kommunikáció sikerességéhez, hogy a vevő *megfejtse* a megnyilatkozásnak az *adott helyzetbeli* jelentését. A vevőnek tehát ki kell következtetnie az általa ismert kommunikációs-társalgási szokásokból, szabályokból, hogy ebben az adott esetben ezt a konkrét megnyilatkozást hogyan kell értelmezni. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha birtokában vagyunk ennek a tudásnak. Azaz: egy nyelv tudása annak a tudását is jelenti, *hogyan* kell *használni* azt a nyelvet. Ennek a fontos *hogyamak* a kérdésével foglalkozik tulajdonképpen a stilisztika.

Feladatok:

1. *Képzeljétek el a következő beszédhelyzeteket, és nevezzétek meg minden szituáció esetében a kommunikáció tényezőit:*

- a tanár magyaráz fizika órán,
- anyukámmal beszélgetek a család nyaralási terveiről,
- két barát beszélget egy közös kirándulás élményeiről,
- egy gyerek könyvet olvas!

2. *Készítsétek el írásban azokat a párbeszéd-részleteket, amelyek elhangozhatnának az egyes feladatban megnevezett beszédhelyzetekben!*

3. A második feladatban elkészített párbeszédetek mellett tüntessétek fel, egy-egy nyelvi elem milyen nyelvi funkciót fejez ki!

4. Most írtatok le a nyelvi funkciók modelljét, és írtatok minden funkcióra nyelvi példát!

5. Az internet felhasználásával keressetek példákat a nyelvi funkciók mindegyikére!

6. Mondjátok el a **Megbuktam matekból** mondatot a különböző helyzetekhez illően!

Közömbös kijelentésként édesanyádnak.

Megdöbbsent kérdésként a tanárnak.

Ijedten édesapádnak.

Csodálkozva a padtársadnak.

Dicsekedve a barátnődnek.

7. Írtatok példát olyan esetekre, amikor úgy használunk bizonyos szavakat, kifejezéseket, hogy valójában ellenkezőleg kell értenünk őket!

8. Egy úszómedence mellett álltok és egy kislánytól megkérdezitek, Tud-e úszni?, azt várva, hogy azt mondja, igen vagy nem. Ehelyett ő beugrik a vízbe. Hogy értelmeztétek ezt szavakkal?

9. Vajon miért nem ígéretként értelmezzük az alábbi mondatokat, még akkor sem, ha bennük van az ígérem szó? Valójában mit fejeznek ki, ha nem ígéretet?

(a) Tanár a diáknak: *Ha nem adod le időben a dolgozatod, ígérem, megbuktatlak.*

(b) Vádolt a rendőrnek: *Ígérem, nem én voltam!*

10. Egy bulin épp idegenek felé közelítetve, hirtelen valaki megszólít: **Szia, épp rólad beszélgettünk!** Mi lehet a mondat célja? Milyen nyelvi funkció jut erről eszetekbe?

11. Mi az igen szerepe az alábbi két társalgásban:

Az első:

Tanár: – Igen.

Tanár: – *Melyik a helyes megoldás?*

A második:

Diák: – *A másodikik.*

Orvos: – *Milyen gyakran van ez a viszketése?*

Beteg: – *Szinte minden éjjel.*

Orvos: – *Igen.*

Vajon a két igen hasonló hangosságú és hangsúlyú lenne? Ki szólalna meg az igen után az első, és ki a második párbeszédben?

12. Az alábbiakban néhány beszédhelyzet leírását olvashatjátok. Minden beszédhelyzet megvalósítása egy-egy tanulóra vár. Próbáljátok meg összefüggően három percet beszélni a megadott témáról a megadott szituációnak megfelelően!

- egy főzőműsor háziasszonyaként ételrecepteket ajánlasz a nézőknek
- irodalomtanárként a trójai mondanévről beszélsz a diákjaidnak hatodik osztályban
- sportriporterként közvetítesz egy képzeletbeli Forma 1-es futamot
- orvosnőként a dohányzás ártalmairól beszélsz a tizedik osztály tanulóinak
- úrhajósként rádión jelentetted a földi irányító központnak, mit tapasztalsz éppen űrutazásod során
- egy állatmenhely tulajdonosaként a háziállataink iránti felelősségről beszélsz egy televíziós műsorban

Ha még többen szeretnének kipróbálni magatokat ebben a játékban, találjátok ki újabb szituációkat közösen!

13. Képzeljétek el és játsszátok el az alábbi helyzeteket! Mindegyik helyzetben a kommunikáció négy maximája közül egyet fel kell rúgni, azaz a játék lényege az, hogy nem kell betartani a megnevezett maximát.

- a tanuló felel történelem vizsgán (nem tartva be a mennyiség maximáját)
- a tanuló felel történelem órán (nem tartva be a viszony maximáját)
- édesanyádnak magyarázod, miért későn értél haza tegnap (nem tartva be a minőség maximáját)

Ha még többen szeretnének kipróbálni magatokat ebben a játékban, találjátok ki újabb szituációkat közösen!

*14. Játsszátok el egy vitát, melynek témája, hogy mitől olyan népszerű a **Harry Potter könyv-sorozat**. Osszátok az osztályt két részre, a könyvet kedvelők és a könyvet nem kedvelők táborára, majd jelöljétek ki egy vitavezetőt, aki adja és veszi a szót. A két tábor próbálja különböző érvekkel meggyőzni egymást!*

A tanult ismeretek összefoglalása és begyakorlása

1. *Olvassátok el a mondatpárokat a megfelelő hanglejtéssel, majd illeszd beszédhelyzetbe azokat:*

Semmit sem értek. / – Semmit sem értek?

Megfogtam! / – Megfogtam?

Jó lett. / – Jó lett?

2. *Képzeljétek el, hogy utazó ügynökök vagytok, és egy kitalált terméket akartok eladni! Játsszátok el, hogy bekopogtok egy lakásba, és párbeszédbe elegyedtek a tulajdonossal! Akkor éritek el a kommunikációs célotokat, ha sikerül eladnotok a terméket!*

3. *A kommunikáció során nélkülözhetetlen együttműködési- és kompromisszumkészség gyakorlására alkalmas az alábbi feladat. Válasszatok ki két szereplőt, akik közül az egyikük eladó egy virág- és ajándékboltban, másikuk pedig a vásárló. Úgy, hogy a másikuk ne hallja, mindkét játékos más-más kommunikációs célt kap. A virágárusnak azt a feladatot adjuk, hogy neki ma muszáj eladnia a gerberákból, mert már hervadnak, de nem adhatja olcsóbban szálját 4 hrvnyánál. A vásárlót meg vacsorára hívta a szíve hölgye, akinek a kedvenc virága a rózsza. Vevőnk virágot és csokoládét is akar vinni a vacsorához. Összesen 20 hrvnyája van erre a célra. Mindegyik játékos a saját célja elérésén dolgozik a beszédhelyzetben.*

4. *A kommunikáció során nélkülözhetetlen együttműködési- és kompromisszumkészség gyakorlására alkalmas az alábbi feladat. Van három testvér, akik hatalmas vagyont örököltek apjuktól egyenlő arányban, de azzal a megkötéssel, hogy a nagyobb beruházásokról együtt kell dönteniük, és csak akkor valósítható meg bármilyen elhatározásuk, ha mind a hárman egyet értenek. A három testvér azonban rivalizál egymással, és a legritkább esetben ért egyet. Egyszer meglátogatja őket egy házaló ügynök, aki egy hullámvasutat kínál eladásra. Vajon sikerül-e nyélbe ütni az üzletet? Játsszátok el!*

5. Idézzétek fel egyik kedvenc olvasmányotok tartalmát! Majd meséljétek el a tartalmat a többieknek egymás után többször, de úgy, hogy minden esetben megfeledektek a kommunikáció egy-egy maximájának betartásáról. Először a mennyiség, majd a mód, aztán viszony, legvégül pedig a minőség maximájának elhagyásával meséljétek el az olvasmány tartalmát!

A FUNKCIONÁLIS STILISZTIKA

A funkcionális stilisztika abból, indul ki, hogy a nyelvi elemek közül való válogatás és ezek elrendezése, kombinálása kötődik a társadalmi érintkezés helyzeteihez. Ezek a helyzetek meghatározzák a stílust, hiszen a helyzeteknek megfelelően használjuk a nyelvi eszközöket. Másképpen szól hallgatóságához a költő, az újságíró, a szomszéd néni vagy a tudós. A társadalmi érintkezés tipikus, a helyzethez illő, adekvát kívánalmai szerint nyilatkoznak meg.

A társadalmi érintkezés meghatározott területén tipikusan alkalmazott nyelvi eszközök rendszerét és ezek használatának szabályait összefoglalóan stílusrétegnek nevezzük.

A stílusréteg tehát nem más, mint tipikus kifejezésmód, mely egy-egy társadalmilag kötött szituációnak, beszédhelyzetnek felel meg. Az egymástól többé-kevésbé eltérő, tipikus társadalmi szituációhoz köthető beszédmodokat, stílári eszközök összességét különítjük el, különböztetjük meg egymástól ilyen módon. Más szóval: a társadalmi érintkezésben kialakult tipikus helyzetek meghatározzák a stílust. A nyelvi eszközöket például az alapján válogatjuk meg egy kommunikációs helyzetben, hogy éppen ügyfelek vagyunk-e egy hivatalban, újságolvasóként tájékozódni akarunk a világban, vagy netán személyes, magánjellegű kapcsolatban beszélgetünk valakivel, esetleg művészi szöveget akarunk élvezni, mint szépirodalmat olvasó.

A stílusrétegek, bár szorosan kötődnek egy-egy társadalmi érintkezési helyzethez, a valóságban nem határolódnak el élesen egymástól. Sokféle átmenet alakulhat ki az egyes stílusrétegek között a beszédhelyzet, a műfaj és a beszélő szándékának következményeként.

Hagyományosan írott és beszélt nyelvi stílusrétegeket különböztetünk meg.

Beszélt nyelvi stílusrétegek:

- Társalgási stílus
- Szónoki stílus (más néven: előadói stílus, közéleti szóbeliség)

Írott nyelvi stílusrétegek:

- Tudományos stílus
- Publicisztikai stílus
- Hivatalos stílus
- Szépirodalmi stílus

Célszerű megkülönböztetni a szépirodalom stílusát a nem művészi stílusrétegektől. A szépirodalmi stílus a nyelvi eszközök művészi felhasználásának, esztétikai minőséggé alakításának eredménye. A szépirodalmi stílus az összes többi stílusréteg eszközeit is használhatja stílusérték teremtésére.

Feladatok:

1. Olvassátok el az alábbi szemelvényeket! Vizsgáljátok meg a szövegeket a társalgásra jellemző nyelvi eszközökre, a társalgás felépítésére figyelve! Fogalmazzátok meg, mi a különbség a szövegrészek stílusa között?

Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai

(részlet)

Hétfőn a reggelinél Polly néni és Mary roppant figyelmes volt Tomhoz, minden kívánságát teljesítették. Ezenkívül szokatlanul élénk társalgás fejlődött ki, melynek folyamán Polly néni ezt mondta:

- Hát én nem mondom, jó tréfa volt, hogy mindenkit egy hétig az orránál fogva vezettetek, csak az a kár, hogy olyan kemény szívű vagy, és engem is megkínoztál. Ha egy fatörzsön át tudtatok evezni, hogy megnézzétek saját gyászistentiszteleteteket, átjöhettél volna előbb is, és legalább küldhettél volna nekem valami figyelmeztetést, hogy csak megszöktél, de nem haltál meg.

- Ezt igazán megtehettél volna - mondta Mary -, és biztos meg is tetted volna, ha eszedbe jut.

- Ugye, megtetted volna? - kérdezte Polly néni, és arcán aggódó kíváncsiság égett. - Ugye, kisfiam, megtetted volna, ha eszedbe jut?

- Hát nem tudom... hisz ez mindent elrontott volna!

- Azt hittem, hogy szeretsz ennyire - szólt Polly néni olyan bánatos hangon, hogy egészen elszomorította a fiút. - Én azt hittem, legalább gondoltál rá, ha már nem is tetted meg.

- Drága Polly néni! - könyörgött Mary. - Tudod, hogy nem akar rosszat, ez csak Tom bolond kapkodása! Mindig annyi a dolga, hogy nem ér rá semmire sem gondolni!

- Annál szomorúbb. Sid biztosan gondolt volna rá. Sid egész biztosan el is jött volna. Egyszer, majd mikor már késő lesz, emlékezni fogsz rám, Tom, és azt fogod kívánni, bárcsak egy kicsit jobban szeretted volna, mikor igazán nem került semmibe.

- De Polly néni! Tudod, hogy szeretlek - mondta Tom.

- Bár inkább úgy viselkednél, hogy elhihessem.

- Most már igazán azt kívánom, bárcsak jöttem volna át - mondta Tom bánatos hangon. - De álmodtam rólad, Polly néni! Ez is valami, nem?

- Nem sok... a macska is álmodik... de mégis több a semminél. Mit álmodtál?

- Hát szerda éjjel azt álmodtam, hogy itt ültetek a szobában, te az ágy mellett, Sid a fászládán és mellette Mary.

- Tényleg, itt ültünk, ahogy mindennap itt vagyunk. Boldog vagyok, hogy legalább álmodban eszedbe jutottunk egy kicsit.

- Aztán azt álmodtam, hogy Joe Harper anyja is itt volt.

- Tényleg, itt volt! Álmodtál még valamit?

- Ó, egész sereget, de most olyan zavaros minden.

- Hát próbálj visszaemlékezni! Nem tudsz visszaemlékezni?

- Úgy rémlik, hogy a szél fújta valamit.

- Gondolkodj csak, Tom! Igen, a szél fújta valamit.

Tom aggódalmasan simogatta a homlokát. Végre megszólalt:

- Megvan! Megvan! A gyertyát fújta a szél.

- Isten legyen irgalmas nekünk! Beszélj csak, Tom!

- Úgy rémlik, mintha azt kérdezted volna: mitől lobog ez a gyertya?

- Folytasd, Tom!

- Várj csak egy percre! Hadd gondolkodjam! Igen... igen! Azt hiszem, azt mondtad, hogy nyitva van az ajtó.

- Igaz! Olyan igaz, mint ahogy itt ülök! Nem így volt, Mary? Mondd csak, fiam!

- Aztán azt mondtad, de nem tudom biztosan, hogy Sid...

- Mi? Mi? Mit mondtam Sidnek? Mit mondtam neki?

- Azt mondtad neki, azt mondtad, hogy... csukja be az ajtót.

- Az isten szerelmére, tényleg igaz, soha életemben nem hallottam még ilyet. Nekem aztán ne mondják, hogy nincs igazság az álmokban. Majd átmegyek Sereny Harperhez,

és elmesélem neki! Kíváncsi vagyok, mit fog ehhez szólni? Mindig csak azt mondja, hogy buta babonásak vagyunk. De folytasd, Tom!

- Ó, most már olyan világosan látok mindent, mintha világos nappal lenne. Aztán azt mondtad, hogy én nem vagyok rossz gyerek, csak könnyelmű, élénk és felelőtlen, mint egy kicsikó.

- Tényleg, így van! Magasságbéli isten! Beszélj már, Tom!

- Aztán elkezdted sírni.

- Istenemre, sírtam! De mennyire! Nem is először.

- És aztán... aztán Harper néni is elkezdett sírni, és azt mondta, hogy Joe is ilyen volt, és azt kívánta, hogy bárcsak ne verte volna meg, mert ellopta a tejfölt, hiszen ő maga öntötte ki...

- Tom, az Úr szállt meg, ez a legtisztább látnoki megézés. Isten látja a lelkemet! Folytasd, Tom!

- Aztán Sid mondott valamit...

- Nem emlékszem, hogy mondtam valamit - tiltakozott Sid.

- De igen, mondtál, Sid! - szólt Mary.

- Most ne beszélj! Hagyd Tomot! Mit mondott Sid?

- Azt hiszem, azt mondta, hogy reméli, hogy nekem jobb ott, ahol most vagyok, de hogyha néha jobban viselkedtem volna...

- No, mit szóltok hozzá?! Az ő szavai!

- Erre aztán keményen rászóltál.

- De mennyire rászóltam! Egész biztos, hogy valami angyal volt itt elbújva! Egész biztos.

- Aztán Harper néni mesélt Joe-ról, hogyan ijesztette meg egy békával, te meg elmondtad neki, hogy én beadtam Péternek az orvosságot.

- Olyan igaz, ahogy itt ülök.

- Aztán mindenfélét beszéltek, hogyan kerestek minket a folyóban, és hogy vasárnap lesz a gyászistentisztelet, aztán Harper nénival egymás nyakába borultatok, és ő elment.

- Istenemre, így történt, igazán így történt! Nem mondhattál volna többet akkor sem, ha itt lettél volna. És aztán? Mi történt aztán, Tom?

- Aztán, úgy rémlik, hogy imádkoztál értem... igen, láttalak, és minden szavadat hallottam. Aztán lefeküdtél az ágyba, és én olyan szomorú voltam, hogy elővettem egy darab fakérget, és ráírtam: "Nem haltunk meg, csak elszöktünk kalóznak", és aztán letettem a gyertya mellé. Te már aludtál, de olyan jószágos volt az arcod, hogy föléd hajoltam és megcsókoltalak.

- Igazán, Tom! Igazán?! Ezért mindent megbocsátok neked!

Viharosan magához ölelte a fiút, aki most úgy érezte magát, mint a legalávalóbb gonosztevő.

Rejtő Jenő: Csontbrigád

(részlet)

Olyan kísérteties volt ez a felcsengő muzsika Screbin emlékével párhuzamosan, hogy egy pillanatig tátott szájjal meredt a pálinkásüveg nyílása körül zsongó legyekre... Azután felállt, a szomszéd szobához ment, és nagyot rúgott az ajtóba, hogy kitarult.

Ki merészkedett Screbin hangszeréhez nyúlni?! A mindenit.

Lihegve állt. Nézd csak... Egy rab!

Elmélyülten, félig behunyt szemmel hegedül, és ahogy meglátja a kapitányt, befejezi egy rántással.

- Ki vagy... te disznó?...

- A hatvanhármas fogoly, mon commandant.

Liheg. Azután csuklik. Végignézi a rabot. Hm... Nem az a halálfejű, tébolyult arcvonású alak, mint a többi. Tömött, barna haja még fényes és rugalmas. Ez az ember él. Nemcsak a szónak abban a pusztán vegytani összefüggéseket jelentő, gépies értelmében, amelyet talán a "létezés" szóval jelölhetünk meg a legtalálóbban; ez a rab még él, külsején a lélek jelképeinek kifejezésével, ahogy az élet összetett fogalma, érzés, tudat, test és becsvágy együttesen jelent csak valamit. Kerek, barna, csinos arca némi vidámságot is elárul.

- Mióta vagy itt?

- Öt hónapja.

Ez a Magiron úgy látszik, kivételez vele, azért ilyen egészséges! Az őrmester egy korrupt fráter. Valami sikkasztás miatt került ide, és a sikkasztó mindig korrupt marad.

- Te disznó! Már régen figyellek! Te mindég a raktárban lógsz!

- A kőtőrőknél dolgozom, mon commandant!

- Ne hazudj, mert összetörlek! Miért vagy ilyen egészséges?!

- Jó szervezetem van.

- És... hogy kerülsz most az irodába, mi? He?! Erre felelj, te... Te mindentudó! Mi?!

És egészen eléje állt a legénynek, derékban meghajolva, alulról felfelé a fiú arcába nézett, mintha e különleges látószög síkjából is tanulmányozni szeretné.

- Nem kaptam pihenőt, kapitány úr. Pedig ma július tizennegyedike van!

Szóval a Bastille ostromának évfordulója van! Ez a Magiron nagy kutya, hogy még ilyenkor is nyúzza ezeket a koporsószőkevényeket.

- Miért nem adott ma pihenőt az őrmester?!

- Mert a teljes vízadagot kértem. Három nap előtt fél vízadag elvonással büntettek.

- Csak azért, mert... külön vízadagot kértél? Mi?! Te, ne hazudj, mert széttöröm a koponyádat, a mindenségít az ilyenek!! Phü!!

- És... Visszafeleltem. Az őrmester megtagadta a vízadagot, azzal az indokolással, hogy semmi köze egy magamfajta alaknak július tizenegyedikéhez. Azt feleltem, hogy: "Maga sem a Bastille ostrománál sikkasztott, sergent..."

A kapitány kurtán nevetett. Ez jó.

Elképzelte Magíront amint kisebb törléseket eszközöl a zsoldkönyvben, miközben a forradalmárok tarackokkal lövik a Bastille-t.

Újra széthúzta az ingét, de csak nem szűnt a préselő súly. Itt nincs levegő, vagy mi?...

Émelygett, mert érezte a szájából kirezgő, átható alkoholpárát.

- És hogy merészeltél te itt... hegedülni?! Mi?!

- A kapitány úr előadása lelkesített. Hallottam a nagyszerű összefüggést, amelyet a vörösbor és a történelem között felismert!

- Mi? Ezt... megértetted?

- A szakmámba vág.

- Te történelemmel foglalkoztál valaha?

- Nem, csak vörösborral, kapitány úr, de igen intenzíven.

Sírone ismét elnevette magát, de ezt megbánta, és rárivallt:

- Takarodj!

Nagyokat fúj. Ilyen egy fráter!

Jókai Mór: Az arany ember

(részlet)

Reggel, mikor Timéa felébredt, nem érzett az elmúlt betegségből semmit. Az ifjú természet győzelmes maradt.

Felöltözött magában, s aztán kijött a kabinból, s Timárt ott találva a hajó orrán, azt kérdezé tőle:

- Hol van az atyám?

- Kísasszony, önnek az atyja meghalt.

Timéa rábámult nagy, méla szemével; arca nem lehetett már fehérebb, mint addig volt.

- És hová tették?

- Kísasszony, önnek az atyja itt fekszik a Duna fenekén.

Ekkor Timéa leült a hajómellvéd mellé, s elkezdett némán a vízbe bámulni. Nem szólt, nem sírt, csak nézett mereven a vízbe.

Timár azt hitte, hogy jót tesz vele, ha vigasztalja.

- Míg ön beteg volt, öntudatlanul feküdt, addig önnek az atyját hirtelen magához szólítja az Isten. Én voltam nála utolsó órájában. Önről beszélt nekem; önnek küldé általam utolsó áldását. Az ő kívánatára én önt el fogom vinni atyjának egy régi barátjához, ki önhöz anyjáról rokon. Az leányának fogadja önt, s lesz önnek atyja. Van egy szép fiatal

leánya, önnél kevéssel idősebb, az lesz önnek testvére. Ott igen jól fognak önnel bánni. És ami itt ezen a hajón van, az mind önnek a vagyona, amit az atyja önnek hagyott; ön gazdag lesz, és mindig hálával fog ön emlékezni arról a jó atyáról, aki önről ilyen jól gondoskodott.

Timárnak megszorult a torka, mikor arra gondolt: "és aki meghalt azért, hogy téged megszabadítson, aki halált vett magának, hogy teneked odaadhassa az egész életet!"

És aztán bámulva nézett a leány arcára. Az nem mozdult meg az egész beszéd alatt, még csak egy könnye sem fakadt. Mihály azt hitte, hogy szégyell sírni idegen előtt, s félrevonult tőle; de a leány azután sem sírt, hogy egyedül maradt.

Tömörkény István: Meghalt (részlet)

Bab Illés bojtár odavágta a kancsóját a csikóshoz, amiért hogy dalolni mert. A kancsó eltalálta a csikósét, s a két edény rokoni szeretettel érintkezvén, cserepekre szakad. A csikós arca elsötétül. Gáli János előmászik, hoz két új kancsót, s visszamászik megint.

No most már nyekereghet a duda. Nyekereg is. Kisguczi az első, aki kirúgja maga alól a lócát, s a középre áll, járja a hátravágóst, azután meg, hogy Bab Illés is mellégrik, ketten a csárdást. Mihály nekidagadt képpel fújja. Egyszer csak azt mondja a duda:

- Ssutty...

És eláll abban a pillanatban a szava. Ijedten néznek rá mindenek. Mi lete?

Kitudódik hamar. Duhaj Kis Miklós behajította a bicskáját, a duda szétrepedt, és hát most már igazán el van hagyatva egészen. A juhászok arcára kiül a harag szederjes színe.

Bab Illés odakap a sarokba támasztott kampós botokhoz.

- Vágjam? - kérdi rekedten.

Bélteki Mihály még nem bír szóhoz jutni a dühtől. Előbb csak int neki, s azután szól tompa hangon.

- Vágd.

Vágja. Ahogy a bot két kézre fogatván, felsuhan a levegőbe, leüti a lámpát. Sötét lesz hirtelen. Azután egy nagy puffanás.

- Jaj... - sóhajtja Duhaj Kis Miklós.

Még egy puffanás, még egy jajszó, azután ünnepélyes csönd a fekete sötétben. Csak Öreg Gáli János uram pipája világlík a kuckóban, aki is beleütvén a paraszába egy szál masinát, gyertyát gyújt. A csárda-padlón el van nyúlva a csikós a maga vérében. Gáli odamegy hozzá, mozzgatja: nem mozog...

- Möghótt - mondja.

Idő múltán felel rá Bélteki.

- Mög...

A tetem fölött egymásra néznek az emberek. Bab Illés leteszi a botot, s felfogja a halott két karját. A másik a lábait emeli, Gáli kinyitja az ajtót, s viszik kifelé. Bélteki elől megy. Erős hóhullás van odakint, a pihék kavarnak, és megalszanak a vérben.

2. *Írjátok ki az elolvasott szövegekből azokat a szavakat, kifejezéseket, amelyek az adott beszédhelyzetben stilémaként, stílus eszközként szerepelnek!*

3. *Íme néhány példa arra, hogyan lehet valakit kávéval kínálni. Mikor és kivel használnátok egyiket, mikor, kivel a másikat? Találjátok ki és játsszátok el a szituációkat!*

a) Kávézunk?

d) Mit szólnál egy kávéhoz?

b) Csináljak egy kis kávé?

e) Megkínálhatom egy kávéval?

c) Igyunk egy kávé!

4. *Az ember számtalan módon és számos céllal használja a nyelvet. Milyen körülmények között mondhatjuk pl. az alábbiakat? S mikor lennének ezek oda nem illő mondatok? Valósítsátok meg szóban a beszédssituációkat!*

Szerinted hideg van itt?

Csin-csin!

A reptérre, amilyen gyorsan csak tud.

Szeretném, ha figyelnél és vigyáznál

Házamat György fiamra hagyom.

rám...

Szeretsz?

Maradjon a jobb oldalon, kérem!

De fura!

Már nem is szeretsz...

De jól nézel ki!

A fenébe!

5. *Hányféleképpen tudnátok megkérdezni egy idegentől, hogy hány óra van? Játsszátok el a szituációkat! Figyeljétek meg, hogy a hosszabb nyelvi formák udvariasabbak, mint a rövidek. A hosszúságuk mellett mi adja ezek udvariassági értékét?*

6. *Készítsetek táblázatot arról, hogy tegezitek-e vagy magázzátok az alábbi személyeket! Jelöljétek azt is, hogy kölcsönös vagy egyoldalú a T/V formák használata. Magyarazzátok meg a táblázatban foglaltakat!*

szülők, nagyszülők, testvér, szomszéd, nagynéni, nagybácsi, anyós, após, tanár, orvos, postás, bolti eladó, idegen

7. *Képzelteteket el, majd játsszátok el olyan beszédssituációkat, amelyekben más-más értelemmel, de elhangozhat az alábbi társalgásrészlet:*

– Megfoghatom? – Csak óvatosan!

8. *Az angolok az angol hidegvér mellett arról nevezetesek, hogy kötelező udvariassági elemként mindent társalgásukat az időjárásra vonatkozó beszélgetésrészlettel indítják. Játsszátok el, hogy három percig beszélget egymással két ember, de csak az időjárás a téma.*

9. *Hogyan próbálnátok meg felhívni magatokra egy idegen figyelmét, ha például valaki elejtett valamit az utcán, vagy otthagytott a busz ülésén? Játsszátok el a helyzetet!*

10. *Írjatok egy odaillő (helyénvaló, adekvát) és egy oda nem illő (nem helyénvaló, inadekvát) példát az alábbi esetek nyelvi megnyilatkozásaira: útbaigazítás-kérés egy idegentől, bocsánatkérés, családi vacsora, esküvői gratuláció!*

11. *Hogyan oldanátok meg nyelvileg az alábbi kommunikációs szituációkat eredményesen? Játsszátok el!*

Virágot szeretnél venni édesanyádnak, de a virágárus háttal áll neked.

Meg szeretnéd tudakolni egy szembe jövő idegentől az utcán, merre találsz a városközpontot?

12. *Képzeljétek el, majd játsszátok el, hogy egy baráti társaságban a következő témák valamelyikéről beszéltek a többieknek:*

– elmeséled a tegnapi látott filmet,

– elmondod, milyen hírt, pletykát hallottál egy közös ismerősötökről,

– elmeséled, hogyan, milyen körülmények között ismerkedtél meg tegnap egy fiúval/lánnyal,

– elmeséled, milyen tervet dolgoztál ki arra nézve, hogy mivel fogja a baráti társaságotok tölteni a nyarat, mit fogtok csinálni nyáron?

13. *Olvassátok el Jókai Mór **Az arany ember** című regényének és Mark Twain **Tom Sawyer kalandjai** című regényének lentebb olvasható részletét. Figyeljétek meg, hogyan jelenik meg az elbeszélés mint a társalgás műfaja a részletekben. Nevezzétek meg az elbeszélések jellemzőit! Majd húzzátok alá azokat a szavakat, kifejezéseket, amelyek Polly néni, illetve Brazovics Atanáz beszédére jellemzőek.*

Jókai Mór: Az arany ember

Brazovics úr pedig napról napra mérgesebb lett, mikor a feketekávéját itta a nők szobájában, és aki ezt a mérget itatta vele, az mindig Timár volt.

Ez volt az ő mindennapi Karthágója!

- Már micsoda istentelenséget gondol ki megint ez az ember? Más becsületes gabonakereskedő, ha beáll a tél, örül, hogy megpihenhet: ez meg nekifog olyan dolognak, aminek soha más ember nem hallotta a hírért. Kibérli a Balatont, s télen a jég alatt halásztat benne! A múltkor egyetlenegy fogásra háromszáz mázsa halat húztak ki neki a kenesei foknál. Hisz ez valóságos rablás! Tavaszra úgy kipusztítja a Balatont, hogy nem marad abban egy bökle, egy babaj, egy sügér, egy garda, egy ón, egy kűsz sem, nemhogy fogas. S aztán mind viszi fel Bécsbe. Hát azért terem a Balaton fogast, hogy azt a német egye meg? Átkozott veszekedett ember! Ezt igazán közköltésen kellene elpusztíttatni. Én előbb-utóbb is megölöm ezt az embert, az bizonyos. Mikor a hídon átjön, megfogatom két hajólegénnyel, s beledobatom a Dunába. Adok egy silbaknak száz forintot, hogy mikor éjjel elmegy a várta előtt, véletlenségből lője agyon. Bedobok az udvarára egy veszett kutyát, hogy mikor reggel kijön, harapja meg. Hiszen megérdemli az, hogy fölakasszák! Jobban megérdemli, mint Angyal Bandi meg Zöld Marci. Mert Zöld Marci csak azt a pénzt veszi el tőlem, amit nálam talál, de ez a tolvaj még a házamat is ellopja a fejem fölül. Rágyújtatom egyszer a házát, hogy beleégjen! S még nemesemberré teszik! S még a vármegyegyűlésen kinevezik assessornak, s ott ül a gézengúz velem egy sorban. Velem, akinek tősgyökeres magyar nemes volt az öregapám is, egy ilyen jöttment! De iszen jöjjön csak még egyszer a restauráció, s merje odahozni a pofáját, felbizzatok egy csoport gibernyúzi nemest, kidobatom velük az ablakon, hogy a nyaka kitörik! Csak egyszer valami ebéden összejönnek vele, tudom, hogy megpaprikáznám a levesét úgy gebulával, hogy hanyatt fordulna tőle, mint a döglött hal. S még azt hallom, hogy úri kisasszonyokhoz is eljár látogatóba a semmiházi. Ez a Timár! Ez a hajós-schreiber! Akinek csak "iszaptaposó" a címe. Ej, de szeretném, ha egyszer valami olyan házhoz vetődnék, ahova valami derék vitéz katonatiszt jár, s az kihíná duellumra, s aztán felspékelné, mint a békát, így ni!

Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai

- Hé-é-é, Tom!

Halk nesz hallatszott a háta mögött, és ahogy hirtelen megfordult, éppen hogy el tudta kapni egy kölyök gallérját, amint el akart iszkolni.

- Na, ugye! Mindjárt gondolhattam volna a kamrára. Mít kerestél ott?

- Semmit!

- Semmit! Nézd csak meg a kezedet meg a szádat. Mi ragad rajta?

- Én nem tudom, néni.

- De én tudom! Lekvár, az bizony. Hát nem százszor megmondtam, hogy nyughass attól a lekvártól, különben megnyúzlak. Add csak ide azt a pálcát.

A pálca a levegőbe emelkedett. Elkerülhetetlennek látszott a végzet.

- Szent Isten! Nézz csak hátra, néni!

Az idős hölgy megpördült a sarkán, ijedtében összehúzta szoknyáját, a kölyök pedig egy pillanat alatt elszaladt, fölkapaszkodott a magas palánkra, és eltűnt mögötte. Polly néni egy pillanattig meghökkenve állt, aztán elnevette magát:

- Ördög vigye ezt a gyereket! Hát soha nem tanulok meg semmit? Hányszor ugrattott már be ugyanígy, és mégse tudok rá vigyázni. Úgy látszik, mégiscsak igaz, hogy mentül öregebb valaki, annál kevesebb az esze. Nemhiába mondják: vén kutya nem tanul már újat. No, és nincs két nap egymás után, hogy ugyanúgy járatná a bolondját velem; hogy is tudhatnám, mit forral? Mintha pontosan tudná, meddig élhet vissza a türelmemmel, és azt is tudja, hogy ha egy szempillantásra kizökkent vagy megnevetet, vége az egésznek, nem vagyok képes megverni. Isten látja lelkem, nem teljesítem kötelességem evvel a gyerekekkel szemben. Ha pihen a pálca, elkanászodik a tanítvány, mondják. Bűn ez, tudom én jól, s mindketten megszenvedünk majd érte. Mindig huncutságon jár az esze, de istenem, mégiscsak szegény elhalt nővérem gyereke szegényke, nincs szívem hozzá, úgy istenigazában elnadragolni. Valahányszor eleresztem, furdal a lelkiismeret; de valahányszor kihúzza tőlem a lutrit, öreg szívem vallja kárát. Bizony, bizony, akit anya szült, annak meg vannak számlálva napjai, és rögösek az ő útjai, mint az írás mondja, és azt hiszem, úgy is van ez. Ma délután biztosan felé se megy az iskolának, holnap muszáj lesz munkára fognom, hogy megbüntessem. Keserves dolog szombatot dolgoztatni, mikor a többi fiú mind szabad, de a munkát jobban utálja, mint bármi mást, és hát teljesítenem kell vele szemben kötelességemet, különben én leszek az oka, ha rossz útra téved.

*14. A világon az egyik leghíresebb ifjúsági napló **Sue Townsend** hőségé, **Adrien Mole**-nak a naplója. Olvassátok el az alábbi részletet a naplóból, majd fogalmazzátok meg, mik a naplóírás formai követelményei! Aztán fogalmazzátok meg Adrien Mole stílusának jellemzőit! Miért hatnak humorosan a naplóbejegyzések?*

Részlet Adrian Mole titkos naplójából

Február 13. Péntek

Hát ez a nap kész katasztrófa volt. Már nem Pandora ül mellettem, hanem Barry Kent. Egész órán másolta, amit írok, és rágógumit fújt a fülembe. Megmondtam Miss Elfnek, de ő is fél Barry Kenttől, ezért azután egy szót sem szólt.

Február 17. Kedd

Barry Kent azt mondta, fasírtot csinál belőlem, ha nem adok neki mindennap huszonöt pennyt. Azt feleltem, hogy csak az idejét pazarolja, ha tőlem fenyegetődzéssel akar pénzt kicsikarni. Egy árva megtakarított vasam sincs. Anya egyenesen az ifjúsági takarékbetétemre utaltatja a zsebpénzemet, és napi tizenöt pennyt ad Mars szeletre. Barry Kent erre az ebédpénzemet követelte! Közöltem vele, hogy apa csekken fizeti, mióta felment napi hatvan pennyre, mire Barry Kent tükön rúgott és elsétált. De előbb még odavetette: Kaphatsz még! Jelentkeztem lapkihordónak.

Március 3. Kedd

HÚSHAGYÓKEDD Átadtam Barry Kentnek a sápot. Nem hiszem, hogy van Isten. Ha létezne, egészen biztos nem engedné, hogy az olyan alakok, mint ez a Barry Kent, szabadon járjanak, és intellektueket zsaroljanak. Vajon miért szekálják a nagyobb fiatalok a kisebb fiatalokat? Talán lepusztul az agyállományuk a pluszmunkától, amit azért kell kifejteniük, hogy erősödjön a csontjuk meg a többi, esetleg agykárosodást szenvednek a sporttól, amit olyan nagyon űznek, persze az is lehet, hogy az idősebb fiatalok egyszerűen szeretnek fenyegetőzni és verekedni. Az egyetemen talán majd tanulmányozom ezt a problémát. Kiadatom a dolgozatomat, és küldök egy példányt Barry Kentnek. Lehet, hogy addigra majd olvasni is megtanul.

Március 26. Csütörtök

Barry Kentet elkapta a rendőrség, mert nem égett a hátsó lámpája a bringáján. Remélem, javítóintézetbe küldik. Egy kis sitt-sokk jót tenne neki.

Április 30. Csütörtök

Ma a suliban komolyan megfenyegettek. Barry Kent bedobta a diplomatafényképet a rögbipályára. Sürgősen adnom kellett neki két fontot, mielőtt még engem is utánadobott volna. Apától kínos pénzt kérni, kétségbe van esve a rezsi miatt.

Május 21. Csütörtök

Barry Kent ma megvert az öltözőben. Felakasztott a fogásra. Zsarutéglának hívott és még máshogy is, de az leírhatatlan. Nagymama megneszelte a dolgot, pedig apa titkolni akarta előtte a cukorbetegsége miatt. Végighallgatta az egészet, azután feltette a kalapját, beharapta az ajkát és elment. Egy óra hét percig volt távol, akkor bejött, levetette a kabátját, megfésülködött, és kivett a rablóbiztos övéből 27 font 18 pennyt. Azt mondta: -- Most már nem fog bántani, Adrian, de ha mégis, csak szólj! - Azután vacsorát csinált. Szardínia volt, paradicsom és

gyömbéres sütemény. Vittem neki a trafikba egy diabetikus csokoládét nagyrabecsülésem jeléül.

Május 22. Péntek

Az egész suliban beszélnek, hogy egy hetvenhat éves öregasszony úgy megijesztette Barry Kentet meg az apját, hogy visszaadták az egész sápot. Barry Kent nem mer mutatkozni. A bandája új vezért választ.

15. Képzeljétek el, hogy rendszeresen naplót írtok, és készítsétek el a tegnapi napotok leírását e napló számára!

16. Olvassátok el az alábbi magánlevelet! Nevezzétek meg a levél nyelvi és stílárius jellemzőit! Majd fogalmazzátok meg a levél alapján, milyen kapcsolatban vannak egymással a levelező-partnerek, illetve milyen információkat tudunk meg a levélből!

Szia, Ati!

Kedves Attila!

Drága Barátom!

Örömmel hallom, hogy otthon minden rendben. Azt meg elismerően és tisztelettel vettem tudomásul, hogy mostantól a magyar nemzeti válogatott tagja vagy. Tudod, nincs megállás a Juvéig!!!

Én is elvagyogatok itt Pécssett. Lassan megjelenik az első kötetem. Hihetetlen, de tényleg van, aki képes szponzorálni engem. Adriennel tervezzük, hogy hazlátogatunk a nyár folyamán. Már rég jártam otthon és a pihenés sem árt. Azt hiszem, kicsit túlhajtom magam.

Csilla hogy van? Rég hallottam felőle.

Most mennem kell, egy ifjúsági találkozót szervezek. Olyat, mint amilyenek otthon az elnöke voltam. Itt is akadt érdeklődő diák.

Kelt.: 2020.04.16.

Üdvözlettel: Gergő

17. Képzeljétek el, hogy elutaztatok nyaralni, és a nyaralás ideje alatt magánlevélben számoltok be a veled történekről a számotokra fontos embernek. Írjátok egy magánlevelet ugyanarról a témáról barátotoknak/barátnőtoknek és nagymamátoknak! Figyeljétek meg, hogyan változik a levél stílusa! Figyeljétek a levél formai és tartalmi követelményeinek betartására!

18. *Írjatok rövid üzenetet:*

édesanyátoknak, mert távollétében sürgősen el kellett mennie otthonról;
a barátnődnek/barátodnak, mert nem tudta megvárni a megbeszélt helyen.

19. *Most írjatok meg ugyanezeket az üzeneteket elképzelt SMS-ben!*

20. *Az SMS-írók a karakterhiány miatt általában sok rövidítést használnak, mint például vmelyik, vhány, vki, += meg, l= egy. Írjatok egy SMS-üzenetet barátotoknak arról, hogy elmaradt a mai közös program, közben használjatok*

21. *Képzeljétek, hogy egy baráti társaságban vicceselés folyik. Gyűjtsetek és adjatok elő szóban minél többféle tartalmú viccet: **skót vicc, rendőrvicc, anyósvicc, szőke nősvicc stb.** A vicceselés végén foglaljátok össze, mi jellemzi a viccek stílusát!*

22. *Olvassátok el a lentebb található MSN beszélgetést, majd foglaljátok össze a műfaj nyelvi és stílárius jellemzőit!*

[08:28] Zaj: hejj

[08:28] Zaj: vagy?

[08:28] Gold Roger: hi

[08:28] Zaj: figy

[08:28] Zaj: ma delutan akar réka hazajonni

[08:28] Zaj: mara lehet kocsit szerezni?

[08:29] Gold Roger: nemtudom így már elég késő,de megkérdezem,ha van vmi írok neked

[08:29] Zaj: jo

[08:29] Zaj: nem jelentkezem ki

[08:30] Gold Roger: most nincs fenn senk

[08:30] Gold Roger: majd írok egy sms.t

[08:31] Zaj: ok

[08:32] Zaj: mennyi amugy a taxi?

[08:33] Gold Roger: 3500

[08:33] Zaj: es mennyit kene adni rekanak, ha baj lenne?

[08:33] Gold Roger: nemtudom

[08:33] Zaj: adj neki vmennyit, jo?

[08:33] Zaj: 3630*****

[08:33] Zaj: ez reka szama
[08:34] Zaj: ha van kocsi irj neki
[08:34] Zaj: wadja.com rol
[08:34] Gold Roger: ok
[08:37] Gold Roger: nemtudod megvan az útlevelem?
[08:37] Zaj: nem
[08:37] Zaj: apu volt bent tegnap, biztos benezett
[08:38] Gold Roger: miért?
[08:38] Zaj: bar nem kerult szoba,de tudja,h naponta beszélunk
[08:38] Zaj: v tegnapelott,passz
[08:38] Zaj: mama nyugdijaert
[08:38] Gold Roger: tegnapelőtt azt tudom és tegnap estére ígérte olginéni
[08:38] Gold Roger: azért kérdem,h megvan e már
[08:39] Zaj: gabor
[08:39] Zaj: ha meglenne modnanam
[08:40] Zaj: wadjat tudod hasznalni?
[08:40] Gold Roger: nem
[08:40] Gold Roger: elküldöd megint a kódokat
[08:40] Zaj: wadja.com
[08:40] Gold Roger: mert nem mentettem le
[08:40] Zaj: saalamon
[08:41] Zaj: *****
[08:41] Gold Roger: ok
[08:41] Gold Roger: ha van vmi írok
[10:26] Zaj: nah,valtozas?
[10:27] Gold Roger: nem senki sincs fenn
[10:27] Gold Roger: sztem hazamentek már csütörtökön
[10:27] Zaj: hmmm
[10:27] Zaj: hatha azert
[10:27] Zaj: meg delutanig van ido
[10:27] Gold Roger: ok
[10:27] Zaj: jo lenne gepet hazakuldeni
[11:05] Gold Roger: atiénál már nincs hely
[11:05] Gold Roger: rezest meg nem tudom utolárni,de ő meg talán szombaton fog menni
[11:39] Zaj: ha lesz vmi irj
[11:40] Gold Roger: okok

[12:23] Zaj: figy
[12:23] Zaj: holnapra biztos a kocsi?
[12:23] Zaj: tomi szobatarsat nemtod megkerdezni?
[12:23] Gold Roger: nem
[12:23] Gold Roger: nem találom rezest
[12:23] Zaj: szobatarsa?
[12:24] Gold Roger: detto
[13:12] Zaj: hallod
[13:12] Zaj: akkor megirom rekanak,h nem tudtunk meg kocsit talalni
[13:12] Gold Roger: mond
[13:12] Zaj: jojjó ahogy tud
[13:12] Zaj: ez van
[13:12] Zaj: amugy te mikor szandeszol hazajkonni?
[13:12] Gold Roger: passz
[13:13] Gold Roger: írd meg,ez van
[13:13] Gold Roger: épp msot telepítettem újra a gépedet
[13:13] Zaj: ?
[13:13] Gold Roger: a d-n lesz a rendszer,de megy és tiszta
[13:13] Zaj: es a c-n a dolgok?
[13:15] Gold Roger: jaja
[13:16] Zaj: az jo
[13:16] Zaj: c-n mennyi hely van?
[13:18] Gold Roger: pár gb,de arról majd törölsz ami neked nem kell
[13:19] Zaj: es a d-re mennyit teszel?
[13:26] Meebo Üzenet: Gold Roger elérhető

A TÁRSALGÁSI STÍLUS

A társalgási stílus a kötetlen társas érintkezésnek leginkább beszédbeli nyelvhasználata. Azoknak a tipikus nyelvi formáknak az összessége, melyeket a mindennapokban a magánérintkezéseink során használunk.

A társalgásnak a mindennapokban sokféle szerepe és formája van, így a társalgási stílusréteg határvonalai nehezen meghatározhatók. A legszorosabb kapcsolatban van a többi stílusréteggel. Legfontosabb jellemzői a közvetlenség, a természetesség, a gyakran hétköznapi kifejezőmód és mondatfűzés. Szókincse ezért rendkívül sokrétű: csoportnyelvi, tájnyelvi, szleng, idegen szavak stb. egyaránt megtalálhatók benne.

A társalgás hangneme. A magánéleti szövegek *hangneme* közvetlen. A beszélőnek a társalgásban van a legtöbb lehetősége személyiségének kifejezésére, ez a legkötetlenebb stílusréteg. De ez nem azt jelenti, hogy a magánbeszélgetések során mindenki azt mond, amit akar. A társalgási stílusban is sokféle kötöttségnek kell megfelelni. Ilyen a hagyomány, az illem, a társadalmi függőségek, melyeknek következményei a társalgásban például a köszönési és megszólítási, valamint egyéb udvariassági formulák.

Beszélő és hallgató viszonya a társalgásban. A társalgás kommunikációs folyamatában a beszélő és a hallgató egymáshoz való viszonyának nagyobb szerepe van, mint más stílusrétegek esetében. Jellemzően a társalgás részt vevői jelenlévő és egymást ismerő személyek. A társalgás részvevői között a legtöbb esetben valamilyen személyes kapcsolat van: barátok, szomszédok, ismerősök, osztálytársak, munkatársak stb. Minél távolabbi a kapcsolat a beszélő és a hallgató között, annál kötöttebb, udvariasabb a beszédmód.

A társalgás témaköre. A társalgás témaköre meghatározhatatlanul tág. Beszélgetni tulajdonképpen bármiről lehet.

Sőt az is előfordulhat, hogy a beszélgetés témája másodlagos, valójában érdektelen, és a társalgás célja maga a kapcsolatfelvétel és/vagy kapcsolattartás.

A társalgási stílus nyelvi jellemzői

A társalgás stílusának a viszonylagos kötetlenség ellenére is megvannak a nyelvi, stiláris és szerkezeti jellemzői, kötöttségei. Az alábbiakban ezeket foglaljuk össze:

– Természetes, mesterkéltiségtől mentes szövegek jellemzik, de előfordulnak gunyoros, tréfás, durva stílusárnyalatú szövegek is.

– Szóhasználatára jellemző a szókészlet gazdagsága, árnyaltsága, egyéni színezete.

– Kedveli a tréfás, gúnyos, olykor durva, vulgáris szavakat, másfelől a becézés, kedveskedés, udvariaskodás nyelvi kifejezőit, továbbá a gúnyításokat, túlzásokat.

– A stílusréteg mondatszerkesztése is változatosságot kíván és enged meg.

– Nagy szerepe van a különböző mondatfajtáknak, a mondatok modalitásának.

– Gyakori a tagolatlan vagy a hiányos mondat, továbbá a közbevetések, félbeszakítások használata. Ezeket legtöbbször a párbeszédes helyzet teszi érthetővé. De a műfaji változatosság néha összetettebb, tagoltabb mondatokat is megkövetel.

– Fontos szerepe van a beszélő érzelmeit kifejező nyelvi elemeknek, amilyenek a módosítószók, indulatszók és egyéb szeretlen mondatrészek. Írásban az **írásjelek**kel segíthetjük az érzelmerkifejezést, például a szokásostól eltérő alkalmazással (?!, !!!, ???).

– Az alárendelő összetételek helyett inkább mellérendelőket alkalmaz.

– Sokszor előfordulhat hirtelen témaváltás vagy elkanyarodás, keveredhetnek a szövegszerkezet-típusok. Egy szövegen belül megjelenhet többféle szerkesztésmód is, például időrendre, logikai rendre vagy térbeliségre utaló is.

– Sokszor használ töltelékszavakat funkció nélkül.

– Egyik legfontosabb jellemzője a **kifejtetlenség**, ami pl.: a beszédpartnerek közös ismereteire épül, de a külső zavaró tényezők miatt szükséges lehet az ismétlés, ami terjengősséghez vezethet.

– Az élőszóbeli szövegekben fontos szerepet kapnak a közlendő jelentését módosító, megerősítő vagy kiegészítő **nem nyelvi jelek**. Ilyenek:

– a szupraszegmentális tényezők (a helyzetnek, hangulatnak megfelelő hanglejtés, hangerő, hangszín, beszédtempó és beszédszünet);

– a kommunikáció nonverbális eszközei: a mimika, a gesztusok és a testtartás.

A társalgási stílus műfajai

A társalgási stílus **műfajai** is sokfélék. A legalapvetőbbek a következők: **párbeszéd, elbeszélés, magánlevél, napló, viccmesélés, pletyka, üzenet, az elektronikus társalgás műfajai, stb.**

A **párbeszéd** kötetlen formájú élőszóbeli társalgás két vagy több ember között.

Az **elbeszélés (történetmondás)** egy történet elmesélése egy személy által bizonyos hallgatóság számára.

A **magánlevél**: a társalgás írott formája, melyet kötött forma és a mondanivaló tudatos elrendezése jellemez (megszólítás, bevezetés, elbúcsúzás, stb.).

A nem irodalmi formában írt **napló** az önkifejezés egy fajtája, gondolati szinten történő szerkesztettség jellemzi, fő formai kötöttsége az időrendi szerkesztettség.

A társalgási stílus műfajai közé sorolható továbbá a **viccmesélés**, a **pletyka**, a (szóbeli vagy írásbeli) **üzenet**. Az elektronikus kultúra térhódítása pedig a társalgás újabb lehetőségeit is.

A levélstílus. A levélstílust a társalgási stílus írott változataként szokták emlegetni, bár a megnevezés több, más-más stílusrétegbe tartozó levélfajtát is takar. Főbb fajtái a magánlevél, a nyílt levél és a hivatalos levél, melyek közül az első a társalgási stílus, utóbbi kettő a közéleti írásbeliség műfaja. A magánlevél rendszerint személyes jellegű közlendőink, problémáink közlésére szolgál. A nyílt levél a magánlevél stílusában írt, közérdekű problémákat felvető, feszegető szövegtípus. Rendszerint újságok hasábjain találkozhatunk vele. A hivatalos levél a közéleti, hivatalos ügyintézés írott formája, melyről a hivatalos stílus keretein belül fogunk bővebben tanulni. A magánlevélben és nyílt levélben a társalgási, míg a hivatalos levélben a hivatalos stílusréteg elemei dominálnak.

A magánlevél a társalgási stílus írásban létrejövő változata, mely néhány párbeszédre jellemző nyelvi elem használata mellett leginkább az elbeszélésnek, mint társalgási műfajnak az írott változata. A magánlevél a magánéleti társas érintkezés része, a személyes kapcsolatok írással való helyettesítése. Célja a kommunikációs kapcsolat felvétele és fenntartása a társas, emberi kapcsolatok működtetése céljából. A tartalmas levél konkrét mondanivalót is közöl (válasz, kérés, meghívás, élménybeszámoló, vélemény stb.) A magánlevél hangneme személyes, közvetlenség, intimitás jellemzi, a levélíró és a megszólított kapcsolatának megfelelően alakul a levélstílus bizalmassága vagy távolságtartása.

A magánlevél hármass felosztású: a bevezető rész tartalmazza a megszólítást, a levélírást kiváltó okok és körülmények megnevezését, a középrészben olvashatjuk a levél tárgyának részletezését, a záró rész pedig összegzést, kérdéseket, a kapcsolat további alakulásával kapcsolatos megjegyzéseket, terveket, az ezeket megerősítő udvariassági formulákat tartalmazza. A levelet dátum és aláírás zárja. A levél eleji megszólítás és az aláírás a kommunikációs partnerek viszonyától függően lehet a teljes név, a név egy becézett formája, valamilyen bizalmas hangú megnevezés, illetve ezek udvariassági formulákkal kiegészítve. Az elköszönő formula szintén a levelezőpartnerek közötti viszony milyenségét fejezi ki.

Számos megszólító és köszöntő formulát ismerünk. Ezek között vannak bizalmasabbak: pl. *kedves, drága, édes, helló, szia, cső, csákó* stb., illetve udvariasabbak, távolságtartóbbak: pl. *tisztelt, jó napot kívánok*. A megszólításban és az aláírásban szerepelhet egy adott személy neve teljes vagy becézett formában a bizalmasság fokának megfelelően: *Kovács Anna, Anna, Annuska, Ani, Anca, Anica* stb. Az elköszönő formulák is tükrözik a levelezőtársak személyes viszonyát: *várom leveled; válaszolj minél hamarabb; most mennem kell; öllelek; csókollak* stb.

A magánlevél sajátos formája az elektronikus levél, **(magán) e-mail**. Szabályai még kötetlenebbek, több eltérést enged meg a megszokott udvariassági formulákhoz viszonyítva, sok esetben felrúgja a magánlevél hagyományos formai követelményeit, tagoltságát, elrendezését is.

A magánlevél másik, napjainkban igen elterjedt formája az **SMS** (Short Message Service): mobiltelefonon 160 karaktert megengedő rövid üzenet. Rövidsége miatt követelménye az egyértelműség, pontosság, tömörség. Sajátos rövidítéseivel és közös „kódrendszerével” nagyon személyes és bizalmas szövegműfaj.

Szolidaritás és udvariasság a társalgásban

A szövegek létrehozásakor a nyelvi döntéseinkkel, azzal, hogy milyen nyelvi elemeket választunk, kifejezzük azt a társadalmi kapcsolatot is, amely köztünk és a beszédpartnerünk között fennáll. Minden társalgás a kommunikációs kapcsolat felvételével kezdődik, majd fenntartásával folytatódik. Ennek eszközei a **köszöntés és megszólítás**.

Találkozáskor köszönünk egymásnak. Már a köszönési formula megválasztásával érzékeltetjük, hogy milyen kapcsolatban vagyunk a beszédpartnerünkkel. A bizalmas viszonyban lévők tegeződnek, és ennek megfelelően köszönnek, illetve szólítják meg egymást. Akik között nagyobb a társadalmi távolság, azok a bizalom hangja helyett a tisztelet és az udvariasság hangján veszik fel a kapcsolatot egymással. **A nyelvben a távolság és az udvariasság kifejezésére szolgál a magázás, a tegezés pedig a bizalom, a szolidaritás kifejezője.** Az udvariasság kölcsönös magázást vagy kölcsönös tegezést kíván meg. Udvariatlan dolog egyoldalúan letegezni a másikat, mert ez azt sugallja, hogy a beszédpartnerek társadalmilag nem egyenrangúak, az egyik alá van rendelve a másiknak. Ezt nevezi a köznyelv csendőr pertunak. Előfordulnak azonban olyan helyzetek, ahol mégis az egyoldalú tegezés vált megszokottá, általában így szól a szülő a gyerekhez vagy a pap a hívőkhöz. A kölcsönös magázás udvarias használatú, de napjainkban egyre inkább kezdi felváltani sok területen a kölcsönös tegezés. A személyes kapcsolatokban (például barátok között, férj és feleség között, közvetlen munkatársak között) a kölcsönös tegezés általában már felváltotta a kölcsönös magázást, mert ezekben a társas kapcsolatokban a szolidaritás többnyire fontosabb, mint az udvariasság. Magázás esetén hagyományosan a *maga* és az *ön* névmást használjuk. Ma már azonban gyakran élünk beszédünkben a közvetlen megszólítás helyett körülírással (*Elhoztam a doktor úrnak, Mondtam az elnök*

asszonynak), mert a *maga* névmást nem tartjuk elég udvariasnak (*Elhoztam magának, Mondtam magának*), az *ön* pedig a legtöbb helyzetben túlzottan távolságtartóan hangzik (*Elhoztam önnek, Mondtam önnek*). Ez az oka a *tetszikelés* megjelenésének és terjedésének is. Udvariasabban hangzik a *Le tetszik szállni?* típusú kérdés, mint a *Maga leszáll?* formula.

Az ember legtöbb társas kapcsolata az udvariasság irányából indul, és fokozatosan alakul ki a szolidaritás, a bizalom. Ilyenkor az egyik fél dolga, hogy kezdeményezze a magázásról a tegezésre való áttérést. Ezt általában az kezdeményezheti, aki a kapcsolatban a magasabb rangú, aki előnyösebb helyzetben van a társadalmi hierarchiában: a főnök ajánlhatja fel beosztottjának, a nő a férfinak, az idősebb a fiatalabbnak. Ha egyszer két ember „összetegeződött”, vagyis áttért a bizalmas jellegű tegezésre, a kölcsönös vagy egyoldalú magázásra visszatérni már szinte lehetetlen, mert udvariatlannak számít, hisz ezzel azt érzékeltetjük, hogy nem vagyunk egyenrangúak.

A **köszönés** esetében hagyományosan a napszagnak megfelelően köszönünk (*Jó reggelt kívánok!, Jó napot kívánok!*). Magázó viszonyban használhatjuk az *üdvözlöm, köszöntöm* formát, fiatalok az idősebbekkel szemben a *tiszteletem* formát. Tegezés esetén a köszönési formák is bizalmasabbak, ilyen a *szervusz, szevasz, szeva, szia, szióka* stb. A köszönési forma megválasztását tehát az befolyásolja, hogy kinek köszönünk, hol és mikor. A ma divatos *szia* vagy *helló* köszönési forma nem udvariatlan, de nem mindenkinek köszönhetünk így.

Nem mindig könnyű eldönteni, hogy egy adott helyzetben hogyan köszönjünk, de a legnagyobb illetlenségnek számít, ha egyáltalán nem köszönünk. A köszönés kialakulását tekintve kezdetben a békés, barátságos közeledést volt hivatott jelölni. Ma

már természetes, hogy köszönünk az ismerőseinknek, ha találkozunk, az idegeneknek, mielőtt megszólítanánk őket, és (el)köszönünk, elbúcsúzunk a kommunikáció végeztével, távozáskor.

A köszönésre vonatkozó legfontosabbak illemszabályok:

- ha valahová megérkezünk, nekünk illik köszönni először;
- a köszönés legyen jól hallható, ne motyogjunk az orrunk alatt;
- köszönés közben nézzünk a beszédpartnerünk szemébe;
- általában a férfi köszön először a nőnek, a fiatalabb az idősebbnek, az alacsonyabb rangú a magasabb rangúnak.

A **megszólítás** is a társalgás részét képezi. Egy másik emberre többféleképpen utalhatunk és sokféleképpen szólíthatjuk meg, attól függően, hogy milyen társas kapcsolatban hangzik el a megszólítás. Ez történhet címmel és ranggal (*Elnök úr, Miniszter asszony*), vezetéknevével, keresztnévével, becenévével (*Kovács János, Kovács, János, Jancsi, Jani*) ezek kombinációjával (*Kovács úr, Kovács elnök úr*), vagy más, bizalmas megszólítással (*haver, papa, kisfiam, drágám, szívem, öregem, tesó*). De nem mindegy, hogy milyen kommunikációs helyzetben melyiket alkalmazzuk. Mindig az adott szituációban betöltött társadalmi szerepének megfelelően szólítunk meg valakit. Furcsán hangzana, ha dr. Kovács János belgyógyászt otthon, vacsora közben a gyermeke doktor úrnak, vagy a rendelőben az egyik betege Öcsikének szólítaná. De a rendőr sem fordulhat a gyorshajtáson kapott ismeretlen hölgyhöz azzal a szöveggel, hogy *Drágám, látni szeretném a jogosítványod!*

Minden ember többféle szerepet is betölt a társadalmi érintkezésben. Lehet valaki egyszerre menő orvos (*Kovács János doktor úr*), szerető férj és apa (*János, drágám, papa, apuci*), szüleinek gyermeke (*fiam, Jancsika*), a bélyeggyűjtők helyi szervezetének elnöke (*Elnök úr*), jó fej barát (*haver, öregem*) és még sok minden más, így minden kommunikációs helyzetben mindenkit az adott

szerepének megfelelően szólítunk meg. Ez a viselkedésünket meghatározó illemszabályok részét képezi.

Az illem szabályai koronként és közösségenként változnak ugyan, de az illemszabályok mindenkor meghatározzák egy közösségben a másokkal való társas érintkezés formáit. A legtöbb kommunikációs helyzethez sajátos nyelvi illemszabályok is tartoznak, amelyek meghatározzák, hogyan viselkedhetünk például telefonálás, levelezés, étkezés, látogatás, utazás, ügyintézés stb. közben.

A megszólítás formái ma igen változatosak. Az édesanya megszólítása például lehet *anya, anyám, anyuka, anyuci, anyóca, anyi, anyika, anyucika, anyus, anyuska* és így tovább, a hagyománytól, szokástól és a bensőségesség mértékétől függően.

Feladatok:

1. *Játsszátok el az alábbi szituációkat szavak nélkül, csak a mimika, a gesztusok és a testmozgás segítségével!*

- egy szerelmespár sétál a Tisza-parton,
- egy anya megdorgálja a gyereket, mert rossz jegyet vitt haza az iskolából,
- egy fiú szerelmet vall egy lánynak,
- egy lezuhanó repülőgép rettegő utasai vagytok,
- a vezérigazgató diktál a titkárnőjének az irodában,
- egy finom vacsora után a szakácsot dicsérő vendég vagy;

2. *Minden megszólításnak megfelel egy elköszönés. Keressétek meg az összetartozókat!*

1. Drága Szüleim!	a. Tisztelettel: Tóth András, a HÖK elnöke
2. Te Ronda Alak!	b. Sokszor csókol unokaöcséd: Dódi
3. Tisztelt Főigazgató Asszony!	c. Sok pusztit küld fiatok, Jenőke
4. Kedves Kövér Szomszéd Néni!	d. Szeretettel barátod: Tamás
5. Szevasz, Zsolti!	e. Üdvözl: a Szomszéd Kisfiú
6. Aranyos Nénikém!	f. Aláírás: Te ló!
7. Édes Bogaram!	g. Csókol a Te Tigrised!
8. Üdv, Mókuska!	h. Csók, Panni

1– 2– 3– 4– 5– 6– 7–

3. *Milyen körülmények között lehet valakit a következőképpen megszólítani?*

Kovács, Kovács úr, Kovács tanár úr, Kovács doktor úr, Kovácskám, Kovács János, János, Jancsi, drágám, uram, haver, maga, apa, fiam?

4. *Kutassatok utána, milyen régiek és honnan erednek a következő kifejezések:*

Itt a kezem, nem disznóláb

Szervusz.

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVHASZNÁLAT SAJÁTOS JELLEMZŐI

Névhasználat és megszólítási szokások a kárpátaljai magyar nyelvben

A kárpátaljai magyarság kétnyelvű beszélőközösség. A kétnyelvűség hatása a névhasználati és megszólítási szokásokban is megmutatkozik. Ezt például az asszonynevekkel igazolhatjuk.

Magyarországon a névhasználatra vonatkozó törvények szerint feleség a házasságkötést követően hatféle hivatalos névforma közül választhat (*Kis Éva* férjhez megy *Nagy Pál*-hoz):

1. a *-né* képzővel kiegészítve felveszi férje nevét: *Nagy Pálné*;
2. az előző változathoz hozzátoldja saját nevét is: *Nagy Pálné Kis Éva*;
3. a férj családnevéhez illesztett *-né* képzős névforma után használja saját család- és utónevét: *Nagyné Kis Éva*;
4. a férj családnevéhez saját utónevét kapcsolja (felveszi a férj családnevét): *Nagy Éva*;
5. megtartja leánykori nevét: *Kis Éva*;
6. a férj és a feleség saját családneve mellé kötőjellel csatolva felveszi házastársa családnevét: *Nagy-Kis Éva* vagy *Kis-Nagy Éva*; ezt a névformát nem engedélyezi a törvény, ha valamelyik házastárs családneve már eleve több elemből áll.

Magyarországon az első változat, azaz a férj család- és utónevéhez kapcsolt *-né* képzős alak a leggyakoribb.

Az ukrainai asszonyok (így természetesen a kárpátaljai magyar feleségek is) *A házasságról és családról szóló ukrainai törvény 19. cikkelye* szerint a következő lehetőségek közül választhatnak:

1. a feleség felveszi a férj családnevét, megtartva saját utónevét: *Nagy Éva*;
2. a férj és a feleség saját családneve mellé kötőjellel csatolva felveszi házastársa családnevét: *Nagy-Kis Éva* vagy *Kis-Nagy Éva*;

ezt a névformát nem engedélyezi a törvény, ha valamelyik házastárs családneve már eleve több elemből áll;

3. a feleség megtartja a leánykori nevét: *Kis Éva*.

Amint az asszonynevek használatát szabályozó magyarországi és ukrainai törvény összevetéséből kitűnik, az anyaországban legelterjedtebbnek tartott *-né* képzős névváltozatokat a kárpátaljai magyar asszonyok – ha itthon kötnek házasságot – legfeljebb a nem hivatalos magánérintkezésben használhatják. Ukránra ugyanis a *-né* képzős névformák csak körülírással (*жена Пала Надья* (orosz), illetve *жінка/дружина Пала Надья* (ukrán) = 'Nagy Pál felesége') fordíthatók le. Mindebből következően a kárpátaljai magyar férjezett nők körében épp az a névváltozat a legritkább, amely Magyarországon a leggyakoribban fordul elő.

A kétnyelvű környezet hatásának, illetve az azonos anyanyelvű, egy nemzethez tartozó, de különböző államban élő és kétnyelvű magyarok kommunikatív kompetenciája közötti eltérésnek kitűnő példája az is, hogyan felelnek a magyarországi és a kárpátaljai magyarok egyazon egyszerű kérdésre, amely azt tudakolja, hogy hívják az édesanyjukat.

Magyarországon az azonos család- és utónevűek megkülönböztetésére az anya lánykori nevét használják. Ezért szerepel minden hivatalos magyarországi űrlapban az *Anyja neve?* kérdés. Ugyanebben a funkcióban Ukrajnában az apa utónevéből képzett nevet használják. Nem véletlen, hogy minden ukrainai űrlapon, okmányban nemcsak azt kérdezik meg az embertől, mi a neve, hanem arra is kíváncsiak, mi az apja keresztnéve. Senki sem kíváncsi ellenben az anya nevére.

A magyarországi és az ukrainai névazonosítási gyakorlat eltéréséből fakad, hogy amikor egy magyarországi beszélő kerül szembe az *Anyja neve?* kérdéssel, gondolkodás nélkül anyja lánykori nevét adja meg.

Ám a kárpátaljai magyarok többsége erre az egyszerű kérdésre nem a magyarországi elvárásoknak megfelelően válaszol, mert édesanyja férjhez menés utáni nevét, nem pedig a leánykorit adja meg.

Ha a kérdésre adott válasz valóság tartalmából indulunk ki, akkor a kárpátaljai magyarok válasza tökéletes. Ám ha a magyarországi nyelvhasználati szokások felől (vagyis kommunikációs szempontból, a kommunikatív kompetencia alapján) vizsgáljuk az ilyen válaszokat, akkor kiderül, hogy ez a válasz nem helyénvaló, az űrlapot kitöltető magyarországi hivatal nem ezt várja el tőlünk.

Mivel a hivatalos szervek egy idő után észlelték, hogy a kárpátaljai magyarok félreértelmezik ezt az egyszerű kérdést, s nem az elvárt választ adják, a számunkra rendszeresített űrlapokban már nem a Magyarországon megszokott megfogalmazásban *Anyja neve?*-ként teszik fel ezt a kérdést, hanem így: *Anyja leánykori neve?*

Az egynyelvűek számára sajátos névhasználati szokásaink sorában kétségkívül az apai nevek a legfeltűnőbbek.

A keleti szláv nevek háromeleműek: a család- és utónévből, valamint az apa utónévből állnak, amit oroszul *otcseszto*-nak, ukránul *po batykovi*-nak neveznek.

Az apai név (idegen szóval: patronomikon) már a 10. századi szláv forrásokban feltűnik. A 14. században már általános az apai név használata, amit az apa utónévéhez kapcsolt *-ov* 'fi, fiú' toldalékkal (nőnemű párja az *-ova*) képeznek. A 14. század végére a felsőbb társadalmi osztályokban az *-ov* a megtisztelő *-ovics/-jevics-re* (nőnemű *-ovna/-jevna*) alakban módosult. Később az apai név használata olyannyira elterjedt, hogy ez a háromelemű névforma vált hivatalossá Oroszországban, majd a Szovjetunióban és Ukrajnában is, a nem szláv nyelvű népek számára is. Az apai név használatának a nem szláv nyelveket beszélő népekre való kiterjesztéséről Jókai Mór Samyl fiai című regényében is olvashatunk. Bár a keleti szláv szokástól némiképp eltérő módon, de a magyar névadási

hagyományban szintén van példa az apa nevéből képzett névformákra. Ilyenek például a -fi végződésű családnevek, mint a Péterffy, Pálfi, Bánfi, melyek a 'Péter fia, Pál fia, Bán fia' eredetre vezethetők vissza. Más nyelvekben is gyakori az ilyen típusú családnevek használata. Az angol -son (Phillipson), a skót Mac/Mc- (McNamara), az ír O' (O'Hara), a lengyel -ski (Jaruselski), a görög -pulosz (Papadopoulos), a bolgár és orosz -ov (Ivanov) egyaránt a 'fia' elemet tartalmazza.

Ez azt jelenti, hogy Nagy Béla, akinek apja Nagy Sándor, hivatalos okmányaiban Nagy Béla *Sándorovics*-ként vagy *Alekszandrovics*-ként szerepel.

A szláv mintára alkotott névformákat a kárpátaljai magyarok mintegy „magyarosították” a szláv nevek tulajdonképpeni lefordításával, s így alakult ki a Szabó János Ferencé névváltozat. Az így keletkezett névformák háromeleműek maradtak ugyan, ám így nem idegenek a magyar névtani hagyománytól. A magyarosított háromelemű nevek a helyi sajtóban vagy hivatalosnak tekintett írásokban is előfordulnak.

A szláv mintájú névhasználat révén a kárpátaljai magyarok kommunikatív kompetenciájában olyan többlet is kialakult, ami az egynyelvű magyarok előtt ismeretlen. Az apai név elhagyása is utalhat a név viselőjének nemzetiségére. Ha például egy névsorban egyes nevek mellett fel van tüntetve az „*otcsesztvo*”, mások mellett viszont nincs, azt jelenti, hogy a kételemű névvel említettek valószínűleg magyar nemzetiségűek.

Mivel a Szovjetunióban a nem szláv nyelvű lakosság utóneveit is gyakran oroszosították a hivatalos okmányokban, a kétnyelvű kárpátaljai magyarok körében az sem számít szokatlannak, hogy valakinek nem egy, hanem több neve van: egy hivatalos (ami a hivatalos okmányaiban szerepel), illetve egy olyan, amelyen az adott személyt rokonai, ismerősei azonosítják (vagyis amellyel ő maga

azonosul). Nem ritka például, hogy aki a személyi igazolványában (*paszportjában*) *Kovács Iván Petrovics* vagy *Molnár Jelizaveta Alekszandrovna*, azt családja és barátai *Kovács Jánosként* és *Molnár Erzsébetként* ismerik, édesapjukat pedig teljes természetességgel szólítják *Péternek* és *Sándornak*.

A kétnyelvűség nyelvi következményeiként meghonosodott kölcsönszavak

A mai Kárpátalja területe a magyar nyelvterületnek a honfoglalás, vagyis a magyaroknak a Kárpát-medencében való letelepedése óta peremvidéke. Vidékünkön véget ér a magyar nyelvterület, és ebben a régióban a magyar számos nyelvvel érintkezik: az ukránnal (ruszinnal), az oroszral, a szlovákkal, a románokkal, a némettel. A peremvidékeken mindenütt nagyobb mértékű és intenzívebb a nyelvek közötti érintkezés, mint a nyelvterület belsejében. Nem véletlen tehát, hogy **a Kárpátalján élő magyarok nyelvhasználatában a nyelvi kontaktusok olyan hatásai is felfedezhetők, melyek a (nagy részt) egynyelvű környezetben élő magyar anyanyelvűek előtt ismeretlenek és szokatlanok.**

Mivel a huszadik század elejéig a mai Kárpátalja területe Magyarország része volt, a magyar nyelv a többség nyelve volt, s csak 1918 után vált kisebbségi nyelvvé, korábban a nyelvi kontaktusok erősebben érintették a többi nyelvet. A huszadik század elején, illetve közepétől azonban ez gyökeresen megváltozott, és a keleti szláv orosz és ukrán magyarra gyakorolt hatása jóval intenzívebbé vált. Azaz: a magyar nyelv helyzete többségi államnyelvi státusából kisebbségi nyelvvé változott, s ennek természetesen nyelvi következményei is voltak, vannak.

Az egymással érintkező nyelvek szükségszerűen hatnak egymásra. Nincs egyetlen olyan nyelv sem, amely „tisztá”, azaz idegen nyelvi hatásoktól mentes volna.

Az érintkező nyelvek egymásra hatása a nyelv valamennyi szintjén nyomot hagy. A legfeltűnőbb hatás a nyelv leggyorsabban változó részében, a szókészletben jelentkezik.

A nyelvek közötti érintkezések leggyakoribb és legszembevetőbb hatása a szókölcsönzés. A szókölcsönzés eredményeképpen kölcsönszavak kerülnek az átvevő nyelvbe az átadó nyelvből. Ezeket a szavakat kölcsönszavaknak nevezik. Nem véletlen tehát, hogy a magyar nyelv kárpátaljai nyelvváltozataiban is számos kölcsönszót találhatunk, amelyeket leginkább az élőszóbeli kommunikációban használunk.

Közvetlen kölcsönszavak azok, amelyek az átadó nyelvi alakjuk megtartása mellett honosodnak meg az átvevő nyelvben.

A kárpátaljai magyar nyelvhasználatban számos ilyen közvetlen kölcsönszó ismert és használatos: *bánka* (befőttesüveg), *beszpekás* (államvédelmi hivatal munkatársa), *blánka* (ürlap), *dohovor* (szerződés), *dovidka* (igazolás), *elektricska* (villanyvonat, a magyarországi HÉV-nek megfelelő helyközi vonatjárat), *gorszovet* (városi tanács), *greckska* (hajdinakása), *gripp* (influenza), *jászli* (bölcsőde), *kocsegár* (fűtő), *kriska* (befőttesüveg fedele), *májka* (trikó, atléta), *marsrutka* (iránytaxi, menetrend szerint közlekedő kisbusz), *pácska* (csomag), *paszport* (személyi igazolvány), *pelmenyi* (darált hússal töltött főtt tészta, húsos derelye), *práva* (jogosítvány), *prokuror* (ügyész), *provodnyik* (vasúti utaskísérő, kalauz), *szágyik* (óvoda), *szok* (gyümölcsle), *szoljárka* (gázolaj), *sztolova* (étkezde, kifőzde), *váfli* (nápolyi) stb. Ezek a szavak a leggyakrabban a beszélt nyelvben fordulnak elő, s ha a beszélők magyarországiakkal kerülnek szembe, igyekeznek elkerülni használatukat.

Olyan közvetlen kölcsönzések is vannak azonban a helyi magyar nyelvhasználatban, melyek a helyi sajtóban nyomtatásban is megjelennek. Ezek legnagyobb része a hivatali és politikai élethez kötődő kifejezés. Például az *adminreszursz, hrivnya, nasaukrainás, ráda* olyan közvetlen kölcsön szó, melyekkel mindegyik helyi magyar nyelvű lapban találkozhatunk.

A köznyelvben nem ritka, hogy egyes kölcsönzavakat rövidítésként használunk. A *FIFA, UEFA, NATO, WTC, IMF, FBI* stb. olyan rövidítések, melyeket az angol eredeti alakjában betűszóként kölcsönöztünk. A kárpátaljai magyar nyelvhasználatban is vannak ilyen szavak; ám ezek nem az angoltól, hanem az ukránból vagy az oroszról eredeztethetők. Például a *CVK* (Центральна виборча комісія, ЦВК; Központi Választási Bizottság), *NBU* (Національний банк України, НБУ; Ukrajna Nemzeti Bank), *pdv* (податок на додану вартість, пдв; hozzáadottérték-adó), *SZBU* (Служба безпеки України, СБУ; Ukrajna Biztonsági Szolgálat), *KRU* (Контрольно-ревізійне управління, КРУ; ellenőrző-revizíós hivatal) rövidítések szintén gyakoriak a helyi magyar nyelvű sajtóban. A *GAI* és *DAI* is egyaránt előfordul; mindkettő az állami közlekedés-rendészet rövidítése, csak az egyik az orosz *Государственная автоинспекция (ГАИ)*, a másik az ukrán *Державна автоінспекція (ДАІ)* rövidítése.

Hangalakkölcsönzésről akkor beszélünk, ha egy szó az átvevő nyelv egynyelvű változataiban is ismeretes, de a kétnyelvű beszélők a másodnyelvre jellemző hangalakban (is) használják. A magyarországi köznyelvben például *agronómus, büfé, diploma, dokumentum, grúz, infarktus, konzerv, slag* hangalakban használatosak azok a szavak, melyeket a kárpátaljai magyarok egy része *agronóm, bufét, diplom, dokument, gruzin, infarkt, konzerva, sláng* formában (is) ismer. Ennek oka, hogy az ukrán és/vagy orosz

nyelvben ezek a szavak a következőképpen fordulnak elő: *агроном, буфет, диплом, грузин, инфаркт, консерва, шланг*.

A **hibrid kölcsönszavak** olyan összetett szavak, melyek egyik tagja közvetlen kölcsönszó, a másik tagja pedig az első nyelvből származik. Példaként az alábbiakat említhetjük: **bezpeka**főnök (biztonsági szolgálat vezetője), **DAI-parancsnok** (közlekedésrendészet parancsnoka), **főszesztra** (főnövér), **gripp**járvány (influenzajárvány), **lebrakkol** (kiselejtez), **povorotnyik**lámpa (gépjármű irányjelző lámpája), **paszportszám** (személyi igazolvány száma), **traktorpricep** (traktor utánfutója) stb.

A **jelentéskölcsönzés** az a jelenség, amikor egy szó jelentése bővül, új jelentéssel gazdagodik a másik nyelv hatására. A kárpátaljai magyarok számos szót használnak más jelentésben is, mint az a köznyelvben vagy Magyarországon megszokott. Ez annak a következménye, hogy a magyarral Kárpátalján érintkező keleti szláv nyelvekben ezeknek a szavaknak a megfelelői nem egészen olyan jelentésekkel bírnak, mint a magyar köznyelvben, és a helyi magyarok egy része ezt a jelentést átveszi. A *csenget* ukrán *ДЗВОНИТИ*, orosz *ЗВОНИТЬ* párhuzama például azt is jelenti, hogy 'valakit telefonon felhív, telefonál'. A magyar köznyelvben a *csenget* szónak ez a jelentése ismeretlen. A kárpátaljai magyarok között azonban sokan használják ebben a jelentésében is ezt a szót. Magyarországon a *tanító* az elemi iskolában (1–4. osztályban) oktató pedagógust jelöli. Kárpátalján ellenben a *tanító* és a *tanár* (aki az iskola felső osztályaiban oktat) egyaránt megnevezhető *tanító*-ként.

Tükörszavaknak azokat a másodnyelvi hatásra létrejött szavakat nevezik, melyek szó szerinti fordítás útján jönnek létre. A főként másodnyelv-domináns kárpátaljai magyarok által 'pénzt vált' jelentésben használt (pénzt) *cserél* például az ukrán és orosz *МЕНЯЕ ГРОШИ/МЕНЯЕТ ДЕНЬГИ* mintájára jött létre. Ehhez hasonlóan alakult

ki az *átfordít* szó 'lefordít' jelentése a *перекласти/перевести*, a (vizsgát) 'letesz' jelentésben gyakran előforduló (vizsgát) *lead* a *скласти іспит/сдать екзамен* hatására stb.

A fent említett és a hasonló szavak többsége idegen eredetének tudatában vannak a beszélők. Ám olyan kölcsönszavak is szép számmal akadnak köztük, melyek többsége legalább annyira beilleszkedett már a helyi nyelvváltozatok rendszerébe, hogy a nagy többségnek fogalma sincs arról, hogy nem magyar szót használnak. Sok kárpátaljai magyar lepődne meg például, ha azt mondanánk: az *abora* vagy *zabora* (négy faoszlopból és fel- s lecsúsztatható fedélből álló szénatároló), *szetka* vagy *szitka* (hálószerűen szőtt anyagból készített szatyor vagy maga a hálószerű anyag) nem eredeti magyar szó, hanem más nyelvből átvett kölcsönszó. Sőt: olyan magyarokkal is találkozhatunk Kárpátalján, akik számára meglepő, hogy a *paszportot* személyi igazolványnak is lehet nevezni.

A kisebbségi magyarok nyelvhasználatában előforduló államnyelvi kölcsönszavakat hosszú ideig negatívan értékelték, elítélően nyilatkoztak róluk, és sokan úgy vélekedtek, hogy az ilyen szavak „fölslegesek”, kiszorítják a hagyományos magyar szavakat, „szennyezik” a nyelvet, „nyelvromlást” okoznak, „szegényítik” anyanyelvünket, s ezzel veszélyeztetik a magyar nyelv jövőjét. A valóság azonban (amit nyelvtudományi kutatások egyértelműen bizonyítanak), hogy sem „szennyezett”, sem „romlott” nyelv nem létezik: ezek a minősítések nyelvtudományi szempontból értelmezhetetlenek. Mert egyetlen olyan nyelv sincs a világon, melyben ne volnának idegen eredetű szókészleti elemek. A mai angol nyelvben például több a más nyelvekből kölcsönzött szó, mint az eredeti, ám ennek ellenére milliók szeretnék elsajátítani ezt a nyelvet, és senkinek sem jutna eszébe azt mondani, hogy az angol szennyezett, romlott vagy veszendőben lévő nyelv lenne. Könnyen

belátható, hogy fölöslegesnek sem tekinthetjük a más nyelvekből kölcsönzött szavakat. Ami fölösleges, amire nincs szükségünk, azt nem használjuk. Márpedig ezeket a nyelvi elemeket több ezer magyar ember használja nap mint nap, tehát nem lehetnek fölöslegesek: megvan a maguk funkciója, használati köre, általában a beszélt nyelvben, a társalgás műfajaiban fordulnak elő.

A határon túli magyar nyelvváltozatokban az államnyelv(ek) hatására használatos szavak között akad olyan is, amely nemcsak a szóbeli érintkezésben fordul elő, hanem az újságokban, folyóiratokban vagy a szépirodalomban is. Ez azt jelenti, hogy ezek a szavak nem csupán a lezser(ebb), társalgási stílusrétegeknek a részei, hanem egy részük a helyi régió igényes magyar köznyelvébe tartozik.

Nyelvváltás (kódváltás) a társalgás során a kárpátaljai magyar nyelvben

Mivel a nyelvi viselkedés normái közösségenként többé-kevésbé eltérnek egymástól, az egy-, illetve kétnyelvű környezetben élő magyarok kommunikatív kompetenciája között is felfedezhetők különbségek. A kétnyelvű kárpátaljai magyarok kommunikatív kompetenciájának, vagyis a nyelvi viselkedésről való ismereteinek például szerves részét képezi az is, hogy kivel, mikor milyen nyelven lehet beszélni.

Amikor egy kárpátaljai magyar megszólal, az épp aktuális helyzetnek megfelelően választania kell, milyen nyelven kezd mondandójába. Azonban a kétnyelvűek kommunikatív kompetenciája nemcsak azt teszi lehetővé, hogy a közösségben érvényes szokások szerint válasszanak az általuk ismert nyelvek közül, hanem azt is, hogy időnként akár menet közben, egyazon társalgáson belül is váltogassák a nyelveket. Ezt a jelenséget (a nyelvek közötti váltást egy beszélgetésen belül) a nyelvészek

kódváltásnak (nyelvváltásnak) nevezik. A kódváltást jól meghatározható és leírható nyelvi és társalgási szabályok irányítják.

A kódváltásnak számos oka lehet. Ennek megfelelően több típusát is meg szokták különböztetni. Valamennyi típusban közös, hogy a kódváltás valamilyen kommunikációs cél érdekében történik. Vagyis a nyelvek közötti váltás nem azért megy végbe, mert a beszélő egyik nyelvet sem ismeri jól, vagy éppen nemtörődöm módon beszél, nem figyel oda arra, melyik nyelvet használja. Ellenkezőleg: a kódváltáshoz bizonyos fokú jártasságra van szükség mindkét nyelvben, illetve tudatosan történik, éppen abból fakadóan, hogy a nyelvek közötti váltásnak mindig van valamilyen szimbolikus jelentése a társalgás folyamatában.

Éppen azért, mert a kódváltás mindig valamilyen rejtett információt, üzenetet közvetít a hallgató számára, a kétnyelvű beszélők csak ritkán alkalmazzák nyelvi eszköztárukban ezt a kellékét olyanokkal, akik csoporton kívüliek (például egynyelvű magyarországiakkal, esetleg egynyelvű többségiakkal szemben), vagyis akik nincsenek tudatában annak, milyen szimbolikus jelentés kapcsolódhat egy-egy nyelvváltáshoz.

Az egyik olyan tényező, amely előidézheti a kódváltást, az *identitás kifejezése*. Ha kétnyelvű kárpátaljai magyarok egy beszélgetés során azt szeretnék kifejezni, hogy mi mindketten kárpátaljaiak vagyunk, akkor előfordulhat, hogy nyelvet váltanak, és ezzel jelzik egymásnak azt, amit Rudyard Kipling *A dzsungel könyve* című regényében Maugli a másik nyelven elmondott „*Egy vérből vagyunk, ti meg én!*” mondattal fejezett ki. Ám a kárpátaljai magyar közösségben az ilyen típusú kódváltással viszonylag ritkán találkozhatunk. Ennek fő oka, hogy a kárpátaljai magyar közösség azonosságtudatában a magyar nyelvnek sokkal meghatározóbb szerepe van az összetartozás, szolidaritás kifejezésében, mint a

nyelvek közötti váltásnak. Sokkal prózaibb oka a kódváltásnak az, amikor a beszélő azért kénytelen nyelvet váltani, mert nem tudja magát megfelelően kifejezni az egyik nyelven, s ezért a másik nyelven próbálja kitölteni a hiányt. A nyelvváltásnak ezt a típusát **kitöltésnek** nevezik a szakirodalomban. Például:

„Van úgy, hogy amikor ukránul beszélek, akaratomon kívül átváltok oroszra. Főleg ha nem figyelek arra, hogy beszélek, vagy ha nem jut eszembe ukránul egy szó. Vagy az is előfordul velem, hogy nem tudom még használni az ukrán kötőszókat, és hogy ne váltogassak oda meg vissza, ne keverjem a két nyelvet, amikor egy ilyen kötőszóhoz érek, akkor azt oroszul mondom, és akkor már oroszul is fejezem be.”

„Hát, én ukránul úgy beszélek, hogy az inkább nevezhető makaróni nyelvnek, mint ukránnak. Ha nem tudok egy szót ukránul, mondom oroszul, utána megint próbálkozok ukránul, kézzel-lábbal hadonászva hozzá, de ha nem megy, akkor megint oroszul kezdek beszélni.”

A kárpátaljai magyar közösségben a kódváltás leggyakoribb típusa az **idézés**. Előfordul ugyanis, hogy az egyik kétnyelvű a másikkal beszélgetve egy másik nyelven elhangzott társalgást azon a nyelven idéz fel, amelyen az eredetileg elhangzott, például abból a célból, hogy ezzel is hitelesebbé, életszerűbbé tegye elbeszélését. Például:

„Nem győztük azt elvárni, mindig azt mondták, hogy szkoro domoj, igyos domoj, szkoro igyos domoj, de bizony a szkoro igyosbu három esztendő lett.”

P. Punykó Mária: *Reggelt adott az Isten. A szenvedés évei kárpátaljai népi elbeszélésekben*. Debrecen: Gyórfy István Néprajzi Egyesület, 1993. 33. old.

„–Az alezredes végignézett rajtunk, s elvörösödött képpel üvöltötte:
– Golij torsz, golij torsz! (Meztelen felsőtest, meztelen felsőtest!)”

Vári Fábíán László: Tábori posta. *Együtt* 2006/4: 9. old.

Az előzőhöz nagyban hasonló a **fordításnak, ismétlésnek** vagy **magyaráztatnak** nevezett típus, amikor az egyik nyelven elhangzott szövegrészt egy másik nyelven értelmez a beszélő. Például:

„– Kérek egy Kárpáti Igaz Szót – mondom.

– Karpáti Igaz Szo ne je. Prodala optom – kapom a választ.

Bár szűkebb pátriánkban aligha szükséges, azért álljon itt szabad fordításban a válasz: „Kárpáti Igaz Szó nincs. Egy tételben eladtam.”

Kárpáti Igaz Szó 2002. március 16., 3. old.

„Fperod szpasziba, előre köszönöm, mondom, mnye bojitsza, hogy én nem félek.”

Zelei Miklós: *A kettézárt falu*. Budapest: Ister, 2000. 81. old.

A társadalmi **státusz** vagy **pozíció jelzése** is kiválthat kódváltást. Előfordulhat ugyanis, hogy két kárpátaljai magyar magánemberként magyarul beszélget egymással, ám ha más körülmények között találkoznak, ahol az egyik ügyfél, a másik pedig hivatalnok, könnyen előfordulhat, hogy a hivatalokban megszokott többségi nyelvet választják. S a társadalmi státusz megváltozása akár egyetlen beszédeseményen belül is módosulhat, maga után vonva a nyelvváltást is.

„Ügyfél: – Még azt szeretném megérdeklődni, hogy ha valaki új házat épít, és be akarja vezetni a vizet, akkor ehhez milyen papírokat kell beadni?

Hivatalnok: – Melyik utcán? (...) Van-e az utcán víz, kanalizáció, csatorna? Akkor ide kell a főmérnöknek, vagyis a főnöknek írni egy kérvényt, hogy *прошу видання услуги для подключения к городской сети* [kérem a városi hálózathoz való csatlakozás engedélyezését].” Az idézett párbeszéd részlet jelzi: ha a formálisabb írásbeli nyelvhasználatra kerül sor, akkor már át kell váltani a többségi nyelv használatára.

Ha egynyelvűek vannak jelen, a kódváltás akár azok társalgásból való **kizárását** is szolgálhatja. Például:

„Amikor kicsi voltam, a szüleim, ha olyasmiről beszélgettek, amit nem szerettek volna, ha én is értsek, sokszor oroszul mondták. Egyszer, amikor szintén oroszul beszélgettek, én közbeszóltam: értem, amit beszéltek. Erre apu azt kérdezte: Что я сказал? Mire én: тожасказал! Jót nevettek rajtam, máig mesélik, ha társaságban a gyerekkorunkról beszélgetnek.”

„Vevő 1: Ez mi?

Eladó 1: Halva.

Vevő 2: Az micsoda? Élve nem lehet?

Eladó 2: Да й йому покуштувати! [Adjál neki megkóstolni!]

Eladó 1: Már annyit покуштували, що майже не осталось. [Már annyit kóstolták, hogy alig maradt.]”

Egynyelvűek belépése a kétnyelvűek között folyó társalgási helyzetbe, azaz voltaképpen a **társalgás alaphelyzetének megváltozása** is előidézhetheti a kódváltást. Ilyenkor előfordul, hogy az X nyelven beszélgető (X és Y nyelvet egyaránt ismerő) kétnyelvűek a csak Y nyelvet beszélő egynyelvű kedvéért átváltanak az Y nyelvű társalgásra.

„Például, amikor találkoztam a barátnőmmel a városban. Elkezdtünk magyarul beszélgetni, de odajött egy ukrán ismerősünk, rögtön váltottunk, hogy ő is értse, és hozzá tudjon szólni.”

Az egynyelvűek jelenléte azonban **szolidaritást** is kiválthat a kétnyelvűekből, akik ilyenkor – azt jelezvén, hogy mindkét csoporttal azonosulnak – folyamatosan élhetnek a kódváltás lehetőségével. Például a Milyen nyelven szoktál beszélni nyelvileg vegyes társaságban? kérdésre adott válasz:

„Hát attól függ, ha éppen ismerkedős kedvembe vagyok, és ha éppen orosz, akivel megismerkedek, akkor oroszul. Ennyi. De nagymamáékkal akkor is magyarul. Meg hát velük még azt se tehetem meg, hogy ha netán egy orosz van a társaságba, velünk együtt, aki nem beszél magyarul, nem tehetem meg, hogy oroszul beszéljek. Legfeljebb majd mindig elnézést kérek, hogy csak azt mondtam neki, amit neked mondtam, vagy lefordítottam.”

A kétnyelvűek körében a kódváltás időnként egyfajta **nyelvi játék** forrása is lehet. Például:

„Davaj, davaj, jobb volt tavaly, nem volt davaj. Remélem, csak olyat mondok, hogy nem akasztanak föl érte. Vagy ha fölakasztanak? Úgyis meg kell dögleni egyszer! Most erre megiszunk. Amíg az a zászló leng, addig az a törvény van! Igaz? Na isten, isten! Manyifeszt, manyifeszt, obmanuli ljudej feszt! Még nem hallottad? Manifeszt, manifeszt, becsapták az embert feszt. Nem ismerős? Csak mert nézel rám, mint Lenin a burzsoáziára!”

Zelei Miklós: *A kettézárt falu*. Budapest: Ister, 2000. 156. old.

Feladatok:

1. *Vizsgáljátok meg saját családok névhasználatát! Írjátok le édesapátok és édesanyátok nevét, édesanyátok leánykori nevét, a saját nevetek teljes formáját magyarul és ukránul, majd figyeljétek meg rajtuk a kárpátaljai magyar névhasználat sajátosságait!*

2. *Készítsetek táblázatot arról, hogy szólítják édesapátokat, édesanyátokat, esetleg a veletek élő nagyszületeket: munkahelyi főnökeik, beosztottjaik, munkatársaik, szomszédaik, barátaik, és hogyan szólítják meg őket idegenek?*

3. *Soroljátok fel, hogyan szólítjátok iskolai tanáraitokat az iskolában és a magánéletben, ha találkoztok velük!*

4. *Olvassátok el az alábbi interjúrészletet! A kölcsönzés milyen típusát figyelhetitek meg a beszélgetésben?*

– Mit mondanak másképpen Kárpátalján, mint Magyarországon?

– Én focizok Magyarba egy csapatba, oszt mondom egyszer, amikor átvittem a labdát a védő lába között, hogy na, haver, kaptál egy szoknyát. Erre az nevetett, azt mondja, az nem szoknya, hanem kötény. Mink meg itthol szoknyának mondjuk, mer azoktul a srácoktul, oroszoktul tanultam, hogy jubka, akikkel együtt fociztam az ungvári csapatba.

5. *Képzeljétek egy olyan beszélésszituációt, amelyben kárpátaljai magyarok beszélgetnek egymással, és a beszélgetés során kölcsönszavak is*

használnak! Nevezzétek meg a szituáció elemeit, majd valósítsátok meg szóban a lehetséges párbeszédet! Írjátok le a kölcsönszavakat és írjátok mellé standard magyar megfelelőjüket is!

6. Képzeltetek el és játsszatok el egy olyan párbeszédet, amely során egy kárpátaljai magyar beszélget egy Magyarországról ide látogatott magyarral! A mellékelt szöszedetből illesszéték be a szavakat a párbeszédbe odaillő módon! Mi alapján döntöttetek?

7. Paszport, göngyöleg, bánka, útlefél, elektricska, intercity vonat, májka, köjál.

8. A helyi magyar sajtótermékekből gyűjtsetek olyan szavakat és kifejezéseket, amelyek Magyarországon nem használatosak, de a kárpátaljai magyar nyelvben igen! Pl. hrivnya, gyermekintézmény (óvoda, iskola jelentésben)!

9. Vegyétek kezetekbe a Magyar Értelmező Kéziszótár 2003-ban megjelent másodík, átdolgozott kiadását, amely már kárpátaljai magyar szavakat is tartalmaz! Nézzetek utána, mit jelentenek a kárpátaljai magyarban és mit a magyarországi magyar nyelvben a következő szavak: bíró, felszámol, beteglap, csenget.

10. Olvassátok el figyelmesen a kódváltás típusait bemutató tizenkét példát! Majd saját, illetve környezetetek nyelvhasználatát véve alapul, mondjátok ti is példákat a kódváltásra a kárpátaljai magyar beszélt nyelvből!

11. Képzeltetek el egy olyan beszédshituációt, melyben kódváltásra kerülhet sor a beszélgetés során! Nevezzétek meg a szituáció elemeit, majd játsszátok is el a jelenetet!

A tanult ismeretek összefoglalása és begyakorlása

1. *Képzeljétek el és játsszatok el az alábbi szituációkat:*

magyarázom a szüleimnek a bizonyítványom (elbeszélés formájában);
magyarázom anyukámnak a bizonyítványom (párbeszéd formában).

Segítségül olvassátok el Karinthy Frigyes Magyarázom a bizonyítványom című novelláját!

Karinthy Frigyes: Magyarázom a bizonyítványom

Hát kérem szépen, először is: ez még nem végleges bizonyítvány - ez csak afféle lenyomat, amit ideiglenesen kiosztottak nekem. Hogy ma van a féléves bizonyítvány-nap, az nem jelent semmit. A többiek tényleg kikapták a bizonyítványt, de az enyémet föl kellett küldeni a minisztériumba, mivel tévedések derültek ki, amiket sürgősen orvosolni kell. Igen. Különbben a bizonyítvány-ellenőrző és kiegészítő konferencia foglalkozni fog az esettel, tanfelügyelői középülésen. Az osztályfőnök úr, mikor ideadta nekem a bizonyítványt, beszédet tartott: kicsit zavarban volt, és tiszteltette a papát. Kérlek, kedves Bauer, monda, légy szíves, közöld szüleiddel, miszerint sajnálatos tévedés történt bizonyítványoddal, hibás tételek csúsztak bele. A bélyeghatósági szabályrendelet szerint, sajnos, így is ki kell adni a bizonyítványt, de kérnelek kell, kedves Bauer, közöld a szülővel, miszerint ez csak olyan okirat, aminek az adatai nem jelentenek semmit. Kérd meg kedves szüleidet, ne haragudjanak ezért a tévedésért, az igazi bizonyítványt csakhamar kiállítjuk - egyelőre kéretem őket, hogy írják alá ezt, mert az összes iratokat átküldtük a rendőrségre, ahol a nyomozás miatt szükség van erre az aláírásra; de hangsúlyozd kérlek, hogy ez csak formáság. A főkapitány személyesen átrtt a fiumei tengerészeti gimnáziumba, derítenék ki, hogy került bele a bizonyítványomba történelemből ez a... ez a... szám, ami ugyancsak egy közönséges szám, azt jelenti, hogy négyszer feleltem történelemből - de esetleges félreértésekre ad alkalmat.

Tudniillik Mangold, a történelemtanár, az csak helyettes tanár nálunk, még nem is osztályozhat, mert előbb vizsgáznia kell osztályzástánból a főgyetemen. Ő csak helyettes osztályzatot adhat, amit másképpen kell érteni - egyes helyett kettest, kettes helyett négyest -, majd ha letette a vizsgát, akkor az összes bizonyítványokban kiigazítják az osztályzatokat igazi osztályzatokra. Most egyelőre kéreti a papát, ne tessék haragudni egyelőre, és üzeni, hogy én négyszer feleltem történelemből, egyszer aláhúzott kétharmadra, egyszer egyesre, kétszer háromnegyedkettesre, tessék ezt összeadni, számtani közeparányost venni, kijön a háromnegyed egyes, aláhúzva. Először a második Józsefből feleltem, de akkor csengettek; másodszer kérdezte az

örökösödési jogot, mondtam schmalkaldeni szövetség, láttam, mikor beírta az egyfelest, de akkor elvesztette a noteszt.

Fizikából. Hát fizikából már novemberben feleltem, kérdezte a Föld mozgását, s én mondtam, hogy a Nap körül és ellipszis-alakú pályán, melynek egyik gyújtópontjában a Nap van, és ez a Newton érdeme. De akkor a mellettem ülő fiúval összetévesztett, akinek háromnegyede van a fizikából, és nekem írta be véletlenül. Akkor szóltam, a tanári kar megnézte a noteszt, mondta, hogy tényleg a Csekonics helyett írta be véletlenül, de ezt most már nem lehet kiigazítani, mert ebből neki a kormánynál kellemetlenségei támadnak, nagyon kért, hogy ne firtassam a dolgot most egyelőre, és tegyem meg neki, hogy most egyezzem bele a hármasba, év végére kijavítja jelesre, és nem is kell felelni a következő félévben. A jelest mindjárt be is vezette a születési bizonyítványomba, főigazgatói aláírással.

Fröhlichnek pikkje van rám algebrából, arról nem tehetek. A határozatlan együtthatóval kellett megoldani az egyenletet és akkor mikor kihívott, és akkor mikor megmondtam, hogy akkor beszorzok lambdával, erre kiesik a második egyenlet, persze, azért nem esett ki, mert iksszel is be kellett volna szorozni, csakhogy ezt Fröhlich nem vette észre, mire megmondtam, hogy hogy kellett volna, akkor mikor észrevette, hogy ő nem tudta, szégyellte magát, és azt mondta, hogy menjek helyre, és azóta pikkje van rám, mert jobban tudtam az algebrát, és nem akart kihívni javítani, pedig a törvényszékben benne van, hogy januárig ki kell hívni a fiút javítani, mert másképpen nem érvényes az osztályzat, és a Steinmann, a legjobb tanuló is mondta, hogy föl lehet jelenteni Fröhlicht, de nem akartam, mert úgyis pikkje van rám, pedig a dolgozatba nekem ugyanaz jött ki, mint Steinmannak.

Magaviseletből azért van kettes, mert ha van három hármás, akkor nem lehet a magaviseletből se egyes, hanem akkor külön bizonyítványt adnak magaviseletből, amit postán küldenek el a szülőknek.

Ezt!?... Ez nem hármás, ez kettes, csakhogy az osztályfőnök úr olyan furcsán írja a kettést, véletlenül felül írja a végét a kettesnek. Csak a vezetéknevet tessék aláírni... de mostanában ne tessék bemenni az iskolába... a kaput kiemelték... most átalakítják... nincs kapu... nem lehet bemenni... majd egy-két hét múlva...

2. Olvassátok el *Karinthy Frigyes Tanár úr kérem-jének Lógok a szeren* című novelláját! A társalgási stílus melyik műfajával találkozotok a szövegben? Milyen előszóra jellemző nyelvi elemek fordulnak elő a szövegben?

Karinthy Frigyes: Lógok a szeren

Azt, hogy az izmaim még fejletlenek s mellem is szűkecske, azt én nagyon jól tudom. De nem tudhatjátok, hogy mi lakik bennem. Én is csak homályosan sejtem, borzongva gondolok rá, olyankor, mikor könnyedén simul rám a tornatrikó, és lábam gumicipősen szökdel a tornaterem csertörmelékében. Igaz: Wlach ötvenkilós súlyokat emelget, és Bányai Miklós megcsinálja nyújtón a nagyhalált. De őbennük, ugye, nyers erők dolgoznak csak, formátlan ösztönök - énbennem pedig az Akarat lakozik. Bányai képtelen megérteni a "savoir" ige ragozását, és Wlachnak én csináltam meg az algebrai dolgozatot. Én másféle ember vagyok. Én értem a tudományokat, és egyelőre nem tudom megcsinálni a vállállást a korlátón - de mi lesz, ha egyszer mégis megtanulom? Csodálatos lény jelenik meg ez esetben a világ színpadán; tüneményes ember, akihez képest Jókai hősei közönséges tucatemberek. Képzeljék el, hogy egy napon ilyen újságcikk jelenik meg a lapokban: "Érthetetlen és nagyszerű előadás kápráztatta el tegnap a Vigadó dísztermében összegyűlt álmélkodó közönséget. Egy fiatalember, akiről eddig senki se tudott (itt az én nevem következik) jelent meg a dobogón s »Az élet értelme másodfokú egyenletekben« című előadásban tökéletes francia nyelven, megoldotta a világnak rejtélyét, amin eddig hiába fáradoztak a legnagyobb elmék - s mindezt oly nagyszerű előadóművészettel, hogy a jelenvolt világhírű színészek sírva tolongtak a dobogó felé, hogy kezet szoríthassanak az alig tizenhat éves zsenivel. De az ifjú szerényen és nyugodtan mosolygott csupán, s egy váratlan mozdulattal az asztalra ugorva, kézállásba helyezkedett, majd három salto mortale-t csinálva a megdöbbsent közönség fölött, elkapta a feje fölött húzódo vasrudat, és azon szédítő halálforgásokat végezve, átugrott a kilencméternyire elhelyezett kályhára, de úgy, hogy kézállásban maradt azért, s előbbi előadását ebben a helyzetben folytatta, nyugodt és behízelgő modorban, végleg megoldva a nagyszerű problémát..."

Lógok a szeren.

Ti ezen csodálkoztok, mert nem tudjátok elképzelni, hogy lehet ember, aki mindenben egyformán tökéletes. Ti öregek és konzervatívok vagytok, és azt hiszitek, hogy a világ ezentúl is csak olyan lesz, mint eddig, és elfelejtitek, hogy egyszer eljön majd az érettségi. Ti nem tudjátok például elképzelni, hogy lehet majd esetleg egy miniszterelnök (a nevét szerénységem tiltja megsejtetni veletek), aki egy napon, miután szenttelen és nyugodt hangon bejelentette az országgyűlésnek, hogy néhány jól megfontolt diplomáciai művelettel, amikről eddig nem akart beszélni, mert nem a szavak embere, sikerült Angliát, mint egyszerű gyarmatot, Magyarországhoz csatolni, s ezt ezennel tudatja a tisztelt Házzal - mondom, miután ezt szenttelen és hideg hangon előadta, nem törődve az ordító és ujjongó képviselőkkel, akik vállukra akarják emelni, hirtelen vívóállásba helyezkedik s egy szédítő, eddig ismeretlen dzsiu-dzsicu fogással,

ott, a miniszterelnöki emelvényen, két vállára fekteti azt az ausztráliai világbirkózóbajnokot, akit az angol ellenzék orvul elhelyezett az emelvény belsejében, hogy a legnagyobb európai férfit megölje. Ti nem tudjátok elképzelni, hogy valaki délelőtt mint Főakadémikus előadást tart az egyetemi tanároknak, délután pedig megnyeri a hátúszás és függeszkedés világbajnokságát, mellesleg a rúdugrását is esetleg, hogy aztán este az ámuló közönség előtt hajlongjon, mely a Nemzeti Színházban ugyanezen ifjú drámájának ötszázadik előadását tapsolja orkán gyanánt. Ez a rendkívüli ifjú nem azért találta fel a Holdbarepülőgépet, mintha nem tudná megkeresni a kenyerét laufmétéval is, melyben virtuóz - ez a rendkívül férfi időnként hanyag mozdulattal rúg be harminckét gölt az Eftécé vagy Mac kapujába, mely csapatok együttes erővel sem bírnak vele, aki egyedül áll ki ellenök.

Lógok a szeren.

Na jó, jó, egyelőre persze még egy kicsit gyakorolni kell magamat. A lélek jóllehet, kész, de a test erőtlen, és a szereket nagyon ravasz emberek találták ki. Síkos a pózna, és pontos megfigyelések alapján állíthatom, hogy fölül, a vége felé lényegesen nehezebben mászható, mint eleinte; holott a felületes szemlélő azt hihetné, hogy mindenütt egyformán síkos. Azonkívül az a disznó Bauer mindig a vékonyabb póznához ugrik, és rámhagyja a vastagot. A negyedik-ötödik fogás után egészen más az ember világnézete, mint odalent volt, s egyszerre világosan látom, milyen gyermekes hiúság volna nagy szerencsétlenségnek tekinteni, hogy Bauer előbb lesz fönt, mint én. Nem kell a dolgot elhamarkodni. Lám, vannak hebehurgya és szeles emberek, akik magasugrásnál nekirugaszkodnak, nagy svungot vesznek, rádobbantanak az ugródeszkára, földobják magukat és gyakran leverik a mércét. Én nem áltatom magam hiú reményekkel. Eleinte persze - istenem, az ember fiatal és tüzes - én is bízom a jövőben, sasszemekkel mérem a távolságot meg a mérce magasságát: apró léptekkel kezdem, nekilódulok s már látom magam, repülve lebegni a mérce fölött. De az utolsó pillanatban bölcs rezignáció fog el, közvetlen a mérce előtt - micsoda ostobaság, gondolom, és szerényen, mint egy ibolya, lehajtott fejjel bújok át alatta, olyan ember szelíd és megadó modorában, akinek esze ágában se volt ugorni, csak egy kicsit sétálni akart.

Lógok a szeren.

Tóvögre, ha meggondoljuk, tulajdonképpen micsoda marhaság az egész - ez az egész intézmény, melyben minden arra megy ki, hogy az emberi testrészek közül lehetőleg egy se maradjon azon a helyen, ahová az Isten teremtette, hanem lehetőleg olyan helyzetet foglaljon el, amelyre az illető testrész soha életében nem számított. Két lábam a levegőben kalimpál, térdem kifordul, csuklóm becsuklik, hajam a szemembe lóg, a vér a fejembe todul - a padló felszalad a plafonra és tótágast állanak a falak. S

ehhez az undorító és lehetetlen állapothoz, míg kilógó nyelvvel keresem az egyensúlyt s próbálom áthúzni hasamat a vékony vasrúd mögött, teljes bizonytalanságban afölött, vajon a föld vagy a csillagos ég felé közeledek-e - ehhez az állapothoz valaki, egy vad külsejű férfi állandóan bömböl valamit felém - "homoríts!" "homoríts!" ezt bömböli, s az én vérbeborult értelmem távolról sejtí csak, mit ért ez alatt a szó alatt - valamit ki kell feszíteni, igen, valamit behajtani, és valamit kiegyenesíteni - de hogy mi legyen az, láb, derék, csípő, s ha ezt már tudom: vajon melyik irányban keresendő az illető testrész: - mindegy, ugye nem kívánhatjátok, hogy válaszoljak ilyen állapotban. Rúgok egyet, előre vagy hátra, mindegy - kinyitom a szájamat, a szemem becsukom - undorral és kétségbeesve eleresztem kezemmel a szert, és hátam nagyot nyekken a vastag szőnyegen. Hála istennek - nevetettek már. Az ördög vigye az egész tornaünnepélyt, a benevezést, az első díjat - majom lesz, aki megnyeri.

3. *Képzeljétek el, hogy most ti „lógtok a tornaszeren”, és közben hangosan elbeszélitek, hogy mire vágytok az életben, mik szeretnétek lenni felnőttként, mik a céljaitok, terveitek. Játsszátok el a helyzetet többféle stílusban: az elbeszélés először legyen vicces, majd felnőttesen komoly, majd gyerekesen naiv, majd tudálékos, okoskodó stb...*

4. *Találjátok ki egy beszédhelyzethez, nevezzétek meg a helyzet elemeit, majd írjátok egy párbeszédet, amely illik az adott helyzethez! Majd írjátok a párbeszéd mellé, hogy melyik nyelvi elem milyen nyelvi funkció kifejezésére szolgál!*

5. *Írjátok le azt, hogy tegnap este táncolni voltatok a barátaitokkal, barátnőitekkel köznyelven és szlengben. Azt, hogy a múlt hónapban valamilyen betegségetek volt szaknyelven és szlengben, azt, hogy betakarították a termést nyelvjárásban és köznyelven. Nevezzétek meg, melyik megszólalás milyen beszédhelyzetben hangozhatna el!*

6. *Milyen megszólítási formákat használsz az alábbi kommunikációs helyzetekben? Miért? Hogyan alakul a tegezés-magázás? Írjátok példamondatokat!*

tanár-diák

orvos-beteg

rokonok

szülő-gyermek

ismerős

eladó-vevő

ismeretlen eladó-vevő

idősebb szomszéd

7. *Olvassátok el Márai Sándor naplójának részletét! Milyen az írás hangulata, és ezt milyen nyelvi eszközök és szerkesztési megoldások segítségével érzékelteti az író?*

Márai Sándor: Napló, 1956

Október 23. – Isten malmai gyorsan örölnek.

November 7. – Nyolc óra repülés után, az óceán és a felhők felett, hirtelen robban fel a fény. A gép Nyugatról átbillent Kelet térfogatába. Nem „hajnalodik”, – hanem egyszerre vakítóan fénylik a világ. Vastag, gyapjas felhőzet felett repülünk. Az égbolt olyan kék, mint ahogyan még soha nem láttam. Még két órát repülünk így. A gép hirtelen leereszkedik a felhők sűrű, vattás anyagába: minden elsötétedik, negyedórán át felhőben repülünk. Aztán a mélyben derengeni kezd valamilyen barna, ismerős anyag. Szárazföld, Európa.

Skóciában szállunk le, Glasgow közelében. Félóra séta a repülőtéren, a rács mögött, ahová egyenruhás nők terelik az utast. Ez a rács már ismerős, európai. Szítal a köd.

Félóra múltán tovább. A Csatornát néhány perc alatt szeli át a gép. Aztán leszállás nélkül át Belgiumon, Hollandián. Tizenhat óra repülés után sima leszállás Münchenben. Az utcákon félárbocra eresztett zászlók, gyászünnepély Magyarországért, tüntetők.

München, november 10. – A menekültek beszélnek. Egyik – mérnök – néhány nap előtt még látta Budapesten öcsémet. Egy másik azt mondja: „Kérem, most már késő. De volt itt néhány nap... október huszonháromtól talán november másodikáig... amikor az országnak olyan kormánya volt, amelyet az egész magyar társadalom elismert és támogatott... a Nagy Imre kormány... miért nem küldött akkor az Egyesült Nemzetek Szervezete egy megfigyelő bizottságot Budapestre?” Többen beszélnek egyszerre. Ez az ocsúdás pillanata. Van köztük olyan, aki huszonnégy óra előtt még magyar földön volt. Van, aki visszamegy. „Az oroszok éjjel nem mernek kijönni a tankokból, akkor át lehet menni a határon.” Aztán megint, átmenet nélkül: „Volt tíz nap, amikor Nyugat felé nem volt határ, vasfüggöny... Mindenki jött és ment, ahogy akart... November háromig ez így volt, még aztán is két-három napon át... Most már nehezebb... De még most is lehet...”

Megint, következetesen: „Nagy Imre látta, hogy baj lesz, az oroszok készülnek valamire, bejelentette, hogy az ország semleges, kilép a varsói szerződésből, kérte, helyezték Magyarországot az Egyesült Nemzetek felügyelete alá. Erre néhány napon át mód volt ... Az oroszok maguk sem tudták, mit akarnak? A szabadságharc október huszonharmadikán kezdődött, az orosz tankokat szétvertük, visszavonultak, nagy zavarban voltak. Gerő és a kommunista kormány elmenekült.” Megint többen

beszélnek egyszerre. Ugyanazt mondják: „Nagy Imre kérte, hogy küldjön az Egyesült Nemzetek megfigyelőket Budapestre. És volt mód rá, hogy ilyen bizottság megérkezzen... A repülőterek Nyugat-Magyarországon és Pest körül mind a szabadságharcosok és a magyar honvédek kezén voltak... Az Egyesült Nemzetek főtitkárának és egy bizottságnak módja lett volna azonnal Budapestre utazni, ahogy Nagy Imre kérte... Mind ezt reméltük.” Más hang: „Az első izgalomban mást is reméltünk, fegyveres segítséget, úgynevezett UN rendőri csapatokat.” De a józanabbak tudták, hogy ez lehetetlen. Az Egyesült Nemzetek nem kezdhet háborút Magyarország miatt... És mi lett volna a vége? Az ország elpusztul, hadszíntér lesz, ahol az oroszok kipróbálják az atomfegyvereket is.” Egy hórihorgas, aki három nap előtt jött el. Nyugodtan beszél. Mint olyan tárgyilagos, fegyelmeztett; egészen másfajta ember, mint ahogy a „szabadságharcost” elképzelik. Ezekből az emberekből az elmúlt évek kilúgoztak minden romantikát. Csak tényekről beszélnek. Ezt mondja: „Ha október huszonhárom és november kettő között az Egyesült Nemzetek főtitkára egy bizottsággal Budapestre jön, az oroszok nem merték volna november negyedikén végrehajtani Budapest ellen a megszállást... Amikor a világszervezet megfigyelői ott vannak...” Ezt többen is mondják. „Most már késő, ha akarnak is jönni” – mondja egy öreg ember. – „Most már nem engedik be őket Kádár és az oroszok.”

A valóságról beszélnek, nyugodtan. „Kérem” – mondja egy idősebb ember, ügyvéd – „nagyon gyorsan történt minden. Azt hittük, hogy az oroszok beleegyeztek a tényekbe, olyasféle státuszunk lesz, mint Ausztriának. Vagy valami hasonló. Október harmincadikán Moszkva elismerte, hogy ha szabadságharc jogos volt, bejelentette, hogy kivonják a csapatokat és az ország szabad lesz. Tudtuk mi, hogy a határon ott marad az orosz. Talán a szabad választásokba sem egyezik bele... De reméltük, hogy legalább szabadon kijelölhetjük a személyeket, akiket aztán nem éppen szabad választási módszerrel, de megválasztunk. Ha abban a tíz napban bejön az Egyesült Nemzetek küldöttsége Magyarországra, ahogy Nagy Imre és a primás kérték, az oroszok kénytelenek lettek volna tárgyalni. És akkor minden másképp alakulhatott volna, a szovjetvilágban is. Most késő” – mondja egyszerűen.

Nápoly, november 15. – A gép magasan az Alpések felett repült az ideúton, telihold fényében. A mélyben az Alpések kékesen, havasan fénylettek. Nápolyban sirocco. Az utcákon hangszórós gépkocsik, tömegek. Mindenki ezt kiáltja: „Ungheria, Ungheria!” Ez a kiáltás visszhangzik a Vesuv alatt, a kikötőben. A Via Brigida templomában nagy tömeg. A pap, széttárt karral, ezt kiáltja: „Ungheria!” És: „... mortificazione...” Mindenki lehajtja fejét, sokan tenyérrel elfödik arcukat.

Róma, november 16. – Z., – diplomata, olasz, – ezt mondja: „Ne higgyen ezeknek a manifesztumoknak; a kommunista értelmiségiek meaculpázó krokodilkönnyes

nyilatkozatainak. A kommunisták örülnek annak, ami most Magyarországon történik.” Idegesen beszél. Sokat tud, sokat látott. „A veszélyek nagyok, mert egyik sem engedhet... az oroszok sem, a magyarok sem ... Kétségbeesett helyzetekből kétségbeesett következmények származhatnak.” Aztán: „Magyarországnak most olyan államférfire lenne szüksége, aki tud alkudni. Nem Garibaldira, hanem Cavourra.”

München, november 22. – Viharban vissza. A gép hőésésben érkezik Münchenbe, leszálláskor a kerekek csúsznak. Megint a zsidó pensióba. Egy menekült – orvos, zsidó, munkatáborban volt, három nap előtt érkezett –: „Nem volt antiszemitizmus az október huszonharmadikát követő napokban. Nem volt osztály, nem volt vallás. Mindenki együtt volt. Ezért érdemes volt élni. Zsidó vagyok, sok rossz emlékem van. De ezekben a napokban először éreztem, hogy büszkeség magyarnak lenni.”

Egy másik menekült – mérnök – ezt mondja: „Nem igaz, hogy a rádiók uszítottak felkelésre. Ez butaság, vagy gonoszság, az oroszok terjesztik. Az sem igaz, hogy fegyvert, vagy fegyveres segítséget ígértek.” Hallgat, gondosan keresi a szavakat: „De igaz, hogy minden nyugati rádió, újság, aztán az államférfiak, mindenki arról beszélt nekünk, éveken át, hogy van nyugati szolidaritás.” Megint hallgat. Nyugodtan, csendesen mondja: „Kérem, mi magyarok most már lelki semlegességben akarunk élni.”

Shannon. November 28. – Éjjel után az írországi repülőtér várótermében. Az utasok lökdösis egymást; ez itt „szabad kikötő„: mindenki tülekszik, olcsó pálinkát, parfümöt vásárolnak.

A kontinens felett hóviharban indult a gép. A Csatorna közelében az idő kitisztult, az éjszakában Belgium és Anglia kis városai kék, vörös, sárga fényekkel villogtak. Ezek a fényes kis városok a magasból olyanok, mint régies ékszerek tüzelése egy ráncosbőrű öreg dáma testén. London felett alacsonyan repült a gép.

Ez itt az utolsó félóra Európában.

New York, december 4. – Hőség. A Hudson felett meleg köd. Séta közben, átmenet nélkül, hirtelen a menekült mérnök hangját hallom, amint ezt mondja: „Kérem, mi magyarok most már lelki semlegességben akarunk élni.”

Napló 1945–1957. Washington, 1968. Occidental Press, 274–278.

8. *A magyar irodalom sok neves alkotója írt szépirodalmi igényű naplót, köztük Radnóti Miklós is. Kölcsonőzzétek ki a könyvtárból **Radnóti Naplóját**, válasszatok ki belőle egy részletet, majd számoljatok be társaitoknak, mit tudunk meg a választott részletből Radnóti mindennapjairól, magánéletéről.*

9. *A kárpátaljai magyar irodalom alkotói közül **Czébely Lajos** 1976–1989 között írt **Naplóját** könyv formájában is olvashatjuk. Kölcsonózzétek ki a Naplót a könyvtárból, majd olvassátok el az 1976-os év bejegyzéseit! *Meséljétek el elbeszélés formájában barátaitoknak, amit a naplóbejegyzésekből az alkotóról és a korabeli társadalmi valóságról megtudtatok! Az elbeszélést írott formában is készítsétek el!**

10. *Keressetek példákat a tömörítésre mint stíluseszkozre **Czébely Lajos Naplójában!***

11. *Olvassátok el újra **Adrien Mole naplójának** részletét, majd képzeljétek magatokat a főhős helyébe, és írjátok tovább a naplót néhány bejegyzés erejéig, próbáljátok meg Adrien Mole-ra jellemző stílusban fogalmazni!*

12. *Olvassátok el **Karinthy Frigyes Tanár úr kérem** című művének **Naplóm** című fejezetét! Foglaljátok össze, mi jellemző a napló stílusára! Írjátok ki a szövegből az élőbeszédből származó nyelvi elemeket!*

Karinthy Frigyes: NAPLÓM

szept. 5.

Új év, új napló, új élet... Ma volt az első nap a suliba. Osztályfőnök Lenkei, de még nem biztos, azaz rendőr. Tanarak általában a régiek, majd meglátjuk, mi lesz. Egyelőre a harmadik padban ülök. Az a hülye Benkő jött oda, hogy lépjek be a körbe, majd bolond vagyok. Elhatároztam, hogy ezentúl mindent pontosan megírok. Este voltunk az Angi néninél, de snassz volt, nem hoztak petróleumot, de snassz volt, nap két 6 óra 15 perckor, nyugszik 5 óra 45. Ebédre: húsleves, leveshús, tökfőzelék. Most itt ülök az utcai szobába, a lámpa alatt és írok.

szept. 31.

Ma volt az önképzőköri megalakuló ülés. Elnök: Mautner, alelnök Gelléri, titkár Székely a nyolcadikból, gazda Várnai. Én bekerültem a választmányba 6 szavazattal, mint bizottsági tag. Kítűztek pályázatot elbeszélő költeményre, értekezésre, szavallatra és matematikai értekezésre. Mint választmányi tag egyedül vagyok ötödista a bizottságban, címzetes jelleggel csak, de bíráló bizottsági tag. Ebéd: gombaleves, fasírt, rizskoch. Voltunk múlt héten a Kereskedelmi Múzeumban. Szombaton Uránia, utána vasárnap, hétfőn csak tizenkettőig van előadás.

okt. 6.

Aradi vértanúk, nincs sulí, ünnepélyt elblicceltem. Hazajövet találkoztam Gárdossal, mondta, hogy semmi se volt, diri beszélt, aztán Földessy a vértanúkról. Sebők szavalt, de súgtak és erre összezavarodott. Mondta, hogy tanrendben újítás van, fizika helyett kedden kilenctől történelem. Gerő elmegy az iskolától. Délután megvettem a szépiát, a nullkörzöt és gummit, maradt ötvenhét, és megcsináltam az ábrázoló rajzot, nagyon szép volt, de a végén a kihúzóból kifolyt a tuss, valahogy kivakartam. Elhatároztam, hogy ezentúl mindig hordok iránytűt. Most az utcaiban ülök, de a sublód előtt, mert az asztal tele van friss fehérneművel, amit hoztak. Mindjárt vacsorázunk, ebédre mákosrétes volt.

nov. 2.

Elhatároztam, hogy ezentúl fontosabb dolgaimat titkos írással írom. Minden betű helyett az ábécében az utána következő második betűt írom. Oc dgfcckbvco hkbkmcdrn. Vagy esetleg fordítva írom a szavakat. Matpak lótápap totniróf aráinél ed mettöltökle. Ma olvastam Jókaitól Szerelem komédiásai, gyönyörű szép. Grant kapitány gyermekeibe az emberevőknél tartok, elég érdekes. Holnap önképzőköri ülés lesz, beneveztem szavallásra, esetleg pályázom az értekezésre is. Ma nagyon röhögtünk, Prém azt mondta, hogy micsoda marhaságot olvasok én, mialatt ő magyaráz, mire kivettem, mire kiderült, hogy az ő könyve volt, amit ő írt. Mértanból jól állok, de még javítani fogok karácsonyig, magyarból egy felesre állok, dolgozat kétharmad, de még lesz egy iskolai dolgozat. Nagyon kíváncsi vagyok a bizonyítványomra.

dec. 6.

Uránia. "A jégvilág" című darabot adták, jó volt a fűrészes hal. Csináltunk dobtapsot, mire az igazgató lekiabált a páholyból, hogy az egész iskolát hazakergeti, nagyon röhögtünk Gárdossal, minden kép után állathangot utánoztunk és mondtuk "Náttyon szébl Náttyon szébl!" - és minden képnél olyan hangosan álmélkodtunk, hogy milyen gyönyörű, hogy a felolvasó egész büszke volt és minden kép után úgy nézett szét, mintha ő festette volna. Kivettem a könyvtárból "Servadec Hektort", este olvasok majd. Délután bent voltam a plébániakertben és eperfalevelet szedtem a hernyóknak, ja igaz, megölték a kínai császárt, nagy forradalom lesz. Nem férnek a bőrükbe ezek a kínaiak! Mostan az udvariban ülök, holnap nem lesz sulí. Átnézem a történelmet és megcsináltam az ábrázolót, kúp lefordítása az első képsíkba, jó nehéz volt.

febr. 14.

Ma beírtak az osztálykönyvbe, mert a Jákó rámfogta, hogy a manzsettámra írtam a puskát, pedig nem is természetrajzból írtam, hanem németből. Annyi baj

legyen, majd megkérem az osztályfőnököt, hogy húzzon ki. Ma Shakespeare-től olvastam Hamletet, igen jó tragédia a nagy brit költő tollából. Ma egész nap olyan szomorú voltam, nem is tudtam etetni a hernyókat. Tulajdonképpen miért is él az ember? "Lenni vagy nem lenni, ezt itt a kérdés", mint ahogy Shakespeare mondja a Hamletben. Arra gondoltam, hogy milyen kár az ifjúságért, mely elmúlik és hogy én már sohase leszek olyan vidám és elégedett, mint harmadikban. Hiába! az élet nem olyan víg dolog!... de hagyjuk!...

13. *Írjatok levelet a barátotoknak, amelyben beszámoltok neki a továbbtanulási elképzeléseidről!*

14. *Írjatok levelet a Találmányi Hivatalnak, hívjátok fel figyelmüket egy találmányotokra, és ajánljátok fel nekik felhasználásra! A találmány funkcióját találjátok ki!*

15. *Most írjátok át a Találmányi Hivatalhoz írott levelet más stílusban: könyörgő hangnemben, fenyegető hangnemben, bizalmas hangnemben. Figyeljétek meg, hogyan változtak a kifejezés nyelvi elemei!*

16. *Írjatok levelet iskolátok igazgatójának, melyben felmentést kértek az órák látogatása alól! A felmentéshez indokkal is szolgáljatok! (Ez az indok lehet egészen elképesztő és bizarr is)*

17. *Írjatok egy fiktív magánlevelet, betartva a levélstílus formai és stílári követelményeit úgy, mintha ti lennétek Harry Potter, aki keresztapjának, Sirius Blacknak ír levelet! Más kitalált személyek bőrébe is belebújhattok!*

18. *Köztudott, hogy a kisebbségben élő magyarok névhasználati rendszere lényegesen eltérhet a magyarországitól. Olvashattatok róla, hogyan vonatkozik mindez a kárpátaljai magyarokra. Foglaljátok össze példákkal illusztrálva a kárpátaljai magyarok névhasználati sajátosságait!*

19. *Házi feladatként figyeljétek meg lakóhelyeteken az emberek nyelvhasználatát! Milyen a kétnyelvűség hatásaként jelen levő nyelvhasználati jelenségekre tudtok példát gyűjteni a környezetetekben elhangzó beszélgetéseket figyelve? Írjátok le a hallott példákat!*

20. Írjatok példát a kódváltásra, a szókölcsönzésre és a jelentéskölcsönzésre, a kárpátaljai magyar nyelvhasználatot véve alapul!

21. Ha a társalgási szabályokra (pl. a szomszédsági párok elvére) gondolunk, akkor szokványos társalgási helyzet-e egy iskolai tanóra, amely feleltetésből, tanári magyarázatból stb. áll? Miért?

22. Képzeljétek el és játsszátok el az alábbi beszédhelyzeteket, amelyeknek kárpátaljai magyarok a szereplői. A beszédpartnerek megszólalásaiban használjatok helyi nyelvi jellegzetességeket, nyelvjárási vagy kétnyelvűségi jelenségeket odaillő módon:

- a beregszászi piacon egy öreg, falusi nénitől zöldséget vásároltok;
- valamilyen hivatalos ügyben egy hivatalnoknál jártok (mind a ketten beszéltek magyarul);
- magyarul is tudó ukrán barátoddal találkozol és beszélgetek a tegnapi buliról.

Válogassatok a szószedetből!

paszport, csokolom, viszont látásra, privet, ugorka, szprávka, kopek, málé, csajok, szétcsúszás, tudnák hozni magának, legyen szíves

A nem standard nyelvi elemek esetében mindig nevezzétek meg standard változatukat, illetve azt, milyen más szituációban kellene a standard változatot használni!

A KÖZÉLETI SZÓBELISÉG

A magánéletben a társalgási stílust használjuk legtöbbször a szóbeli kommunikáció során, de ha a közéletben akarunk részt venni, nyelvhasználatunkat is ehhez igazítjuk. A közéletben nem a személyes szimpátia hozza össze a beszédpartnereket, hanem a társadalmi élet adottságai.

A közéleti szóbeliséget önálló stílusréteggé sajátos kommunikációs helyzete teszi: mindig nyilvános beszéd, ezért sokféle kötöttséggel rendelkezik, és természeténél fogva mindig élőszó, sajátosságait tekintve érintkezik a társalgási stílussal. A beszéd alkalmát és tárgyát tekintve kapcsolódhat a politikai és a tudományos szakmai vagy a publicisztikai nyelvhasználathoz. Ennek a stílusrétegnek a segítségével általában közügyekről szólunk egy közösséghez, de szólhatunk a magunk nevében is.

A közéleti szóbeliség összefoglaló megnevezés alatt a köznek, egy meghatározott társadalmi csoportnak, közönségnek szóló szóbeli megnyilatkozások stílusát értjük. Egyik változata a korábban szónokinak vagy retorikainak nevezett szóbeli stílusréteg, másik változata az előadói stílus.

A megszólaló személyiségének hitelességétől függ a beszéd hatása, az élőbeszéd fontos vonása a beszélő *felelőssége* – teljes személyiségével felel az elmondottakért.

Mivel szóban élő stílusréteg, a beszélőnek azonnali hatást kell gyakorolnia a hallgatóságra, aminek legfontosabb feltétele a *megértés*, ami aztán lehetőleg érzelmi *azonosulást* vált ki a hallgatóból. A közéleti beszéd, mivel élőszó, nem annyira megformált nyelvi, mint az írott stílusrétegek műfajai. De a beszélőnek a nyelvi elemeken kívül a rendelkezésére állnak a nonverbális elemek is, a nyelv zenei eszközei, a mimika, a gesztusok.

A közéleti beszéd célja mindig a kommunikációs helyzetnek megfelelő: lehet ismeretközlő, felhívó, meggyőző, ösztönző, hangulati hatást keltő. Az előadónak célja lehet a hallgatóság meggyőzése a maga véleményének helyességéről, valamilyen állásfoglalásra ösztönzésük, de lehet cél a gyönyörködtetés, az alkalom ünnepélyességének hangsúlyozása is. Az előadásra, szónoklatra, bármilyen közéleti beszédre a *téma*, a *közönség* és az *alkalom* ismeretében körültekintően fel kell készülni.

A közéleti szóbeliség nyelvi jellemzői

- A beszédet a szónok vagy előadó rendezetten, világosan, közérthető nyelven adja elő. A megértés legfőbb feltétele a szöveg tudatos, gondos szerkesztése.
- A szöveg arányos, előrehaladó gondolatmenetű, egyszerre szolgálja az értelmi befogadást és az érzelmi ráhatást.
- A beszédek szövege a standard nyelvváltozatra épül.
- A beszéd előadója kerülje a hosszú, bonyolult, többszörösen összetett mondatokat.
- Használjon vissza- és előreutalásokat, gyakran éljen az ismétlés eszközével.
- Az előadó frazeológiai egységek, szólások, közmondások, valamint a képes kifejezés szemléletessé tevő eszközei (hasonlatok, párhuzamok, ellentétek) segítségével színesítheti és teheti érzékletesebbé mondandóját.
- A beszéd élvezhetőségének, első hallásra való megértésének egyik forrása a helyes ritmikai tagolás és a közérthető kiejtés.
- Az előadó fokozhatja a beszéd élvezhetőségét a hangsúly, a hanglejtés árnyalásával, valamint a beszédtempó és a beszédszünet tudatos használatával.

– A nonverbális kommunikáció (metakommunikáció), a gesztusok, a mimika megfelelő mértékű és arányú használata is segíti a megértést.

– A szöveg megértését a *tudatos*, gondos *szerkesztés* alapozza meg, melynek világosnak, arányosnak és előrehaladónak kell lennie. Egyszerre jól *követhetőnek* és *figyelemfelkeltőnek*, *érdekesnek* kell lennie.

Az előadói stílusnak *nincs külön szókincse*, de a szavak és kifejezésének megválasztásakor a hallgató műveltségét, előismereteit és érdeklődését, ezen kívül az alkalom hangulatát is figyelembe kell venni.

A közéleti szóbeliség fogalmába sokféle műfaj tartozik. Az **alkalmi** vagy **ünnepi beszéd** és az **irodalmi beszéd** (más néven **szónoklat**) a hagyományos retorikai stílus műfajai. Az előadói stílus műfajai a **tárgyalás**, a **hozzászólás**, a **felszólalás**, az **előadás**, a **vita** valamilyen témában vagy témáról. Minden műfaj más beszédhelyzethez köthető. Minden beszédhelyzetben más az előadó célja és a hallgatók várakozása. A szónoklat és az ünnepi beszéd sajátosságaival majd a **retorika** tárgykörén belül fogtok részletesen megismerkedni.

A retorika (görögül *rhétoriké*, latinul *ars oratoria*) a szónoklat tudománya, eredetileg díszes külsőségek között előadott beszédeket, ékes stílusú, nyilvános megszólalásokat jelentett. Később a nem szépirodalmi műfajok elméletét jelentette. Iskolai tantárgy volt a beszéd- és értelemgyakorlat mellett. Ma a rendszeres gondolkodás és önkifejezés eszköze, a kulturált érvelés, vitatkozás tudománya. Tárgya minden nyilvános, közéleti megszólalás, minden közéleti kommunikációs helyzet, és szereplője minden nyilvánosan megszólaló ember. Társtudománya a szövegtannak, amely a sikeres közlés, a meggyőző beszéd szempontjai alapján tekinti át a szöveg (beszéd) létrehozását. A retorika alapelvei, szabályai, eszközei alkalmazhatók a mindennapi kommunikációs folyamatokban is, kiegészülve a modern nyelvészeti, kommunikációelméleti ismeretekkel

Az előadói stílus a tudományos stílus beszélt változatának és a szónoki stílusnak a sajátosságait ötvözi. Sok helyen és sok alkalommal jut kifejezésre, de jelentkezik az oktatás mindennapjaiban is, a tanár és a diák egyaránt használja magyarázat, felelet, vita közben.

A közéleti beszéd esetében a beszélő célja, hogy a hallgatóság megértse és azonosuljon mondandójával. Akadályozhatja az előadót kommunikációs célja elérésében, ha:

- szerkesztetlen a szöveg,
- ha öncélú, tartalmatlan fecsegésnek hat a beszéd,
- ha túlságosan sablonos a beszéd (töltelékszavak, nyelvi klisék, korszerűtlen fordulatok használata)
- ha túl hivataloskodónak, fontoskodónak hat,
- ha az előadó fölényesen vagy tudálékosan beszél,
- ha túl sok divatszót, hatásadás elemet használ,
- ha nem a magyar nyelv hangzásának megfelelő természetes hangsúlyozással és hanglejtéssel beszél,
- valamint ha megjelenésével (öltözködés, megjelenés, viselkedés) ellenszenvet vált ki a hallgatóságból.

A beszéd klasszikus felépítése

A szónoki beszéd legfontosabb célja a hallgatóság meggyőzése. Ennek módja az érvelés és a hatásosságra törekvés. A felhívó és tájékoztató szerepen kívül a beszéd szövegében fontos szerephez jutnak az érzelemkifejezés eszközei is. A hatásosság elérését segítik a különféle stíluseszközök: a szóképek és alakzatok, valamint a beszéd zeneiségének eszközei, nem ritkák a költői kérdések, a felszólítások, felkiáltások sem. Erről bővebben majd 12. osztályban a retorika tárgykörén belül fogtok tanulni.

A klasszikus retorika a beszédek kötelező részeiként sorolta fel a következőket:

I. Principium (bevezetés):

- megszólítás,
- captatio benevolentiae (a hallgatók jóindulatának megnyerése), a téma megjelölése.

II. Narratio (elbeszélés):

- egressus, digressio (kitérés)
- propositio (részletezés)
- argumentatio (bizonyítás)

III. Peroratio (befejezés):

- rövid, tömör összefoglalás (az információk felfrissítése, érzelem-változás)
- kapcsolat megszakítása (a figyelem megköszönése, elköszönés)

Tulajdonképpen ma is a klasszikus retorikai vázlat bármilyen elkészítendő beszéd gondolati vázlata. De mindezt a következőképpen foglalhatjuk össze rövidebben:

I. **Bevezetés** – melyben meghatározzuk a témát, elhangzik az előadás pontos címe, a hallgató jóindulatának, figyelmének fölkelése, valamint a beszéd indítása.

II. **Tárgyalás** – melyben a téma kifejtése, elbeszélése következik, érvelés (bizonyítás és cáfolás) segítségével.

III. **Befejezés** – melyben összefoglaló ismétlés következik, célja az értelmi-érzelmi egyensúly megteremtése, végezetül pedig a zárómondatok teszik kerek egészé a beszédet.

Különbség van a beszédek között a tekintetben, hogy az előadónak volt-e alkalmunk felkészülni mondandója előadására, vagy spontán, azonnali megnyilvánulás az adott beszéd. E szempont szerint megkülönböztetünk **rögtönzött és előre elkészített** beszédet.

Ha a szónoknak, előadónak van alkalma felkészülni beszéde megtartására, elmondására, folytathat előtanulmányokat a témában, gyűjthet anyagot, ez alapján készíthet vázlatot, sőt, akár az egész beszéd szövegét is rögzítheti írásban. Az ily módon elkészített előadást a megfelelő szituációban eztán el lehet mondani, vagy fel lehet olvasni. Bár ez utóbbi lehetőség igazából „csalás”, mert a klasszikus retorika hagyománya szerint a nyilvános beszédeket nem olvassuk papírról, még akkor sem, ha előzőleg írásban elkészítettük azt. A klasszikus szónokok sok időt „vesztegettek” arra, hogy beszédeik szövegét élőszóban elpróbálják, megtanulják, elkerülve ezzel a felolvasást.

A rögtönzött beszédek, nyilvános megszólalások (pl. hozzászólás egy vitában) esetében nincs mód a mondandó előzetes megtervezésére és felépítésére, ezért változik a megformálás módja, de ebben az esetben is igyekeznünk kell betartani a stílusréteg jellemzőit, mert produkciónk csak így lesz eredményes és sikeres.

A beszédet leginkább az különbözteti meg az írott szövegtől, hogy a beszéd esetében azonos időben történik a gondolkodás és a szövegalkotás, ebből következik lazább szerkezete, de minden beszédprodukciónál arra kell törekednünk, hogy az érthető, összeszedett, jól szerkesztett legyen.

Feladatok:

1. Olvassátok el az alábbi idézetet, majd fogalmazzatok meg, egyet értetek-e az olvasottakkal, majd fűzétek hozzá saját gondolataitokat a témához!

A szónoknak terve van embertársairól, s ezt embertársaival el akarja fogadtatni. A szónoklás tudománya: a rábeszélés tudománya. Könnyű belátnod, mily fontos a tudomány az életre. A görögöknél, a rómaiaknál ez volt az élet iskolája. De a szó hatalma azóta sem csökkent, mert a szóval a gondolat harcolt; s van-e hatalmasabb a gondolatnál? De jegyezd meg: csak a jó gondolat harcolhat a jó szóval. Be tudsz-e

bizonyítani valamit, ami nem igaz? Csak gyengeelműeknek. Rá tudsz-e bírni valamire, ami nem helyes? Csak gyenge jelleműeket. Az igazi szónok nem gyengeelmű, nem gyenge jellemű hallgatóra számít. Nagy szónok nem lehet hamis ügy szónoka: tudatosan soha. A jó szónok elsősorban igaz ember; vir bonus dicendi peritus – mint a rómaiak mondták. Rossz gondolatból nem eredhet jó szó.

(Babits Mihály)

2. Nevezetek meg olyan alkalmakat a saját közösségeket életéből, amelyhez hozzátartozik az ünnepi beszéd elhangzása is! Indokoljátok, miért van szükség ezen alkalmakkor a közhöz szóló beszédre!

*3. Olvassátok el **Jose Manuel Barroso** beszédét, melyet 2006-ban az 1956-os forradalomra emlékezve tartott! Vizsgáljátok meg és különítsétek el a beszéd klasszikus részeit! Húzzátok alá minden részben a legfontosabb stíliákat, amelyek az adott részben funkcióval bírnak (például a bevezetésben a megszólítás milyen nyelvi elem segítségével történik)!*

José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnökének beszéde az 1956-os forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulóján tartott parlamenti díszülésen

2006. október 23.

Együttes cselekvés – 1956. öröksége

Elnök Úr, Miniszterelnök Úr, Házelnök Asszony, az 1956-os Bizottság Elnöke, Királyi Felsőgek, Királyi Fenség, Excellenciás Urak és Hölgyek, Hölgyeim és Uraim!

Rendkívül nagy megtiszteltetés a számomra, hogy az Európai Bizottság elnökeként felkértek arra, hogy beszédet mondjak az 1956-os magyarországi forradalom ezen megemlékezésén; ezt a meghívást úgy tekintem, hogy a modern Magyarország elismeri az Európai Unió szerepét.

1956. október 23-án a magyarok a szabadságot választották. Ezáltal egy egész nemzetnek kínáltak reményt és méltóságot.

A bátorság e rendkívüli megnyilvánulása minden előre láthatónál mélyebb és tartósabb következményekkel járt. 1956. hősei saját ügyükért és az országuk ügyéért harcoltak. Ugyanakkor mindenkiért harcoltak Európában, aki diktatúrában élt.

A magyarok ötven évvel ezelőtt felkeltek és azt mondták: szabadság nélkül az élet tűrhetetlen.

Jól ismerjük a kommunisták válaszát erre a bátor kiállásra.

Több mint 2500 magyart meggyilkoltak, és több ezren megsebesültek. Több mint 20 000 embert vetettek börtönbe, és közülük százakat később ki is végeztek. Legalább

200 000 magyar menekült el az országból Európába és azon túl. Jó példa a szolidaritás igazi jelentésére az a támogatás, amit közülük sokat kaptak választott új hazájukban.

1956 hőseinek öröksége olyasmí, amiért ma mindannyiunknak hálásnak kell lennünk.

Az 1956-os forradalom megmutatta, hogy a szovjet válasz a szabadságra az elnyomás, a gyilkosság és a hazugság. A forradalom meggyújtotta a szabadság fáklyáját: olyan lángot, ami később a föld alá kényszerült és ott tartotta életben az ellenzéki mozgalmakat Európa összes diktatúrájában. Ez a láng került ismét felszínre 1968-ban a Prágai Tavasz során, és ez világította be a diktatúra összeomlásához vezető utat Görögországban, Portugáliában és Spanyolországban. Ez a láng találta meg örökösét 1980-ban a Szolidaritás megalakulásával Lengyelországban. És ez inspirálta azokat, akik a szabadságért harcoltak a Berlińi Fal 1989-es leomlásáig.

Az 1956-os forradalom ugyanakkor lerakta a mai kibővült Európai Unió alapjait is. A forradalom után hat hónappal aláírt Római Szerződés indította el azt, amit ma Európai Unióként ismerünk. Az ugyanakkor még egy befejezetlen unió volt. Ugyanis ahogy Európa déli részén a szélsőjobb oldali diktatúrák megakadályozták az ottani országok csatlakozását, úgy a kommunista diktatúra számos közép-európai országnak lehetetlenné tette, hogy elfoglalja jogos helyét az európai közösségben.

Ám e történelmi igazságtalanság ellenére is az 1956-os forradalom a szabadság és a demokrácia forradalma volt. Ezek olyan értékek, amelyek az Európai Uniónak is a szívéń fekszenek. Azonban soha nem szabad ezeket az értékeket készpénznek vennünk. Azzal, ha

készpénznek vesszük az alapvető szabadságjogokat, egyben kockáztatjuk is őket. Elég, ha csak megnézzük, hogy mi történik ma a szólás- és gondolat szabadsággal, hogy észrevegyük: igenis létezik ez a veszély.

Az 1956-os – gyakran névtelen – hősök bátorsága az új demokráciák megalakulásához és Európa újraegyesítéséhez vezetett. A két Európa végül egységessé vált; és így együtt képesek voltunk arra, hogy begyógyítsuk az Európa arcán húzó dó sebet. Magyarország otthonra talált a szabadság és a szolidaritás térségében: az Európai Unióban.

Igy tehát 1956. október 23-a a szó legigazibb értelmében volt forradalom. A tettek forradalma és a gondolatok forradalma volt. Ennek hatását a mai napig élvezzük.

Hölgyeim és Uraim!

A második világháború után Jaltában új világrend alakult ki. Európa kettéoszlott. Nem tudunk visszamenni az időben, hogy kijavítsuk a múltbeli hibákat. De jobb jövőt tudunk építeni.

Az átmenet soha nem könnyű, de Magyarország az elmúlt 16 évben elért eredményei igen jelentősek. Ezek beágyazásához folytatni kell a reformokat. A magyar népnek most hatalmas lehetőség adódott. Ha céltudatosan egyesül, akkor képes lesz maradéktalanul kihasználni mindazokat az előnyöket, amiket az Európai Unió tagság kínál.

Az 1956-os forradalom és az általa megihletett, Magyarország 1989-es békés átalakulását vezető emberek öröksége a demokrácia. És a demokrácia következménye pedig az, hogy a politikai problémákra mindig politikai megoldások vannak.

A 2004 májusában végrehajtott Európai Unió csatlakozás nem egy folyamat végét, hanem annak kezdetét jelezte. A teljes európai család kész segíteni egyik tagját, ahogy ezt már oly sok más országban is megtette.

A bővítés előnyei mindkét oldalon jelentkeznek. Európának is szüksége van Magyarországra. Európa Magyarországgal nagyobb, erősebb és befolyásosabb Európa. Olyan Európa, amit gazdagít Magyarország kivételes kulturális értéke, ami több mint ezer éves múltra tekint vissza.

Ami Magyarországra igaz, az igaz az összes új tagállamra is. Az üzenetem Önöknek, akik ma itt összegyűlték, Önök közül pedig azoknak is, akiknek Magyarországhoz hasonló a múltja, hogy a kibővített Európa az erős Európa feltétele.

A közös cselekvés üzenete nemcsak a mai Magyarországnak szól. Érvényes egész Európára. Közösén kell cselekednünk ahhoz, hogy egy nyitott, nagyvonalú és elszánt Európát hozzunk létre – olyan Európát, ami képes szembenézni a jövő kihívásaival. Ezekkel a kihívásokkal mindannyian szembesülünk, és ezeket egyik ország sem képes egyedül megoldani.

Ha közösén cselekszünk, meg tudjuk mutatni a világnak, hogy igenis lehetséges egy jobb jövő felépítése.

Azt hiszem, ez az az üzenet, amit 1956. hősei is elismernének.

Azzal kezdtem, hogy köszönetet mondtam. Hadd fejezzem be azzal, hogy ismét köszönetet mondok. Az Európai Unió köszönti a magyar hősokeket. Köszönet illeti 1956. jelenlévő hőseit és azokat is, akik már meghaltak azért az örökségért, amit ránk hagytak: az egyesült Európáért, a szabadság és demokrácia Európájáért. Áldozatuk nem volt hiábavaló.

4. Dr. Orosz Ildikónak, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnökének az intézmény 2009-es tanévzáró ünnepségén mondott beszédéből való az alábbi részlet. Képzeljétek el a beszédszituációt és készítsétek el a beszéd hiányzó bevezető és befejező részét!

"Húsz esztendővel ezelőtt még nem álmodhattunk arról, hogy egyszer anyanyelvünkön köszönhetjük a friss diplomásokat. De még 1994-ben, tizenöt éve is – amikor alapítottuk az intézményt – több volt a kétkedő, mint aki hitt bennünk, hogy kiépíthető itt egy ilyen főiskola a vidéken, ahol értelemmel, anyanyelvünkön sokáig nem tanulhattak. Hihetetlen volt, hogy elismert képzés is lehet abból a tudásból, amit magyar nyelven kap a diák. Bebizonyítottuk. Immár kilencedik alkalommal gyűltünk össze, hogy diplomát adhassunk azoknak, akik megküzdve az előírásokkal, a választott tudományok rendszerével, megérhették e nemes, felemelő pillanatot."

5. *Az alábbi idézet a **Kárpátalja hetilapnak** a beregszászi főiskola 2009-es tanévzáró ünnepségéről írott tudósításában olvasható. Képzeld el, hogy egy ballagáson te mondd az ünnepi beszédet a végzősök nevében, a részletben található információk segítségével írd meg, majd add elő a beszédet!*

A végzősök nevében Séra Magdolna történelem szakos hallgató szolt az egybegyűltekhöz, aki egy anekdotával kezdte, mely szerint egy tudósnak és egy professzornak másfél év kell ahhoz, hogy megtanuljon spanyolul, egy főiskolásnak viszont elég egy holnapi zárthelyi dolgozat (z. h.). Felsorolta, hogy mi minden könnyítette meg a beregszászi főiskola diákjai számára a tanulást: "...a jó és segítőkész tanáraink, az, hogy anyanyelvünkön tanulhattunk, hogy közösségben és barátok közt lehettünk. Köszönjük!"

6. *Bújjatok képzeletben egy rövid időre **Petőfi Sándor** bőrébe, aki az 1948-49-es forradalom kirobbanásának előestéjén beszédet intéz a márciusi ifjakhoz! Írjátok össze azokat a szavakat és kifejezéseket, amelyek előfordulnak majd a beszédben! A beszédet otthon készítsétek el! Majd próbáljátok a tükör előtt előadni, a mimikát, a mozdulatokat és gesztusokat is a beszéd tárgyához igazítva!*

A beszéd nem nyelvi jegyei

Az elhangzó beszéd nem nyelvi jelei is fontos szerepet játszanak abban, hogy a hallgatók megértsék mondandónkat és elérjük kommunikációs célunkat egy adott helyzetben. A hangunkkal például, attól függően, hogyan választjuk meg a hangszínt, a hangmagasságot, a hanglejtést, milyen beszédtempót és hangsúlyozást használunk, sokféle gondolatot és érzelmet tudunk közvetíteni. Ezekkel a mondat- és szövegfonetikai eszközökkel jelezhetjük például, ha új gondolatot nyitunk. A beszédtempó gyorsításával vagy lassításával érzékeltethetjük például, hogy melyek a fontos és melyek a kevésbé lényeges részek a gondolatsorban. Hangszínünkkel, hanglejtésünkkel, hangsúlyozásunkkal érzékeltethetjük, hogy milyen az érzelmi viszonyulásunk az elhangzó gondolathoz.

Ezen felül az elhangzó beszédet különböző kifejező mozgások is kísérik. Ilyen a szemmozgás, az arcjáték, a gesztusok, a testtartás, a térköz, és a beszélő külső megjelenése. Szerepe és üzenete van annak is, hogyan vagyunk felöltözve, rendezett-e a külső megjelenésünk vagy nem, továbbá annak is, hogyan, milyen testtartással beszélünk, milyen közel állunk a hallgatósághoz, stb.

Ha nem akarunk valakivel kapcsolatba kerülni, akkor kerüljük a *tekintetét*, ha meg akarunk szólítani valakit, akkor keressük a tekintetét, a beszéd közben gyakran keressük a beszédpartner tekintetét, hogy kiolvassuk belőle, érti-e, amit mondunk, és mit gondol rólunk. Ha több emberből álló hallgatósághoz szólunk, hiba, ha mindig csak egy ember tekintetét keressük, de az is, ha a messzeségbe révedünk vagy a papírunkat vagy az asztalt bámuljuk magunk előtt. Ilyenkor nézzünk végig bátran a hallgatóságon, az érdeklődő tekintetek megkönnyítik az előadó dolgát.

A tekintetünkkel együtt a mimikánk, az *arc kifejezésünk* is árulkodó lehet. A szem mellett a szájnak van a legnagyobb szerepe

az érzelmek megjelenítésében. Pillanatnyi arckifejezésünket az érzelmeink alakítják, így az arcunk sok esetben már az előtt elárulja, mit gondolunk, mielőtt megszólalnánk.

Beszéd közben a *mozdulatainkra* is ügyelnünk kell, mert azoknak is jelentése van. Mozgatjuk a fejünket, ha igenlően bólogatunk, búcsút inthetünk a karunkkal, érdeklődően oldalra biccenthetjük a fejünket – ezeket a mozdulatokat gesztikulációnak szokták nevezni. A kéz mozdulatainak segítségével tudunk például hívni, elutasítani, könyörögni, köszönni.

Beszéd közben bátran gesztikulálhatunk, csak ügyeljünk rá, hogy mozdulataink összhangban legyenek a szavainkkal. De a kézmozdulatokat sem illik túlzásba vinni, ha fölöslegesen hadonászunk, vagy állandóan a nyakláncunkat, a hajunkat babráljuk, az zavaró lehet a hallgatóság számára, mert eltereli a figyelmet a mondandó lényeges részéről.

A testtartásnak is szerepe van a kommunikációban. Két ember kapcsolata könnyen kitalálható a testtartásukból. A testtartás a személyiségről és a pillanatnyi lelkiállapotról is árulkodik.

Feladatok:

1. *Olvassátok el Mikszáth Kálmán: A jelek mesterei című írását! Mire figyelmeztet a történet?*

Mikszáth Kálmán: A jelek mesterei

Egy szobatudós (persze német) fejébe vette, hogy jelekkel kellene beszéltetni az emberiséget. A nyelvtanítás nehézségei mind elesnének, népek egygyé forrnának — egyszóval igen sok hasznos háramlik ebből a világra.

Mindenekelőtt tehát csinált egy rendszert (mert tudósnál, hiába, a rendszer a fő!), s elhatározta, hogy ennek tökéletesítése végett elutazik különféle népek mozdulatait és taglejtéseit tanulmányozni.

Jártában-keltében egy magyar faluba ért, ahol azt mondták neki, hogy van itt már egy olyan tudós, aki a jelekkel való beszédmódban jeleskedik.

– Kicsoda?

– Páva Mihály, a félszemű szűrszabó. Nagy gégebajban nyavalyáskodott azelőtt, akkor ötlött eszébe, hogy kár a géjét koptatni, mikor abból csak egyet kap az ember egész életére. Ujjakat azonban minden kezére ötöt. Kitalálta tehát a jelekkel való beszélgetést.

Nosza, kedvet kapott a tudós hozzá menni, s megpróbálni, milyen lesz az első próba. Megkérte a papot, hogy vezesse a szűrszabó-tudóshoz.

Az éppen egy cifra szűrt köpködött ki sujtással akkor is, midőn a műhelybe értek.

A tudós odalépett hozzá, és a következő párbeszéd fejlődött ki közöttük:

A tudós fölemelte egy ujját.

A szűrszabó két ujját emelte föl.

Erre a tudós ragyogó ábrázattal három ujját emelt föl.

A szűrszabó összeszorította mind az öt ujját, és az öklét emelte föl.

A tudós meglepődötten hunyorgott a szemével és távozott.

– Nos, tehát megértették egymást? – kérde a tudóst kísérője, mikor már künn voltak.

– Tökéletesen! — szólt az lelkesedéssel.

– Hogyan? Tehát miről volt szó önök között?

– Vallási dolgokról diskuráltunk.

– Ah!

– Én egy ujjamat mutattam, hogy "egy isten", erre ő kettőt mutat, hogy "atya és fiú". Jól van, jól, de ha ön így akarja venni mondám, azaz mutattam, akkor három az isten, "atya, fiú s szentlélek", és fölemeltem a három ujjamat. Mire ő az ujjait összeszorítva kifejezé, hogy "de valamennyi egy". Ó kérem, nagyszerűen ment! Ez az igazi világnyelv. A "volapük" túl van szárnyalva.

A kísérő fejet csóválta, és kisvártatva visszatért a szűrszabóhoz egyedül.

– Nos, Mihály bácsi, miről beszélgettek a tudóssal?

– Az egy impertinens fráter, öcsém.

– Hogyhogy?

– Hát bejön a nyomorult a saját hajlékomba, és az egy ujjával mutatja, hogy csak egy szemem van. Micsoda? A testi hibámat meri kigúnyolni? Visszamatatom neki a két ujjamat emelve, hogy nekem ez az egy szemem többet ér, mint az ő két pápaszemes szeme. De a szemtelen tovább gúnyolódott, fölemelte a három ujját, hogy azt mondja: "kettőnknek három szemünk van". Na már akkor én sem állhattam tovább, elfogott a düh, összeszorítottam az öklömet ... szerencséje, hogy megoldotta a kereket!

... Ilyen az, mikor két tudós egymást megérti.

Milyen lehet hát, mikor nem érti meg egymást?

2. Gyűjtsetek olyan frazeologizmusokat, amelyek a tekintet erejének fontosságát igazolják (pl. a szem a lélek tükre).

3. *Valaki az osztályból olvassa fel kedvenc versét úgy, hogy a tekintetet, a gesztusokat, a mozdulatokat, a testtartást is a versmondáshoz igazítja. Ezután olvassa el a verset újra, de most úgy, hogy nem használ nonverbális elemeket (rá sem néz a hallgatóságra stb.) Melyik esetben volt élvezetesebb az előadása és miért?*

4. *A szem visszatérő motívuma a költészetnek is. Tudtok-e olyan verseket, amelyek használják ezt a motívumot? Nevezzétek meg azokat, és idézzétek (vagy keressétek meg) a vonatkozó részeket!*

5. *Rajzoljatok csak a szem, a szemöldök és a száj feltüntetésével: vidám embert, szomorú embert, dühös embert, meglepődött embert!*

6. *Magyarázzátok meg a következő jelzős szerkezetek jelentését, majd játsszatok el olyan szituációkat, ahol megjelenítitek ezeket az arckifejezéseket! **Borús arc, ragyogó arc, hamuszürke arc, falfehér arc, elkékvült arc.***

7. *Játsszatok el, hogyan jeleznétek szavak nélkül, kézmozdulatok segítségével:*

– Gyere ide!	– Könyörgök!
– Jó napot kívánok!	– Na ide figyelj!
– Majd én adok neked!	

8. *Játsszatok el a következő szituáció kétféleképpen! Lakóhelyetekről beszéltek idegenvezetőként egy turistacsoportnak először megfelelő arányban használva a gesztusokat, másodszer viszont mértéktelenül gesztikulálva. Figyeljétek meg, melyik helyzet a természetesebb!*

9. *Milyen érzelmi állapotra és élethelyzetre utalnak szerinted az alábbi testtartásra utaló frazeologizmusok?*

Úgy ül, mintha karót nyelt volna.
Támasztja a falat.

Úgy áll, mint a cövek.
Lomposan jár.

Keresztbe font karral bámul.

A vita

A vitában a résztvevők, a vitatkozó felek egymással ellentétes véleményeket, elképzeléseket, egymással szemben álló nézeteket képviselnek. A vitatkozók célja, hogy vitapartnerüket meggyőzzék a saját véleményük helyességéről. A vitatkozás lényege, hogy *érveket* gyűjtünk saját állításaink igazolására, illetve megpróbáljuk *megcáfolni* partnerünk érveit. Ezért mindkét félnek össze kell gyűjtenie azokat az érveket, amelyek az ő véleményét igazolják, illetve azokat a példákat, amelyekkel érveit szemléletesebbé teheti. Vitatkozás során fontos tudnivalók a következők:

- soha nem a vitapartnered személye ellen érvelsz, hanem az általa képviselt álláspont ellen,
- a vita nem egyenlő a veszekedéssel, ezért soha ne kiabáljunk, ne emeljük fel a hangunkat vita közben,
- a vitában nincs helye személyeskedésnek, gúnyolódásnak, durvaságnak,
- helye van viszont a humornak, mely szolgálhatja a feszültségoldást és a szemléletessé tételt is,
- a vitában résztvevőknek el kell fogadniuk, hogy vitapartnerüknek is lehet igaza, vagy születhet kompromisszumos (megegyezéssel) megoldás is.

Érdemben vitatkozni csak akkor lehet, ha a felek rendelkeznek úgynevezett közös *vitaalappal*. Vagyis rendelkeznek bizonyos ismeretekkel a vita témáját illetően.

Nemcsak két ember, hanem egyszerre többen is vitázhatnak egy témáról. A vita eredményesebb, ha van *vitavezető*, akinek a feladata, hogy irányítsa a hozzászólások sorrendjét, adja a szót, összefoglalja

az elhangzottakat. A vitavezetőnek a végén összegeznie kell az elhangzottakat, meg kell köszönnie a résztvevők munkáját és le kell zárnia a vitát.

A megbeszélés

A megbeszélés abban különbözik a vitától, hogy itt nincsenek szemben álló nézetek, hanem arról tanácskozunk, hogy egy kérdésben mit és hogyan tegyünk. Például arról tanácskozunk, hogy az osztály egy hetes nyári kirándulásának a menetrendjét kidolgozzuk. A megbeszélésen belül azonban az egyes kérdésekben kialakulhat vita. Vitatkozhatunk például azon, hogy a túrázás első napján Munkács vagy inkább Huszt irányába induljon el a csapat. Akár vitára, akár megbeszélésre készülünk, először össze kell gyűjteni a témához kapcsolódó anyagokat: adatokat, tényeket, érveket. Az *anyaggyűjtés* során támaszkodhatunk saját megfigyeléseinkre, tapasztalatainkra, arra, amit tanultunk, amit olvastunk, de idézhetjük másoknak a témához kapcsolódó gondolatait, tapasztalatait is.

A felszólalás és a hozzászólás

A felszólalás és a hozzászólás műfajára a megbeszélések, viták, konferenciák során van szükség. Mindkettő egy adott témához kapcsolódik, általában megerősíti vagy cáfolja az addig már elmondottakat. Az előadásra és a felszólalásra is felkészülhetünk előzetesen, gyűjthetünk anyagot a témáról. A felszólalásnak akár a teljes szövegét is elkészíthetjük előre, vagy összerakhatjuk írásban a vázlatát. A gyakorlottabb felszólalók általában csak gondolati vázlatot készítenek, de akinek nincs nagy tapasztalata a közönség előtti megszólalás terén, az jobb, ha előre elkészíti felszólalásának szövegét írásban, de előadni ettől függetlenül szóban a célszerűbb és meggyőzőbb. A hozzászólás szövegét nem készíthetjük el előre, mert mondanivalója és szerkezete is a helyszínen dől el véglegesen, az elhangzottak hatására alakul ki. A

hozzászólás során fogalmazunk tömören és röviden, ne éljünk vissza a hallgatóság türelmével. Semmilyen körülmények között nem illik lyukat beszélni a közönségünk hasába!

A felelet

Az iskolai felelet is a közéleti szóbeliség egyik műfaja, egyfajta közönségnek szóló beszéd, melynek kommunikációs célja, hogy meggyőzze a hallgatóságot, a tanárt, a vizsgáztatókat arról, hogy a felelő jártas az adott témában, rendelkezik a megfelelő alap- és kiegészítő ismeretekkel, valamint birtokában van a logikus gondolkodás képességének, illetve annak a verbális tudásnak (beszédkészségnek), melyek segítségével tudását és jártasságát meggyőző módon be tudja mutatni. A felelet során is célszerű logikusan végiggondolni, felépíteni és előkészíteni a mondandónkat. Elkészíthetjük a feleletet írásban is, amennyiben van rá lehetőség, vagy készíthetünk vázlatot. A felelet hatását a nem nyelvi jelek alkalmazása is erősítheti vagy gyengítheti. Nem túl meggyőző például egy elmotyogott felelet, vagy ha felelés során egyszer sem nézünk a tanár szemébe, ha a kezünkkel állandóan babrálunk valamit, ha folyton a füzetük irányába pislogunk stb. Sokkal hatásosabb, ha mondandónkat magabiztosan, megfelelő hangerővel, érthetően (nem dadogva, de nem is hadarva) adjuk elő, a beszédtempó, a hangsúly, a hangerő és a hangszín segítségével érzékeltetjük, hogy mi a fontosabb és mi a másodlagos (részletező) eleme a feleletnek. A felelet során célszerű betartani a kommunikáció ismert maximáit.

Feladatok:

1. Gyűjtsetek olyan szavakat és kifejezéseket, amelyekkel megszólíthatod egy vita során partneredet, majd olyanokat, ahogyan nem illik megszólítani! (például: Kedves barátom – illendő, szemét alak – nem illendő)

2. *Két ember vitázik! Rendezetek vitát párokba rendeződve az alábbi kérdésekről:*

- Ki a legbátrabb hős a magyar irodalomban?
- Jelenleg melyik a világ legerősebb futballklubja?
- Mi Kárpátalja legnevezetesebb műemléke?
- Mi a legszebb természeti képződmény Kárpátalján?

3. *Iskolátok egy híres személyiség nevét készül felvenni. Játsszátok el azt a vitát, melyen arról vitáztok, ki legyen iskolátok névadója! Válasszatok egy vitavezetőt, aki irányítja a vitát!*

4. *Játsszátok el azt a megbeszélést, amelyen kidolgozzátok a nyári egy hetes kárpátaljai osztálykirándulás részletes tervét! Rögzítsétek, hogy mely napon mely műemléket vagy természeti szépséget látogatjátok meg!*

5. *Gyűjtsetek anyagot az alábbi témák valamelyikéhez, könyveket, internetes forrásokat és saját tapasztalataitokat is felhasználva!*

- A számítógép szerepe az életünkben
- Milyen lesz a középiskolai oktatás száz év múlva?
- Kárpátalja legszebb műemlékei
- Hová menjünk kirándulni Kárpátalján?

6. *Az alábbiakban néhány hozzászólás kezdőmondatát olvashatjátok. Döntsétek el, melyek a megfelelő kezdések, illetve mely indítóformulák a semmitmondóak, hibásak! Válaszotokat indokoljátok is meg!*

- Én csak azt akarom mondani, hogy...
- Néhány megjegyzésem van...
- Azt javaslom...
- Csak azért jelentkeztem, mert...

7. *Készítsétek el egy lehetséges felelet vázlatát az alábbi témák valamelyikében!*

- Püthagorasz tételének lényege
- A magyar irodalom a reneszánsz korában
- A kárpátaljai magyar irodalom jeles alkotói
- Győztes csaták a magyar történelemben

8. *Olvassátok el Karinthy Frigyes Tanár úr, kérem című novella-fűzérének A rossz tanuló felel című írását! Fogalmazzátok meg, milyen nyelvi megoldásokkal próbálja helyettesíteni a felelő a hiányzó tudását, és hogyan válik mindez stíluslemmé a műben!*

Karinthy Frigyes: A rossz tanuló felel

Nem, mára nem lehetett számítani, igazán. Hiszen számított rá, persze hogy számított, sőt múlt éjjel álmодott is ilyesfélét: de álmában magyarból hívták ki, igaz, hogy úgy volt, mintha a magyart is a Fröhlich tanítaná. Álmában elintézte az egész kérdést, a párhuzamos vonalokról felelt, egyfelesre.

Mikor kimondják a nevét, nem hisz a füleinek, körülnéz: hátha csoda történik, hátha csak agyrém, nyomasztó lidércnyomás volt, hogy ez az ő neve, és most felébred ebből az álomból. Aztán egy csomó füzetet felkap a padról. Míg végigmegy a kis utcán, a padosorok közt, ezt gondolja: "Ápluszbészermínuszbé egyenlő ánégyzetmínuszbenégyzet." Ezt fogja kérdezni. Biztosan ezt fogja kérdezni. "Ha nem ezt kérdezi, átmegegy különbözeti vizsgálával a polgáriba, és katonai pályára lépek."

Közben megbotlik, és elejti a füzeteket. Míg a földön szedeget, háta mögött felzúg az obligát nevetés, amit ezúttal senki se tilt be: a rossz tanuló törvényen kívül áll, rajta lehet nevetni.

A tanár leül, és maga elé teszi a noteszt. Ránéz. A rossz tanuló görcsösen mondogatja magában: "ápluszbészermínusz..." veszi akrétát. A tanár ránéz.

- Készült? - mondja a tanár.

- Készültem.

Ó igen, hogyne készült volna. A halálraítelt is elkészül: felveszi az utolsó kenetet, és lenyírhatja a haját.

- Hát akkor írja.

A rossz tanuló a tábla felé fordul.

- benégyzetmínuszpluszmínusznégyzetgyökbémínusznégyácészerkétá.

És a rossz tanuló engedelmesen írni kezdi és mondja utána a számokat. Írja, írja, mint Ágnes asszony, tudja, miről van szó, látja a tételt "éppen úgy, mint akkor éjjel", mikor elaludt mellette, és fogalma se volt róla, mit jelent az egész. Igen, ez az, homályosan sejti, valami másodfokú egyenlet - de hogy mi lesz ebből.

Szép lassan és kaligrafikusan ír. A négyesnek a szárát vastagítja - a vonalból, ami törtet jelent, gondosan letörül egy darabot, ehhez külön elmegy az ablakig a spongyáért. Időt nyer ezzel. Hátha csöngetnek addig. Vagy valami lesz. Úgyse sokáig szerepel ő itten a dobogón. Ezt még felírja, az egyenlőségjelet is szép lassan felrakja -

igen, ezt még úgy csinálja, mint más, felsőbb lények, mint egy jó tanuló. Felírja még "á2". A katonaiskolában nagyon korán kell felkelni, villan át az agyán, hirtelen. De aztán hadnagy lesz az ember. Esetleg kimegy Fiuméba.

Közben szép lassan ír - még mindig nem írta le. Hozzá nem értő ember, aki ezt a jelenetet figyeli, azt hiszi, valami jó tanuló felel. De a szakértő tudja már, mit jelent az, mikor valaki ilyen határtalan gonddal rajzolja a kettes farkincáját. Halálos csend köröskörül. A tanár nem mozdul. Most beszélni kell.

- A másodfokú egyenlet... - kezdi értelmesen és összehúzott szemmel, és mélységes figyelemmel nézi a táblát.

- A másodfokú egyenlet... - ismétli olyan ember modorában, aki nem azért ismétli a szót, mintha nem tudná, mit akar mondani, hanem inkább azért, mert rengeteg mondanivalója közül a leghelyesebbet, a legfrappánsabbat, a legtökéletesebbet válogatja és mérlegeli.

De a tanár, ó, a tanár már tudja, mit jelent ez.

- Készült? - mondja keményen és szárazon.

- Tanár úr kérem, én készültem.

Ezt bezzeg villámgyorsan mondja: véres dac, lázadó kétségbeesés remeg a hangjában.

Tanár (széles gesztussal): - Hát akkor halljuk.

A rossz tanuló nagy lélegzetet vesz.

- A másodfokú egyenlet az elsőfokú egyenletből származik oly módon, hogy az egész egyenletet megszorozzuk...

És most beszél. Valamit beszél. A második mondatnál arra számított, hogy félbeszakítják - lopva néz a tanár felé. De az mozdulatlan arccal néz, se azt nem mondja, hogy jó, se azt, hogy rossz. Nem szól. Pedig a rossz tanuló nagyon jól tudja, hogy nem lehet az jó, amit ő beszél. Hát akkor miért nem szól a tanár? Ez rettenetes. A hangja reszketni kezd. Egyszerre látja, hogy a tanár felemeli a noteszt. Erre elsápad, és szédítő gyorsasággal kezd:

- A másodfokú egyenlet úgy származik az elsőből, hogy végig... Tanár úr kérem, én készültem.

- Polgár Ernő - mondja hangosan a tanár.

Mi ez?

Már egy másikat hívtak ki? Ővele végeztek? Mi ez? Álmodik?

- A másodfokú egyenlet... - kezdi újra, fenyegetően.

Polgár Ernő fűrgén kijön, és a tábla másik végén már veszi a másik krétát.

- A másodfokú... Tanár úr kérem, én készültem.

Senki sem felel. És most ott áll, egyedül a tömegben, mint egy szigeten. De még nem megy helyre. Neki nem mondták, hogy menjen helyre - odvas és züllött, kitzasztott szívvvel áll ott -, neki nem mondták, nem mondták. Ő még felel. Most végigmenjen, újra, a pad sorok közt? Nem, inkább áll, hülyén: keze dadogva babrál a táblán, a félbemaradt egyenlet roncsai közt, mint a lezuhant pilóta, a motor megpattant hengerei fölött. A másik fiú közben már felel is. Valami párhuzamos vonalakról beszél - ez is olyan idegen és furcsa... mint minden... amivel itt évek óta foglalkoznak körülötte... foglalkoznak vidáman és ruganyosan és hangosan... és amiből ő soha nem fogott fel semmit... néhány mondatot jegyzett meg eddig, s azokon úszott...

És így áll most, még áll, reménykedik, udvariasan figyel, amit a másik beszél... néha helyeslően bólint, legalább ezzel jelzi, hogy ő készült, ő tud... néha bártortalanul meg is szólal, abban az illúzióban ringatja magát, hogy őt kérdezték, de csak halkán, hogy ne küldjék helyre... aztán szerényen elhallgat és figyel... előrehajol, részt vesz a felelésben, odaadja a krétát, buzgólkodik a felelő körül, még sűg is neki, hangosan, nem azért, hogy segítsen, de hogy a tanár lássa, hogy ő sűg, tehát ő tud... Egyszóval: nem adja meg magát.

Egyszer aztán minden ereje elhagyja, elhallgat, és még egyszer a katonaiskolára gondol. Elboruló elméjében, mint távoli szavak, verődnek vissza a zajok... a kréta ropogása... elfolynak az arcok, és egy pillanatra világosan látja a végtelent, amelyről e percben jelentette ki a felelő, hogy ott a párhuzamos vonalak találkoznak. Látja a végtelent... nagy, kék valami... oldalt egy kis házikó is van, amire fölül fel van írva: "Bejárat a negyedik végtelenbe." A házban fogasok vannak, ahol a párhuzamos vonalak leteszik a kalapjukat, aztán átmennek a szobába, leülnek a padba, és örömmel üdvözlik egymást... a párhuzamos vonalak, igen... a végtelen, a megértés, a jóság és emberszeretet osztályában, ahová ő soha eljutni nem fog... ama "felsőbb osztály", melybe "elégtelen eredmény miatt fel nem léphet" soha.

A tanult ismeretek összefoglalása és begyakorlása

1. *Magyarázzátok el a tanultak alapján, miben különbözik egymástól az írott és a beszélt szöveg!*

2. *Neveztetek meg olyan személyiségeket a történelemből és a politikából, akit jó szónoknak tartotok! Választásokat indokoljátok is!*

3. *Képzeljétek el az alábbi beszédhelyzeteket, majd minden esetben gyűjtsétek össze azokat a szavakat és kifejezéseket, amelyek az adott szituációban feltétlenül elhangzanának!*

Mátyás király szól a tömeghez királlyá választása után közvetlenül a Duna jegén.

Kemény Dénes, a magyar vízilabda-válogatott szövetségi kapitánya szól a játékosokhoz az olimpiai döntő előtt.

Egy politikai párt elnöke szól a választókhöz egy választási kampány idején.

Julius Caesar szól a római légiókhöz a gall háború egyik csatája előtt.

4. *A történelmi tárgyú szépirodalmi művekben és filmekben gyakran fordul elő, hogy a jellemábrázolás és a történelmi hitelesség kedvéért a szereplők lelkesítő beszédet tartanak a népnek vagy a csatába induló sereg előtt. Keressetek példát erre Homérosz Iliászában! Írjátok ki a választott részletet, neveztetek meg a beszédhelyzet elemeit, majd keressétek ki a szöveg hangulatát és hatásosságát biztosító stílmódozatokat, jellegzetes nyelvi elemeket!*

5. *Keressetek példát lelkesítő beszédre kedvenc történelmi filmekben!*

6. *Készítsétek el egy ballagási ünnepi beszéd szövegét a három megadott szituációnak megfelelően:*

A végzős diákok nevében szól sz a jelenlévőkhöz,

A szülők nevében szól sz a tanári karhoz,

Egy külföldről érkezett vendég nevében szól sz a végzős diákokhoz!

Az órán adjátok elő így elkészült beszédeiteket! Egy beszéd időtartama ne haladja meg a három percet!

7. *Képzeljétek el az alábbi szituációkat és az alkalomnak megfelelően készítsétek el ünnepi beszédeiteket!*

- Pohárköszöntőt mondasz legjobb barátod esküvőjén.
- Emlékbeszédet tartasz az 1848-49-es forradalom tiszteletére rendezett március 15-i iskolai ünnepségen.
- Jelölteted magad polgármesternek saját településeden és kortes beszédet tartasz egy lakossági fórumon.

8. *A következő körülírásokat helyettesítsétek olyan szólással vagy kifejezéssel, amelyben szerepel a szem szó!*

- Nem túl bizalomgerjesztő a külseje –
- Csodálkozik valamin –
- Ittas, részeg, esetleg álmos –
- Gyanakodva, ellenségesen szemlél –

9. *Álljatok otthon a tükör elé, és próbáljátok az arcjátékotokkal kifejezni a következőket: **szigorúság, csodálkozás, undor, érdeklődés, meglepődés, bánat, öröm.***

10. *Készítsetek rajzokat a következő frazeológiai egységek illusztrálására: **rémülten a homlokához kapott, fenyegetően rázza az öklét, hasát fogja a nevetéstől!***

11. *Mit gondolunk valakinek az egyéniségéről, ha a következő állításokkal illetjük: **könnyed a járása, izléselesen öltözik, magába roskadva ül, fogja a fejét?***

12. *Próbáljátok lerajzolni az alábbi kifejezéseket! Milyen társas kapcsolatokra utalnak?*

- Három lépés távolságot tart
- Szembe babám, ha szeretsz
- Sülve-főve együtt vannak

13. *Ha volt olyan élményetek, amikor valakivel félreértettétek egymást a nonverbális jelek miatt, elevenítsétek fel és írjatok rövid elbeszélést az esetről! Majd fogalmazzátok meg, mi volt a félreértés oka!*

14. *Gyűjtsetek anyagot (könyvek, lexikonok segítségével) egy vitához, amely arról szól majd, hogy érdemes-e követni a változó divatot! Gyűjtsetek érveket mellette és ellene is! Játsszátok el a vitát az osztállyal, elosztva a résztvevőket divatkövetőkre és a divat követésének ellenzőire!*

15. *Készüljete fel egy megbeszélés indító beszédére! A megbeszélés arról folyik majd, hogy az iskolában sorra kerülő író-olvasótalálkozó milyen forgatókönyv szerint történjen. Kik lesznek a vendégek, hogyan alakul a program?*

16. *Az **Édes Anyanyelvünk** nyelvhasználati verseny nemcsak Magyarországon, hanem a határon túli régiókban is zajlik. A verseny szóbeli fordulója során egy megadott szituációba illő beszédet kell előadni a versenyzőknek rövid felkészülési idő után. Az elmúlt két év kárpátaljai fordulójának szóbeli feladataiból találtok itt most egy válogatást. Próbáljátok ki magatokat a témákban. A beszédetek időtartama nem haladhatja meg a három percet!*

1. Elmélkedés a világirodalom jeles személyiségeiről

Műfaj: elmélkedés

Hallgatóság: az osztályfőnök és az osztálytársak

2. Legutóbbi meghatározó filmélményem

Műfaj: élménybeszámoló

Hallgatóság: osztálytársak egy szakköri foglalkozáson

3. Legkedvesebb könyvem, versem, olvasmányom a kárpátaljai magyar irodalomból

Műfaj: élménybeszámoló

Hallgatóság: baráti társaság

4. Legutóbbi meghatározó olvasmányélményem

Műfaj: élménybeszámoló

Hallgatóság: osztálytársak egy szakköri foglalkozáson

5. Hogyan látom az irodalom, mint művészeti ág jövőjét a 21. században?

Műfaj: fejtegetés

Hallgatóság: baráti társaság

6. Legkedvesebb költőm/íróm a kárpátaljai magyar irodalomból

Műfaj: élménybeszámoló

Hallgatóság: baráti társaság

17. *Azt már tudjuk, milyen, ha a rossz tanuló felel. Otthon olvassátok el Karinthy Frigyes A jó tanuló felel című novelláját, majd foglaljátok össze, milyen nyelvi és nem nyelvi jegyei vannak a jó felelteknek!*

Karinthy Frigyes: A jó tanuló felel

A jó tanuló az első padban ül, ahol hárman ülnek: ő a közepén, a jó tanuló, Steinmann. Az ő neve nem tisztán egy ember jelzésére szolgál; - szimbólum ez a név, ahány fiú az Osztályban, annyi apa ismeri otthon ezt a nevet. "A Steinmann miért tudja megtanulni?" - kérdezi otthon harminckét apa harminckét fiútól. "Kérd meg Steinmann, hogy magyarázza meg", mondja az apa, és a fiú valóban megkéri a Steinmann. A Steinmann mindent tud előre, még mielőtt megmagyarázták volna. Matematikai lapokba dolgozik, és titokzatos szavakat tud, amiket csak az egyetlen tanítanak. Vannak dolgok, amiket mi is tudunk, de ahogy Steinmann tudja, az a biztos, az az egyedüli helyes, az az Abszolút.

Steinmann felel.

Ez különleges, ünnepélyes pillanat. A tanár sokáig nézte a noteszt; halálos feszültség remeg az Osztály felett. Mikor később a francia rémuralom történetét olvastam, mikor a Bicêtre foglyai közül előszólitják a halálraítélteket: mindig így tudtam csak elképzelni. Az agyak utolsó, véres erőfeszítésben kapkodnak lélegzet után - még van két másodperc, azalatt mindenki villámgyorsan elmondja magában a mértani haladvány tételeit. Tanár úr, én készültem, mondja az ember magában. Tanár úr, fiam tegnap gyöngéledett. Az egyik lehajol a füzete fölé, mint a strucc, hogy ne lássák. A másik merőben szembenéz a tanárral, szuggerálja. A harmadik, idegember, egészen elernyed, és behunyja a szemét: hulljon le fejeére a bárd. Eglmayer, az utolsó padban egészen elbújik Deckmann háta mögé, ő nincs is itt, köszöni szépen, nem tud semmiről, őt írják be a hiányzók közé, töröljék ki az élők sorából, őt felejtsek el, béke poraira, ő nem akar részt venni a közélet küzdelmeiben.

A tanár kettőt lapoz, a K betűnél lehet - Altmann, aki az év elején Katonára magyarosította a nevét, e percben mélyen megbánta ezt az elhamarkodott lépést. - De aztán nagyot lélegzik: egyszerre megállnak, és a tanár becsukja a noteszt.

- Steinmann! - mondja egészen halkán és kivételesen.

Nehéz, felszabadult sóhaj. Kivételes, ünnepélyes hangulat. Steinmann gyorsan feláll - a mellette ülő kiugrik a padból, szerényen és udvariasan áll, míg a jó tanuló kimászik a padból: mint egy testőr, néma és mellékes dekoratív szereplője egy nagy eseménynek.

Maga a tanár is ünnepélyes. Oldalt ül le a székre, és összetett ujjakkal gondolkodik. A jó tanuló a táblához megy, és kezébe veszi a krétát. A tanár gondolkodik. A jó tanuló erre felkapja a spongyát, és sebesen törölni kezdi a táblát: ebben végtelen előkelőség és önérzet van, ezzel azt akarja jelezni, hogy ő ráér, hogy neki nem kell most törni a fejét, ő nem fél, ő mindig készen van, ő addig is, míg a felelés kezdődik, valami hasznosat akar csinálni a társadalomnak, ő ráér gondolni a köztisztaságra és az emberiség békés fejlődésére, és letörli a táblát.

- Hát - mondja a tanár, és gondolkodva húzza a szót -, majd valami érdekes példát veszünk...

A jó tanuló udvariasan és végtelen megértéssel köhög. Természetesen, valami érdekes példát, az érdekes helyzetnek megfelelőt. Most úgy néz a tanárra, komolyan és melegen, mint egy szép grófnő, akinek egy gróf megkérte a kezét, és mielőtt válaszolna, megértéssel és rokonszenvvel mélyen a gróf szemébe néz, jól tudva, hogy e tekintet elbűvöli a grófot, s a gróf remegő boldogsággal sejti, hogy a válasz kedvező lesz.

- Vegyünk egy kúpot... - mondja a gróf.

- Egy kúpot - mondja Steinmann, a grófnő. De már ezt is úgy tudja mondani, ez a Steinmann, annyi megértéssel, olyan okosan: csak ő tudja, mennyire kúp az, amit veszünk. Én, Steinmann, a legjobb tanuló az egész osztályban, veszek egy kúpot, mivel engem, mint az erre legalkalmasabbat, megbízott a társadalom. Még nem tudom, miért vettem a kúpot, de nyugodtak lehettek mindannyian, bármi történetük ezzel a kúppal, én is ott leszek a helyemen, és megbirkózom vele.

- Különb - mondja a tanár hirtelen -, vegyünk inkább egy csonka gúlát.

- Csonka gúla - ismétli a jó tanuló, ha lehet még értelmesebben. Ő a csonka gúlával éppen olyan határozott, barátságos, bár fölényes viszonyban van, mint a kúppal. Mi neki egy csonka gúla? Ő nagyon jól tudja, őt nem lehet félrevezetni, a csonka gúla is csak olyan gúla, mint más, normális gúla, egyszerű gúla, amilyent egy Eglmayer is el tud képzelni - csak le van vágva belőle egy másik gúla.

A felelés rövid ideig tart. Félszavakban beszélnek egymással, értik egymást, lassanként intim dialógus alakul ki a tanár és a jó tanuló közt: mi már nem is értjük, ez az ő kettejük dolga, két rokon lélek, mely itt előttünk egyesül, a differenciálegyenletnek éteri légkörében. Egy mondat közepén eszmél rá a tanár, hogy miért is beszélgetnek ők, hogy ez felelés, az előmenetel megítélése. A jó tanulóknak be se kell fejezni ezt a mondatot. Minek befejezni? Maradt-e szemernyi kétség afelől, hogy be tudja fejezni?

A jó tanuló szerényen és illedelmesen ül le. A következő percben már roppant érdeklődéssel figyel a következő felelő szánalmas dadogását: egy szónál gúnyosan

és diszkréten elmosolyodik, és a tanár tekintetét keresi lopva, hogy még egyszer összenézzen vele, és a tanár lássa, hogy ő, bár nem szól, arcizma se rándul: e gúnyos mosolyban jelezni óhajtja, mennyire tisztában van vele, milyen marhaságot mondott a felelő, és hogy mit kellett volna felelnie.

18. Készítsétek el egy lehetséges felelet írott változatát az alábbi témák valamelyikében! Majd a következő órán adjátok elő a feleletet. A rendelkezésetekre álló idő minden téma esetében öt perc. A felkészülésnél használhattok tankönyveket és lexikonokat.

Az energia-megmaradás törvényének lényege
A magyar irodalom a reformkorban
Az ungvári vár története.
Kárpátalja vizei és folyói
Saját települések története

19. Képzeljétek el, hogy fordított nap van az iskolában, és a tanár szerepébe kerülve öt percben meg kell magyaráznotok a következő témákat, fogalmakat:

A magyar nyelv szófai rendszere,
Ady Endre szerelmi költészete,
Mivel foglalkozik a növénytan?
Ki volt Francesco Petrarca?
Szerves és szervetlen kémia.

A TUDOMÁNYOS STÍLUS

A tudományos stílus a tudomány és az egyes szakterületek belső, illetve az adott terület határain túl nyúló **kommunikációja**, melynek célja a szakmai (belső) és ismeretterjesztő (külső) információáramlás, az új ismeretek közlése. A tudományos stílusréteg a tudományos művek (monográfia, tanulmány, tudományos cikk, referátum, korreferátum, recenzió stb.) jellemző nyelvhasználata.

A tudomány célja a valóság leírása, a valóság törvényeinek, összefüggéseinek megismerése, illetőleg világos és egyértelmű megismertetése érvelő bizonyítással. Az érthetőség kedvéért egyértelműen, pontosan fogalmaz. Hiányoznak belőle az érzelmi és festői hatású nyelvi elemek.

Nagy számban használ **szakszavakat, műszavakat, azaz terminus technicusokat**, melyek nagy része sokszor idegen eredetű, továbbá meghatározásokat (definíciókat), levezetéseket (bizonyításokat), képleteket alkalmaz a magyarázat vagy a leírás során. A szemléletesség nyelvi eszközeivel, a képes kifejezésekkel takarékosan bánik, ezek a tudományos stílusban ritkán fordulnak elő.

Az érzelmi hatásokat a mondatformák terén is mellőzi. Szereti a ténymegállapító, kijelentő tartalmú, racionális mondatszerkezeteket. Általában világos, áttekinthető szórendre és szerkezetre törekszik. Gyakoriak benne az összetett mondatok, melyekben fontos szerephez jutnak a kötőszók, mint a logikus, következetes és fegyelmezett mondatfűzés nélkülözhetetlen eszközei. Gyakran használ párhuzamos, illetőleg ellentétes szerkesztésmódot, figyelemfelkeltő kérdéseket, idézeteket és hivatkozásokat.

Mozgalmas, gyorsan változó stílusréteg, hiszen követnie kell az egyes tudományágakban folyó haladást.

A szóválasztás alapja a tudományos stílusréteg esetében a nemzeti irodalmi nyelv és az adott szakmai nyelvváltozat szókincse.

Egy-egy tudományág felhasznált szakszóinak összessége a terminológia, vagy szakterminológia. A tudományos stílusréteg helyesírása *A magyar helyesírás szabályain* nyugszik, de a speciális kifejezések, többszörösen összetett szavak miatt szükségessé vált szakmai helyesírási szótárak elkészítése is.

A tudományos stílus a szövegformálás minden eszközével a valóságról adott kép pontosságára és egyértelműségére törekszik, másodlagos a beszélő személye és a hallgatóra tett hatás szándéka. A tudományos stílusban az üzenet teljes tartalmát a nyelvi eszközök hordozzák. A nem nyelvi kifejezőeszközöknek (gesztus, mimika stb.) alig van szerepük.

A tudományos stílus nyelvi jellemzői

A tudományos kommunikáció stílusának is megvannak a nyelvi, stílári és szerkezeti jellemzői, kötöttségei. Az alábbiakban ezeket foglaljuk össze:

– Legfőbb követelmény a szakszavak egyértelműsége, egyértelmű jelentése.

– Az idegen szavak gyakori használata, ami a szakterületek nemzetközi kapcsolataiból ered (pl. *radar, nukleáris, gén* stb.).

– Hangulati értéke a szakszavaknak a szakszövegben nincs, de a megértés érdekében használhatunk szemléletes kifejezéseket, képszerű formákat (pl. *galériaerdő* – a folyó menti erdősáv elnevezése...).

– A mondanivaló megszerkesztésében kiemelkedő szerepe van a világosságnak és a gazdaságosságnak úgy, hogy megmaradjon az árnyaltság és a kellő részletezés.

– Főleg kijelentő mondatokat alkalmaz, de gyakoriak az alárendelő szerkezetek, az egyszerű mondatok is gyakran bővítettek, jellemzők az igeneves szerkezetek, láncolatos jelzők, halmozott

mondatrészek. Rendszeresek a következtető és a magyarázó mondatok, valamint a feltételes mondatok.

– Erősen névszói (nominális) jellegű, hiszen a kutatók névszókkal, megnevezett fogalmakkal, tulajdonságokkal, mennyiségekkel tárják fel a tényeket, összefüggéseket.

– A tudományos igényű művek kerülnek az ismétléseket, a bőbeszédűséget, tartalmilag elsődleges a téma pontos körülhatárolása, a hozzá nem szorosan kötődő elemek elhagyása.

– Logikus, áttekinthető szerkezetben, szakmai nyelven, érzelemmentesen előadott illetve leírt szöveg, vizuálisan is áttekinthető (pontos utalások, kiemelések, grafikonok, vázlat, zárójeles magyarázatok).

– Sok benne az idézet és a hivatkozás, mert állításait a szerzők ezzel akarják igazolni. A hivatkozásoknak akár tudományonként eltérő rendszere alakult ki.

– A tanulmányok végén gyakran hivatkozási jegyzék, szakirodalom feltüntetése szerepel.

– A kiemelésnek számtalan módja szerepelhet: aláhúzás, tipográfiai (nyomdatechnikai) jelölés, szaggatott vonal, felkiáltójel, vastagbetűs vagy dőlt betűvel szedett szöveg, új bekezdés, számozás stb.

– Több és bonyolultabb kötőszót használ, ezek szerepe az előre-, illetve hátrautalás a szövegben, illetve a szövegösszefüggések kifejezése.

A tudományos stílus műfajai

A tudományos stílus műfajai szólhatnak szakemberekhez és érdeklődő laikusokhoz. A tudományos ismeretterjesztő szövegek közérthetőbbek, hiszen nem szűk szakmai közönséghez szólnak, de azzal a céllal, hogy érdeklődést keltsenek tudományos kérdések iránt. Fontosak a stílus műfajain belül a tudományos folyóiratok **tanulmányai** (szakmabelieknek), a **szakcikk**ek, az **ismeretterjesztő**

kiadványok (nem szakmabelieknek, hanem ún. laikusoknak), a **szakkönyvek** és az egy-egy területről átfogó ismeretanyagot nyújtó **értekezések**, **monográfiák**. Átmeneti műfaj a szaktudományi értekezés és a szépirodalom között az **esszé**, mely mondanivalóját szépirodalmi eszközökkel fejt ki. A tudományos stílus jellemző vonásai érvényesülnek egy **tankönyv** vagy egy **iskolai dolgozat** szövegében is.

A tudományos stílusréteg megnevezés nagyon átfogó, többféle közléshelyzetet takar. Általában írásban működő stílus, de van szóbeli változata is, melynek főbb műfajai az **előadás** (ami tulajdonképpen a tanulmány szóbeli változata), a szakmai vita, de ide tartozik az iskolai **felelet**, a **szakmai beszélgetés** is.

Feladatok:

*1. Olvassátok el a **Mátyás királyról** szóló írást. Milyen tudományterülethez kapcsolható az írás? Figyeljétek meg a szöveg felépítését és nyelvi jellemzőit, próbáljátok megfogalmazni azokat saját szavaitokkal!*

I. MÁTYÁS

1443. február 23-án született I. Mátyás (Hunyadi/Corvin) magyar király, az első olyan uralkodónk, aki leány ágon sem állt az Árpád-házzal rokonságban.

Mátyás király Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet másodszületett fia. Vitéz János irányításával humanisták nevelték. A magyaron kívül latinul, németül és csehül beszélt. Műveltsége meghaladta a korabeli főurak műveltségét.

Bátyját, Hunyadi Lászlót (1433-1457) a király 1457-ben lefejeztette. Ő volt Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet elsőszületett fia, ezért ő lett apja halála után a Hunyadi-ház és a Hunyadi-párt feje. Hiába esküdött hűséget V. Lászlónak 1456-ban, apja tisztségét, a főkapitányságot, amit örökének tekintett, nem kapta meg. V. László a címet inkább saját gyámjának, Cillei Ulrik (1404-1456) német birodalmi hercegnek adományozta. Hunyadi László nem tudta megemészteni a királyi döntést, és 1456. november 9-én az V. László kíséretében Nándorfehérvárra érkező Cilleit híveivel fölkoncoltatta. A király ekkor Hunyadi Lászlóra ruházta a főkapitányi tisztelet, és

esküvel bántatlanságot ígért. 1457. március 14-én mégis elfogatta Hunyadi Lászlót, és két nappal később összeesküvés vádjával ártatlanul lefejeztette Budán, a Szent György téren.

1457-ben V. László király Hunyadi Lászlóval együtt Mátyást is elfogatta, s bátyja kivégeztetése után az ifjabb Hunyadi Bécsbe, majd Prágába vitette. 1457 őszén V. László pestisben meghalt. 1458. január 24-én a korábban apját támogató köznemesi rétegek segítségével Mátyást királlyá választották, de nagybátyja, Szilágyi Mihály személyében kormányzót állítottak mellé. Mátyás azonban hamarosan megmutatta, hogy a korlátokat nem hajlandó elismerni és csorbítatlan királyi hatalomra törekszik. Híveit, és különböző érdekektől vezérelt támogatóit is meglepő erélyességgel fogott hozzá az erős központi hatalom megszervezéséhez. Amikor Szilágyi Mihály Újlaki Miklós erdélyi vajdával, valamint Garai László nádorral ellene szövetekezett, Garait leváltotta, Szilágyit lemondatta és elfogatta. A III. Frigyes (1463-1525), szász választófejedelemet Garai vezetésével magyar királlyá választó főurakat pedig legyőzte. 1464-ben Székesfehérváron megkoronáztatta magát a III. Frigyes től nagy nehezen - alku árán - visszaszerzett Szent Koronával.

Mátyás uralkodása alatt a központi hatalom megerősítésére törekedett. A maga számára biztosította a vámszedés jogát, a bányák és a pénzverés jövedelmét. Pénzügyi reformot hajtott végre, újjászervezte az adórendszert, s az így megnövekedett jövedelmekből jól szervezett zsoldos sereget állított fel. Társadalmi reformjaival a köznemesség politikai befolyását növelte. A nádor hatáskörét kiterjesztette, új központi hivatalokat állított fel.

Külpolitikáját meghatározták a törökökkel vívott folyamatos harcai. Szinte évente hadat viselt ellenük. Törökellenes terveihöz Nyugat-Európától nem kapott kellő segítséget, ezért Magyarországot erős birodalomná fejlesztve akart a megfelelő anyagi erő birtokába jutni. Megszerezte a cseh királyi címet, meghódította Morvaországot, Sziléziát. Bécs, Bécsújhely, Stájerország és Karintia ellen is hadba indult, de sikerei csak átmenetiek voltak.

Mivel második házasságából, Aragóniai Beatrixtól nem született gyermeke, élete utolsó éveiben megpróbálta házasságon kívül született fia, Corvin János számára biztosítani a trónt.

Mátyás király bőkezűen pártfogolta művészeteket és tudományt. Híres tudósokat és reneszánsz alkotókat hívott udvarába. Várákat, kastélyokat építtetett, s ezzel is elősegítette a reneszánsz építő- és díszítőművészet magyarországi fejlődését. Kiemelkedő jelentőségű volt hatalmas kódexekből álló könyvtára (Bibliotheca Corviniana).

A magyar néphagyomány, amely egész legendafüzért font Mátyás alakja köré, a törökverő Hunyadi János fiát, mint jó és igazságos uralkodót őrizte meg emlékezetében. A magyar népmesék álruhás királya szembeszállva a gazdagokkal és hatalmasokkal, mindig a szegény, egyszerű embert segíti a boldoguláshoz. A valósághoz az is hozzá tartozik, hogy bár Mátyás viselt dolgairól már életében több vidám történet forgott közzsájon, a királyi udvarban élő humanista történétírók egyike sem jegyezt fel az álruhában igazságot osztó király legendájának tápot adó történetet.

*2. Olvassátok el a **Mátyás királyról** szóló mondát! Mi a különbség az első és a második szöveg között?*

Mátyást királlyá választják (magyar népmonda)

Amikor László király meghalt, erősen megijedtek azok az urak, akik Hunyadi László halálát okozták. Hogyne ijedtek volna meg, amikor Szilágyi Mihály nagy sereggel közeledett Buda felé. Pedig Szilágyi Mihályt nem a bosszúállás szándéka vezette, ő ennél többre vágyott: a trónt akarta megszerezni unokaöccsének Hunyadi Mátyásnak. Amikor Szilágyi Mihály a fegyveres sokasággal Pest városába érkezett, az isteni akarat csodálatos jeleket mutatott. Az első éjszakán, abban a hideg télben minden csillag fényesen ragyogott az égen a Duna vize pedig olyan erősen befagyott, hogy a jég hátán úgy járhattak, mint a sík mezőn. Reszketek is az urak a budai várban, mert Pest felől minden baj nélkül fel lehetett vonulni a várba. Ha most Szilágyi Mihály bosszút forral, vége az életüknek... De Szilágyi Mihály megüzente az uraknak, hogy nem áll bosszút Hunyadi László haláláért. Ekkor az urak felbátorodtak, levonultak Pest városába, hogy a király megválasztásáról tárgyaljanak. Ott sokat tárgyalni nem kellett, mert a köznemesség sokasága, negyvenezer ember állott a Duna jégén, és mind Hunyadi Mátyást élte. A gyerekek pedig ezt a dalt énekelték a pesti utcákon:

Mátyást mostan választotta
Mind ez ország királyságra,
Mert ezt isten adta nekünk
Mennyrországból oltalmunkra.

Ezen a napon is csoda történt: a választás híre még ki sem szivárgott, de a pesti nagytemplomban már felhangzott a hálaadó ének. Amikor aztán az egész nép megtudta, hogy mátyás lett a király, mindenki nagy örömmel ujjongott. Minden templomban meghúzták a harangokat, harsogtak a kürtök, szóltak a sípok, és olyan nagy hangon énekelt mindenki, hogy megtelt vele a levegő. A választás éjszakáját annyi máglyarakás világította meg, hogy az emberek azt hitték, a csillagok szálltak le az égboltról. Soha még királyválasztás ennyi örömmel, ennyi dicsőséggel nem történt. De nemcsak

Magyarországon örültek ennek a választásnak! Erdélyben még sokkal nagyobb volt az öröm, mert Hunyadiak onnan származtak, s maga Mátyás Kolozsvár városában született. Ezért aztán Szilágyi Mihály, aki az egész választást rendezte, a választás után levelet küldött az erdélyi rendeknek. Azt írta a levélben: „Ti láttátok a fenséges Mátyás urat, amikor megszületett, szemetek előtt nevelkedett, ezért magatokénak nevezhetitek. Nyissátok meg hát a vigasság forrásait, örvendeztetek, vigadjatok, ujjongjatok, és adjatok hálát a jóságos Istennek azért a boldogságért, amelyben a magyar nemzet részesült.”

Örült egész Magyarország, vele örvendezett szép Erdélyország amiért a törökverő Hunyadi János fiát, az ifjú Mátyást királlyá választották.

3. Gyűjtsetek szakszavakat a következő tudományterületekről: orvostudomány, matematika, művészettörténet, biológia, zenetudomány!

4. Vizsgáljátok meg egy algebra vagy fizika tankönyv szövegét! Keressetek példákat definícióra, levezetésre és képletek alkalmazására a szövegben! Két meghatározást (definíciót) írjatok ki, és elemezzétek a bennük található mondatok szerkezetét, majd húzzátok alá a szakszavakat!

5. Írjatok az alábbi közlésekről öt mondatot tudományos stílusban. Terminus technikusok használata Kötelező!

Nagy Lajos király korában három tenger mosta Magyarország partjait.
A Föld felszínének kétharmadát víz borítja.

6. Két, gyerekek számára íródott ismeretterjesztő szöveg mondatai véletlenül összekeveredtek. Válaszd szét a mondatokat és mind a két témát írd tovább három mondat erejéig, majd adj neki címet!

Az ember legkorábbi őse mintegy tizenkétfélmillió éve jelent meg a Földön. Mátyás király Hunyadi János fia volt. Kis termetű, emberszabású majomhoz hasonló lény volt. Uralkodása alatt Magyarország Európa egyik legfejlettebb országa lett. A király tekintélyét bizonyítja, hogy nemcsak az országban, hanem külföldön is tisztelték. Képes volt felegyenesedve állni és járni. Nagy és erős hadseregét Fekete seregnek nevezték. Maradványait a tudósok Afrikában, Ázsiában és Európában is megtalálták.

7. Fogalmazd meg egy értelmező szótár számára szócikk formájában a következő szavak jelentését: madárjesztő, körte, fogkefe!

8. *A Mátyás királyról szóló írásban keress példákat többszörösen összetett mondat szerkezetre, magyarázó és következtető mellékmondatra!*

9. *Olvassátok el Fekete István Kele című regényének részletét! A történet főszereplője Kele, a gólya, de más madarak is szép számmal fordulnak elő a szemelvényben. Írjátok ki ezeknek a madaraknak a nevét, majd határozzátok meg azokat egy lexikon számára tudományos ismeretterjesztő stílusban! Segítségetekre lehet a szöveg végén a Pallas Nagylexikon gólya szócikke.*

Fekete István: Kele (részlet)

A rét megmozdult, és élni kezdett a meleggel, a fénnel kicsalt milliárd életével: a füvek hosszú lábra álltak már, a fűzfákon cirregett a csicsörke, és a megindult nádasban csattogott a nádírigó:- Csek-csek-csek-tek-tek-tek-tiriritiri.

A nádírigó a fészeképítő művészek közé tartozott, sokat adott művészetére, ez okból nagy volt a hangja. Régi fészket nem talála már, mert télen nádat vágtak az emberek, de nem sokat törődött vele.

- Csek-csek-csek, építünk másikat. Mi az nekünk?- És már ki is nézett öt közel álló nádszálát. Ezeket majd megkötözi, hogy tenyéryi messze álljanak egymástól, s a körbe álló nádszálák közé odaszövi a fészket. Akkor aztán jöhet a szél, böghet a vihar, a zöld nád nem törik, és a legnagyobb orkánban is csak ringatja a fészket.

Igen, Kele most érezte először otthon magát, a Törvény és a golyák szokása szerint. Eddig ő idegen volt itt, de megérkeztek már a többiek is, és most már nem idegen.

A tavaszi, langyos szél játékosan szaladt végig a patakparton, felkapta és leejtette a hullámzó rét zsongását. Felkapta és leejtette a bóbicek fehér-fekete csapongását, hintázó kiáltását, és megpihent a nádban, ahol most csend lett egyszerre, mert a nádas felett súlytalanul imbolygott egy rétihéja. Könnyed ténfergése céltalannak látszott és önfeledt sütkézésnek, ám bagolyfejét ide-oda forgatta, s a sarjadó nád egy libbenése se kerülte ki figyelmét. A héja egyébként nászúton volt, de a szerelem csak a szívét töltötte meg, a begyét nem, ez okból párjával együtt szorgalmasan vadászott, nehogy az éhség karma szívüket is üressé tegye.

A nádas felett azonban meddő volt a séta és teljesen hiábavaló. Fiókákat még nincsenek, a fészkek üresek, az anyamadarak pedig sehogyse állnak kötélnek. Repülő madarat a rétihéja megfogni nem tud, de jeles madárfiókgyilkos és szakavatott fészekrabló. A fiókákat megessi, a tojásokat kiüssza, ezért utálják a nádi népek, és elhallgatnak, ahol árnyéka végigszáll a vízen.

Most is.

Kele odanéz, és tudja miről van szó. Látja már a másik héját is, és tudja, miért hagyták ott a nádast, és miért repülnek az aprófüvű, távoli domboldal felé. A nádas még üres, de a domboldalon Cin könnyelműsködik néha, fészket épít, s a fészkekhez száraz fű kell. Megjelent már Pi is, az ürge, aki néha két lábra áll, mert kíváncsi.

A domboldalon csak úgy csurog a fény, s megmelegedett a levegő. A héják most itt imbolyognak, de itt szítál a vércse is, és lecsap néha, mint a zuhanó kő, egerre, bogárra. A héjakkal nem törődik. Csavargó népség, úgysis elmennek, de az ő fészke itt van a nyárfán, a dombtetőn, ahol kolomp kondul ilyenkor már, mintha a nyár elé harangozna az álmos kis harang. Néha vakkant a puli, és nézi a juhászt, hogy parancsol-e valamit, de a juhász csak áll, botjára támaszkodva hallgat, mintha látná a láthatatlant, és ebbe a csendbe lágy tavaszi kiáltással dobol bele a búbosbanka.

- Hu-pu-pu, hu-pu-pu...

Ruhája ékes, fején gyönyörű bóbíta, de mást nem tud.

- Hu-pu-pu, hu-pu-pu...

Ez a kiáltás mindig közel van, és mindig távol. Egyszerre szól a földön és a levegőben, rászáll a csendre és csenddé lesz, nincs benne semmi, mégis virágos szomorúság marad utána, mert mindenki tudja, hogy ha elhallgat: ledobja szűzi koszorúját a Tavasz, elnehezedik, megbarnul, és tarka, nagy köténye alatt dús anyaságát takargatja a Nyár.

gólya (állat, Ciconia L.), a gázlómadarak közé tartozó gólyafélék családjának egyetlen neme, melynek két faja nálunk is tenyészik. A fehér G. (C. alba L.) piszkos fehér színű, elsőrendű evezőtollai, nagy felső szárny- és hosszú válltollai feketék, csőre és lábai vörösek. A fekete G. (C. nigra L.) barnásfekete, zöldes és bíborfényvel alsó mell-, has- és combtollai fehérek; csőre és lábai fiatal korban zöldek, öregkorban vörösek. Mindkettő vándor madár, hozzánk tavasszal jön és ősszel elvándorol. Békákkal, kígyókkal és halakkal táplálkoznak, de néha elfogdossák a kacsafiókákat is.

Forrás: Pallas Nagylexikon

10. Olvassátok el Weöres Sándor Mély erdőn ibolya-virág című versét és a Pallas Nagylexikon ibolya szócikkét! Hasonlítsátok össze a két szöveget! Mi a célja az egyiknek, és a mi a másíknak? Milyen nyelvi eszközök segítségével érik el azt a célt?

Weöres Sándor
Mély erdőn ibolya-virág

Mély erdőn
ibolya-virág,
elrejt jól
a boróka-ág.
Minek is rejt az az ág,
gyere, tágas a világ,
mély erdőn
ibolya-virág.

Ibolya- Pallas lexikon

Ibolya (növény, bibolya vagy vihola a Balatonnál, ivola, Viola Tourn.) a róla nevezett család egy-, két-, v. többnyári füve, ritkán félcserjéje, mintegy 250 (házánkban mintegy 20, de sok eltérés) fajjal majdnem az egész földkerekségen.

Szára gyakran megkurtul, földbeli tőke marad, némelykor indát ereszt.

Levele egyszerű, gyakran szív-, vagy veseforma, ritkán hasogatott.

Virága gyakran a tőke fejére egyenként ered, vékony nyélen csüng, a nyél teteje felé pedig két hegyes levele van.

A gyümölcs apró, rügyalakú s egésze nyáron fejlődő, rejtve porzó, apró virágokból lesz, melyek termékenyülés után a földbe befürödnek s a gyümölcs ott ér meg. A Viola mirabilis L. eleinte törpeszárú, később ugyanabból a tőből virágzó szárat hajt, de többnyire csak szíromtalan, rejtve porzó virágokkal.

A törpeszárúak legismertebbike és a legkedveltebbike a Viola odorata L. (illatos Ibolya); majd egész Európában s Ázsiának nagy részén terem.

Gyökerében meg a tőkéjében, valamint a rokon fajokéban is, hánytató és meghajtó violin vagy ibolya-emetin van.

A savtól piros, az alkálittól zöld színű lesz. a kerti sok- és nagyvirágú, t. i. a hónapos, olasz, orosz, cár-I., a belle de Chatenay, Victoria regina stb. fajták a kertkereskedelemnek jövedelmező cikkei.

Az Ibolya nevét más növényre is átruházták (sárga viola, Matthiola). Kedvelt díszvirág maradt, a szerzetesek kertjükben termesztették és fűszerül, valamint illatos vízhez használták. Az árvácska v. Szt Háromság virága is ibolyafaj (háromszínű Ibolya), l. Cinkibolya, Árvácska. Sárga Ibolya, l. Chierianthus.

11. Olvassátok el a lentebb található két részletet a kárpátaljai magyarság körében folyó nyelvészeti kutatásokról szóló szakcikkekből! Figyeljétek meg a hivatkozások rendszerét!

BEREGSZÁSZI ANIKÓ: Anyanyelv-oktatás hozzáadó (additív) szemléletben: a magyar nyelv tanterv kínálta lehetőségek

(részlet)

Az oktatástervezésnek, a különböző oktatási stratégiáknak különösen hangsúlyos szerepe van a kisebbségi közösségek nyelvmegtartásában, továbbá abban is, hogy a felnövekvő nemzedékek a nyelvcserére és a beolvadás, vagy pedig a nemzeti értékek megőrzése és továbbadása mellett döntenek-e. Az oktatás a nyelvi tervezési célok elérésének egyik hatékony eszköze, hiszen az oktatási intézmények szintén valamely társadalmi, gazdasági és/vagy politikai célok mentén szervezik tevékenységüket az ún. rejtett tantervek révén. Ezen társadalmi, gazdasági és politikai célok eléréséhez azonban szükségesek bizonyos nyelvi készségek, feltételek is (Vö. Skutnabb-Kangas, 1997).

Az iskolai anyanyelvi nevelés egyik legfontosabb feladata, hogy felkészítse a tanulókat mindazon nyelvi kihívások megoldására, kezelésére, amelyekkel az iskolában és az iskolán kívül találkozhatnak. Tudjuk, hogy a magyar társadalom érzékeny a nyelvi kérdésekre: számos olyan nyelvi jegy van, amelyek használóiról negatív sztereotípiák élnek. Ezek között vannak nyelvjárási elemek éppúgy, mint egyéb nem-standard, például kontaktushatásból eredő jegyek. (bővebben pl. Kiss szerk. 2001, Kontra szerk. 2003, Kontra 2005, Kontra 2006).

A kárpátaljai magyar iskolák több évtizedes homogenizáló gyakorlatában, amint azt számos elemzés bemutatta, évtizedek óta a grammatika oktatása gyakorlatilag az egyetlen hangsúlyos téma, és felcserélő (szubtraktív) szemléletben oktatják a tanulóknak anyanyelvüket. Ennek a szemléletnek a lényege, hogy nem tudatosítják a diákokban saját regionális nyelvváltozataik jellegzetességeit, értékeit, hanem mindent a magyar(országi) standard nyelvváltozat normáihoz mérnek, s mindazt, ami nem egyezik ezzel az eszménnyel, stigmatizálnak (lásd pl. Beregszászi 2004, Beregszászi–Csernicskó 1996, 2004a, 2004b, 2007a, 2007b, Beregszászi–Csernicskó–Orosz 2001, Csernicskó 1996, Csernicskó szerk. 2003). Az anyanyelvi oktatás szemléletbeli reformja tehát mindenképp szükséges.

Az iskolai anyanyelvoktatás csak úgy szabadulhat meg régi beidegződéseitől, nyelvészeti, nyelvpedagógiai és nyelvi emberi jogi szempontból egyaránt tarthatatlan, alacsony (vagy inkább negatív) hatékonyságú szemléletétől és módszereitől (bővebben lásd Beregszászi–Csernicskó 2007a, 2007b), ha a pedagógusképzés és -továbbképzés a szakmailag (nyelvtudományi módszerekkel alátámasztott) és didaktikailag megalapozott szemléletet és módszereket közvetíti a jövő oktatói felé; illetve ha az oktatás irányítói olyan tantervekkel, tankönyvekkel és oktatási segédletekkel, módszertani útmutatókkal látják el őket, melyek nem a nyelvi alapú diszkriminációt éltetik tovább, nem

nyelvművelői babonákat terjesztenek, hanem ismereteket és hasznosítható tudást közvetítenek.

A kárpátaljai magyar anyanyelvű oktatás célja az kell legyen, hogy additív, hozzáadó szemléletben tanítsa a tanulók anyanyelvét, a standard nyelvváltozat és használati köre mellett tudatosítsa a helyi nyelvjárási jellegzetességek használati körét, valamint a nyelv változatosságát funkcionális megközelítésben, kontrasztív módszereket alkalmazva.

Felhasznált irodalom:

- Babits Mihály 1910. Stilisztika és retorika a gimnáziumban. Egy tantárgy filozófiája tanulók számára. Nyugat. 1910. 3. szám.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó 2001. Nyelv, oktatás, politika. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 1996. A magyar nyelv változatai és stílusrétegei a kárpátaljai magyar nyelvtankönyvekben. In: Csernicskó István és Várad Tamás szerk., Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat, 29–38. Budapest: Tinta Könyvkiadó és Kiadványszerkesztő Bt.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2004a. Egy új iskolatípus mint társadalmi és nyelvi strukturáló tényező? Magyar Nyelv C/2: 195–203.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2004b. ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2007a. A kárpátaljai magyar nyelvjárások és az iskola: elméleti és módszertani kérdések. In: Acta Beregsasiensis, 2007/1.:44-62.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2007b. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In: Csernicskó István – Márku Anita szerk.: Hiába repülsz te akárhová. Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó 2002. Magyar nyelvi tervezés Kárpátalján. Célok, problémák és feladatok. PhD-értekezés. Budapest: kézirat.
- Beregszászi Anikó 2004. Anyanyelvoktatásunk hatékonyságáról. In: Beregszászi Anikó és Csernicskó István szerk., Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról, 79–97. Beregszász: PoliPrint – Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó István 1996. Hogyan tehetjük hatékonyabbá az anyanyelvi oktatást Kárpátalján. Közoktatás 1996/2: 12–13.
- Csernicskó István 2004. A kárpátaljai magyar beszélt nyelv tudományos vizsgálata: előzetes egy most induló kutatás anyagából. In: Beregszászi Anikó – Csernicskó István: ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról, 174–177. Ungvár: PoliPrint.

- Csernicskó István 2005. Kárpátaljai magyar beszélt nyelvi vizsgálatok: előzetes a Kárpátaljai Magyar hanganyagtár adatbázisából. In Beregszászi Anikó–Papp Richárd szerk., Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok, 101–114. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
- Csernicskó István 2006. Határon túli magyar élőnyelvi kutatások, támogatáspolitikai és magyar–magyar tudományos együttműködés. In: Berényi Dénes szerk. Tudományos konferencia az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság megalakulásának 10 éves évfordulója alkalmából, 123–132. Budapest: Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, 2006.
- Csernicskó István szerk. 2003. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Irodalom 2005. Kótyuk István és mtsai. Irodalom 5–12. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára. Csernyivci: Bukrek.
- Kiss Jenő szerk. 2001. Magyar dialektológia. Budapest: Osiris.
- Kontra Miklós 2005. Mi a lingvicizmus és mit lehet ellene tenni? In: Gábrity Molnár Irén és Mirmics Zsuzsa szerk., Közérzeti barangoló, 175–202. Szabadka: Magyarságkutató Tudományos Társaság.
- Kontra Miklós 2006. A magyar lingvicizmus és ami körülveszi. In: Sipőcz Katalin és Szeverényi Sándor szerk., Írások Bakró-Nagy Marianna tiszteletére, 83–106. Szeged: SZTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszék.
- Kontra Miklós szerk. 2003. Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon. Budapest: Osiris.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1997. Nyelv, oktatás és a kisebbségek. Budapest: Teleki László Alapítvány.
- Trudgill, Peter 1997. Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába. Szeged: JGYTF Kiadó.

SÉRA MAGDOLNA: Az iskolai tannyelv-választás szerepe a kárpátaljai magyar kisebbség jövője és társadalmi mobilitása szempontjából

(részlet)

A kárpátaljai magyarságnak kisebbségi helyzetéből kifolyólag Ukrajna állampolgáraiként kötelességünk és érdekünk is az ukrán nyelv elsajátítása, azonban nem mindegy, hogy ezt milyen módszer illetve módszerek segítségével érik el, megtartják/megőrzik-e közben magyar identitásukat, anyanyelvű kultúrájukat, anyanyelvi iskolahálózatukat, vagy

elindulnak a többségi társadalomba való beolvadás, az identitásvesztés, a nyelvcseré útján.¹

Az érvényesüléshez, a társadalmi mobilitáshoz mindenekelőtt többnyelvűvé kell válnia a kárpátaljai magyarnak, azaz az anyanyelvén kívül birtokolnia kell még az állam nyelvét, amelyben él, valamint (legalább) egy idegen nyelvet is.²

Jelen tanulmány egy olyan folyamatban lévő kutatás részeredményeiről számol be, melynek célkitűzése, hogy megvizsgálja és feltárja a kárpátaljai magyar közösség viszonylatában az elemi iskolai tannyelv-választással kapcsolatos problémákat, illetve válaszokat keressen olyan kérdésekre, hogy ma, itt Kárpátalján miért döntenek a szülők a magyar vagy az ukrán tannyelvű iskola mellett, illetve mi befolyásolja őket döntésük meghozatalában, tudatában vannak-e döntéseik társadalmi és nyelvi következményeinek. A vizsgálat során szociolingvisztikai interjúkat készítettem a szülőkkel. A szociolingvisztika módszertanát William Labov³ dolgozta ki. Az 1-2 órás beszélgetés meghatározott forgatókönyv szerint, a társalgási témakörök előre összeállított készlete szerint folyik. Az irányított beszélgetések témakörei úgy lettek kialakítva, hogy az interjú során kiderüljön, mi befolyásolta a szülőket abban, hogy ukrán, illetve hogy magyar tannyelvű iskolába íratják gyerekeiket, és hogy tisztában vannak-e azzal, hogy ezek a döntések milyen hatással lesznek a gyerek jövőjére, társadalmi mobilitására.

Irodalom

- BEREGSZÁSZI, 2002 Beregszászi Anikó: *Magyar nyelvi tervezés Kárpátalján. Célok, problémák és feladatok*. Doktori értekezés: kézirat, 2002
- CSERNICSKÓ, 1998A Csernicskó István: *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*.– MTA Kisebbségkutató Műhely, Osiris Kiadó Budapest, 1998
- CSERNICSKÓ–
GÖNCZ, 2009 Csernicskó István –Göncz Lajos: *Tannyelv-választás a kisebbségi régiókban: útmutató kárpátaljai magyar szülőknek és pedagógusoknak*. Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatala Budapest, 2009
- LABOV, 1998 Labov, William. *A nyelvi változás és változatok. Egy kutatási program terepmunka módszerei*. In. *Szociológiai figyelő, 1988 IV (4):22-48*.

¹ Id. Csernicskó–Göncz, 2009., Csernicskó, 2008a.

² Vö. Beregszászi, 2002

³ Labov, 1988 IV (4): 22–48.

12. Nézzétek meg ismét a fenti két szövegrészlete, s figyeljétek meg a szakirodalmi tételek felsorolásának és elhelyezésének módját az egyik, illetve a másik írás esetében!

13. Az iskolai könyvtár és az internet segítségével készíttetek el egy olyan szakirodalmi listát, mely a kárpátaljai magyar közösség történelmével, oktatásával, nyelvével, irodalmával kapcsolatos könyveket, tanulmányokat, szócikkeket tartalmaz!

14. Az iskolában mindegyik tantárgynak vannak jellemző szavai, kifejezései. Gyűjtsetek ilyeneket legalább három választott tantárgyhoz kapcsolódóan!

15. Fogalmazzátok meg, milyen értelemben használjátok a páncél szót történelemórán, és milyen értelemben biológiaórán!

16. Olvassátok el **Balla D. Károly** ungvári író, költő **A mumus és a kék madár** című esszéjének részletét! Melyek a szépirodalomra és melyek a szaktudományra jellemző megfogalmazási sajátosságok a műben?

Balla D. Károly: A mumus és a kék madár (részlet)

Ezredvégünk az aggodalmak és a bizakodások időszaka. Ami rendben is lenne, ha tudnánk: mitől kell tartanunk és mi lehet reményeink alapja. Ám összekeveredett világunkban ugyanazoktól a dolgoktól rettegünk, mint amelyektől boldogságunkat várjuk.

Jövőképünkben a kék madár a mumus képét öltötte, faltra festett ördögeinknek pedig angyalszárnya nőtt.

A globalizáció például egyszerre jelenti a boldog jövőndőt és minden leendő bajok forrását. Ám akár félünk tőle, akár áhítjuk, visszavonhatatlannak tűnik a folyamat: gyermekünk ízlelőszerveit már globalizálta a Coca Cola, és értelmét már nem is a tévé, hanem az információk legglobálisabb forrása, az Internet uralja.

Ugyanígy: az európai tömbökbe történő csatlakozás egyszerre vonzó és taszító távlat. De akár vágyunk rá, akár megriadunk tőle: a NATO már tönkrebombázta Szerbiát – és Magyarország tagja ennek a NATÓnak.

Hasonlóan: félelem és remény váltakozik a határon túli magyarság sorsának a megítélésében is. Az érzelmi tényezőket kicsit félretéve talán ideje lenne reálisan felmérni, milyen veszélyek fenyegetik a több országba szakadt nemzetet, s ugyanakkor lehet-e hozadéka ennek a sajátos helyzetnek az összmagyarság számára.

Az alábbiakban a fenti témákhoz szeretnék néhány adalékot szolgáltatni – tapasztalataim alapján.

A romlás virágai

Igen, alighanem a Cola és az Internet dönti romlásba a világot, s ha azt nem is, az emberi kultúrát mindenképpen...

Legalábbis ez volt a végkicsengése egy nemrégiben tartott nemzetközi konferenciának, amelyet civilizációnk törekénységének a témájában rendeztek, s amelyen a felszólalok jelentős része – több neves író – főleg aggodalmának adott hangot és nagyjából egyetértett abban, hogy az irodalomnak immáron befellegzett.

Emlékszem, néhány éve még arról folyt a vita, hogy áru-e a kultúra (és sokan a pusztá feltételezést is sértődötten elutasították), ma viszont mintha írók sokasága azt kívánná, bárcsak áru lehetne, s ne szorulna ki véglegesen és visszavonhatatlanul piacorientált világunkból mindaz, amit még irodalomnak, művészetnek lehet nevezni. A felfestett kép riasztó: mindent a tőke és az azt kiszolgáló „tömegkultúra” ural, az emberiség arc nélküli fogyasztóvá degradálódik, aki a Reklám és a Hálózat által manipulálva többé nem vesz a kezébe verset vagy regényt, nem jár képtárba és hangversenyre. Teste elsatnyul, sivár lelkét pedig önként és bárgyú vigyorral adja el a Coca és a Net képében megjelenő Sátánnak.

Míndez engem is megijesztett. De nem is annyira az elmondottak tartalma riasztott, nem az a távlat, amelyet élém tártak, hanem az aggodalmak formája keltett bennem rossz asszociációkat. Nem igazán szeretem ugyanis, ha a Mumussal ijesztgetnek, a kedvelt amerikai üdítő fetiszizálása pedig éppen hogy kellemetlen emlékeket hívott elő memóriámból. Eszembe jutott, hogy gyerekkoromban (amely a hidegháború éveire esett és Kárpátalján zajlott) az USA társadalmát az éhező, kisémmizett proletárok és a Coca Cola mámorában fetrengő kapitalisták kétpólusú képével azonosította a szovjet propaganda, nem véve tudomást arról, hogy a Colában nincs szesz, és éppenséggel nem mondható a milliomosok italának. Mindeközben a szocialista tábor általam lakott és ismert országaiban rohamosan terjedt az alkoholizmus, de Vodkáról, Borovickáról, Cujkáról együttesen sem esett annyi szó, mint az alaptalanul inkriminált italról.

Hidegháború múltán aztán szépen kezdett begyűrűzni és diadalra jutni mindaz, ami korábban a Rossz szimbólumának számított. És nem kellett a konszolidáció felkent papjának lennie ahhoz valakinek, hogy felismerje, a Cola valamivel jobb a Bambinál (számomra hazaibb példával: a Лимонадный напиток-nál), így ideológiáktól mentesen és a reklámdömping akkori hiánya ellenére szépen rászoktunk erre a korábban mélyen elítélt és lenézett, kezdeti fanyalgásunkban szappan ízünek tartott

üdítőre. Tettük ezt talán mindössze abból az apró okból kifolyólag, hogy ettől nem csikart a hasunk és valóban felüdítette fogyasztóját.

Na már most. Ha következetesek akarunk lenni – bár más felhanggal – a Cola fetiszálásában, akár azt is állíthatnánk, hogy a teljes rendszerváltást is Neki köszönhetjük.

E tekintetben – és itt hadd tegyek egy aprócska intermezzót – a szocialista tábor összeomlását felbecsülhetetlen mértékben elősegítette a kampányt kezdeményező Andropov és maga a tökélyre törekvő Gorbacsov is, amikor szinte teljes szesztilalmat vezetett be a már hanyatló Unióban. Ez idő tájt nyilvános helyen egyáltalán nem lehetett alkoholtartalmú italt fogyasztani, a tilalmat áthágókat súlyosan megbüntették. „Divatba jöttek” a szeszmentes lakodalmak és bankettek (képzeljük csak el!); előfordult, hogy a folyóparton napozók közé szállt le a rendőrségi helikopter, hogy begyűjtse azon elvetemülteket, akiket elárultak a megnyitott vagy kiürült pálinkás és boros palackok; kiirtották a szőlőültetvényeket Kárpátalján (ahol évszázados szőlőkultúrák voltak); több új vicc is született, ezek egyike szerint a konspiráció a Birodalomban annyit változott hetven év alatt, hogy míg korábban ha egy idegen benyitott valami zughelyre, akkor mindenki elrejtette a Pravdát és elővette a Vodka-t, most viszont ugyanilyen szituációban a Vodka-t rejtik el és a Pravdát veszik elő; stb. Nos, amikor egy ungvári magyar újságíró kollégánk épp ebben a legszigorúbb időszakban nyugalomba vonult, s ez alkalomból szokás szerint meg szeretne volna vendéglelni a kollektívát, igen szellemes cselhez folyamodott. Sok-sok két decis Colát vásárolt, ezekről ügyesen lefeszegette a kupakokat, minden palackból leöntött fél-fél deci üdítőt, és ezt ugyanennyi Vodka-val pótolta, majd ügyesen visszaillesztette a kis fém kapszlikat. Néhány kollégáját beavatta a cselbe, és abba is, hogy az ekkor már csak hivatalból is abszcinens főnökség részére a szerkesztőségi íróasztal mely sarkára készítet oda néhány eredeti, preparátlan példányt... Elhangzott pár üdvözlő szó és a társaság koccintgatni kezdett – Colás üvegekkel. Fogyott ám az itóka rendesen, újabb és újabb rundok következtek, és az ünneplő társaság hamarost már-már hasonlatossá vált a húsz évvel korábbi propagandaanyagok dőzsölő amcsijaihoz... Igen, ez az újságíró kollégánk a maga háztartási szintjén akkor megvalósított egy zseniális szintézist: ha csak pár liter mértékében is, de egyesítette a Vodka és a Cola birodalmát...

Ami pedig az informatika forradalmát és a végveszélyt jelentő Internetet illeti, ennek kapcsán is óhatatlanul eszembe jut, hogy gyerekkoromban viszont a genetikát meg a kibernetikát kiáltották ki Mumusnak, akkori szójárással: burzsoá áltudománynak. Aztán persze ezek is begyűrűztek, és mégsem lett vége a világnak. Így most is vonakodom elhinni, hogy a video, a számítógép, a mobil telefon, a CD-s multimédia

meg a Világháló a Romlás virága lenne, még ha kicsit meg is tépázták az Gutenberg galaxis tekintélyét. És ha az előbb némi szándékolt nagyítással azt állítottam, hogy a Coca igenis hozzájárult a rendszerváltozáshoz, akkor sokkal kisebb túlzással állítható, hogy Kelet-Európában a szocializmust pár ezer fénymásoló gép döntötte meg.

Nagyon jól emlékszem arra, hogy még a lágyabb diktatúrák is milyen szigorral és gyanakvással kezeltek mindent, ami szövegek előállítására és sokszorosítására volt alkalmas. Az írógépeket nemcsak hogy „be kellett jelenteni”, hanem írásmintát is kellett róluk adni a rendőrségi nyilvántartás számára. A nyomdák a legjobban őrzött stratégiai jelentőségű objektumoknak számítottak, és sokáig szó sem lehetett arról, hogy akár egy stencilgépet magánember birtokolhasson.

Egy idő után mégsem lehetett ellenállni a technika begyűrűzésének: egyes fontosabb hivatalokban megjelentek a fénymásoló gépek, és azonnal megszülettek a rendszabályok is. A gépet csak elzárt helyen lehetett tartani (ha a hivatali szoba ablakán eddig nem volt rács, akkor fel kellett szereltetni), a masinát bekapcsolni és üzemeltetni csak az ezzel megbízott munkatársnak volt szabad, akit arra is köteleztek, hogy munkájáról pontos naplót vezessen, amely rögzíti a másolt anyagok jellegét, a kópiák számát stb.

De ezek a szigorítások már mit sem értek. A gépek méretének és árának csökkenésével, sorozatgyártásuk megindulásával előbb Kelet-Közép-Európát, majd a Nagy Testvér országát is elárasztotta a Canon, a Sharp, a Minolta. Aztán egészen váratlanul áttörés történt a telefóniában is: pusztá tárcsázással el lehetett érni a külföldöt, és ez még semmi, mert kisvártatva megjelentek a telefaxok és rádiótelefonok. És ezzel vége is lett a szocializmusnak.

Hogy ami helyette érkezett erre a tájra, az sem fenéig tejfel? Hogy a nem is olyan édes szabadsággal együtt betörtek világunkba a kapitalizmus farkastörvényei? Vagy ahogy a döbbenetünkről hiteles képet festő vicc állítja: minden jó, amit a szocializmusról tanultunk, az nem volt igaz, de minden rossz, amit a kapitalizmusról állítottak, az viszont igaznak bizonyult? Hogy a művészet, az irodalom elvesztette pótolhatatlan társadalmi funkcióját? – hát persze. De vajon történhetett-e másként? De vajon nem ostobaság-e ezenközben a reklámok ízléstelenségét meg az akciófilmek romboló hatását már-már hisztérikusan hiperbolizálni? Vajon nem tévedés-e azt hinni, hogy a Sátán neve az, amely kikerülhetetlenül elénk tárul óriásplakáton, izzó neonfeliraton, matricákon, otthoni számítógépünk képernyőjén?

Nem arról van-e szó, hogy illúziókat ringattunk? Hogy azt hittük, részesei, mi több: hasznélvezői lehetünk egy olyan világnak, amely csak előnyeit nyújtja nekünk és hátrányaitól megkímél?

Ráadásul: úgy ültünk ehhez a világméretű pókerasztalhoz kis családi ultink mellől, hogy alig tudtuk megadni a beugrót és a játékszabályokat sem ismertük rendesen. Csoda-e, ha nem mi adjuk a bankot?

És nem az rejti-e magában az igazi veszélyt, ha még most sem a játékra figyelünk igazán, hanem amiatt hergelődünk, hogy ennél az asztalnál senki sem ismeri el érdemünknek a Bambi-múltat vagy azt, hogy néha éveig nem kaptunk szalagot az NDK gyártmányú írógépünkbe? Ehelyett ránk kínálják a Cola bőséget és a lapjárás naprakész híreit közlő Internetet – de mi halálra rémülünk tőlük. Így aztán izzad a tenyerünk a licitnél, már-már fatális rendszerességgel bedőlünk a blöfföknek és sorsverésnek hisszük azt, ami csupán helyzet. Persze: rossz helyzet. De talán nem annyira, hogy eleve veszítésre kellene játszanunk. Már csak azért sem, mert az amerikai póker még mindig jobb, mint a forgópisztollyal játszott orosz rulett...

Nem mintha szeretném a reklámokat és nem félténém a gyerekeimet attól, hogy számítógép-függővé válnak. De nem szeretnék jobban aggódni, mint dédapám akkor, amikor fia – nagyapám – a századelőn megépítette a környék első detektoros rádióvevőjét, amelyen elsőként talán éppen egy új ital hirdetése szólt meg.

17. Képzeljétek el, hogy vicces helyzetbe kerülve úgy kell elmagyaráznotok egy-egy oda nem illő szót, mintha az a megadott szakterület szakszava lenne:

hexameter – torna órán

Anakreoni sor – matekórán

szimultанизmus – történelemórán

kék virág szindróma – biológiaórán

18. Képzeljétek el, hogy egy iskolai tanórán a megadott témakörökből kell felelnetek! Gyűjtsétek össze minden témakörhöz azt a tíz legfontosabb szót és kifejezést, amelyek nélkül nem tudnátok elképzelni a felettet!

Francesco Petrarca költészete

A sebesség fogalma a fizikában

Pitágorasz tételének bizonyítása

A tanult ismeretek összefoglalása és begyakorlása

1. *Készítsetek írásban egy egyoldalas ismeretterjesztő célú előadást osztálytársaitok számára választott téma alapján!*
2. *Képzeljétek el, hogy idegen bolygóról érkeztek látogatók az iskolába, akik sose hallottak a fociról. Magyarazzátok el három percben a sportág lényegét az ufóknak!*
3. *Fogalmazzátok meg a nyelv szó jelentését egy biológiai és a nyelvészeti szakszótár számára!*
4. *Írjátok le egy kémia- vagy fizikaórán lefolytatott kísérlet menetét és lefolyását szavakkal!*
5. *A **Mátyás király**ról szóló írás alapján keressetek példákat a tudományos stílus alábbi nyelvi jellemzőire:*

*kijelentő mondatok túlsúlya,
alárendelő összetett mondatok alkalmazása,
magyarázó mondatok alkalmazása!*

I. Mátyás

1443. február 23-án született I. Mátyás (Hunyadi/Corvin) magyar király, az első olyan uralkodónk, aki leány ágon sem állt az Árpád-házzal rokonságban.

Mátyás király Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet másodszületett fia. Vitéz János irányításával humanisták nevelték. A magyarokon kívül latinul, németül és csehül beszélt. Műveltsége meghaladta a korabeli főurak műveltségét.

Bátyját, Hunyadi Lászlót (1433-1457) a király 1457-ben lefejeztette. Ő volt Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet elsőszületett fia, ezért ő lett apja halála után a Hunyadi-ház és a Hunyadi-párt feje. Hiába esküdött hűséget V. Lászlónak 1456-ban, apja tisztségét, a főkapitányságot, amit örökének tekintett, nem kapta meg. V. László a címet inkább saját gyámjának, Cillei Ulrik (1404-1456) német birodalmi hercegnek adományozta. Hunyadi László nem tudta megemészteni a királyi döntést, és 1456. november 9-én az V. László kíséretében Nándorfehérvárra érkező Cilleit híveivel fölkoncoltatta. A király ekkor Hunyadi Lászlóra ruházta a főkapitányi tiszteletet, és esküvel bántatlanságot ígért. 1457. március 14-én mégis elfogatta Hunyadi Lászlót, és

két nappal később összeesküvés vádjával ártatlanul lefejeztette Budán, a Szent György téren.

1457-ben V. László király Hunyadi Lászlóval együtt Mátyást is elfogatta, s bátyja kivégeztetése után az ifjabb Hunyadi Bécsbe, majd Prágába vitette. 1457 őszen V. László pestisben meghalt. 1458. január 24-én a korábban apját támogató köznemesi rétegek segítségével Mátyást királlyá választották, de nagybátyja, Szilágyi Mihály személyében kormányzót állítottak mellé. Mátyás azonban hamarosan megmutatta, hogy a korlátokat nem hajlandó elismerni és csorbítatlan királyi hatalomra törekszik. Híveit, és különböző érdekektől vezérelt támogatóit is meglepő erélyességgel fogott hozzá az erős központi hatalom megszervezéséhez. Amikor Szilágyi Mihály Újlaki Miklós erdélyi vajdával, valamint Garai László nádorral ellene szövetségelt, Garait leváltotta, Szilágyit lemondatta és elfogatta. A III. Frigyes (1463-1525), szász választófejedelem Garai vezetésével magyar királlyá választó főurakat pedig legyőzte. 1464-ben Székesfehérváron megkoronáztatta magát a III. Frigyes től nagy nehezen - alku árán - visszaszerzett Szent Koronával.

Mátyás uralkodása alatt a központi hatalom megerősítésére törekedett. A maga számára biztosította a vámszedés jogát, a bányák és a pénzverés jövedelmét. Pénzügyi reformot hajtott végre, újjászervezte az adórendszert, s az így megnövekedett jövedelmekből jól szervezett zsoldos sereget állított fel. Társadalmi reformjaival a köznemesség politikai befolyását növelte. A nádor hatáskörét kiterjesztette, új központi hivatalokat állított fel.

Külpolitikáját meghatározták a törökökkel vívott folyamatos harcai. Szinte évente hadat viselt ellenük. Törökellenes terveihez Nyugat-Európától nem kapott kellő segítséget, ezért Magyarországot erős birodalomná fejlesztve akart a megfelelő anyagi erő birtokába jutni. Megszerezte a cseh királyi címet, meghódította Morvaországot, Sziléziát. Bécs, Bécsújhely, Stájerország és Karintia ellen is hadba indult, de sikerei csak átmenetiek voltak.

Mivel második házasságából, Aragóniai Beatrixtól nem született gyermeke, élete utolsó éveiben megpróbálta házasságon kívül született fia, Corvin János számára biztosítani a trónt.

Mátyás király bőkezűen pártfogolta művészeteket és tudományt. Híres tudósokat és reneszánsz alkotókat hívott udvarába. Várat, kastélyokat építtetett, s ezzel is elősegítette a reneszánsz építő- és díszítőművészet magyarországi fejlődését. Kiemelkedő jelentőségű volt hatalmas kódexekből álló könyvtára (Bibliotheca Corviniana).

A magyar néphagyomány, amely egész legendafüzért font Mátyás alakja köré, a törökverő Hunyadi János fiát, mint jó és igazságos uralkodót őrizte meg

emlékezetében. A magyar népmesék álruhás királya szembeszállva a gazdagokkal és hatalmasokkal, mindig a szegény, egyszerű embert segíti a boldoguláshoz. A valósághoz az is hozzá tartozik, hogy bár Mátyás viselt dolgairól már életében több vidám történet forgott közszájon, a királyi udvarban élő humanista történétírók egyike sem jegyezte fel az álruhában igazságot osztó király legendájának tápot adó történetet.

6. *Korábban már olvastátok **Beregszászi Anikó** nyelvészeti témájú szakkikkének. Most készítsétek el a szöveg első két bekezdésében található mondatok ágrajzát!*

7. *Olvassátok el **Weöres Sándor Galagonya** című versét! Milyen hangulatú a vers? Milyen lelki tartalom fejeződik ki benne? Majd nézzétek meg a galagonyát ábrázoló képet! A kép alapján magyarázzátok meg, miért izzik a költő képzeletében a galagonya-bokor? Majd a kép alapján készítsétek rövid ismeretterjesztő leírást a galagonya nevű növényről!*

Weöres Sándor: Galagonya

Őszi éjjel
izzik a galagonya
izzik a galagonya
ruhája.
Zúg a tüske
szél szalad ide-oda,
reszket a galagonya
magába.
Hogyha a Hold rá
fátylat ereszt:
lánnyá válik,
sírni kezd.
Őszi éjjel
izzik a galagonya
izzik a galagonya
ruhája.

8. *Olvassátok el a rigófélék családjáról szóló írást! A leírások alapján próbáljátok lerajzolni a különböző rigófajtákat!*

Rigó (Rigófélék)

Rigófélék (Turdidae) az Énekesmadár alkatúak családja. Középtermű, a legarányosabb testalkatú madarak, egy részük kiváló énekes. Rovarokkal, férgekkel, csigákkal élnek, s azokat főleg az erdő talaján, a lombtakaró alól keresik elő. Hasznosságuk különösen erdővédelmi szempontból jelentős. Ősszel, télen bogyókkal táplálkoznak. Az énekes rigó vagy húros rigó felül szürkés olajzöld, alul sárgásfehér sötét, háromszögű pettyekkel. Cserjés erdőkben, fiatal fákon évente kétszer költ. Egyik legszebb hangú madárénekesünk.

A léprigó a leggyakoribb; felül szürkésbarna, mellső része kerekded pettyezésű, szárnya alul fehér. Hegyvidéki erdőkben költ, télen alföldi erdőkben (ahol sok a fagyöngy vagy boróka) telet.

A fenyőrigó vagy fenyvesmadár feje és deréktája hamuszürke, fehér melle és hasa csak oldalt foltos. Északi költő hazájából ősszel nagy csapatokban lepi el bogyótermő fáinkat.

A szőlőrigó a legkisebb rigó. Alsó szárnyfedői sárgák, hasoldalai rozsdavörösek. Gyakori átvonuló.

A feketerigó a legismertebb. A városi kertekben ma már széltében megtelepedett, s ahol a növényzet sűrűbb, bogyótermő fák, cserjék bőven találhatóak, ott rendszeresen áttelel. Fuvolázó énekét márciustól nyár derekáig hallatja. Alacsony fákon, épületek párkányzugaiban, folyondár között, évente kétszer-háromszor költ.

Az örvös rigó szürkésfekete, mellén fehér örv. Ritka átvonuló.

A kövirigó hímjének alapszíne kék, háta közepe fehér, hasaalja és farka rozsdavörös. Sziklás hegyoldalakon elszórtan költ.

A hantamadár veréb nagyságú, de karcsú, hegyes csőrű. Felül világosszürke, alul sárgásfehér, szárnya szemsávja és farka vége fekete. Kopár legelőkön, köves domboldalon futkozva rovarokra vadászik.

A verébnél jóval kisebb, fekete, fehér, vöröstarka a cigány-csaláncsúcs és a rozsdás csaláncsúcs bokros erdőszélen, árokparton, kiemelkedő növény, karó hegyén lesik zsákmányukat.

A kerti rozsdafarkú hímjének homloka fehér, háta szürke, begye feketetést alul, valamint a fark rozsdavörös. A házi rozsdafarkú hímje teljes egészében - rozsdavörös farkától eltekintve - fekete.

9. Olvassátok el a *Mátyás király lakodalmáról* szóló magyar népmondát! Próbáljátok átírni a szöveget tudományos stílusban, a szépirodalmi elemeket elhagyva!

Mátyás király lakodalma

Amikor Mátyás király megtudta, hogy szép menyasszonya, Beatrix hercegnő Székesfehérvárhoz közeledik, lóra pattant és a főurak fényes kíséretével elébe vágatott.

Téli idő járt, magas volt a hó, az olaszok erősen fáztak, maga Beatrix hercegnő is bámulva nézte a fehér világot, mert Olaszországban ritka a nagy hóesés.

A király a nyolcadik mérföldkőnél találkozott menyasszonyával, onnan díszmenetben jöttek egészen Székesfehérvárig.

Az út végig vörös posztóval volt borítva, és az út két oldalán mindenütt ujjongó, kiáltozó nép állott. Harsogtak a trombiták, szóltak a kürtök, énekeltek az emberek, olyan látvány és hangverseny volt ott, hogy aki látta és hallotta, soha el nem felejtheti.

Büszkén, boldogan és fényesen ragyogott a hercegnő, aki az első szánban ült. Szép homloka, ívelt szemöldöke, telt halántéka, piros orcái, derűs szeme, szabályos orra és gyönyörű ajka úgy megnövelte ritka szépségét, hogy a nézőket magára Venusra, a szerelem istennőjére emlékeztette.

Ezután megrendezték a koronázási szertartást, majd december közepén a király Budára vitte feleségét.

Beatrix szépsége és szellemessége annyira meghódította Mátyás királyt, hogy mindig csak a felesége mellett akart maradni.

Budán fényes, gazdag lakodalmat rendeztek.

A lakodalom több napon át folyt. Az egyik napon lovagi tornát rendeztek, a másikon érdekes látnivalókat mutattak be.

Amikor a király felvonult, marokszámra szórta a pénz a nép közé.

De Mátyás király is szép ajándékot kapott: minden város ajándékkal lepte meg, ajándékot hoztak a főurak és a külföldi fejedelmek is. Annyi aranyat, kincset és drágakövet hoztak Budára, hogy a király kincstára színültig megtelt vele.

Ekkor mindenkinek örömet szereztek: a börtönökben őrzött rabokat kibocsátották, az adósságok megfizetésére haladékot adtak, és országosan kihirdették, hogy a hitelezők ne merjék követelni a pénzüket. Ezért aztán az egész ország nagy örömmel örvendezett Mátyás lakodalmán.

10. A technika és a tudományok fejlődésével együtt változnak a szakmák is. Próbáljatok otthon szüleitek, nagyszüleitek segítségével régi mesterségekre jellemző szavakat, kifejezéseket gyűjteni!

11. Írjatok három-öt mondatos szöveget valamelyik általatok kedvelt szakma szakszavainak felhasználásával!

12. *Melyik tudományágra, szakterületre jellemzőek az alábbi szavak:*

*komputer, winchester, floppy, fájl, ablak;
szkafánder, holdkomp, űrhajó, Apollo-program;
központi zár, légsák, ködlámpa, kormány;
habarjuk, rántjuk, ízesítjük, felkockázzuk;
sárga lap, les, szabadrúgás, tizenegyes?*

Képzeltetek és játsszatok el olyan beszédhelyzeteket, melyekben elhangozhatnak a fenti szakterületek szavai!

13. *Válasszatok gondolatban egy olyan ételt, amelyet magatok is el tudtok készíteni, majd magyarázzátok el az elkészítés módját társaitoknak előbb szóban, majd íjátok le az étel elkészítésének receptjét!*

A PUBLICISZTIKAI STÍLUS

A **publicisztika** szó a latin *publicare* szóból származik, jelentése **közhírré tesz**, közhasználatra ad. Ez a nyelvi fordulat vezette be a régi időkben egy falu vagy város lakóinak szóló közleményeket, közérdekű híreket, tudnivalókat. Ma ezt a feladatot a sajtó, a rádió és a televízió, vagyis a mai hírközlő eszközök látják el. De a feladat a régi időktől máig ugyanaz: a közösség, az emberek tájékoztatása és véleményük formálása. A régebbi korokban ez elsősorban szóban, esetleg kézzel írott tájékoztatók (mint pl. a Julius Ceasar által rendszeresített kézzel írott napi haditudósítások, amelyeket tulajdonképpen az első napilapnak tekinthetünk) segítségével történt, a könyvnyomtatás feltalálása óta pedig az erre a társadalmi szerepre rendszeresített hírközlő forrás az újság, a sajtó lett. A technika fejlődésével a 20. században a nyomtatott sajtó mellett kialakult az ún. elektronikus sajtó, a rádió és a televíziózás, újabban az internetes újságírás.

A **publicisztikai stílus a sajtó, az újságírás nyelve**. A sajtó feladata, hogy tájékoztasson az időszerű eseményekről, hogy bemutassa a politikai, gazdasági, kulturális élet fontosabb aktualitásait, és azokkal kapcsolatban alakítsa a közvéleményt. Ezt a kettős feladatot (tájékoztatás és véleményalakítás) nyelvi eszközök segítségével éri el.

A publicisztikai stílus jellemző vonása ezért a közérthetőség, a meggyőzésre, a közvetlen hatásra való törekvés. Ennek megfelelően kedveli a közkeletű nyelvi kifejező eszközöket, fordulatokat, a hatásos frazeologizmusokat és neologizmusokat, szereti az időszerű vonatkozásokat, a figyelemfelkeltő, hatásos címekeket.

A **kommunikációs szituáció, a beszédhelyzet szempontjából a publicisztikai művekben az egyén szól nagy tömegekhez**.

Az újságírás elsődleges célja a **híradás**, emellett elvi felelősséggel és meggyőző szándékkal elemzi a kérdéseket, vagyis a publicista (az újságíró) közérdekű dolgokról szól személyes meggyőződéssel.

Szélesebb értelemben a publicisztikai stílus a sajtó és az írásbeli propaganda (népszerűsítés, reklámozás) **gyűjtőneve** is, s az írott formákon kívül a rádióban és a televízióban is találkozhatunk több műfajával. Az ismertebbek: **filmlevél, jegyzet, művészeti kritika**, a tévében elhangzó **esszék, riportok, interjúk** stb.

A sajtó nyelvében több stílusréteg elemei keverednek. Megjelenhetnek a szépirodalmi, a tudományos, a társalgási vagy a hivatalos stílusra jellemző elemek is.

Feladatok:

1. Olvassátok el az alábbi hírt, majd fogalmazzátok meg, miről tájékoztatja az olvasót, milyen információhoz jutunk a hír segítségével! Nevezzétek meg, hol, mikor, kivel, mi történt a hír szerint!

Tömeges ételmérgezés a kijevi gyorson

Súlyos ételmérgezésre utaló jeleket észleltek az Ungvár–Kijev gyorsvonat 256 utasánál szombat éjjel, amely emiatt Lembergben kénytelen volt megszakítani az útját. A megbetegedettek közül 98 gyerek került kórházba, négyük állapota rendkívül súlyos.

Vasárnapra virradó éjszaka meg kellett szakítania az útját egy menetrend szerint közlekedő gyorsvonatnak, mivel egy Kárpátaljáról hazafelé tartó 240 gyerekből és 16 felnőtt kísérőből álló kijevi turistacsoport tagjainak csaknem mindegyikénél ételmérgezésre utaló tüneteket észleltek. A lemergi pályaudvaron elvégzett orvosi vizsgálat nyomán 72 gyereket kellett sürgősen kórházba szállítani. Közülük négy állapotát rendkívül súlyosnak ítélték.

Az előzetes vizsgálat eredményei szerint a gyerekek és felnőtt kísérőik a munkácsi járási Perlina Karpat szanatóriumban üdültek, ahonnan előre csomagolt élelmiszeradagokkal indították útnak őket. Azt egyelőre nem tudni, hogy a szendvicsek, avagy még a szanatóriumban elfogyasztott ebéd fogásai közül okozta-e valamelyik a mérgezést.

Az egészségügyi hatóságok azonnali vizsgálatot rendeltek el, amelybe a vasúti közlekedésben illetékes rendőrség is bekapcsolódott.

A gyógyüdülőt az állami tisztiorvosi szolgálat bezárta, a fővárosi önkormányzat pedig minden további üdültetési szerződést felbontott az intézettel.

Vira Csizs kárpátaljai megyei tisztí főorvos lapunk érdeklődésére elmondta, hogy ideiglenes jelleggel zárták be a gyógyüdülőt. Folynak a laboratóriumi vizsgálatok, egyelőre nem sikerült megállapítani, mi okozta a mérgezést.

pp/bj

Kárpátalja hetilap

2. *Olvassátok el a Tőkeinjekciót kapott a szlatinai sóbánya című hírt. Fogalmazzátok meg, milyen információkhoz jut az olvasó a cikk segítségével! Figyeljétek meg, majd nevezzétek meg, milyen stílusrétégekre jellemző szavak és kifejezések fordulnak elő a szövegben!*

Tőkeinjekciót kapott a szlatinai sóbánya

35 millió hrivnya összegű tőkeinjekciót szavazott meg a szlatinai sóbányát fenyegető katasztrófahelyzet elhárítására az ukrán kormány.

Az Ukrán Miniszteri Kabinet még a múlt hét közepén hozta meg azt a határozatát, hogy soron kívül 35 millió hrivnyát utal ki a kárpátaljai sóbánya "konzerválására".

Az aknaszlatinai vállalatnál a 2002. esztendő követően alakult ki katasztrófahelyzet, miután intenzív vízbetörést észleltek, s a tárnákba szivárgó talajvizek életveszélyes karsztosodási folyamatokat indítottak el a nagyközség határában.

Az elmúlt években számos tárnaomlás következett be, amelyek látványos krátereket eredményeztek a bánya területén. Az omlások során fellépő földmozgások pedig több lakóházban is károkat okoztak.

A vízbetörés miatt a múlt év elején részlegesen le kellett állítani a bánya területén működő országos allergológiai kórházat. Jelenleg csupán a megyei kórháznak egy másik tárnában üzemelő részlegét használhatják a betegek.

A szakértők szerint a bánya megfelelő konzerválására csak az elkövetkezendő két évben 100 millió hrivnyára volna szükség. A most kiutalt 35 millió tehát csupán némi kozmetikázásra ad lehetőséget. Arról pedig egyáltalán nem is esett szó, hogy a sóbányát bármikor is újraindítanák a jövőben.

Pp

Forrás: Kárpátalja hetilap

3. *Keressetek a Tőkeinjekciót kapott a szlatinai sóbánya című írásban neologizmusokat és szakkifejezéseket!*

4. *Találjatok ki újságcímeket! Képzeljétek el, milyen tartalmú, milyen társadalmi csoporthoz szóló és milyen gyakran megjelenő sajtókiadványt jelölhetnének a kitalált címek!*

5. *Olvassátok el Ady Endre **Egy kis séta** című cikkét! Olvassatok utána, miről híres Adynak ez az írása! Milyen másik stílusréteg elemei jelennek meg a szövegben? Keressétek ki ezeket a stílushatást keltő elemeket!*

Ady Endre: Egy kis séta

Vasárnap délután munkaszünet van, tessék egy kis sétát tenni. Megmondjuk azt is, hogy merre. Amerre mi ma jártunk.

Közeledik a május. Zöldellő és virágos fák csalják úgyis az embert. Tessék sétálni a Schlauch-park, no meg az úgynevezett kanonok-sor felé.

A kétfejű sas a püspöki székesegyházon ne botránkoztasson meg nagyon senkit. Ezt a nyomorult kényszerűséget már úgy látszik, hogy düh nélkül kell túrnünk.

De nézzék meg a kanonok-sort, s gondolkozzanak...

Az előkelő, feszengő jómódról valló paloták redőnyei le vannak bocsátva. Lakosai a legmihasznaabb, legingyenélőbb emberek. Aki dolgozik közülük, az nincs is itt. Wolafka például dolgozik. De hogy? Felekezeti harcot, forradalmat szít a kálvinista Rómában. Az a nagyváradi hájú, kövér pap, aki csupa erő és vér és fanatizmus, többet árt a magyar társadalomnak s a magyarságnak, mint kilencven szocialista agitátor s ezer kétfejű sas. A többi is egytől egyig, mert hasztalanul vonják el ezer és ezer éhezőtől a kenyeret.

Röviden: ez a kanonok-sor.

Sétáljanak aztán el bármely külvárosi részbe. De erősítsék meg a szívüket. Mert nyomort, bűnt és piszkot látnak. Meglátják, hogy mennyi nyomort lehetne enyhíteni, s mennyi könnyet letörülni a kanonok pénzével.

Ha ezt meglátják és átgondolják: eredményes volt a vasárnapi séta...

Nagyváradi Friss Újság 1901. április 22.

6. *A társalgási stílus mely jellemzői és elemei figyelhetők meg a **Színház a határ szélén** című írásban? Nevezzétek meg ezeket a jellemzőket, majd játszatok el egy előszóbeli beszédshituációt, melyben ugyanezeket az elemeket egy társalgás során használjátok!*

Színház a határ szélén

A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház többé nem létezik. No, nem kell megjedni, a társulat megmarad, a munka tovább folyik az eddigi helyszínen, a megszokott emberekkel, csakhogy az intézmény új neve egy december 4-én kelt levél alapján Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház lett. A döntésről szóló tájékoztatást a színház igazgatója, Balácsi József csak január 13-án kapta kézhez, így nyilatkozhatta még nyugodt szívvel december végén azt, hogy a színház neve nem fog megváltozni. A megyei tanácsnak azért van joga a névváltoztatásra, mert az idei évtől a színház fenntartásának költségeit a megye vállalta magára. Ezzel összességében a színház helyzete sokkal biztosabbá, jövője, finanszírozása kiszámíthatóbbá vált. De ahogy a szólás tartja: minden jóban van valami rossz...

Évek óta lehet hallani a színház siralmas anyagi helyzetéről, a csökkenő támogatásokról, a pénzhiány okozta kellemetlenségekről, a kiútkeresésekről. Az egyik legelfogadottabb teória volt, hogy a megyének kellene átvenni az intézmény finanszírozását. Most, hogy ez a színház működésének 15. évfordulóján megtörtént, az intézmény igazgatójával beszélgettünk múltról, jelenről, jövőről.

– Hogyan értékelné a színház megalakulása óta eltelt 15 évet?

– Honnan is kezdjem? – gondolkodik el beszélgetőtársam. – Mióta ez a társulat működik, mindig voltak nehézségei. Fennállásunk eleje óta folyamatosan anyagi nehézségekkel küzdünk. Tizenöt évvel ezelőtt, mikor összeállt az első gárda, a város még abban sem volt biztos, hogy egyáltalán épületet tud biztosítani az előadások játszására. Eleinte úgy tűnt, hogy a beregszászi kultúrház épületében kapunk otthont, de annak a felújítása, rendbetétele túl sokba került volna, s ekkor kaptuk meg végül hosszas huzavona után az egykori Oroszlán Szálló épületét. Egy másik oldalról nézve viszont igazi sikersiztori a miénk, hisz minden akadály ellenére sikerült elismertetnünk létjogosultságunkat itthon és külföldön is. Színészeink, rendezőink munkáját értékeli és szívesen látják Debrecenben, Budapesten, Gyulán, Pápán, Turinban, Tblisziben, Zaporizsjában, Moszkvában, hogy csak néhányat említssek eddigi és jövőbeni fellépési helyszíneinkről.

– Mit tart az elmúlt év legnagyobb eredményének?

– Mindenképpen azt, hogy sikerült végre elérnünk, hogy a megyei költségvetésből támogassanak bennünket. Évek óta kapunk már erre vonatkozó ígéreteket, de csak idén sikerült kivitelezni a dolgot. Ennek eddig a legnagyobb akadálya az volt, hogy a kultúrára szánt összeget eddig is 3 részre kellett osztani – ebből a pénzből támogatják és tartják fenn nagyrészt az ungvári ukrán és a munkácsi orosz nyelvű színházat is. Ehhez most mi is csatlakoztunk. Így az intézmény lényegesen több pénzhez jutott. A korábbi járási 80 ezer hrvnyás támogatás helyett, most jóval többet, 250 ezer hrvnyás támogatást fogunk kapni.

– A gyakorlatban mivel jár, hogy a megyei költségvetési intézménnyé váltak?

– Nos, az most már biztos, hogy nem tarthatjuk meg a Magyar Nemzeti Színház nevet. Ezt a megyei vezetés azzal magyarázta, hogy a Nemzeti Színház fontos cím Ukrajnában, amit időről időre ki kell érdemelni. Azt hiszem, Ukrajnában hivatalosan csak egy Nemzeti Színházi ranggal rendelkező teátrum van, Kijevben. Persze korábban is jelezték már felénk, hogy ez a cím nem illet meg minket, azonban ezeket a megjegyzéseket eddig figyelmen kívül tudtuk hagyni, hisz semmilyen fontos hivatalos kapcsolatban nem álltunk azokkal a szervezetekkel, melyek ezt jelezték felénk. Most azonban a megyei tanács által hozzánk küldött, és január 13-án kézhez kapott levélben egyszerűen feltételként szabták meg, hogy változtassuk meg a nevünket. Meg is adták a pontos formát: Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház – mondja, és elmosolyodik. – Nem tudom mért hiszik az ukrán hivatalok, hogy a miénk egy drámai színház. Pedig azt hiszem, jó néhányszor bizonyítottuk, hogy nem így van.

Mindenesetre azt is kérvényoznünk kellett, hogy legalább az Illyés Gyula nevet megtarthassuk. Ennek valószínűleg nem lesz semmilyen akadálya, csak hát amíg a kérvényt elbírálják, az egy hosszadalmas folyamat. Most tehát zajlik a színház új néven való bejegyzése, a hivatalos adatok módosítása, bankszámlanyitás, munkakönyvtárás stb. Nemrég fejeztük be a szervezeti szabálmódosítást. Mindenesetre, amíg ezek a folyamatok a végükre nem érnek, nem várható, hogy bármilyen támogatást is kapunk a megyétől. A kezdetek kezdetén azt mondták, nem jár semmilyen változással az, ha átveszi a finanszírozást a megye. Most úgy tűnik, megváltoztatták eredeti elképzeléseiket.

– A biztosabb anyagi háttérnek köszönhetően – ha beszélhetünk ilyesmiről egyáltalán – terveznek-e nagyobb beruházásokat az elkövetkező évben/években? Mi a színházépület felújítása, illetve jelenlegi működésének fenntartása szempontjából a legsürgetőbb feladat? Van-e erre pénz, legalább ígéret szintjén?

– Az épület felújítása 1992-93 óta folyamatosan zajlik. Számításaink alapján a munka teljes befejezésére kb. 6 millió hrvnya kellene. A színház fennállásának 10. évfordulóján kaptunk a járástól ajándékba 1 millió hrvnyát. Azt akkor rögtön el is költöttük a nagyterem rendbetételére és a fűtés korszerűsítésére. A megyének valószínűleg nem lesz erre pénze, a járásnak pedig biztosan nincsen. A renoválást az is akadályozta eddig, hogy tisztázatlan volt az épület tulajdonjoga. Most végre megállapodtak, hogy az épület a járásé. De, ahogy már említettem, onnan idén valószínűleg nem tudnak erre pénzt elkülöníteni. Próbálkoztunk a magyar állami hivataloknál is. Ott eleinte az volt a gond, hogy tisztázatlan a tulajdonos kiléte. Most viszont az okoz gondot, hogy a járás a gazda. Ígéreteket azért kaptunk: 170 milliót. Ez nagyjából elég is lenne. Reméljük az ígéretek valóra válnak!

– Milyen fesztiválokon, versenyeken, színházi találkozókban vesznek részt előreláthatóan a következő évben? Ezekben általában milyen eredménnyel szerepelnek?

– Sok tervünk van, de most csak a biztosnak tűnő projektekről tennék említést. Áprilisban Pápára látogatunk, szeptemberben Moszkvában fogunk részt venni egy fesztiválon, ahol előreláthatóan Csehov Három nővérét valamint a Szarvassá változott fiút fogjuk előadni. Ezen kívül a nyár folyamán újabb közös együttműködésre készülünk a Gyulai Várszínházzal, akikkel valószínűleg egy Shakespeare darabot fogunk színpadra vinni. Azt még nem tisztáztuk, hogy melyiket, de a szerző adott, mert a várszínházban évek óta tartanak Shakespeare fesztiválokat. Gondoltuk, ehhez idén mi is csatlakoznánk. Néhány éve már nekünk is sikerült megszerveznünk az I. Sztalker fesztivált, de a pénzügyi nehézségek megakadályozták, hogy folytassuk

– Nőtt-e az utóbbi időben a színház előadásai iránt az érdeklődés?

– Összel és az év végén nagyon sok telt házas előadásunk volt. Épp most egyeztetünk Orosz Ildikóval valamint a Pedagógusszövetséggel. A két szervezet összesen 18 előadást vásárolt meg. A Pedagógusszövetséggel kötött megegyezés szerint játszani fogunk Ungváron, Munkácson, Técsőn, Dercenben és Rahón is. Amúgy – úgy tűnik –, egyre nagyobb az érdeklődés az előadásaink iránt. Egyre több ember engedheti és engedi meg magának a színházba járás „luxusát”. Emellett szervezőink több vidéki településen is dolgoznak, az összegyűlt csoportokat pedig az intézmény autóbuszával szállítjuk be a városba az előadásra, majd haza.

– A debreceni és beregszászi társulat közötti kapcsolatnak milyen pozitív és negatív hozadékai vannak?

– Mint bizonyára sokan tudják, a debreceni színház igazgatója Vidnyánszky Attila egyben a beregszászi társulat főrendezője is, illetve a Csokonai Színházban olyan, Kárpátaljáról indult színészek játszanak, mint Trill Zsolt vagy Szűcs Nelli. E mellett, Debrecenben számos, helyi színész is vendégszerepléshez jut – Rác József, Ivaskovics Viktor –, ami nem csak remek gyakorlati lehetőség számukra, de a színházak közötti kapcsolattartást is erősíti. Azt, hogy Attila hogy tudja összeegyeztetni a magyarországi és beregszászi munkáját, azt tőle kellene megkérdezni. Mivel gyakran látogat haza – általában hétvégéken –, így gyakran tudjuk megbeszélni az aktuális problémákat. Az együttműködés tehát nagyon jó. Az idén tervezett három premier megvalósításában is nagy szerepe van. Egyszóval: sokat köszönhetünk a Debreceni Színháznak, Vidnyánszky Attilának, és a társulat többi tagjának is.

– Milyen bemutatókat terveznek az idei évre?

– Várhatóan az egykor a Gyulai Várszínházban szabadtéren előadott Madách Ember tragédiáját fogjuk a leghamarabb bemutatni Beregszászban. A szabad térről színházterembe való átültetésnek vannak nehézségei, de úgy tűnik, Vidnyánszky Attila ezt is megoldja – ő fogja ugyanis „újrendezni”. Várhatóan azt a Shakespeare-darabot is be fogjuk mutatni Kárpátalján, amire nyáron fogunk felkészülni a Gyulai Várszínházban. Ezek

mellett pedig a Debreceni Színház támogatásával egy kijevi díszlettervező és rendező, Alekszandr Belozub is rendezni fog nálunk. Egy kortárs ukrán szerző vígjátékát fogja színpadra állítani.

– Várható-e valamilyen megszorítás a gazdasági válság miatt a színház társulatán belül?

– Megszorítás? Miből? Elvenni csak onnan lehet, ahol van miből. Nálunk sajnos sohasem volt ilyen a helyzet. Az egyik legnagyobb problémánk például az, hogy évek óta nincsen műszaki stábunk, akik a díszletért, pakolásért lennének felelősek. Mindent a színészek csinálnak. Egy-egy előadás előtt ők szedik elő a kellékeket, aztán játszanak másfél órát, majd elpakolnak. Ha vendégszereplésre indulunk, akkor is az ő feladatuk a busz be- és kipakolása megérkezéskor és induláskor. Szükségünk lenne tehát egy ilyen gárdára is. Megszorítást tehát nem tervezünk. Inkább, ha lesz lehetőségünk, akkor egy műszaki csapatot szedünk össze.

– Hogyan tovább Kárpátalján? Tervek célok...

– Egy biztos: dolgozni fogunk. Játszunk, küzdünk és reménykedünk egy szebb jövőben, jobb körülményekben. Reméljük a sok ígéret amit kaptunk, valóra válik, és befejezhetjük a színház épületének felújítását. Most ez lenne a legfontosabb.

– Köszönöm a beszélgetést!

7. Olvassátok el az alábbi hírt, és nevezzétek meg, mely országban történtek azok az események, amelyekről tájékoztat! Keressétek ki azokat a szavakat és kifejezéseket, amelyek választokat alátámasztják! Milyen stílusrétegre jellemző kifejezések ezek?

Kaszinó-stop

A kormány rendeleti úton felszólította a Pénzügyminisztériumot és az állami közigazgatási hivatalokat, hogy május 8-tól egy hónapra függeszék fel a szerencsejátékkal összefüggő tevékenységre kiadott licencek érvényességét az érintett intézmények tűzvédelmi és közegészségügyi ellenőrzése céljából. Azok után, ami Dnyepropetrovszkban történt, nagy a valószínűsége annak, hogy hasonló állapotok uralkodnak az ország játéktermeinek többségében, mivel azokat tetszőleges helyeken és a legkevésbé alkalmas körülmények között nyitották meg – indokolta a kormány döntését Julija Timosenko miniszterelnök. A kormányfő hozzátette, hogy egy hónapon belül az ellenőrző hatóságok kötelesek komplex ellenőrzést tartani azon helyiségek biztonságának szavatolására, amelyekben játéktermetek működtetnek. Mint emlékeztet, múlt csütörtökön hajnalban tűz ütött ki egy dnyepropetrovszki játékteremben, melynek következtében tízen életüket veszítették. A helyiségben lángra kaptak a villamos vezetékek, és felrobbant a kijáráshoz legközelebbi játékautomata.

A publicisztikai stílus nyelvi jellemzői

A publicisztika, az újságírás stílusának is megvannak a nyelvi, stílári és szerkezeti jellemzői, kötöttségei. Az alábbiakban ezeket foglaljuk össze:

– A mondatok szerkezeti felépítése általában a világosságra törekszik;

– Érzelmileg-hangulatilag erősebb töltésű, gyakran egyéni nyelvi leleményt is tanúsító kifejezéseket használ;

– Az indulati tartalmat jellegzetes stílusalakzatok közvetítik: kérdések, felkiáltások, halmozások, fokozások stb.;

– Párhuzamok, ellentétek alkalmazása jellemzi;

– A szöveg kapcsolóelemeinek tudatos, pontos alkalmazása;

– Előreutalások, visszakapcsolások; feltevésre, következtetésre, magyarázatra, összefoglalásra utaló kifejezések;

– Idézetek, hivatkozások fordulnak elő;

– Nagy szerepet kapnak az időszerű vonatkozások (hely- és időmegjelölések, nevek, rangok, címek, intézménynevek pontos megnevezése);

– Újabb keletkezésű szavak gyakorisága jellemzi;

– Sok nyelvi divatkifejezést használ.

A publicisztikai stílust **heterogén, változatos nyelvhasználat jellemzi.**

Az igényes, választékos újságírói nyelv a szépirodalmi és a tudományos stílushoz áll közel, de gyakran merít a hivatalos nyelvhasználatból, a szaknyelvek kifejezéseiből. Napjainkban megkülönböztetnek egy igényesnek mondható nyelvi szintet, amely a köznyelvi társalgási nyelvre épül, s egy kevésbé igényes, lazább megformálású nyelvezetet, a **bulvársajtó** nyelvezetét.

Feladatok:

1. Készítsetek egy hírt, egy hírmagyarázatot, majd egy tudósítást és egy riportot ugyanarról a valós vagy elképzelt eseményről. Figyeljétek meg, hogyan változnak a nyelvi jellegzetességek, eszközök a műfaj változásával.

2. Néhány terjengős divatkifejezést a megszokás kényelme tart életben a sajtó nyelvében. Tudnátok-e kifejezőbbekkel helyettesíteni őket? Az érdeklődés homlokterében áll, hozza a formáját, bejött a papírforma, megfeszített erővel, messzemenő következtetések, nagy érdeklődésre tarthat számot, világméretű felháborodást keltett, őszintén meg kell vallani, nagy népszerűségnek örvend

A nyomtatott sajtótermékek sokfélesége

A nyomtatott sajtótermékek **tartalmuk szerint** sokfélék lehetnek. Például **művészeti, irodalmi, kritikai lapok** (*Új Művészet, Holmi, Tiszatáj, Együtt, Pánsíp* stb.), **tudományos folyóiratok** (*Magyar Tudomány, Magyar Nyelvőr, Acta Beregsasiensis* stb.), **tudományos-ismeretterjesztő** kiadványok (*Édes Anyanyelvünk, História, Élet és Tudomány* stb.). Napjainkban nagyon népszerűek a tartalmuk alapján **bulvársajtónak** nevezett kiadványok (*Blikk Magazin, Story Magazin* stb.). A technika fejlődésének köszönhetően ma már a publicisztika külön ágát képviselik az internetes **híreportálok**, és az egyes újságoknak, folyóiratoknak Interneten olvasható **online** változatai.

Megjelenésük gyakorisága szerint beszélünk **napilapokról** (*Kárpáti Igaz Szó, Nemzeti Sport, Népszabadság*) és **hetilapokról** (*Élet és Irodalom, HVG, Kárpátalja, Kárpátinfo*), illetve **folyóiratokról**, amelyek havonta, esetleg ennél ritkábban (pl. negyedévenként) jelennek meg (*Együtt, Cosmopolitan*).

Megkülönböztethetjük a sajtótermékeket aszerint is, **mely társadalmi csoportot vagy korosztály célozzák meg** várható olvasóként. Beszélhetünk ifjúsági lapokról, nyugdíjasoknak szólókról, családi lapokról, pártlapokról, hobbiújságokról, bizonyos igények (szórakoztatás, pletyka, egészségügy stb.) kielégítését szolgáló lapokról.

A 20. század második felének sajátos folyóiratformája, a **szamizdat** (engedély nélkül kiadott és illegálisan terjesztett lap) alkalomszerűen látott napvilágot.

Feladatok:

1. *Elemezzétek az alábbi, Kárpátalján megjelenő periodikákat a megjelenés gyakorisága, a megcélzott olvasóközönség, a tartalmi elemek, a szerkezeti felépítés, a visszatérő rovatok, a tipográfia sajátosságai szerint: **Irka, Kárpátalja, Kárpáti Igaz Szó, Együtt!***

2. *Elemezzétek és ismertessétek barátaikkal kedvenc, leggyakrabban olvasott sajtóterméketeket az előző feladatban megadott szempontok szerint!*

3. *Keressetek az interneten kárpátaljai magyar hírportált! Összegezzétek, milyen állandó és milyen aktuális információhoz juthatunk a segítségével! Hasonlítsátok össze szerkezetét és funkcióját egy magyarországi magyar hírportáléval!*

4. *Kárpátaljai magyar sajtótermékeket forgatva gyűjtsetek a kárpátaljai magyar sajtónyelvre jellemző fordulatokat, kifejezéseket!*

5. *Keressetek példákat különböző társadalmi csoportokhoz szóló, illetve más-más tematikájú sajtókiadványok címére!*

6. *Képzeljétek el, hogy egy újonnan alakuló folyóirat főszerkesztői vagytok! Mi lenne a címe? Milyen gyakran jelenne meg, kiknek szólna,*

milyen írások jelenének meg benne? Készítsétek el az első szám címdoldalát!

A publicisztikai stílus főbb műfajai

Megkülönböztetünk **tájékoztató jellegű és publicisztikai igényű műfajokat**. A műfajhatárok az egyes műfajok között nem merevek, változhatnak, és vannak átmeneti formák is.

Tájékoztató jellegűek: információ, hír, közlemény, riport, interjú, portré, nyilatkozat.

Publicisztikai igényűek: cikk, vezércikk, nyílt levél, hírmagyarázat, kommentár, jegyzet, glossza, ismertetés, recenzió, bírálat, kritika, esszé.

A műfajok, nyelvi, stilisztikai eltérései ellenére nyelvi megoldásaikban azonos követelményeknek felelnek meg.

A **hír** rövid, tömör, közérdekű aktuális vagy szokatlan eseményről szól. Elmondja, hol, mikor, kivel, mi történt. Információt közlő publicisztikai szövegtípus. Jellemzője az objektivitás és a személytelenség, a szélsőségek kiiktatása, a tömörség, adatszerűség, pontosság. Jellegzetes felépítése, hogy a lényegyet előrebozsátva, a tárgyat a figyelem központjába helyezve indít, majd azután következik a hír kifejtése, részletezése (a fontos részinformációk).

A **kommentár** vagy **hírmagyarázat** háttérinformációt is ad a hír megértéséhez. Valamely eseményhez vagy jelenséghez fűzött fejtegetés, olykor bírálat. Az elektromos médiumokban (rádió, televízió) minden egyéni véleményt kommentárnak nevezünk, ezeket az anyagokat nevével, arcával és saját hangjával kell vállalnia a hírmagyarázónak. Bemondó nem olvashat fel kommentárt.

A **vezércikk** az írott sajtó egyik elit, különleges műfaja, korábban a kommentár klasszikus formája volt. Többnyire a címdoldalon volt, mára kiszorították onnan a hírek és a fotók. Ma már általában külön véleményközlő rovatban található, de még mindig

előkelő, megkülönböztetett helyen. Terjedelmesebb, mint a kommentár. A vezércikk mondanivalója megfelel a lap általános irányultságának. Általában napi, magas hírértékű, fontos közügyekről fejt ki a lap álláspontját, keresi a megoldást a problémára. A klasszikus vezércikket általában nem írják alá.

A **közlemény** tényközlő tudósítás megtörtént vagy várható dolgokról.

A **tudósításban** az esemény helyszínéről származó információt olvashatunk: személyes tapasztalat alapján készülő, tájékoztató jellegű, friss és hiteles információkat közlő szövegtípus. Sajátos változata a helyszíni közvetítés.

A **riport** olyan színes, érdekesebbé tett tudósítás, melyben meg is szólalnak az esemény résztvevői, a szereplők.

Az **interjú** a riport fajtája, érdekes vagy nevezetes személyiséggel készül, lehet személyes megnyilatkozás vagy párbeszéd formájú, sok szempontból hasonlít a riporthoz. Egyedüli főszereplője a megszólaltatott személy.

Alapvető követelménye mind a tudósításnak, mind a riportnak és interjúnak a riportalany tisztelete, mely abban is megnyilvánul, hogy az újságíró, a riporter felkészült abból a tárgyból, személyből, amely/aki munkája tárgyát képezi. A riporter csak segíti a nyilatkozót, feladata a téma mélyreható feltárása, hiteles, pontos információ szerzése, és a szakmai és emberi korrektség.

A **cikk** tág műfaj, tárgya mindig aktuális, politikai, kulturális, gazdasági stb. téma, terjedelmesebb elemzést, értékelést tartalmaz.

A **glossza** rövid, ironikus hangvételű írás, általában vitázó vagy bíráló szándékú, sokszor csattanóra végződő hozzászólás valamely politikai, közéleti, kulturális kérdéshez. Véleményt, fejtegetést, magyarázatot tartalmaz.

A **jegyzet** határműfaj a szépirodalom és az újságírás között. Bár terjedelmében szerény, rövid, lehetőséget ad a legszemélyesebb megszólalásra, lelkiállapotot tükröz, tele van érzelmekkel (fájdalom, düh, stb. kifejezésére alkalmas). A jegyzetíró egyetlen gondolatra koncentrál, mert ha több témát is érint, gondolata elágazik, nem lesz követhető. Stílusában gyakran él a groteszk fordulatok előnyeivel. Más műfajoktól eltérően teret kaphat benne a fikció, a képzelet, akár novellisztikus elemek is. Ez az egyetlen publicisztikai műfaj, ahol az olvasó nem annyira a ténybeliséget, mint inkább a gondolatot, véleményt kéri számon.

A jegyzetnél a kiindulópontként szolgáló esemény csak egy apropó, amelyben a szerző egy társadalmi folyamat jellemző tünetét fedezi fel. Gyakran társadalmi, politikai konfliktust világít meg, illusztrál egy példázattal.

Az összes publicisztikai műfaj esetében elkerülendő hiba az elfogultság, a rosszhiszemű beállítása egy ténynek, eseménynek, a csúsztatás, az információ torzítása, a direkt befolyásolás és az indokolatlan elkalandozás a tárgytól.

Feladatok:

1. Olvassátok el újra a Kaszinó-stop című hírt és értékeljétek a következő szempontok alapján:

1. Miről szól, mit közöl?
2. Hogyan teszi?
3. Tárgyilagos vagy befolyásoló célzatú?
4. Szerepelnek-e a lényeges körülményeket megadó tényezők: hely, idő, szereplők, esemény?
5. Van-e kevésbé lényeges, szükségtelen (redundáns), oda nem illő elem?
6. Felkelti-e a figyelmet? Mivel?
7. Megjelenik-e a szerző személyes véleménye?

2. *Az újsághírtől elvárjuk, hogy a témáról közölje a legfontosabb információkat. Hogyan minősítenétek ebből a szempontból a következő újsághírt? Húzzátok alá egyszer a lényeges, és kétszer a közlés főösleges elemeit!*

Decembertől angol nyelvtanfolyamot indít a közkedvelt Óperenciai Középiskola. A beiratkozási díj 20 hrvnya, ami szerintem nagyon olcsó. Az órákat csinos diáklányok tartják minden kedden 16–17 óra között az iskola új függönyökkel felszerelt nagytermében.

3. *Szerkesszettek újsághírt az alábbi mondatokból!*

Szombaton az iskolában megrendezték a vetélkedőt.
Malacka díszvacsorát adott Micimackó tiszteletére.
A sportsamokban koncertezett a Republic együttes.

4. *Olvassátok el a **Kölcsey Nyári Pedagógusakadémia** című tudósítást! Foglaljátok össze a műfaj jellemzőit a szöveg alapján!*

Kölcsey Nyári Pedagógusakadémia

Hétfőn kezdődött meg a KMPSZ által az idén immár nyolcadik alkalommal megrendezett Kölcsey Nyári Pedagógusakadémia I. turnusa, melynek keretében ezúttal tanító szakosok, óvodapedagógusok és igazgatóhelyettesek továbbképzésére kerül sor. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán (KMF) zajló képzés július 11-én ér véget.

A képzést dr. Orosz Ildikó, a KMPSZ és a KMF elnöke nyitotta meg, üdvözölve a továbbképzésre jelentkezett több mint száz pedagógust. Mint mondta, történelmi pillanat a mai: a KMPSZ 1991. decemberi megalakulásától napjainkig eltelt időszak során első alkalommal sikerült a megyei pedagógus-továbbképző intézettel együttműködve megszervezni a pedagógusakadémiát. Mint mondta, Herczog György, a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet igazgatóhelyettesének támogató hozzáállása eredményeként a múlt év decemberében megállapodás született a főiskola és a megyei pedagógus-továbbképző intézet között, mely szerint a Kölcsey Nyári Pedagógusakadémia tanfolyamai szerves részét képezik a pedagógusok ötévenkénti kötelező továbbképzésének, amely elengedhetetlen a minősítéshez (attesztációhoz). A megyei oktatási osztály oklevelét azok a pedagógusok kapják meg, akik részt vettek a nyári akadémia szakirányú képzésén, majd két héttel a továbbképző intézet tanfolyamán.

Az igazgatóhelyettesek szekcióvezetője dr. Orosz Ildikó, az óvodapedagógusoké Gabóda Éva, a tanítói szakosoké Gergely Éva. A résztvevők minden reggel plenáris, majd

csoporthoz tartó előadásokon vesznek részt. A foglalkozások során több, a jövő szempontjából fontos kérdés kerül megvitatásra. Hangsúlyt kap az ukrán és a magyar hivatali nyelv alkalmazása, a rendezvényszervezés és az ezeken alkalmazott protokoll, ezenkívül a romapedagógia kérdései. Az előadások részét képezi még a pályázatírás kérdése, melynek kapcsán a résztvevők megtudhatják, hogyan kell pályázni, mik ezen a téren a követelmények.

Az előadók között a főiskola tanárai mellett magyarországi szakemberek is vannak, mint pl. Kozma Tamás, Szabó László, Pusztai Gabriella, a Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszékének előadói, a Szent István Egyetem képviseletében Lipcsei Imre és Gaál Ida, Hoffman Rózsa a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pedagógiai Karának igazgatója, Forray R. Katalin a Pécsi Egyetem Romológiai és Nevelésszociológiai tanszékéről, Pornói Imre a Nyíregyházi Főiskoláról.

Fischer Zsolt

Forrás: Kárpátalja

5. *Olvassátok el a Pelletgyár nyílt Técsőn című riportot! Foglaljátok össze a műfaj jellemzőit a szöveg alapján, majd fogalmazzatok meg, mi a különbség egy tudósítás és egy riport között!*

Pelletgyár nyílt Técsőn

Tegye fel a kezét, aki tudja, mi is az a pellet? – tette fel a kérdést Jancsó Illés ügyvezető igazgató a Skála–Energy Kft. técsői pelletáló gyáranak megnyitó ünnepségén. A jelenlévők közül kevesen merték felemelni a kezüket, így a magyarországi befektető cég vezetője elmagyarázta: "A pellet egy 100%-ban fahulladékból gyártott, környezetbarát, magas komfortfokozatú tüzelőanyag, gyakorlatilag préselt fűrészpor."

A július 2-i gyáravató ünnepségen megtudhattuk továbbá, hogy az 1,1 milliárd forintból (közel 40 millió hrvnyából), másfél év alatt felépült técsői gyár a magyarországi Skála-Coop Zrt. és az MFB Magyar Fejlesztési Bank Zrt. befektetésének köszönhetően jött lére. Az üzem évi 35 000 tonna pellet előállítására alkalmas.

A gyár kétféle kiszerelésben – 15 kg-os zsákban és 1000 kg-os big-bag csomagban fogja értékesíteni termékét, elsősorban a nyugat-európai piacon. A pellet kiváló fűtőértékű nagy nyomással préselt tüzelőanyag, nedvességtartalma 10% alatti. Apró mérete miatt úgy áramlik a csövekben, mintha folyékony vagy gáz halmazállapotú lenne. Az olcsó és környezetbarát fűtés párosul a legnagyobb komforttal és egyszerű kezelhetőséggel. Mivel a pellet fahulladékból készül, megújuló energiaforrásnak számít. A későbbiek során megpróbálják majd az ukrán piacon is értékesíteni a pelletet, de mint

elmondták, egyelőre itt nincs rá kereslet. Kiderült, az országot sújtó gázválság idején sem tudjuk felhasználni a lábunk alatt heverő energiaforrást, pedig az üzem évi 36 ezer tonna, kizárólag fahulladékból előállított, környezetbarát pellet előállítására képes. Ez a mennyiség mintegy ezeröttszáz kamionrakománynak felel meg, és közel hét és fél ezer háztartás energiaigényét fedezi a fosszilis tüzelőanyagok – földgáz vagy fűtőolaj – kiváltására kiválóan alkalmas energiahordozóval.

Mihajlo Popovics, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal elnökhelyettese megnyitó beszédében hangsúlyozta: "Ennek a gyárnak az ünnepélyes megnyitása szimbolikus. Azt mutatja, hogy Ukrajna és Magyarország ilyen nehéz gazdasági időszakban is együtt tud működni, okos emberek összefogva képesek nagyszerű dolgokat alkotni. Hisz ezek az emberek azt a fahulladékot dogozzák fel exportálható értékes anyaggá, amit eddig itt beöntöttek a folyókba, szennyezve azokat. Ráadásul munkahelyeket teremtenek ezen a nagy munkanélküliség által sújtott vidéken." Végül felajánlotta segítségét az esetleges problémák megoldásában, és oklevelekkel köszönte meg a befektetőknek, valamint az építő vállalatok vezetőinek munkáját.

Bársony András, a Magyar Köztársaság kijevei nagykövete elmondta: "Magyarország ennek a térségnek a negyedik legnagyobb befektetője, egész Ukrajna esetében is az első tíz között van. Túl a beruházásokon, a kétoldalú kereskedelmi forgalom még most, a világgazdasági válság idején is évi 20%-os növekedést mutat. De ez nemcsak egyirányú út, Ukrajnából Magyarország irányában is jelentős befektetések vannak(...) Egy dolog biztos: mi növekvő támogatást érünk az ukrán hatóságok részéről. Szeretnénk minden magyar befektetővel elhitetni, hogy ide érdemes eljönniük, itt sokkal többet tudnak használni, mint pusztán önmaguk érdekeinek érvényesítése. Dolgozzanak eredményesen, gyarapítsák mind maguk, mind ennek a gyönyörű országnak a gazdagságát azzal, hogy hosszú távra terveznek."

Köszönetet mondott a befektetőknek többek között Ivan Kovacs, Técső polgármestere, amiért a nagy munkanélküliséggel sújtott Técsőt választották gyáruk telephelyül.

Végül a szalagok átvágása után Somfai Róbert, a Skála-Coop Zrt. többségi tulajdonosa, vezérigazgatója a vezérlőpultnál elindította a korszerű, környezetbarát üzemet, amelyet működés közben is meg lehetett figyelni.

A megnyitó ünnepségen jelen volt többek között a Németországból érkezett Rudolf Huber, az európai pelletgyártás atyja, kárpátaljai megyei és járási képviselő, az ukrán vámhivatal, rendőrség és tűzoltóság, valamint különféle szakhatóságok képviselői.

A jövőben ötven alkalmazottat foglalkoztató técsői gyár jelenleg a legnagyobb magyar tulajdonú ipari beruházás Kárpátalján, melynek felfuttatását követően a Skála-Energy Kft.

tervei között szerepel egy újabb pelletáló üzem létesítése a főváros, Kijev körzetében, mondta Jancsó Illés.

Badó Zsolt
Forrás: Kárpátalja

6. Olvassátok el a Németh Zsolt: Lejárt a türelmi idő című interjút, figyeljétek meg, hogyan működik a párbeszéd forma írásban, majd mondjátok el saját szavaitokkal társalgási stílusban, elbeszélés formájában, amit az interjúból megtudtatok!

Németh Zsolt: Lejárt a türelmi idő

Német Zsolt, a magyar Országgyűlés külügyi és határon túli magyarok bizottságának elnöke a Kárpátaljai Nyári Szabadegyetemen határozottabb anyaországi fellépést sürgetett a kárpátaljai magyar oktatásügy megmentése érdekében.

- Budapestről nézve hogyan látják a kárpátaljai magyar oktatási rendszer ukránosítását?

- Nagyon szomorú fejezete a kárpátaljai magyarság történetének az elmúlt egy esztendő, amikor is láthattuk, hogy az ukrán politikában felerősödött a magyar oktatás helyzetének ellehetetlenítésére irányuló törekvés. Úgy vélem, hogy súlyosan veszélyezteti a kárpátaljai magyarság jövőjét, ha az ukrán állam megfosztja őket az oktatás lehetőségétől, oktatási intézményeiktől. Márpedig, ha nem lehet magyarul érettségizni, felvételizni, akkor komoly veszély fenyegeti a kárpátaljai magyarok egész oktatási rendszerét - nemcsak a főiskolát, hanem az egész közoktatási rendszert is. Azt hiszem, Ukrajnának be kell látnia, hogy Magyarország nagyon fontos támasza lehet ennek az országnak az elkövetkező években, viszont ezért a támogatásért cserébe vannak elvárásaink. Ma a legegységesebb elvárás az, hogy szeretnénk megőrizni a kárpátaljai magyarság oktatási rendszerét, elvárjuk, hogy vonják vissza az ominózus oktatási miniszteri rendeletet, és találjunk olyan megoldást erre a problémára, amely biztosítja a kárpátaljai magyar oktatási rendszer fennmaradását, működőképességének megőrzését.

- Magyarország már a legmagasabb szintű kétoldalú tárgyalásokon is felvetette a magyar oktatás kérdését, ám eredménytelenül. Mit lehet tenni még ez ügyben?

- Ukrajna elnökválasztás előtt áll. Úgy gondolom, hogy a magyar külpolitikának elő kell állítania egy olyan helyzetet, amikor az államelnök-jelölteknek állást kell foglalniuk ebben a kérdésben. Ehhez az a legkézenfekvőbb eszköz, ha Magyarország "nemzetköziesíti" a kárpátaljai magyarság oktatásügyével kapcsolatos problémát, azaz nemzetközi fórumokon is felvetjük azt. Ezenkívül kezdeményezni fogjuk, hogy amennyiben szeptemberig, tehát a következő tanév kezdetéig Ukrajna nem változtatja

meg a hozzáállását ehhez a kérdéshez, a magyar törvényhozás fogadjon el országgyűlési határozatot a kárpátaljai magyar oktatás ügyében.

- És amennyiben ez sem segít?

- Idáig azt gondoltuk, hogy a kérdés csendes diplomáciával, a kétoldalú kapcsolatok szintjén is rendezhető, de sajnos be kell látnunk, hogy minden jel szerint ez a módszer nem vezetett eredményre. Amennyiben viszont kilépünk a nemzetközi szintérré, szerteágazó lehetőségeink vannak. Például össze lehetne hangolni Magyarország fellépését Romániáéval, amely ugyancsak érintett ez ügyben. Egy román-magyar közös fellépésnek pedig már mindenképpen meg kell ütnie az ingerküszöböt Kijevben. Úgy vélem, hogy ezen túlmenően sem vagyunk eszköztelenek ebben a kérdésben.

- A magyar parlament külügyi és határon túli magyarok bizottságának elnökeként hogyan látja a magyar-magyar viszony alakulását az elmúlt időszakban?

- Egyáltalán nem vagyok nyugodt a magyar-magyar kapcsolatok alakulását illetően. Ugyancsak megterhelte e kapcsolatrendszeret előbb a Gyurcsány-, majd a mostani Bajnai-korszak. Gondolok itt mindenekelőtt a 2004. december 5-i sikertelen népszavazásra, de általában véve is olybá tűnik, mintha a kormányzat számára nem léteznének a határon túli magyarok. Nagyon hiányolom a nemzetrészek közötti működőképes konzultációs rendszereket, különösen a Magyar Állandó Értekezletet (MÁÉRT). Ugyanis a MÁÉRT tagolta és ütemezte a magyar nemzetpolitika teendőit az ezt megelőző időszakban. Ma hiányzik ez a fórum, ez az erő. Ugyancsak gondot jelent, hogy a jelenlegi magyar kormányzatnak gyakorlatilag nincs értékelhető nemzetpolitikája.

- Milyen feladatokat látna ezen a területen?

- Az új, nemzeti-polgári kormányzatnak rendkívül fontos teendői lesznek ezen a területen. Mindenekelőtt be kell gyógyítani a sebeket. Azt hiszem, hogy a kettős állampolgárság kérdésére mindenképpen valamiféle megoldást kell majd találni. Nagyon fontosnak tartom azt is, hogy sikerüljön konszenzust kialakítani a magyar és a határon túli magyar politika szereplői között. Véleményem szerint egyébként erre most is megvan a lehetőség, nem igaz az a vád a szocialisták részéről, hogy ezt a konszenzust a Fidesz és a határon túli "segédcapatai" akadályozzák meg. Ilyenkor arra szoktak hivatkozni, hogy 2004 novemberében a MÁÉRT ülésén mi el akartuk szigetelni a kormányt. Mindannyian emlékezhetünk, hogy ami akkor történt, az a kettős állampolgárság kérdésével volt magyarázható. A működőképes magyar-magyar együttműködésre a Kárpát-medencei Magyar Képviselek Fóruma (KMKF) a legjobb példa, amely bizonyítja, hogy lehet konszenzust kimunkálni. A probléma az, hogy jelenleg ennek a konszenzusnak éppen a magyar kormányzat nem része, hiszen

jóformán nem vesz részt a KMKF működésében, miközben például a szocialista párt igen. Úgy gondolom, hogy a konszenzusalkotás feladata különösen fontos lesz a jövőben. Közösen kell végiggondolnunk, hogy mi változott az elmúlt években, milyen új kihívások jelentkeztek, és melyek azok a folytatható folyamatok, amelyek még az előző polgári kormányzat idején indultak. Gondolok itt mindenekelőtt a felsőoktatási intézményrendszerre, vagy általában az oktatásügyre, amelynek kiemelt szerepet kell kapnia egy jövődöbéli magyar nemzetpolitikában. Az új kihívások közül megemlíthetném európai uniós tagságunkat, hiszen a regionális együttműködésben, a határtérségek fejlesztésében, az európai uniós források lehívásában a magyar nemzetpolitika számára egészen szerteágazó lehetőségek rejlenek. De ezt mindenféleképpen be kell illeszteni a jövődöbéli magyar nemzetpolitika eszközrendszerébe.

*7. Készítsetek képzelt interjút egy kárpátaljai hetilap számára a következő személyek valamelyikével: **Harry Potter, Volodimir Zelenszkij, Szoboszlai Dominik, Azahriah, Tom Hardy**. Az interjú alanyát érdeklődési körödnök megfelelően magatok is megválaszthatjátok!*

8. Olvassátok el az alábbi két glosszát, majd fogalmazzatok meg, mi a bírálat tárgya az egyik, és mi a másik írás esetében! Ezután keressétek meg a szövegekben a humor forrásául szolgáló, a stílushatást biztosító nyelvi elemeket! Végül fogalmazzatok meg mindkét glossza üzenetét egy-egy mondatban!

Az útkaparó

Az útkaparó reggel kaparásra készen megjelenik a kommunális igazgatóságon, hogy megfelelő eligazításban részesüljön. Meghallgatja, hogy az eredményes útkaparás és aszfaltfektetés az Európai Unióhoz és a schengeni övezethez való csatlakozás záloga és a kormányfő is útkaparó volt valaha, személyesen ejtette meg az első kaparását a csernobili nyaralójához vezető út nulladik kilométerénél.

Ezután az eligazítás fontos mozzanata következik. A főnök kezébe veszi az üres vodkásüveget, a beosztottak pedig kilógatják a főnököt az ablakon. Ez az úgynevezett munka-időjárásjelzés. Ha a vodkásüvegbe víz kerül, ezek szerint esik az eső. Tudniillik, az esős idő a legalkalmasabb az aszfaltfektetésre és az útkaparásra. Ezt még személyesen Zsugás Vili döntötte el. Munkavédelmi szempontból is biztonságosabb, ha esik az eső, hiszen ilyenkor nem kerül por a dolgozók szemébe. A munka-időjárásjelzésnél becsúsztatnak persze bakik is. Esőt jelezhet például a vodkásüveg, ha a felső emeletről a takarítónő, ősi szokás szerint, az ablakon önti ki a felmosólét.

Ha van csapadék, az útkaparó társaival együtt kivonul a piacgazdaság erőteljes fejlesztésének színterére.

Beülnek a szerszámosbódé eresze alá. Onnan szemelik ki azt a kátyút, melyben a legmagasabban áll az esővíz. Kétharmados szavazattöbbséggel döntenek el, melyik gödör a legalkalmasabb a piacgazdaság fellendítésére. Ezután további két órát gubbasztanak az eresz alatt. Egyrészt, mert ujjbeggyel fontos méréseket végeznek az esőhullás intenzitását illetően, amit nem lehet elkapkodni. Hisz a minőségi kátyúfeltöltés alapja a megfontoltság. Másrészt, mert úgysem foghatnak addig munkához, amíg meg nem hozzák a kollégák az aszfaltot meg a rekesz sört.

Az aszfaltot minden várakozás ellenére meghozzák. Egy kevéskét leöntenek belőle. A többit viszik a főnök udvarára. Meg a brigádot is.

Az útkaparó egyedül marad a vártán. A többiek helyett is. De nem bánja. Egyrészt, mert nincs is egyedül, hiszen a társak hagytak neki fél rekesz sört. Másrészt, mert aszfaltkemény hittel vallja az "egy kapar mindenkiért, mindenki kapar egyért" elvet.

Neki is veselkedik keményen. A lapát nyele az első veselkedés után szétreped. Sebaj. Bakancsa szárából előkapja evőkanalát, s a kupacnyi aszfaltot bekanalazza a gödörbe. A kanál nyelével elegyengeti.

Visszaül az eresz alá. Kikanalazza az otthonról hozott uborkalevest. Közben magában számolja, hány autó huppan a gödörbe. Az arány: három kanál leves = két tengelytörés.

Felnéz a felhők mögött ragyogó napra. Fél szemmel is látja: vége a munkaidőnek. Bezárja a bódét és hazaballag. A feszített munka fáradalmait két-három pohárka pálinkával regenerálja. Mása néni bögrecsárdájában.

Otthon az eltörött lapátnyél miatt gyengéden eltángálja az asszonyt.

Vacsora után a kanál nyelével lyukas zápfogából még kipiszkál egy helyes kis uborkadarabot és azt csócsálva tér nyugovóra.

...Álmában a piacgazdaság erőteljes fejlesztésének útján lépked. Munkaruhában: az élelmes kiskatonáktól kéz alatt és bagóért vásárolt kincstári nadrágban és az anyósa által kötött fényvisszaverő pulóverben. Az út végén temérdek kenyér, só, kaviár, szűz és sörgödör várja csábítóan. Megszaporázza a lépteit. Végre, gondolja, ezért tényleg érdemes volt annyit kaparni! Kézét előremereszti. Már-már megmarkolja a sok-sok finomságot, amikor elbotlik és belezuhan egy feneketlen kátyúba...

Gerzsenyi András. Forrás: Kárpátalja

Gyógyító erejű glossza az örvénylő térháló csakrájáról

Kérjük csukott szemmel, stabil oldalfekvő helyzetben, háromszor a legközelebbi fengsuj-központ felé fordulva olvasni. Legbelsőleg!

"A Negatív green rezgésének a minősége rendkívül erős kommunikációs erőteret hoz létre és megkönnyíti az ima célbajutását. Kiderült azonban, hogy a Negatív greennek van egy másik tulajdonsága is, ami miatt viszont nagyon káros az ember egészségére, ha tartósan éri a szervezetet. A spirituális energiamezőkben csak a horizontális összetevő van jelen, a vertikális, ami a veszélyt jelenti, ki van iktatva - a templomon kívül azonban megjelenhet - és meg is jelenik!"

Amikor egy héten belül másodszorra rohadt le az alig négyezer kilométeres új Alfám, akkor vált számomra világossá. Megvilágosodtam, mint egy Szörényi Leventébe ojtott Pajor Tamás: a garázs alatt vízér van, ércfelér és térörvény, ettől megy tönkre rendre az internetkapcsolatom, fagy le a windowsom, ezért nincs a lottón kettesem se, és ezért ébredek mindig fejfájással, ha előző nap kettőnél több üveg bort ittam volt, ezért szoptunk a kézilabdavébén, ezért nem jön ki hozzám egy garázskapu-szerelő se, hiába telefonálgatok két hete.

Összeakadt a karmámmal a csakra, olyan pocsek az íriszdiagnosztikai leletem, hogy az auralátó szerint legalább negyed aurát késik az aurám, negatív konstellációkban erősítem a kisugárzást, mintegy fölgerjesztem, sőt "fölgerjesztem" a teret, így negatív perdületű mágneses térörvény jön létre, ettől a kinetikus transzkriptorok gátolják az immunrendszert biztosító sejtek aktivitását, be kell avatkozni dinamikusan a térbe, Jedi-erővel feltölteni a piramis alakú tükörtestek potenciálját, és elpusztítani a candida gombában élősködő, segítő szándékú poratkát, amely életenergiánk legfőbb záloga a nehéz téli napokon, különben elrákosodunk.

Az életmód-tanácsadóm elmagyarázta, a Hartmann-sávok kereszteződési pontjaiban megtörik a tér, kavarogni kezd, és ez a háló legveszélyesebb része, mivel az érintett csakrát vagy lezárja, ha annak forgásirányával ellentétesen forog, vagy túlpörgeti, ha azzal megegyező a forgásiránya, és zárt vagy túlpörgött csakrával csak rábaszhat az ember, még szerencse, hogy a Hartmann-sáv közepe semleges polaritású, nem mintha a semleges polaritás kifejezésnek lenne értelme, ugye. A kereszteződési pontokhoz közeledve energetikai hatása egyre intenzívebb, mintha Kápolnyai László közeledne egy ukrán szén-gáz erőműhöz összecsavart privatizációs szerződésekből készített varázsszöveggel. És akkor még ott van a Curry sugárzás, ami a Hartmann-nal 45 fokos szöveget zár be, a Tigris, amelynek rácsmérete 5,5 É-Dx1,6 (K-Ny), de zárt helyen összenyomódhat, a Benker vonalak alkotta energiaháló, ami károsítja az immunrendszer egészét, és ettől annyira ki bírok borulni, hogy le kell nyomnom egy fele pívizet, magnetizáltat, persze, mert én mindent magnetizálok, biztos ami biztos, fogom a fengsuj kristályomat és kétszer megrázom kelet felé, amerre ökörszarvat és Nyakó István: Válogatott door-step sajtótájékoztatóim című, garantáltan vegy- és

tartósítószer-mentes könyvét ástam el bioenergetikailag ellenőrzött nyelvű ásóval, pontosan pí az E-edik gyök alatt méter mélységbe.

A Schumann-hullámok aztán bekavarnak az elektroszmognak, létrejön a Gyilkos Időkapu, amelyen át a Szent György-háló kilép a hipertérbe, és ott nincsen más, csak a vegytiszta, atomi okosság, az emberi elme örök ragyogása, abban fürdőzünk mindannyian, drága fengsuj barátaim, halleluja, halleluja.

Uj Péter. Forrás: Népszabadság

*9. Olvassátok el az **Elszalasztott számonkérés** című jegyzetet! Fogalmazzátok meg, milyen társadalmi konfliktust világít meg és milyen érzelmi állapot fejeződik ki benne! Keressétek ki a szövegből azokat a stílusesszközöket, melyek a lelkiállapot és az érzelmi viszonyulás kifejezésére szolgálnak!*

Elszalasztott számonkérés

Úgy alakult, hogy Jolánkával egy terembe kerültünk. A 221-esben ülünk már két hete. Nemzeti egyetemünk felvételi bizottságának jogásznője magyar csengésű nevével ellentétben néhány szó kivételével nem beszéli a nyelvünket, de szavak nélkül is átlátja a kialakult szomorú helyzetet, azaz, hogy a magyar fiatalok valamiért távol maradnak. Míg a tanintézet folyosóin a tömött sorokban akár négy-öt órát is állnak az ukrán szülők és csemetéik, hogy irataikat benyújtsák a választott szakokra, addig a magyar kar felvételi bizottságához naponta átlagban mindössze hatan-heten jelentkeznek. Az ügyvédnőhöz sokan fordulnak, merthogy igencsak furán állapította meg Vakarczuk úr, kinek is jár az ingyenes egyetemi képzés. Az oktatási tárca vezetője ugyan minden korábbi kedvezményt eltörölt, az árvákra és a rokkantakra azonban ígéretéhez híven ez nem vonatkozik, mert utóbbiaknak, állítólag, törvény szabályozza a jogait. És ez egy érdekes folyamatot indított el..

Első hét: a Pecsényi Gyermekotthon és Internátus igazgatónője személyesen keresi meg Jolánkát. Tizenöt teljesen árva végzőse az emelt szintű érettségien megszerezte a minimális 124 pontot vagy többet, és mindenki tovább akar tanulni. Például a jogon vagy az orvosin. Az ügyvédnő próbálja elmagyarázni, hogy ezeken a szakokon nagyon kevés az ingyenes hely, próbálkozzanak más szakirányokon is, de az igazgatónő hajthatatlan. A törvény szerint árva tanítványainak jár a tandíjmentes hely, és nincs apelláta. A már így is minimálisra csökkentett állami finanszírozási helyeket tehát elviszik az internátus lakói.

Második hét: nyolcvanas éveit taposó öreg jön az unokájával. Elvitte az árvíz a házukat, a kislány szülei pedig az államtól kapott pénzt leengedték a torkukon.

Közben az édesanya meghalt, az apát pedig megfosztották a szülői jog gyakorlásától. A gyámként kijelölt rokkant nagyapa iratokkal bizonyítja mindezt, és jogásznak ismét megerősíti: a törvény szerint ennek a fiatalnak is jár az ingyenes felsőfokú oktatás. A kilincset egymásnak adja a majdnem vak, a testi fogyatékos és a kerekesszékekben ülő. A legmegdöbbentőbb mégis annak a fiatalnak az esete, aki az iratai szerint halálos beteg, hetei lehetnek hátra, de mindenképpen az orvosi karon szeretne tanulni. Jolánka minden igazolást tüzetesen átnéz, ellenőriz, ha kell, Kijevbe, a szakminisztériumba is telefonál. És bizony kifogja az olyanokat is, akik június végén lettek hirtelen rokkanttá nyilvánítva, de szemmel láthatóan kitűnő egészségnek örvendenek...

Nos, ügyvédnőnk a helyzet alapján érdekes gondolatot vetett fel. Miután elmondtam, hogy a magyar diákok az idei emelt szintű érettségien igencsak alulteljesítettek, így a megszerzett alacsony pontszámokkal nemigen vehetik fel a versenyt az ingyenes helyek elnyeréséért – pláne, ha azoknak a jelentős hányadát már így is a kedvezményezettek viszik el, s a mostani gazdasági krízisben az évi öt-tízezres tandíjak kifizetése a szülőket is nagyon megterheli –, úgy vélte, csak egyetlen módon lehetne változtatni a helyzeten. Mégpedig az árvákhoz és a rokkantakhoz hasonlóan a nemzeti kisebbségek számára fenntartott kvóták kijelölésével. Az orvosi vagy a mérnöki, a jogismereti vagy közgazdasági karon például két-három ingyenes helyet fenntartani a magyarok, románok vagy más nemzetiségek számára.

Jogásznak jól látja, csak nem tudja, hogy tavaly az akkor éppen frissen kinevezett Vakarczuk az egyik kárpátaljai látogatása alkalmával egy konferencián, ahol a magyar társadalmi szervezetek képviselői is ott ültek a teremben, valami hasonlót ígért. Kvótákat. Jelen sorok írója tudósításában meg is örökölte az elhangzott mondatot.

Az ígéretből azonban nem lett semmi. Valamiért nem kérte számon Vakarczukon senki... Pedig magyar szakpolitikusnak tartott hölgyeim és uraim közül egyetlen ott ülő sem volt vak és süket...

Fedák Anita

Forrás: Igazi Kárpáti Igaz Szó

A hirdetés a reklám fogalma és szerepe a hétköznapokban

Ma, az írott és az elektronikus médiumoknak köszönhetően mindennapjaink részévé váltak a különböző hirdetések és reklámok, a gazdasági életet már el sem lehet képzelni nélkülük. Minden gyártónak létérdeke, hogy kapcsolatot találjon a megcélzott vásárlóközönséggel, hogy tájékoztasson és befolyásolja fogyasztói

döntésünket. A reklám és hirdetés ma a kommunikáció egyik formája gyártó (eladó) és vevő között, segítségével a márkák megkülönböztethetőek a piacon, a reklámköltségek pedig hatással vannak a termék árára. A reklámok készítése, publikálása vagy sugárzása fizetett szolgáltatás, ilyen gazdasági alapokon működnek például a kereskedelmi rádiók és televíziók.

Az első reklámfeliratok az ókorból maradtak ránk, például egy bormérésbe hívogató falfelirat Pompeiből. Az első nyomtatott plakát egy zarándoklaton való részvételre szólított fel a XV. századi Angliában. A 19. században fordult elő először, hogy valaki nagyobb hirdetési felületet vásárolt. A reklámszövegírás Charles Austin Bates (1870) nevéhez köthető először, aki díjazás fejében fogalmazott hirdetési szövegeket. A 20. században a plakátművészet, a tömegmédiák és az Internet lett a reklám fő közvetítője.

Ma két elterjedt nézet van a reklámok szerepét illetően. Az *elfogult nézet* szerint a reklám célja a tájékoztatás és a figyelemfelkeltés, valamint az új termékek bevezetése a piacra a vásárlók döntéseinek segítése érdekében.

Az *ellenséges nézet* szerint a reklám célja a vásárlók befolyásolása, becsapása oly módon, hogy a termékeket különbözőbbeknek mutatja be, mint amilyenek valójában, ezekkel a kitalált látszólagos különbségekkel teremtve meg az eladandó termék arculatát.

A **hirdetés** nem más, mint a nagyközönségnek szóló értesítés valamilyen elkövetkező eseményről a sajtó, a plakátok, a távközlés útján. Formája lehet szöveges és rajzos.

A hirdetés sajátos válfaja az apróhirdetés (adás-vétel, csere, szolgáltatások, stb. tárgykörében).

A hirdetés jellemzői:

–pontos, tömör;

- tényszerű információk nyújtására törekszik;
- célja a figyelem felkeltése.

A **reklám** az üzleti élet publicisztikai eszköze. Árut, terméket, szolgáltatást, vállalatot, stb. népszerűsítő közlemény. Napjainkban a tájékoztatás, a figyelemfelhívás legjellemzőbb szövegtípusa. A reklám formailag lehet szöveg, rajz, klip, vagy ezek kombinációi.

A reklám jellemzői:

- az áru, termék előnyös tulajdonságainak tömör közlése;
- hatásos, eredeti ötletek, nyelvi lelemények;
- hangulatok, érzések, pillanatnyi benyomások túlsúlya;
- válasz felkínálása.

A hirdetés és a reklám kommunikációs funkciói a tájékoztatás és a felhívás. *Mire figyeljünk a hirdetésben, a reklámban?*

- Szerepelnek-e a lényeges információk?
- Ötletes-e a kivitelezés?
- Mi a figyelemfelhívás módja?
- Megbízhatóak-e a közölt információk?

Ahhoz, hogy keresett legyen egy termék, különböznie kell a másiktól: csomagolás, forma, minőség tekintetében. A reklámozás során egy áruval, termékkel, szolgáltatással kapcsolatos ígéret kapja a hangsúlyt. A fogyasztás felgyorsulása érdekében az igényeket is fel kell gyorsítani. Az igények fenntartásának eszköze a reklám.

A reklám kapcsán gyakran hallani a marketing kifejezést. A két fogalom nehezen választható szét. Mindkettőnél cél egy bizonyos termék vagy szolgáltatás eladása, a fogyasztásra ösztönzés. Míg azonban a reklámnál egy üzenetet juttatnak el a fogyasztóhoz ("válaszd ezt"), a marketing magát a terméket próbálja vonzóbbá, jobban eladhatóvá tenni. A marketinghez tartozik a termék

csomagolásának terve, az árkalkuláció, a márka, a termék helyének megválasztása a boltban, az akciók.

A reklámot gyakran nevezik idegen szóval marketingkommunikációnak.

A reklámok mára a mindennapjaink részévé váltak. Hatékony alkalmazásuknak tudományos alapjai vannak. Részben haszna van a reklámoknak, mert felhívják a figyelmünket az új termékekre és az új lehetőségekre. Ugyanakkor befolyásolják az értékrendünket és az igényeinket, ízlésformáló erejük van, sugallják, hogy hogyan éljünk, esetleg rávesznek olyan dolgok megvásárlására, amelyekre nincs is szükségünk, csak a divat követése motivál a megszerzésükkor.

A reklámok készítői mindig pontosan felméri, hogy ki lehet a hirdetett termék majdnani vásárlója, és célzottan ennek a rétegnek az igényeihez, meghatározott címzettekhez igazítják a reklámok fajtájától függően annak szövegét, hangzását és képi világát. A reklámplakáton vagy a televíziós reklámokban általában egy ideális világ jelenik meg, amelyhez mindenki tartozni szeretne. A reklám azt sugallja, hogy a termék megvásárlásával odatartozóvá válhatunk.

A felhasznált eszközök és ötletek alapján sokféle reklámot különböztetünk meg, de a három leggyakrabban használt reklámtípus a **szakértő** reklám, a **bűntudatot keltő** reklám és a **műalkotásokat felhasználó**. A szakértő reklám esetében egy hozzáértő személy (tudós, szakember, ismert személyiség) mutatja be és garantálja a termék jó tulajdonságait. Ilyenek például azok a reklámok, ahol fogorvosok reklámoznak fogkrémeket vagy más fogápolási cikkeket, vagy egy mosógépszerelő próbál meggyőzni arról, hogy vásároljunk vízkőoldó szereket stb. A bűntudatot ébresztő reklám a vásárló érzelmeire próbál hatni, azt sugallva, hogy helytelenül cselekszik, ha nem vásárol a felkínált termékből. Ilyen például, amikor egy kisfiú szemrehányóan közli az édesanyjával, hogy a szomszédék vécéjét

akarja használni, mert a sajtójukban nincs olyan illatosító, ami amott megtalálható. A műalkotásokat felhasználó reklámok a műalkotás megkérdőjelezhetetlen értékét próbálják kivetíteni az eladandó termékre, ebben az esetben a ráhatás lényege, hogy látszólag a vásárló műveltségét tükrözi, ha ezt a terméket választja. Ilyen például az a bankreklám-sorozat, melyben híres történelmi és irodalmi személyiségek folyamodnak hitelért.

A megfelelő stílushatás elérésére a reklámok szövegeiben elsősorban a jól megválasztott *jelmondat (reklámmondat)* szolgál. Ez a maradandóbb hatás kedvéért sokszor rímes, ritmikus mondat, gyakran dallamkísérettel és képi aláfestéssel. A reklámok nyelve szereti a *túlzást*, a legtöbb termék *új, legújabb, fantasztikus, szenzációs, innovációs* stb. Gyakran alkalmaznak a reklámszövegekben *ismétlést*. Az ismétlés célja, hogy a termék márkanéve, a szolgáltatás neve, a cég logója minél többször forduljon elő a reklámban, hogy a célközönség megjegyezze és vásárláskor tudja azonosítani ennek segítségével a terméket. Nagyban hozzájárulhat egy termék népszerűségéhez a választott *márkanév* is, melynek lehetőleg világszerte alkalmazhatónak kell lennie.

Feladatok:

- 1. Készítsetek apróhirdetést egy helyi lap számára, melyben könyveket, majd valamilyen elektronikai cikket kínáltok eladásra! Majd készítsetek olyan hirdetést, melyben egy szolgáltatást reklámoztok!*
- 2. Gyűjtsetek olyan reklámszövegeket a televízióból és a rádióból, melyek tetszenek! Próbáljátok megfogalmazni, miben rejlik a hatása! Írjátok ki minden reklám esetében a reklám jelmondatát!*
- 3. Most gyűjtsetek olyan reklámszövegeket, amelyek nem tetszenek, és fogalmazzátok meg, miért nem hatásosak! Írjátok ki minden reklám esetében a reklám jelmondatát!*

4. *Képzeljétek magatokat egy marketing-szakember szerepébe és tervezzetek meg egy új mosóporreklámot a televízióban látottaktól eltérő módon!*
5. *Keressetek példát szakértő, büntudatot ébresztő és műalkotást felhasználó televíziós reklámra! Nevezzétek meg a hatáskeltés nyelvi eszközeit minden reklám esetében!*
6. *Vizsgáljátok meg a 219. és 220. feladat kapcsán gyűjtött reklámmondatok szerkezetét! Nevezzétek meg minden esetben a hatás nyelvi eszközeit!*
7. *Személyesítetek meg két választott márkanevet és játsszátok el a találkozásukat és beszélgetésüket, melyben mindkettő önmagát reklámozza! (pl. Coca Cola és Nivea találkoznak...)*

A címadásról

A publicisztikai stílus műfajaival találkozva legelőször mindig az alkotás címe ötlük a szemünkbe. A találó, érdeklődést keltő **cím** fokozza az írás hatását. A jó újságíró már a cím megválasztásánál tudatosan jár el, használja a nyelv lehetőségeit. A cím általában jelzi írója szándékát, de nem árul el túl sokat a mondanivalóból, hogy az olvasónak kedve legyen elolvasni. A címadás szoros összefüggésben áll a stílussal. Sok esetben egy figyelemfelhívő cím fontosabb, mint maga a cikk, főleg a bulvársajtó világában. A jó cím általában érdekes, felhívó erejű, ennél fogva előreutaló, sejtető hatású, célja, hogy megragadja az olvasó figyelmét. Lehet tömör, sokszor egyszavas, a témaszót tartalmazó, leíró jellegű, lehet ötletes (szenzációs); lehet egy szerkezet vagy megszerkesztett mondat, szerepelhet benne szólás, idézet és újabban kedvelt eljárás a szójáték is

(*Iker - siker, Tanácstalan tanács*, stb.). A címek stílushatása gazdagon árnyalt, lehet akár harsány, meghökkentő is.

Kifejező, közlő értéke van a **publicisztikában** az írás képének, a **nem** nyelvi **jeleknek** is. A **tördelésnek** (elrendezés, beosztás), **betűtípusnak** és **–nagyságnak** is befolyásoló és információhordozó szerepe van. A **tipografizálás** (a betűtípus kiválasztása) az értelmezés egyik eszköze. A **vastagított** (kiemelt), a *dőlt* (kurzív), a kis- és nagybetűk vezetik az olvasó figyelmét, informálnak arról, mit tart az újságíró, a szerkesztő fontosnak, érdekesnek. Egy rovat, egy cikk vagy egy cím formája utalhat az írás tartalmára, hangulatára, elhelyezkedése pedig a (vélt vagy valós) társadalmi fontosságára.

Feladatok:

- 1. Tudjuk, hogy az újságírásban a címadáson sok múlik. Gyűjtsetek öt-öt véleményetek szerint jó, eltalált, illetve rossz, nem találó címet a kárpátaljai magyar nyelvű sajtótermékekből!*
- 2. Az alábbi szavak és kifejezések kárpátaljai magyar újságok hasábjairól valók. Képzeljétek el, milyen tartalmú és műfajú írásokban fordulhattak elő, majd adjatok címet az elképzelt írásoknak! Felszámolták a nyugdíjakat, járási adminisztráció, Központi Választási Bizottság, Bethlen Gábor Magyar Gimnázium, beteglap, szülési szabadság, nagydobronyi újkrumplifesztivál*

A tanult ismeretek összefoglalása és begyakorlása

1. Az újságírásnak iskolai változatai is vannak. Ilyen az iskolaujság, a faliújság vagy az iskolarádió, esetleg az iskola internetes honlapja. Ehhez kapcsolódnak a következő feladatok.

- a) Készítsétek el egy iskolaujság alkalmi tervezetét! Adjatok neki címet, határozzátok meg, milyen rovatai lennének, milyen tartalmú írásokat tartalmazna, hogy tanár és diák is egyaránt érdeklődéssel olvassa!
- b) Ha működik iskolátokban iskolaujság vagy faliújság, elemezzétek és értékeljétek azt! Vizsgáljátok meg, milyen rovatai vannak, milyen tartalmú és hangvételű írások kapnak helyet benne, milyenek a címek, milyen a tipográfiája vagy az írásképe, milyen időközönként jelenik meg.
- c) Készítsétek el egy internetes honlap tervezetét, mely az iskolátról és az osztályotokról szóló legfontosabb információkat tartalmazná.

2. Készítsetek híreket különböző tartalmú és periodikájú újságokba:

- egy kárpátaljai napilap számára;
- egy sportnapilap számára;
- egy bulvárnapi napilap számára.

3. Olvassátok el újra a 200. feladatnál található Színház a határ szélén című interjút, majd válaszoljatok az alábbi kérdésekre:

- a) Milyen műfaji sajátosságok alapján ismerjük fel, hogy interjút olvasunk?
- b) Mi a szerepe az interjú előkészítő szövegrészenek?
- c) Vannak-e a nyilatkozó szavaiban élőbeszédre utaló kifejezések?
- d) Mutatja-e a szöveg és miben más stílus jegyeit?

Adjatok más címet az interjúnak! Írjátok át az új címnek megfelelően az előkészítő szövegrészt!

4. Csoportmunka: Készítsétek el közösen egy sportújság és egy ifjúsági havilap (magazin) tervezetét! Adjatok címet az újságnak, találjátok ki a rovatokat és rovatcímeket, majd készítsétek el az egyes rovatokhoz tartozó írásokat! Igyekeztek a publicisztikai stílus minél több műfajának helyet biztosítani a lapban!

5. *Találjatok ki három kérdést egy körinterjúhoz, melyet a tanévkezdés kapcsán feltehettek a diákoknak, a tanároknak és a szülőknek!*
6. *Találjatok ki három körkérdést, melyet a kárpátaljai magyar sajtó hasábjain fel szeretnétek tenni a kárpátaljai magyar közélet szereplőinek!*
7. *Képzeljétek el, hogy a következő személyekkel készíthettek interjút! Mi lenne az a három-három legfontosabb kérdés, amelyeket feltétlenül feltennétek a megadott szituációkban:*
- az interjú alanya Joe Biden, az USA elnöke (egy politikai napilap számára);
 - az interjú alanya Joe, az USA elnöke (egy családi hetilap számára);
 - az interjú alanya egy híres sportoló (választás szerint) (egy sportlétlap számára);
 - az interjú alanya Micimackó (egy humoros magazin számára).
8. *Készítsetek riportot egy iskolai eseményről az iskolai diáklap számára!*
9. *Készítsetek tudósítást az iskolákban lezajlott író-olvasó találkozóról egy helyi vagy regionális újság számára!*
10. *Most írjátok át az előbb elkészített tudósítást riporttá!*
11. *Kárpátaljai sajtótermékeket lapozgatva gyűjtsetek példákat olyan szavakra és kifejezésekre, melyek a kárpátaljai magyar sajtó nyelvében előfordulhatnak, de a magyarországi sajtóban nem vagy nem ilyen jelentésben!*
12. *Készítsetek portrét a diákújság számára az egyik tanárotokról!*
13. *Képzeljétek magatokat egy marketingszakember szerepébe, tervezetek meg egy új terméket, találjátok ki a funkcióját, adjatok neki márkanévet és tervezétek meg a reklámkampányát! A kampány mindenképpen tartalmazzon jelmondatot, reklámmondatot!*

14. *Gyűjtsetek magyar eredetű és idegen eredetű márkaneveket!*
15. *Írjatok egy rövid mesét minél több márkanév és reklámmondat felhasználásával!*
16. *Barangoljatok egy keveset a világhálón, tájékozódjatok a bulvársajtó legaktuálisabb kérdéseiről! Ki az a sztár, celeb, aki most a legnépszerűbb a bulvárujságírásban, melyek a legnépszerűbb, leggyakrabban visszatérő bulvártémák?*
17. *Gyűjtsetek aktuális sporthíreket a világhálóról! Minden hír esetében nevezzétek meg annak elemeit, illetve egy mondatban fogalmazzatok meg azt az információt, amit a hír tartalmaz (pl. Brazília nyerte a sörös futball-világbajnokságot, Szávay Ágnes tornát nyert egyesben.)*
18. *Csoportmunka. Játsszatok el egy televíziós hírműsort. Legyen egy szerkesztő, két bemondó, egy sporthíreket olvasó és időjárás-jelentést mondó szereplő! Készítsétek el a híreket, tervezzétek meg a sorrendet, majd játsszatok el a hírműsort!*
19. *Csoportmunka. Játsszatok el egy televíziós talk-showt, beszélgetős műsort, melynek van egy háziasszonya, aki kérdez, és három meghívott vendég: egy tudósprofesszor, egy filmszínész és egy sportoló! A beszélgetés témája legyen az egészséges életmód! Minden szereplő igyekezzen a szerepének megfelelően megnyilvánulni nyelviileg, az adott szereplőre jellemző szavakat, kifejezéseket, nonverbális elemeket használni!*

KÖZÉLETI ÍRÁSBELISÉG. A HIVATALOS STÍLUS

Az ember számos „szerepben” előfordul élete folyamán. Az egyik percben még családanya vagy családapa, a másikban barát, egy következőben házastárs, s egy újabb helyzetben szomszéd, ismerős, kolléga. Ezekben a helyzetekben a választott nyelvet a nyelvszokás, a hétköznapi élethelyzet határozza meg. Időnként azonban mindenki arra kényszerül, hogy magánemberből hivatalnokká vagy ügyféllé változzék. Ilyenkor viszont már nem az emberek közötti társas viszonyok, íratlan udvariassági szabályok határozzák meg, hogyan viselkedünk, milyen nyelven szólalhatunk meg, hanem azok a jogi normák (törvények, rendeletek), amelyeket kifejezetten ezeknek a szituációknak a szabályozására fogalmaztak, illetve azok a nyelvi eszközök, amelyek az adott szituációhoz illőek.

A közéleti érintkezés a közérdekű tevékenységek színtere, ide tartoznak a politikai és jogi színterek, a kormányzati és államigazgatási színterek, a különböző gazdasági, kulturális és társadalmi szervek, szervezetek tevékenységének színterei. A közélet folyhat szóbeli és írásbeli formában. **A közéleti írásbeliség másik elnevezése: a hivatalos stílus. Ez a stílusréteg a törvényalkotás, a rendeletek, a közlemények, általában a hivatalos érintkezés tipikus nyelvhasználata.**

A hivatalos stílust meghatározza, hogy a közléshelyzet, amelyben használatos, nem magánjellegű, így a hivatalos szöveg írója sem magánszemélyként tölti be szerepét, hanem egy hivatal, egy hatóság, egy szervezet vagy egy intézmény nevében ír. A hivatalos irat címzettje sokszor szintén nem egy személy, hanem egy másik szervezet, intézmény, esetleg egy meghatározott társadalmi csoport (pl. állampolgárok), de ha egy konkrét személy a címzett, akkor sem magánszemélyként, hanem hivatalánál fogva, ügyfélként, állampolgárként szólíttatik meg. A közéleti írásbeliség, a hivatalos stílus sokféle helyzetben és műfajban él, de általában a hivatalok

munkájához köthető, a törvények, rendeletek, határozatok, közlemények, hivatalos levelek, jegyzőkönyvek, kérvények, pályázatok stílusa.

Attól függően, hogy milyen kommunikációs funkciót töltenek be, a stílusréteg **műfajai** a következőképpen is csoportosíthatók:

1. a törvényhozás műfajai: törvények, rendeletek;
2. a hivatalos szervek külső, egymással való érintkezésének iratai: tájékoztatás, felterjesztés, átirat, megrendelés, meghívó;
3. a hivatalos szervek belső iratai: jegyzőkönyv, feljegyzés, jelentés, utasítás;
4. hivatalos szervek iratai magánszemélyekhez: szerződés, munkaszerződés, értesítés, igazolás, engedély, hivatalos levél, tájékoztató, határozat;
5. magánszemélyeknek hivatalos szervekkel történő érintkezésére szolgáló iratok: beadvány, pályázat, önéletrajz, fellebbezés, panasz, feljelentés, kérvény;
6. magánszemélyek egymás közötti érintkezésének hivatalos iratai (ún. magánjogi iratok): végrendelet, elismervény, nyugta, meghatalmazás, szerződés.

A hivatalos szervek, szervezetek intézmények célja az, hogy a hivatalos írás olvasója pontos tájékoztatást kapjon valamiről, a közlendőt értsék meg, és ne értsék félre, illetve hogy esetenként a közlendőt tudomásul véve cselekedjenek is (például jelenjenek meg valahol, fizessenek be valamit, végezzenek el valamilyen feladatot, tartózkodjanak valaminek a véghezvitelétől stb.) A hivatalos stílus nyelvi és szerkezeti jegyeinek a feladata, hogy ezt a célt szolgálja, ugyanis sok baj, félreértés, kellemtelenség, sőt még törvénysértés is származhat abból, ha az ilyen szituációban nem jön létre a kölcsönös megértés a közlő (a szöveg feladója) és a vevő (a szöveg címzettje, olvasója) között.

A hivatalos stílus nyelvi jellemzői

– A hivatalos stílus több nyelvi rétegre épül, de legfontosabb meghatározója a jogi szaknyelv, illetve a témától függően az illető szakmai csoportnyelvek.

– Nyelvi szabályrendszerét tekintve leginkább a standardot és a köznyelvet követi.

– Mivel tájékoztató és felhívó szerepet tölt be, szerkezeti és stílusbeli kötöttségei betartandók.

– Szerkesztésére és szóhasználatára jellemző, hogy egyértelműsége törekszik. A pontosság és egyértelműség miatt sajátos szakszavakat és nyelvi fordulatokat használ, ami estenként bonyolult hatást is kelthet, nehezen értelmezhetővé teheti a szöveget, holott célja nem a bonyolítás, hanem a félreértések elkerülése. Ilyen szakszavak például az *alperes, ügyfél, állampolgár, munkavállaló, jogi személy, gyanúsított, vádlott*, vagy az *intézkedést foganatosított, ügyében eljáró, minden körülményre kiterjedő, jogerőre emel, hatályon kívül helyez* kifejezések.

– A hivatalos szövegek hangneme tárgyilagos, nem használ érzelmi állapotot, hangulatot jelölő nyelvi elemeket. Mivel a hivatalos stílus használója nem magánszemélyként, hanem hivatalból jár el, személyes érzelmeinek nincs helye a hivatalos szövegben. Egy hivatalnok nem nevezheti például egy hivatalos levélben a neki ellenszenves ügyfelet *szemtelen fráternek*, vagy *piszok alaknak*, csak *ügyfélnek, alperesnek, felperesnek, vádlottnak*, a szituációtól függően.

– A tárgyilagossággal együtt jár a személytelenség is, például az általános alanyra utaló többes szám első személyű formák: *elrendeljük, felszólítjuk, tájékoztatjuk*.

– A hivatalos szövegeknek sokszor bonyolult a mondat szerkesztése. Sok igeneves szerkezetet használ, sok párhuzamos tagmondat fordulhat elő egymás mellett, sokszor

közbevetések ékelődnek a mondatba, gyakran alkalmaz *és, valamint* kötőszókkal bevezetett kiegészítéseket.

– Az áttekinthetőséget és egyértelműséget szolgálják a hivatalos szövegek nyelvezetében az ismétlések, az utalások, a hivatkozások.

– A hivatalos szöveg megértését elősegíthetjük a szövegtagolás különböző eszközeivel is. Ezt a célt szolgálja például a bekezdésekre tagolás, a számozás vagy a betűjelek, a paragrafusjel (§) használata. Mindezt a nyomdai elrendezés (tipográfia) segítségével tesszük szemléletessé.

Az érthetetlen, rossz stílusban megírt hivatalos szövegek nem töltik be funkciójukat, nem érik el kommunikációs céljukat, megzavarhatják, a közügyek iránt érdektelenné tehetik az embert. Mit kell kerülnünk a hivatalos írásbeliség műfajaiban?

– Kerüljük a megértést nehezítő céltalan terjengősséget, főleg az ún. terpeszkedő kifejezések használatát: *vásárlást eszközöl, tulajdonát képezi* (vásárol, tulajdona helyett).

– Terjengősséget eredményez a fölöslegesen használt névutós szerkesztés a ragos rovására: megállapítást eszközöl a *bizottság felé* (*bizottságnak*).

– Kerüljük az idegen szavak fölösleges használatát, mert megnehezítheti a megértést: *A lokális adminisztráció hatékonysága kooperációval maximalizálható (A helyi ügyintézés eredményessége együttműködéssel növelhető)*.

– Ne hagyjuk el indokolatlanul a névelőket: *Elnök úr állásfoglalást terjesztett elő. (Az Elnök úr)*

A hivatalos stílus a többi stílusréteghez hasonlóan folyamatosan változik, alakul. A közéleti szóbeliség szintjén ez a változás gyorsabb, a közéleti írásbeliség szintjén lassabban megy végbe. A latin és német nyelvű minták szerint alakult idegenszerűség, a

hivataloskodó bonyolultság az egyszerű és közérthető stílus javára visszaszorulóban van.

A hivatalban való nyelvhasználat, a hivatalokban használt nyelvi formák még az egynyelvű környezetben élők legnagyobb része számára is természetellenes, s nem ritkán gondot okoz. Kétnyelvű környezetben, és főként akkor, ha a kétnyelvű beszélő kisebbségiként kerül valamely hivatalban az ügyfél szerepébe, ez még bonyolultabb lehet.

Kárpátalján a hivatalokban viszonylag kevesen használják a magyar nyelvet. Ha mégis, erre rendszerint szinte csak szóban van esély. A jóval kötöttebb, formálisabb írásbeli hivatali érintkezés nyelve jellemzően a többségi nyelv.

Magyar többségű településeken előfordulhat, hogy a kárpátaljai magyar ügyfél magyar nyelven fordul a hivatalnokhoz, aki egy ideig magyarul válaszolgat neki. Vagyis a *szóbeli* hivatali ügyintézésben használható a magyar nyelv, ha a hivatalnok beszéli a magyart. De aztán a hivatalnok nyelvet váltva finoman az ügyfél tudtára adja, hogy milyen nyelven célszerű megfogalmaznia *írásbeli* beadványát. Ezután az akadékoskodó ügyfél nyílt kérdésére világos választ ad: a legjobb, ha nem magyarul írja a kérvényt.

Feladatok:

1. Olvassátok el Ukrajna Alkotmányának alábbi cikkelyét, majd fogalmazzátok meg saját szavaitokkal, mit tudunk meg mi, állampolgárok belőle, aminek a hétköznapi életünkben is jelentősége van! Majd (szótárak segítségével) keressetek rokon értelmű szavakat a cikkely szó mellé! Ezután fogalmazzátok meg körülírással a cikkely szó jelentését egy elképzelt értelmező szótár számára!

24. cikkely.

Az állampolgárok egyenlő alkotmányos jogokkal és szabadságjogokkal bírnak és egyenlők a törvény előtt.

Fajra, a bőr színére, politikai, vallási és egyéb meggyőződésre, nemre, etnikai és szociális származásra, vagyoni helyzetre, lakhelyre, nyelvi és más ismérvekre való tekintettel nem lehetnek kiváltságok és korlátozások.

A nő és a férfi jogegyenlőségét az alábbiak biztosítják: a nők a férfiakéval egyenlő lehetőségekhez jutnak a közéleti-politikai és a kulturális tevékenységben, végzettség és szakmai képesítés megszerzésében, a munkában és annak jutalmazásában; különleges intézkedések történnek a nők munka- és egészségvédelme érdekében, nyugdíjkezelvényekben részesülnek; a nők számára megteremtik a feltételeket, melyek lehetővé teszik, hogy összehangolják a munkát az anyasággal; az anya és gyermeke jogi védelemben, anyagi és erkölcsi támogatásban részesül, beleértve a fizetett szabadságokat és a terhes nőknek, illetve az anyáknak járó egyéb kedvezményeket.

2. Olvassátok el Ukrajna Alkotmányának 10. cikkelyét, majd döntsétek el, igazak vagy hamisak az alábbi állítások:

- Ukrajnában nincs államnyelv.
- Ukrajnában szavatolt az orosz nyelv szabad használata.
- Ukrajnában szavatolt a magyar nyelv szabad használata.
- Ukrajna nem támogatja a nemzetek közötti érintkezés nyelveinek a tanulását.

10. cikkely.

Ukrajnában az államnyelv az ukrán.

Az állam biztosítja az ukrán nyelv mindenirányú fejlődését és funkcionálását a társadalmi élet minden szférájában Ukrajna egész területén.

Ukrajnában szavatolt az orosz és a többi ukrainai nemzeti kisebbség nyelvének szabad fejlődése, használata és védelme.

Az állam elősegíti a nemzetek közötti érintkezés nyelveinek a tanulását.

Ukrajnában a nyelvek használatát Ukrajna Alkotmánya szavatolja és törvény határozza meg.

3. Az alábbiakban két nemzetközi dokumentumból idézünk egy-egy mondatot. Ehhez kapcsolódnak a következő feladatok. Készítsétek el a mondatok szerkezetének rajzát, majd állapítsátok meg a tagmondatok közötti viszonyt! Ezután írjátok ki azokat a nyelvi elemeket, amelyek a tárgyilagosságot és pontosságot biztosítják! Majd keressétek meg azt a nyelvi elemet, amely arra utal, hogy itt nem magánszemélyek érintkezéséről van szó! Végül mondjátok el saját szavaitokkal, köznyelven, társalgási stílusban, mit jelentenek a mondatok!

A Felek egyetértenek abban, hogy biztosítják az ahhoz szükséges lehetőségeket, hogy a nemzeti kisebbségek tanulják anyanyelvüket és anyanyelvükön tanuljanak az oktatás minden szintjén.

(Nyilatkozat Ukrajna és Magyarország együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén)

Nemzeti kisebbségek által hagyományosan és jelentős számban lakott területeken, megfelelő igény esetén, a Felek törekednek lehetőségeik szerint és oktatási rendszerük keretein belül annak biztosítására, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek megfelelő lehetőségük legyen kisebbségi nyelvüket megtanulni, vagy ezen a nyelven tanulni.

(Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről)

4. Írjátok át az alábbi mondatokat kevesebb idegen szót (az idegen szavak magyar megfelelőit) használva!

Ha mindez geometriai precizitással párosul, akkor érvényesül a centrális perspektíva, a quattrocento nagy felfedezése ez.

A távközlési cégek fúziója miatti létszámcsökkenés mellett realizáltuk az informatikai profilok előretörését.

5. Az alábbiakban a mindennapi életből származó (egy beregszászi hivatalban magnetofon-szalagra rögzített) felvétel egy részlete olvasható. Figyeljétek meg, hogyan, milyen nyelv(ek)en is zajlik a hivatali ügyintézés Beregszászon.

ÜGYFÉL: És mondjuk még egy olyat szeretnék megérdeklődni, hogy ha mondjuk valaki új házat épít, és be akarja vezetni a vizet, akkor ehhez milyen papírokat kell beadni?

HIVATALNOK: Milyen utcán?

ÜGYFÉL: Nem tudom, még nem voltam az utcán.

HIVATALNOK: Van-e az utcán víz, kanalizáció, csatorna? Akkor ide kell a főmémőknek írni, vagyis a főnöknek írni egy kérvényt, hogy *прошу видати послуги для підключення к городской сети.* [Kérem a városi hálózathoz való csatlakozás engedélyezését.]

ÜGYFÉL: ÉS ezt csak ukránul lehet megírni?

HIVATALNOK: Természetesen.

ÜGYFÉL: És hogyha esetleg valaki magyarul írja meg, akkor?

HIVATALNOK: Magyarul, de hát az jobb lenne, ha ukránul vagy oroszul írja meg az ember, mert Ukrajnában élünk.

6. *A következő interjúrészletet szintén egy beregszászi hivatalban rögzítették. Olvassátok el a részletet és fogalmazzátok meg, milyen akadályai vannak a magyar nyelvű írásbeli hivatalos ügyintézésnek Kárpátalján! Majd keressétek meg a szövegben a kétnyelvűség hatásaként megjelenő kölcsönszavakat!*

ÜGYFÉL: Magyar nyelvű formanyomtatványuk nincsen?

HIVATALNOK: Nincsen. Én azért mondtam nektek, hogy ő magyarul nekünk nem szabad, minden ukrán. Nézzetek meg van obrazec [minta].

ÜGYFÉL: Aha, akkor nem szabad akkor magyarul?

HIVATALNOK: Ide leülhettek leírni. Magyarul nem szabad, min..., hát egyszerű átmásolás.

ÜGYFÉL: Tehát akkor csak ukránul lehet kitölteni?

HIVATALNOK: Úgy ahogy a paszportotok [személyitek], csak ukránul van az első lap.

7. *Ukrajnában a nyelvek használatát is hatályos törvények és dokumentumok szabályozzák. Olvassátok el, melyek ezek a hivatalos dokumentumok, jegyezzétek meg a fontosabbak nevét és helysírását magyarul és ukránul, majd a törvények címei alapján foglaljátok össze, melyek a közéletnek azok a területei, ahol a nyelvek használata is szabályozva van!*

Ukrajnában a nyelvek használatát a következő hatályos törvények, dokumentumok szabályozzák (a magyar megnevezés mellett a jogszabály hivatalos ukrán neve áll, zárójelben az elfogadás éve látható):

- Ukrajna Alkotmánya, Конституція України (1996);
- Ukrajna Alkotmánybíróságának Határozatai Ukrajna Alkotmánya 10. cikkelyének értelmezéséről, Рішення Конституційного Суду (1999, 2007);
- Ukrajna törvénye az Ukrán SZSZK nyelveiről, Закон України про мови в УРСР (1989);
- Ukrajna nemzetiiségi jogainak nyilatkozata, Декларація про національностей України (1991);
- Ukrajna törvénye a nemzetiiségi kisebbségekről, Закон України про національні меншини в Україні (1992);
- Ukrajna oktatási törvénye, Закон України про освіту (1991);
- Ukrajna törvénye az iskola előtti nevelésről, Закон України про дошкільну освіту (2001);

- Ukrajna törvénye az általános közép fokú oktatásról, Закон України про загальну середню освіту (1999);
- Ukrajna törvénye a szakoktatásról, Закон України про професійно-технічну освіту (1998);
- Ukrajna törvénye a felsőoktatásról, Закон України про вищу освіту (2002);
- Ukrajna törvénye a közjegyzőségről, Закон України про нотаріат (1993);
- Ukrajna törvénye a helyi önkormányzatokról, Закон України про місцеве самоврядування в Україні (1997);
- Ukrajna törvénye az információról, Закон України про інформацію (1992);
- Ukrajna törvénye a nyomtatott tömegkommunikációs eszközökről (a sajtóról) Ukrajnában, Закон України про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні (1992);
- Ukrajna törvénye a televíziózásról és rádiózásról, Закон України про телебачення і радіомовлення (1993);
- Ukrajna törvénye a reklámról, Закон України про рекламу (1996);
- Ukrajna törvénye a kiadói tevékenységről, Закон України про видавничу справу (1997);
- Ukrajna törvénye Ukrajna elnökének megválasztásáról, Закон України про вибори Президента України (1999);
- Ukrajna törvénye Ukrajna népképviselőinek (parlamentari képviselőinek) megválasztásáról, Закон України про вибори народних депутатів України (2004);
- Ukrajna törvénye Ukrajna a Legfelsőbb Tanács, a Krim Autonóm Köztársaság, a helyi önkormányzatok képviselőinek, valamint a városi, a falusi és a nagyvárosi polgármesterek megválasztásáról, Закон України про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (2004);
- Ukrajna családjogi törvénykönyve, Сімейний кодекс України (2002);
- Ukrajna büntető törvénykönyve, Кримінальний кодекс України (2001);
- Ukrajna polgári törvénykönyve, Цивільний кодекс України (2003);
- Ukrajna büntetés-végrehajtási törvénykönyve, Кримінально-виконавчий кодекс України (2004);
- Ukrajna polgári eljárásjogi törvénykönyve, Цивільний процесуальний кодекс України (2004);
- Ukrajna szabálysértési eljárásokról szóló törvénykönyve, Кодекс адміністративного судочинства України (2005);
- két- vagy többoldalú államközi egyezmények és szerződések;
- elnöki-, kormány- és miniszteri rendeletek;

- Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, Рамкова конвенція про захист національних меншин (1997; a ratifikáció éve);
- A Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (2003; a ratifikáció éve).

Közülük nem egyet időközben többször módosítottak, kiegészítettek. A dokumentumok hatályos szövege (a módosítások nyomán követésének lehetőségével) bárki számára elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: <http://alpha.rada.kiev.ua>.

8. Olvassátok el az alábbi idézetet! Majd fejtsétek ki, egyetértetek-e a benne foglaltakkal, vagy más a véleményetek! Érvéleteket igyekezzetek példákkal alátámasztani!

Ha nincsenek emberek, akik beszélnek a nyelvet, a nyelv nem élő nyelv. Ha vannak beszélők, de nincsenek olyan helyzetek, ahol használni lehet azt a nyelvet (mert például nincs kivel és hol beszélni ezen a nyelven), a nyelv eltűnik, hiszen a nyelvet a használat élteti. Hiába vannak azonban beszélők, akik szeretnének ezen a nyelven beszélni, ha törvények, rendeletek tiltják ennek a nyelvnek a nyilvános használatát. S hiába vannak beszélők, lehetőségek és jogok akkor, ha a közösség nem érzi szükségét ennek a nyelvnek, és nem akarja használni azt.

Meggyőződésünk, hogy ennek a négy tényezőnek meghatározó jelentősége van abban is, hogy fognak-e magyarul beszélni ötven, száz vagy ötszáz év múlva Kárpátalján.

(Részlet a Megtart a szó című kétnyelvűségi kézikönyvből)

A hivatalos levél tartalma és formája

A hivatalos levél úgynevezett szokásos részekből és ezek elrendezéséből áll. A szokásos részek közé tartozik *a levél küldőjének és címzettjének* megnevezése, *a megszólítás*, *a levél tárgya*, *a levél szövege*, melyben leírjuk a levél pontos célját, részletezzük, indokoljuk kérésünket, igényünket, majd a *záróformula*, *az elköszönés*, *üdvözlés*, *az aláírás* és a *keltezés* következik, valamint *melléletek* (ha vannak).

A szokásos részek elrendezése között a magyarországi magyar hivatalos nyelvben és a Kárpátalján használt magyar hivatalos

nyelvben mutatkoznak különbségek. A különbségek másodnyelvi hatással, az ukrán és orosz hivatali nyelv formai sajátosságainak hatásával magyarázhatók.

Kárpátalján ritkán adódik lehetőség arra, hogy a magyarok hivatalos ügyeiket írásban is anyanyelven intézhessék. Azokat a nyelvhasználati színtereket, ahol a hivatalos írásbeliség megjelenik, általában az államnyelv, az ukrán uralja. A kárpátaljai magyarok, ha egy állami hivatalhoz, szervhez vagy intézményhez fordulnak írásos formában, ezt államnyelven teszik, még a magyarok által többségben lakott vidékeken is, mert bár jogilag van lehetőség a kétnyelvű hivatalos ügyintézésre, írásban erre a legritkábban kerül sor (néhány, leginkább a Beregszászi járás hivatalaiban előforduló példától eltekintve), mert hiányoznak a magyar nyelvű vagy kétnyelvű formanyomtatványok, illetve a magyarul is értő, a magyar nyelvvel nemcsak szóban, hanem írásban is elboldoguló hivatalnokok. A magyar nyelvű hivatalos írásbeliség a kárpátaljai magyarok körében leginkább a nemzeti kisebbség saját, nem állami intézményhálózata körében használatos. A magyar a hivatalos írásbeli ügyintézés egyik nyelve az államnyelv mellett a kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezetek, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, a megye magyar tannyelvű iskolái, a magyar kisebbség kulturális intézményei esetében, valamint például a Kárpátaljai Református Egyházkerület hivatalaiban. De ezek a szervezetek és intézmények is csak a saját, belső hivatali ügyintézésükben, az egymással való hivatalos érintkezésben, illetve a magyar anyanyelvű magánszemélyekkel folytatott hivatalos érintkezésben használják a magyar nyelvet, az állami szervekkel, hivatalokkal, intézményekkel történő kommunikáció nyelve az államnyelv, vagyis az ukrán.

A kárpátaljai magyar hivatalos írásbeliségben előfordulnak olyan, a helyi magyar hivatalos stílusréteg részét képező nyelvi elemek, melyek a

Magyarországon használt hivatalos írásbeliség nyelvében ismeretlenek. Ezek az elemek elsősorban a más állami struktúrához való tartozás következményei, annak nyelvi vetületei. A kárpátaljai magyarnak ugyanis meg kell neveznie olyan, a hivatalos és állami életben előforduló fogalmakat és intézményeket is, amelyek Magyarországon nem léteznek, vagy nem ilyen névvel nevezik meg őket: *állami adminisztráció, járási tanács, Állami Autófelügyelőség, Központi Választási Bizottság, I–III. fokozatú középiskola, gyermekintézmény, szolgáltatási líceum, népképviselő, Legfelsőbb Tanács stb.*

Most nézzük meg, milyen a hivatalos levél szokásos részeinek elrendezése Magyarországon:

Cégjelzés	
Küldő (név, cím, tel/fax)	
Címzett	Hivatkozási szám Ügyintéző (aki az ügygel foglalkozik, telefon/faxszáma)
Tárgy	
Megszólítás (ezt helyettesítheti a T. cím)	
Az üzenet szövege	
Záróformula	
Keltezés (város megjelöléssel)	Elköszönés Aláírás
Melléletek	

Most nézzük meg, a hivatalos levél szokásos részeinek elrendezése hogyan alakul a Kárpátalján használt hivatalos írásbeliségben:

Cégjelzés	Címzett
	Küldő (név, cím, tel./fax)
	Hivatkozási szám
	Ügyintéző (aki az üggyel foglalkozik, telefon/faxszáma)
	Tárgy
	Megszólítás (ezt helyettesítheti a T. cím)
Az üzenet szövege	
Záróformula	
Keltezés (hely és idő megjelöléssel)	Elköszönés Aláírás
Melléletek	

A hivatalos levél megfogalmazásának vannak tartalmi és formai követelményei.

Tartalmi követelmények:

- A megfogalmazás legyen világos, egyértelmű.
- A levél legyen könnyen áttekinthető.
- Kerülje a levél írója a bonyolult, többszörösen összetett körmondatokat.
- Derüljön ki a levélből, mi a célja, mit vár el, mit ajánl a levél írója.
- Jelezheti a levél írója, hogy választ is vár arra.
- Az Ön szó negatív összefüggésben ne szerepeljen.
- Mindig udvariasan fogalmazzunk.
- A helyesírási és nyelvhelyesség szabályok betartása kötelező.

- Alkalmazzuk az egy gondolat – egy bekezdés elvet.
- A fő gondolatok bekezdések elején szerepeljenek.
- A címzés lényegre törő, a megszólítás udvarias legyen.

Formai követelmények alatt postai levelezés esetében a levélpapírt és a borítékot értjük. A levélpapír: A/4 méretű, megtalálható rajta hivatal, szervezet vagy cég esetében a cégjelzéses fejléc, a logó vagy embléma, a cég, szervezet, hivatal pontos neve és címe, levelezési címe is, illetve a netes elérhetőség, a telefon és a fax száma. A boríték: igényes, cégjelzéses, zárt vagy ablakos, a hivatalos postai szabványnak megfelelő. **Mire figyeljünk fokozottan?** Figyeljünk a címzett nevének, beosztásának helyes megnevezésére és helyes írására. Illik a megszólított aktuális beosztását ismerni, az Úr, Asszony nagybetűvel írandó, így pl.: Igen tisztelt Vezérigazgató Asszony! Tisztelt Igazgató Úr! Mélyen tisztelt Elnök Úr!

A leggyakoribb hivatalos levélformák

Igazolás

Gyakori levélforma az igazolás.

Itt pontosan rögzíteni kell: kinek, milyen célból állították ki. Egyértelművé kell tenni a kívülálló, a körülményeket nem ismerő számára is az állítást, az esemény megtörténtét, a viszony meglétét, azt a tényt, amiről az igazolás szól. Fontos az illetékesség tisztázása.

Meghatalmazás

A meghatalmazás mind a hivatali, mind a magánéletben alkalmazott irat. A meghatalmazás az üzleti életben feljogosít valakit a képviselőre, hogy egy adott ügyben eljárjon, jogokat, kötelezettségeket vállaljon. A meghatalmazás tartalmazza a meghatalmazott nevét, a meghatalmazás tárgyát, a jogosultságot, a meghatalmazás érvényességi idejét, a kiállítás dátumát, a meghatalmazó és a meghatalmazott adatait.

Fellebbezés

Fellebbezést akkor ír a szervezet (vagy magánszemély), ha a határozat megváltoztatása megítélése szerint indokolt. A határozat megváltoztatását akkor lehet kérni, ha az indokokkal alátámasztható. Fontos a fellebbezés tárgyilagos, higgadt, meggondolt hangneme, bizonyító ereje az érvelés módja. A szélsőséges hangnem, a vádaskodás kerülendő.

Feljegyzés

A feljegyzés gyakori ügyirat. Valamilyen teendőről, ügyről készül a közvetlen felettes, vagy a vállalat, intézmény, hivatal vezetősége részére. Tartalmaznia kell, hogy kinek, milyen témában és mikor készült, illetve, hogy ki készítette.

Jegyzőkönyv

A jegyzőkönyv feladata, hogy eseményeket, tárgyalásokat, tanácskozások menetét, tényeket, megállapodásokat írásban rögzítsen. A szó szerinti jegyzőkönyv pontosan követi az eseményeket, a lefolyás egymásutánosságát. Ebből nemcsak az állapítható meg, hogy mi történt, hanem az is, hogy hogyan zajlott le az esemény.

Kérvény

A kérvényben valamilyen kéréssel, igénnyel fordulunk a címzetthez, aki lehet egy személy, de egy intézmény is. A kérvény elején tisztázni kell megírásának okát és körülményeit. A kérvény tárgyát (a kérést) követően a kérés megokolása következik. A kérvény végén érdemes még egyszer visszatérni az eredeti kéréshez, ezzel is hangsúlyozva annak fontosságát.

Az életben a legtöbb ember sokszor kerül olyan helyzetbe, hogy kérvényt kell írnia valamely hivatalos ügyben. Ezért a kérvény műfajának formai követelményeit nem árt megtanulni. Ha Magyarországon vagy magyarországi vállalathoz, intézményhez,

hivatalos személyhez fordulunk, akkor a Magyarországon szokásos formai elrendezést kövessük. Ebben az esetben: A kérvények bal felső sarkába kerül a címzett neve, titulusa, címe. A kérvény jobb felső sarkában szerepel rendszerint a kérvény írójának neve, esetleg címe. A címzett adatai alatt néhány sorral a kérvény tárgyát találjuk. ("Tárgy:....."); A kérvényt megszólítással kezdjük. Ez lehet személyre szóló (pl. Kedves Tóth Úr vagy Kedves Asszonyom, Tisztelt Igazgatónő), de megszólíthatunk egy intézményt is. A levél szövegét bekezdésekre tördeljük, a bekezdések között mindig kihagyunk egy üres sort az áttekinthetőség kedvéért. A levél végén záró formula következik. Ebben utalhatunk a teljesítéshez vagy kedvező elbíráláshoz fűződő reményünkre. A levelet jobb oldalon írjuk alá, lent, a záró formula alatt, majd legalul a bal oldalra kerül a hely és a dátum.

Ha Kárpátalján írunk magyarul kérvényt valamely intézményhez, szervezethez, hivatalos személyhez, akkor a kérvény tartalma és felépítése ugyanaz marad, de az elrendezés az alábbiak szerint módosul.

Tófalvi Tündének,
a Beregszászi 25. számú
Elképzelte Középiszkola
Igazgatónőjének
A 11. B osztály tanulóitól

Kérvény

Tisztelt Igazgató Asszony!

A 11. B osztály nevében szeretném kérelmezni, hogy az iskola járuljon hozzá anyagilag egy végzősöknek szervezett külföldi út szervezéséhez. Egy ilyen tanulmányút összekovácsolná a három végzős osztályt a diplomaosztó előtt, és fontos ismeretekre és élményekre tennék szert. Úti célunk Prága vagy Bécs lenne, a rendelkezésünkre álló anyagiak függvényében.

A pozitív elbírálásban bízva,
a 11. B. osztály nevében,

Tisztelettel: Földfelety Endre

Beregszász, 2009.04.16.

Magánlevelek a hivatalos írásbeliségben

A hivatalos írásbeliségben belül is előfordulnak olyan, magánjellegű levelek, amelyet egy hivatal vagy intézmény munkatársa nem a hivatal, hanem saját nevében ír valamelyik ügyfélnek, munkatársnak, a hivattal valamilyen kapcsolatban álló személynek. Ezek között is előfordulnak hivatalosabbak, mint például egy ajánlólevél, egy személyesebb hangvételű meghívó, illetve magánjellegűbbek, mint például egy részvétnyilvánítás vagy kinevezés, nyugdíjba vonulás vagy valamilyen kerek jubileumhoz kapcsolódó gratuláció.

Feladatok:

1. Foglaljátok mondatba az alábbi megnevezéseket, majd nevezettek meg minden esetben egy olyan szituációt, amelyben a példamondat elhangozhatna!

állami adminisztráció, járási tanács, Állami Autófelügyelőség, Központi Választási Bizottság, I–III. fokozatú középiskola, gyermekintézmény, szolgáltatási líceum, népképviselő, Legfelsőbb Tanács stb.

2. Készítsetek hivatalos levelet magyarországi és kárpátaljai magyar szabvány szerint a fent megadott mintákat és követelményeket követve! Képzeljétek el egy hivatalos közéleti szituációt, és annak megfelelően találjátok ki a levél íróját, címzettjét és tartalmát! Nevezzétek meg a szituáció elemeit!

3. Nézzétek meg a beregszászi polgármesteri hivatal kétnyelvű fejlécét! Ennek alapján készítsétek el saját településetek, majd iskolátok hivatalos levelezéshez használható kétnyelvű fejlécét!

<p>БЕРЕГІВСЬКА МІСЬКА РАДА ОБЛАСНОГО ЗНАЧЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ 90202, м. Берегове, вул. Б. Хмельницького, 7. тел.: +(380-3141) 2-21-09, 2-30-42</p>		<p>BÉRÉGSZÁSZ MEGYEI JOGÚ VÁROS POLGÁRMESTERI HIVATALA Ukraina, Kárpátalja Beregszász, B. Hmeľnyickij út 7. tel.: +(380-3141) 2-21-09, 2-30-42</p>
м.п. "25" 02. 2008 р. № 03-12/111		2008. _____ hó _____ -én kelt _____ sz.

4. *Olvassátok el a lentebb található igazolást, majd írjatok igazolást ti a következő szituációban: egy iskola igazgatója egy pályázathoz igazolja, hogy X.Y. az ő általa vezetett tanintézmény diákja.*

Céges fejléc

Ikt. sz.: 2009/07/34

Igazolás

Igazolom, hogy Példa Mária magyar szakos hallgató kérdezőbiztosként részt vett 2006 nyarán a Szivárvány Társadalomkutató Intézet által koordinált kérdőíves nyelvhasználati felmérés elvégzésben Tiszapéterfalva, Tivadar és Tiszabökény községekben.

Jelen igazolás pályázathoz való mellékelés céljából készült.

Beregszász, 2009. június 18.

Bánfalvi Péter, PhD,
a Szivárvány Társadalomkutató Intézet
igazgatója

5. *Figyeljétek meg az alábbi meghatalmazás mintáját! Majd a mintát követve készítsetek ti is meghatalmazást valamilyen tárgyban!*

Meghatalmazás

Alulírott (szül.:
anyja neve: lakcím:)
meghatalmazom-t, (szül.:
anyja neve:, lakcím:)
hogy helyettem a
..... ügyben eljárjon.

Budapest, 200.....

meghatalmazott

meghatalmazó

Tanú 1

Tanú 2

Név:

Név:

Szig. sz.:

Szig. Sz.:

Lakcím:

Lakcím:

Tanú.....

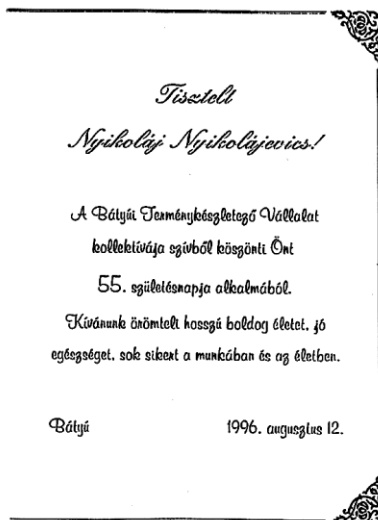
Tanú.....

6. Készítetek jegyzőkönyvet az iskolai diáktanács egyik üléséről, melyben rögzítitek a jelenlévők nevét, beosztását, a napirendi pontokat, a javaslatokat, a hozzászólók nevét, végül a tanácskozás határozatait. A dokumentumot keltezés és a jegyzőkönyvkészítő neve zárja!

7. Készítsétek el a tankönyvben található leírás alapján egy magyarországi kérvény mintáját az alábbi szituációban: beosztott kéri a főnökét egy vállalatnál, hogy a megbeszélte időpont helyett előbb vehesse ki soros évi szabadságát családi okok miatt.

8. Írjatok kérvényt a Virág utca lakóinak nevében a településetek polgármesteréhez, melyben az utcai világítás visszaállítását kérvényezitek!

9. Olvassátok el az alábbi születésnapi köszöntőt! Nevezzétek meg azokat a nyelvi elemeket, amelye arról árulkodnak, hogy az írás Kárpátalján készült!

10. Készítetek születésnapi üdvözlő kártyát az osztály nevében osztályfőnököknek kerek születési jubileuma alkalmából!

Az önéletrajz és típusai

Az önéletrajz olyan írásos dokumentum, amely nélkül ma már nem létezik semmilyen pályázati vagy álláskereső folyamat, még abban az esetben sem, ha valaki ismeretség, beajánlás által jut munkához. Az önéletrajz célja: meggyőzni a pályázat kiíróit vagy a munkaadót arról, hogy a pályázó a (leg)megfelelő(bb) a meghirdetett pozícióra. Az önéletrajz gyakorlatilag önreklám, ami megkönnyíti (esetleg megnehezíti) hogy sikeres legyen valaki a munkaerőpiacon. Ahhoz, hogy az önéletrajz hatékony és meggyőző legyen, meg kell felelnie néhány alapvető szabálynak. Ma az önéletrajzok már általában minta, sablon alapján készülnek, de a sablonok csak irányelveket adnak, ezekhez nem kell görcsösen ragaszkodni. Igyekezzünk egyedei (figyelem, nem kirívó!) önéletrajzot összeállítani, mely könnyen áttekinthető, vezeti olvasója szemét. Néhány alapvető követelményt azonban nem árt szem előtt tartani:

- Az önéletrajz legyen világos, egyszerű, jól strukturált és könnyen áttekinthető.
- A név mindenképpen egyezzen meg a személyi igazolványban szereplő névvel.
- Ügyeljünk arra, hogy az e-mail címünk ne tartalmazzon komolytalan elemet (pl.: ebihal@azm.ua), inkább hozzunk létre egy új címet, ami a névre utal (ballapeter@azm.ua).
- Mindig olyan értesítési címet adjunk meg, ahol valóban megkapjuk a leveleket, küldeményeket.
- Törekedjünk rá, hogy csak a fontos adatokat ismertessük, ne írjunk le sok fölösleges dolgot, mert az elvonja a figyelmet az értékes információkról.
- Az önéletrajz anyaga minden esetben illeszkedjék a pályázati kiíráshoz úgy, hogy ezt az olvasó gyorsan és egyszerűen észrevegye.

– Használjuk ki azokat a részeket, ahol nem felsorolásszerű adatokat kell leírni, mindenki fogalmazzon az egyéniségének megfelelően, és óvakodjon a sablonos mondatoktól.

Az önéletrajzok típusai:

1. Hagyományos önéletrajz, amely lineárisan, időrendben halad a születéstől a megírás időpontjáig.

2. Kronologikus (vagy amerikai típusú) önéletrajz: az eddigi munkahelyeket, ill. megszerzett képzettségeket időrendben, de fordított sorrendben (a jelenből kiindulva és visszafelé haladva az időben) mutatja be, pontos időpontok (időtávok) megjelölésével.

3. Funkcionális (szerepközpontú) önéletrajz: az ilyen típusú önéletrajz elsősorban az eddig megszerzett képességekre, tapasztalatokra, jártasságokra összpontosít. Nem ragaszkodik időrendi felsoroláshoz, sőt, időpontok megjelenítéséhez sem. Akkor érdemes alkalmazni, ha a megpályázott munkához megkövetelt ismeretek birtokában vagyunk, ill. jártassággal rendelkezünk.

4. Kombinált vagy hibrid önéletrajz: az ilyen típusú önéletrajz szerepelteti mind az eddigi munkahelyek, szakmai gyakorlatok, szakképzettségek felsorolását kronologikus sorrendben, de mindezek mellett (párhuzamosan) bemutatja az egyes "állomásokon" szerzett tapasztalatokat, jártasságokat, a betöltött pozíció, felelősség mértékét is. Egy pályakezdő esetében leginkább a sokak által amerikai típusúnak nevezett, *kronologikus önéletrajz* a legpraktikusabb. Érdemes tehát ilyenekkel készülni egy pályázathoz!

A hagyományos önéletrajz legfontosabb jellemzői:

– időrendi haladás a születéstől az önéletrajz írásának idejéig, a lényeges mozzanatok (iskolák, képzés, munkahelyek) szerepeltetése;

- célirányos megfogalmazás (az önéletrajz sajátos céljának megfelelő adatok közlése);
- stílusa: tömör, választékos;
- formai követelmény: általában kézzel írott, de ha nyomtatott is, illik kézzel aláírni.

A hagyományos önéletrajz vázlata:

- születési adatok;
- család (szülők, testvérek);
- tanulmányi adatok (általános iskola, középiskola, felsőoktatás);
- (munkahelyek – ha van);
- az önéletrajz témáját alátámasztó tevékenységek, események felsorolása (tanulmányi eredmények, egyéb képzések, eredmények);
- kiegészítő tevékenységek (érdeklődési kör, szabadidő);
- a cél meghatározása;
- dátum, aláírás.

Az amerikai típusú önéletrajz jellemzői:

- a hagyományos önéletrajznál tömörebb, tagoltabb, átláthatóbb; szinte felsorolás, leltár jellegű;
- az iskolák és a munkahelyek felsorolása fordított időrendben történik, azaz a jelentől haladunk a múlt felé;
- itt is érdemes a célunknak megfelelő adatokat hangsúlyozni;
- feltüntetni az elérhetőséget: telefon, fax, email;
- általában számítógéppel készül, nyomtatott, és kevésbé kap fontos szerepet a saját kezű aláírás (az e-mailben való küldés lehetősége miatt).

Feladatok:

1. Készítsétek el saját önéletrajzotokat hagyományos formában! Segítségként nézzétek meg a lentebb található hagyományos önéletrajzot!

Önéletrajz

1994. március 26-án születtem Ungváron. Édesanyám, Minta Éva közgazdász, édesapám Minta Ferenc matematika tanár. Húgom, Minta Hajnalka általános iskolai tanuló.

Én 2000 óta a Mintafalvi Középiskola tanulója vagyok, idén fogok érettségizni. Tanulmányi eredményeim kitűnőek, kiváló eredményekkel vettem részt járási és megyei tantárgyi vetélkedőkön magyar nyelvből és irodalomból, történelemből és matematikából. 2007-ben a KMPSZ által szervezett Édes Anyanyelvünk nyelvhasználati versenyen első, 2008-ban a Karády helyesírási versenyen második, a KMPSZ szervezte megyei történelem vetélkedőn 2009-ben első, a Terebesi Viktor matematikaversenyen második helyezést értem el.

2000-2007 között a Mintafalvi Zeneiskola hallgatójaként zongorázni és hegedülni tanultam, tagja vagyok mind az iskolai, mid a zeneiskolai énekkarnak.

Anyanyelvemen, a magyaron kívül beszélek alapfokon angolul és ukránul, rendelkezem alapvető számítógépes ismeretekkel.

Szabadidőmben érdeklődöm a különböző korok művészeti iránt, olvasok és kézilabdázom, tagja vagyok továbbá az iskola atlétikai szakkörének.

Az iskola befejezése után művészettörténetet szeretnék tanulni, ezért jelentkeztem erre a pályázatra is, melynek keretében lehetőségem lenne a jelentősebb ukrainai és magyarországi múzeumok meglátogatására.

Mintafalva, 2009. október 21.

Minta Péter

2. *Most készítsétek el saját önéletrajzotok amerikai típusú változatát! Segítségként nézzétek meg az alábbi amerikai típusú önéletrajzot!*

Minta Anna

Telefon: 06 (20) 123-1234
E-mail: minta_anna@mail.ua
Lakcím: 90200 Beregszász, Minta utca 16.
Születési hely, idő: Beregszász, 1983. január 7.

Fotó

MEGPÁLYÁZOTT POZÍCIÓ: Pénzügyi szakértő

VÉGZETTSÉG

2002–2006 Minta Gazdasági Főiskola, Ungvár
Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar, pénzügy szak
1998–2002 Minta Gimnázium, Beregszász

SZAKMAI TAPASZTALAT

2004– Minta Adó- és Könyvvizsgáló Kft. – Kontrolling asszisztens
Aktívan részt vettem a könyvelési feladatokban, a vezetőség számára készülő riportok elkészítésében. Munkakörömbé tartozott a számlák fogadása, elkészítése, illetve azoknak a kiküldése, különféle beszámolók, összehasonlító analitikák, riportok készítése, a cash-flow változásainak figyelemmel kísérése.

2003–2004 Minta Rt. – gyakornok

Féléves gyakorlati időmet töltöttem a vállalatnál, ahol a pénzügyi osztályon dolgoztam. Feladataim közé tartozott a forint- és valutapénztár kezelése, a külföldi kiküldetések nyilvántartása, az elszámolások elkészítése. Havi költségkimutatások, valamint nyilvántartások vezetése, a pénzügyi osztály dolgozóinak támogatása, számlák regisztrálása.

NYELVTUDÁS

Ukrán – középfokú nyelvvizsga (2003)

Orosz – középfokú nyelvvizsga (2003)

Német – középfokú nyelvvizsga (2003)

Angol – üzleti középfokú nyelvvizsga (2004)

TECHNIKAI/EGYÉB KÉSZSÉGEK

felhasználói szintű számítógépes ismeret (MS Office programok, Internet)

B kategóriás jogosítvány (2004)

SZEMÉLYES KÉSZSÉGEK

csapatszellem; jó kommunikációs készségek; jó szervezőkészség

A meghívó

Számtalan olyan közéleti esemény kerül megrendezésre az ember társadalmi érintkezésének során, melyre vendégeket, hallgatóságot, érdeklődőket hívunk. Lehet ez az esemény félig hivatalos alkalom, mint például egy esküvő vagy ballagás, vagy valamilyen iskolai rendezvény, de lehet hivatalos is, mint például egy beiktatási ünnepség, a tiszté avatás vagy egy állami ünnepi rendezvény. Ilyen alkalmakkor a meghívást célszerű írásbeli meghívó segítségével

tolmácsolni. A meghívó lehet személyre szóló, de vonatkozhat egy közösségre, a feltételezett érdeklődőkre is.

A meghívónak tartalmaznia kell a meghívással kapcsolatos minden szükséges információt. Személyre szóló meghívó esetén:

- a meghívó nevét és hivatalos rangját;
- a meghívás tényét;
- a meghívott nevét (esetleg rangját);
- a meghívás alkalmát, indítékát;
- a rendezvény jellegét;
- a meghívás helyét és időpontját;
- a részvétel visszajelzését vagy a lemondást lehetővé tévő utalásokat;
- az öltözetre vonatkozó esetleges kívánalmakat;
- egyéb hasznos információkat.

Gondosan ügyelnünk kell arra, hogy a meghívóban ne legyen tévesen szerepeljen a helyszín, a dátum és az időpont, valamint a meghívott és a meghívó személy vagy intézmény, hivatal neve.

A meghívó formája, a szöveg elhelyezése és díszítése az alkalomtól és a meghívottaktól függően különböző lehet. Gyakran választunk például a szükséges adatok mellé a meghívókra az eseményhez illő idézetet.

Feladatok:

1. Alább többféle meghívót is találhattok. Készítsetek ti is hasonlókat a következő alkalmakra: ballagás, esküvő, születésnap.

I.
..... és

Örömmel értesítjük Önt és kedves családját, hogy örök hűséget esküszünk egymásnak, ezért szeretettel várjuk 2006. -án órákor Székesfehérváron a Városház téri Házasságkötő Teremben, majd a Bazilikában tartandó esküvőnkön.

II.

..... és

Úgy döntöttünk, hogy még szebbé varázsoljuk egymás életét, s e nemes napon, 2006. -án házasságot kötünk. Szeretnénk, ha Ön és kedves családja osztozna velünk a nap örömeiben, izgalmaiban és megtisztelne jelenlétével órákor a székesfehérvári Polgármesteri Hivatal Házasságkötő Termében majd órákor a Bazilikában tartandó esküvőnkön (és az azt követő vacsorán.)

III.

Úgy döntöttünk x és y hogy még szebbé varázsoljuk egymás életét s e nemes napon (dátum) házasságot kötünk. Szeretnénk, ha Ön és kedves családja is velünk lenne és osztozna örömeinkben. Szeretettel várjuk... órákor Polgármesteri Hivatal Eskető termében majd Templomban tartandó esküvőnkre majd az ezt követő ünnepi vacsorára étteremben.

IV.

Szeretettel várunk Benneteket
2006. március 18-án 14 órákor
tartandó esküvőnkre és az
utána következő ünnepi ebédre
a Pelikán étteremben.

V.

..... és Szeretettel meghívjuk Önt és kedves családját, 2006. -án órákor a Zeneiskola Dísztermében tartandó esküvőnkre (és az azt követő vacsorára.)

VI.

..... és Szeretettel meghívjuk Önt és kedves családját, legyenek velünk életünk legszebb perceiben, 2006. -án órákor a székesfehérvári Mátyás király körút 3. szám alatti házasságkötő teremben, majd órákor a Bazilikában tartandó esküvőnkön, (és az azt követő vacsorán.)

2. Készítsetek meghívót az osztály nevében az igazgatónak, melyben egy fordított nyelvtanórára invitáljátok, ahol a tanárok lesznek a tanulók, a tanulók pedig a tanárok!

3. *Az alábbi meghívó egy társadalmi szervezet nevében szól a közösséghez, az érdeklődőkhöz. Készíts te is ennek a mintájára meghívót, melyben a lakóhelyeden élőköt invitárod egy iskolai rendezvényre!*

Meghívó

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség 2004. október 10-én, vasárnap tartja hagyományos tiszacsomai honfoglalási megemlékezését, mely 12.00 órakor görög katolikus ünnepi szentliturgiával veszi kezdetét. 13.30-kor a templomtól a honfoglalási emlékparkba vonulnak a résztvevők, ahol 14.00-kor megemlékezésre kerül sor.

Mindenkit szeretettel várunk!

A KMKSZ elnöksége

A közéleti tájékoztató feliratok

Mindennapi életünkben, a hivatalokban, az utcákon, a különböző intézményekben, de még egy étteremben vagy kávézóban is különböző feliratok segítik a tájékozódást és jelölik ki cselekvéseink határait. Ha valamilyen közlekedési eszköz segítségével szeretnénk eljutni úti célunkhoz, a **menetrend** segítségével tájékozódunk a lehetőségekről. A közösségi közlekedésben az igénybe vevőnek egy kötött menetrendhez kell igazodnia. A tájékozódni kívánót segíti, ha a menetrend könnyen értelmezhető és megjegyezhető, például azonos időközönként (120-60-30-15-10-5 percenként), az óra azonos percében indulnak a járatok. Sajnos Kárpátalján, bár jogilag nincs akadálya, a legritkább esetben találkozunk magyar nyelvű vagy esetleg kétnyelvű menetrenddel a pályaudvarokon.

A különböző tanintézményekben az **órarend** segíti és határozza meg a diákok tájékozódását az oktatási folyamatot és a szabadidejüket illetően. A menetrendhez hasonlóan az órarend is általában táblázatos (mátrix) formában készül, mert ily módon lehet összesítve bemutatni a tájékozódáshoz szükséges összes információt.

A különböző közterületeken vagy közintézményekben való tájékozódást segítik a **figyelmeztető-tájékoztató feliratok**. Ezek segíthetnek odatalálni egy keresett helyre (*bejárat, kijárat*), megszabhatják cselekvésünk határvonalait (*Dohányozni tilos!*), a legtöbb esetben figyelemfelhívó formájúak, sok esetben nemcsak szavakkal, hanem ábrákkal, jelekkel is közlik az információt. Ez utóbbi típusú tájékoztató ábrát nevezzük piktogramnak – tájékoztató feliratot helyettesítő ábrának. Olyan településeken, ahol többféle nemzetiség él egymás mellett, célszerű a tájékoztató és figyelmeztető feliratokat mind a többségi, mind a kisebbségi nemzetiségek nyelvén használni, amennyiben erre van törvényi lehetőség. Ily módon elkerülhetők a félreértések, a balesetek, amelyek abból is adódhatnak, hogy valaki nem érti azokat.

Feladatok:

1. *Figyeljétek meg újra a 6. számú feladatnál található menetrendet, majd foglaljátok össze, könnyen értelmezhető-e, illetve megjegyezhető-e az információk, amiket tartalmaz? A menetrend néhány sorát előszóban, hangosan értelmeztétek a következő módon: Munkanapokon a beregsurányi autóbusz-váróteremből négy óra tizennégy perckor indul egy busz, ami öt óra ötven perckor érkezik a nyíregyházi buszállomásra.*

2. *Tanulmányozzátok a saját órarendeteket! Foglaljátok össze, milyen tájékoztató információkat tartalmaz! Majd készítsétek el saját osztályotok számára az elképzelt ideális órarendet a megfelelő paraméterek és feltételek betartása mellett. A következő feltételeknek kell egyidejűleg teljesülni:*

- 1) Minden tanárnak 5 órája van egy héten az osztállyal.
- 2) Nincs olyan tanár, akinek egymás után két órája van.
- 3) Minden tanárnak egy héten lehetőleg legyen egy szabad napja.
- 4) Az osztálynak csak a nap elején vagy a végén lehet lyukas órája.
- 5) Az osztály nyolc tantárgyat tanul (válasszátok ki, melyek legyenek ezek)!
- 6) Egy tanár csak egy tantárgyat tanít!

3. Az alábbiakban néhány gyakori tájékoztató-figyelmeztető feliratot láthattok. Helyezzétek el az egyes feliratokat a megfelelő szituációban, nevezzétek meg, hol találkozhatunk ilyen felirattal! Különböztessétek meg a tájékoztató és a figyelmeztető feliratokat!

☐ Bejárat/Kijárat	☐ Vészkijárat
☐ Frissen festve	☐ Üzemen kívül
☐ Idegeneknek tilos a bemenet!	☐ Vigyázat, lépcső!
☐ Tilos a dohányzás!	☐ Húzni (tessék) / Tolni (tessék)!
☐ Váróterem	☐ Fogalt
☐ Taxiállomás	☐ Belépés díjtalan
☐ Minden jegy elkelt	☐ Fűre lépni tilos!
☐ Azonnal jövök	☐ Vigyázat, magasfeszültség!
☐ Kérjük, zárják az ajtót!	

4. Hányféle módon tudnátok megfogalmazni egy figyelmeztető tábla számára, hogy az adott helyen nem szabad dohányozni? Melyik megfogalmazást milyen helyen látnátok szívesen? Próbáljátok elkészíteni a feliratokat ukránul és a tanult idegen nyelven is!

5. Mit jelentenek az alábbi ábrák? Fogalmazzátok meg szavakkal a figyelmeztetést!

6. Olvassátok el az alábbi hírt! Egyetértetek-e az abban foglaltakkal?

Magyar felirat nélkül a pályaudvar ügyfélszolgálat

2009, július 22 - 11:31

ÉRSEKÚJVÁR – Az érsekújvári pályaudvar felújítása után csak szlovák, német és angol nyelvű feliratokat helyeztek el az ügyfélszolgálaton.

A felújítási munkálatok egy országos terv részét képezték. Emiatt államnyelven és két idegen nyelven tüntették fel a szükséges tájékoztató feliratokat - írja az Új Szó szerdai számában. Az érsekújvárihoz hasonló korszerűsítés történt Pozsonyban, Kassán, Homonnán, Liptószentmiklóson, Zólyomban és Poprádon.

Lubica Kotianová, az érsekújvári ügyfélszolgálati központ vezetője azt is elmondta a lapnak, hogy munkatársai szlovákul, angolul és németül tájékoztatják az utasokat. A vasúti alkalmazottak kiválasztásakor nem szabták meg feltételül a magyar nyelv ismeretét.

A dél-szlovákiai Érsekújvár 42 262 lakosának 27,52 százaléka magyar és 69,67 százaléka szlovák volt a 2001-es népszámláskor.

MII/para

A tanult ismeretek összefoglalása és begyakorlása

1. Olvassátok el az ukrán alkotmány következő cikkelyét, majd foglaljátok össze saját szavaitokkal, milyen információkat tartalmaz! Ezután az idézet alatt található állításokat módosítsátok a törvény cikkelyének megfelelően!

53. cikkely.

Mindenkinek joga van a tanuláshoz.

A teljes általános középiskolai végzettség kötelező.

Az állam biztosítja az óvodai, a teljes általános középiskolai, a szakmai-műszaki, illetve a főiskolai oktatás hozzáférhetőségét és ingyenességét az állami és a közületi tanintézetekben; az óvodai, teljes általános középiskolai, iskolán kívüli, szakmai-műszaki, főiskolai oktatásnak és az utóképzésnek, az oktatás különböző formáinak a fejlesztését; állami ösztöndíj és kedvezmények juttatását a tanulóknak és a diákoknak.

Az állampolgároknak joguk van pályázati alapon ingyenesen főiskolai végzettséget szerezni az állami és a közületi tanintézetekben.

A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számára a törvénynek megfelelően szavatolják azt a jogot, hogy anyanyelvükön tanuljanak vagy tanulják anyanyelvüket az állami és a közületi tanintézetekben vagy a nemzeti kulturális társaságok közreműködésével.

- Az állam biztosítja a felsőoktatás ingyenességét minden intézményben.
- Az állampolgároknak nincs joguk pályázati úton ingyenes végzettséget szerezni.
- A nemzeti kisebbséghez tartozók tanulhatnak anyanyelvükön.

2. Olvassátok el A kisebbségi nyelvek megtartásának alapvető feltételei című írást, mely a kárpátaljai magyar kisebbség nyelvi helyzetéről szól! Majd foglaljátok össze írásban, milyen feltételei vannak egy kisebbségi nyelv megmaradásának!

A kisebbségi nyelvek megtartásának alapvető feltételei

A Kárpátalján élő magyarok kisebbségi helyzetben élnek. Kisebbségi helyzetünk egyik meghatározó tulajdonsága, hogy nem emigráns, hanem őshonos közösségként élünk Kárpátalján. Azaz: nem bevándorlás révén kerültünk ilyen körülmények közé, hanem a politikai, történelmi események következtében lettünk kisebbségiek. Ennek a megkülönböztetésnek azért van jelentősége, mert rendszerint a bevándorló csoportok célja a minél tökéletesebb beilleszkedés a befogadó közösségbe. Ezzel magyarázható, hogy az Amerikai Egyesült Államokba bevándorolt különböző népcsoportok legnagyobbbrészt mára csak származásuk emlékét őrzi, nyelvükben azonban angollá, mentalitásukban pedig amerikaivá váltak. Az őshonos kisebbségek ezzel szemben általában meg szeretnék tartani eredeti nyelvüket és azonosság tudatukat. Nem véletlen, hogy a szlovákiai, romániai, szerbiai vagy éppen ukrainai magyarok is erre törekednek.

Mind a bevándorló, mind az őshonos kisebbségek között vannak természetesen másként viselkedő kivételek. A németországi török vagy az Angliába érkezett pakisztáni bevándorlók például ragaszkodnak nyelvükhöz és identitásukhoz, integrációjuk hiánya jelentős problémákat okoz a befogadó társadalom számára. Az oroszországi őshonos finnugor népek és nyelvek ugyanakkor mára szinte teljesen eltűntek, többségüket már csak a legidősebb generáció őrzi.

Ákár bevándorló, akár őshonos közösségről van szó, nyelvük és kultúrájuk hosszú távú fennmaradását meghatározzák saját céljaik, illetve emellett természetesen jelentősen befolyásolják azok a törekvések is, melyek azt az államot jellemzik, ahol élnek, vagy amely befogadja őket. A kisebbségi csoportok és a többségi társadalmak törekvései között ugyanis gyakran feszül ellentmondás; és a kisebbségi közösségek céljai sem feltétlenül azonosak.

„Az őshonos kisebbségekkel rendelkező országok közül Finnországban a többségi finnek fenntartási politikát folytatnak a finnországi svédajkúak esetében (...). Ugyanakkor Szlovákiában az 1995-ben a szlovák államnyelvről hozott törvény célja a magyar kisebbség asszimilálása. A kisebbségek céljai is eltérhetnek egymástól: a

szlovákiai magyarok célja a nyelv- és kultúramegőrzés, ugyanakkor jó okunk van feltételezni, hogy pl. az őshonos burgenlandi magyarok célja a többségi németajkú lakossághoz való asszimiláció (volt). (...)

Ami a bevándorló kisebbségekkel rendelkező országokat illeti, egyelőre nem találtam példát arra, hogy egy többségi nemzetnek az lenne a célja, hogy fenntartsa a bevándorlók nyelvét és kultúráját (amennyiben e nyelv és kultúra eltér a többségi nyelvtől és kultúrától). Számtalan példa van azonban arra, hogy egy többségi nép célja a bevándorló kisebbségek asszimilációja. Az iskolapélda erre természetesen az Amerikai Egyesült Államok. A kisebbségek céljai itt is eltérhetnek: Floridában a kubai bevándorlók célja a nyelv- és kultúrafenntartás (...), ugyanakkor az amerikai magyarok célja a nyelvi és társadalmi-kulturális asszimiláció.”

	Őshonos kisebbségek	Bevándorolt kisebbségek
Többségi célok	a) <i>fenntartás</i> , pl. a finnországi svédajkúak esetében	a) <i>fenntartás</i> , pl.?
	b) <i>asszimiláció</i> , pl. a szlovákiai magyarok esetében	b) <i>asszimiláció</i> , pl. a nem hispán fehérek célja az USA-ban
Kisebbségi célok	a) <i>fenntartás</i> , pl. a szlovákiai magyarok célja	a) <i>fenntartás</i> , pl. Floridában a kubai amerikaiak célja
	b) <i>asszimiláció</i> , pl. a burgenlandi magyarok célja	b) <i>asszimiláció</i> , pl. az amerikai magyarok célja

Kontra Miklós: Újratanulható-e egy anyanyelv? In: Osvát Anna és Szarka László szerk., Anyanyelv, oktatás – közösségi nyelvhasználat. Újratanítható-e a kisebbségek anyanyelve a magyarországi nemzetiségi iskolákban? 15–25. Budapest: Gondolat Kiadói Kör – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2003. 22–23. old.

A számszerűség és a hatalmi pozíciókat tekintve kisebbségi körülmények között élő közösségek megmaradását, nyelvének megőrzését alapvetően négy, egymással (és a többségi közösségnek a kisebbségekkel kapcsolatos szándékaival, törekvéseivel és politikájával) szorosan összefüggő tényező határozza meg:

- Beszélők, akik fenntartják a nyelvet (demográfiai faktor).
- Helyzetek, színterek, ahol a nyelvet gyakorlati célokra, kommunikációs igények kielégítésére használni lehet (hasznossági tényező).
- Jogok, melyek biztosítják a nyelv használatának lehetőségét (politikai feltétel).
- A beszélők azon szándéka, hogy akarják is használni ezt a nyelvet, illetve tovább örökíteni a következő generációk számára (szimbolikus érték).

Ha nincsenek emberek, akik beszélnek a nyelvet, a nyelv nem élő nyelv. Ha vannak beszélők, de nincsenek olyan helyzetek, ahol használni lehet azt a nyelvet (mert például nincs kivel és hol beszélni ezen a nyelven), a nyelv eltűnik, hiszen a nyelvet a

használat élteti. Hiába vannak azonban beszélők, akik szeretnének ezen a nyelven beszélni, ha törvények, rendeletek tiltják ennek a nyelvnek a nyilvános használatát. S hiába vannak beszélők, lehetőségek és jogok akkor, ha a közösség nem érzi szükségét ennek a nyelvnek, és nem akarja használni azt.

Meggyőződésünk, hogy ennek a négy tényezőnek meghatározó jelentősége van abban is, hogy fognak-e magyarul beszélni ötven, száz vagy ötszáz év múlva Kárpátalján.

(Csernicskó István szerk.: Megtart a szó)

3. Készítsetek egy legalább öt pontból álló törvénytervezetet, mely a saját lakóhelyetek nyelvhasználati jogait szabályozná!

4. Keressetek olyan példamondatokat a kárpátaljai magyar sajtótermékekben, amelyekben előfordulnak az alábbi megnevezések!

állami adminisztráció, járási tanács, Állami Autófelügyelőség, Központi Választási Bizottság, I-III. fokozatú középiskola, gyermekintézmény, Legfelsőbb Tanács stb.

5. Írjatok kérvényt az iskola igazgatójának hiányzásaitok pótlásának ügyében!

6. Írjatok kérvényt a polgármesternek egy városi diákrendezvény megszervezésének ügyében!

7. Az egyik faluközösség a főtéren szobrot kíván állítani egy, a településről elszármazott hírességnek. Írjatok rövid, legfeljebb egy oldal terjedelmű levelet a falu lakossága nevében a polgármesterhez, amelyben a szobor felállításához kéritek a támogatását.

8. Meg szeretnétek pályázni egy külföldi tanulmányutat. Készítsétek el a pályázathoz hagyományos stílusú önéletrajzotokat féloldalmi terjedelemben!

9. Az iskola diákönkormányzatának nevében írjatok levelet településed polgármesterének, s abban tegyetek néhány ésszerű javaslatot lakóterületek közösségi életének jobbítása érdekében!

10. Olvassátok el az alábbi hivatalos levelet, soroljátok be, milyen típusú közéleti érintkezésre jellemző, milyen kommunikációs funkciót tölt be, majd találjátok ki a szituációt, melyben születhet egy ilyen levél!

Panaszlevél

Tisztelt Igazgatóság!

Kérem az áruházlánc igazgatóságát, fordítsanak figyelmet észrevételeimre. Többször is jártam már itt vásárolni, és mindannyiszor durvák és mogorvák voltak az alkalmazottak. Sokszor előfordult az is, hogy romolt volt a termék, amit vásároltam. Ha ez sokáig így lesz, nem lesz túl sok vevőjük. Remélem, észrevételeim alapján a hibákat hamarosan orvosolják.

Kelt: Munkács, 2009.04.21

Alíráás: Láng Miklós

11. A képen egy beregszászi hivatal kétnyelvű névtábláját láthatjátok! Ha nektek kellene elkészíteni a névtábla magyar változatát, az hogyan nézne ki?

12. *Találjatok ki képzeletbeli hivatalokat, adjatok nekik komolyan hangzó intézménynevet, majd készítsétek el kétnyelvű névtáblájukat! Például hogyan nevezhetnének el a következő hivatalokat:*

- az iskolások étkeztetésével foglalkozó hivatal;
- a diákok nyári táboroztatásával foglalkozó hivatal;
- a popsztárok és sportolók arcukat szabályozó hivatal;
- a Tigris napi ugróadagját kiszámoló hivatal;
- a gólyák költözési szokásainak reformtervezetét kidolgozó hivatal.

13. *Készítsétek el közösen egy kitalált sztárfocista amerikai típusú önéletrajzát!*

14. *Olvassátok el József Attila Curriculum vitae-jét! Mit jelent az írás címe és milyen nyelven? Milyen stílusrétegbe sorolnátok a szöveget és miért?*

József Attila Curriculum vitae

1905-ben születtem, Budapesten, görög-keleti vallású vagyok. Apám - néhai József Áron - három esztendősen kivándorolt, engem pedig az Országos Gyermekvédő Liga Öcsödre adott nevelőszülőkhöz. Itt éltem hét éves koromig, már ekkor dolgoztam, mint általában a falusi szegénygyerekek - disznópásztorkodtam. Hét esztendősen anyám - néhai Pócze Borbála - visszahozott Budapestre s beiratott az elemi iskola II. osztályába. Anyám mosással és takarítással tartott el bennünket, engem és két nővéremet. Házaknál dolgozott, odajárt reggeltől estig s én szülői felügyelet nélkül iskolát kerültem, csibészkedtem. A harmadikos olvasókönyvben azonban érdekes történeteket találtam Attila királyról és rávettem magam az olvasásra. Nem csupán azért érdekelték a hun királyról szóló mesék, mert az én nevem is Attila, hanem azért is, mert Öcsödön nevelőszüleim Pistának hívtak. A szomszédokkal való tanácskozás után a fülem hallatára megállapították, hogy Attila név nincsen. Ez nagyon megdöbbenett, úgy éreztem, hogy a létezésemet vonták kétségbe. Az Attila királyról szóló mesék fölfedezése azt hiszem döntően hatott ettől kezdve minden törekvésemre, végső soron talán ez az élményem vezetett el az irodalomhoz, ez az élmény tett gondolkodóvá, olyan emberré, aki meghallgatja mások véleményét, de magában fölülvizsgálja; azzá, aki hallgat a Pista névre, míg be nem igazolódik az, amit ő maga gondol, hogy Attilának hívják.

Kilenc éves koromban kitört a világháború, egyre rosszabbul ment a sorunk. Kivettem a részemet az üzletek előtt való álldogálásokból, - volt úgy, hogy este kilenc

órákor odaálltam az élelmiszerüzem előtt várakozó sorba és reggel fél nyolckor, mikor már sorrakerültem volna, jelentették ki az orrom előtt, hogy nincs több zsír. Úgy segítettem anyámnak, ahogyan tudtam. Vízet árultam a Világ moziban. Fát és szenet loptam a Ferencvárosi pályaudvarról, hogy legyen fűtenivalónk. Színes papírforgókat csináltam és árusítottam a jobb sorsban élő gyerekeknek. Kosarakat, csomagokat hordtam a vásárcsarnokban stb. 1918 nyarán Abbáziában üdültem a Károly király féle gyermeknyaraltatási akció jóvoltából. Anyám már betegeskedett, méhdaganata támadt s ekkor én magam jelentkeztem a Gyermekvédő Ligánál - így rövid időre Monorra kerültem. Visszatérvén Budapestre újságot árultam, bélyegekkel, majd kék, fehér és postapénzzel kereskedtem, mint egy kis bankár. A román megszállás alatt kenyeresfiú voltam az Emke kávéházban. Közben - öt elemi elvégzése után - polgári iskolába jártam.

1919 karácsonyán meghalt anyám. Gyámommá az árvaszék sógoromat, a most elhunyt Makai Ödön doktort nevezte ki. Egy tavaszon és nyáron át az Atlantica Tengerhajózási Rt. Vihar, Török és Tatar nevű vontatógőzösein szolgáltam. Ekkor vizsgáztam magánúton a polgári negyedik osztályából. Ezután gyámom és Giesswein Sándor dr. Nyergesújfalura küldtek kispapnak a szalézianusokhoz. Itt csak két hetet töltöttem, hiszen görög keleti vagyok és nem katolikus. Innen Makóra kerültem, a Demke internátusba, ahol rövidesen ingyenes helyet kaptam. Nyáron lakásért és ellátásért tanítottam Mezőhegyesen. A gimnázium VI. osztályát színjelesen végeztem, jóllehet pubertáskori zavarok miatt több ízben öngyilkosságot kíséreltem meg, hiszen valójában sem akkor, sem előzőleg nem állott fölvilágosító barátként mellettem senkisé. Már megjelentek első verseim is, 17 éves koromban írt költeményeimet a Nyugat publikálta. Csodagyerekeknek tartottak, pedig csak árva voltam.

A VI. osztály elvégzése után ott hagytam a gimnáziumot meg az internátust, mert elhagyatottságomban nagyon tétlennek éreztem magamat: nem tanultam, mert a tanárok magyarázata után is tudtam a leckét, hiszen erről jeles bizonyítványom is tanúskodott. Kukoricacsősznek, mezei napszámosnak mentem Kiszomborra és házitánítónak szegődtem el. Két kedves tanárom kérésére mégis elhatároztam, hogy érettségizem. A VII. és a VIII. osztályból összevont vizsgát tettem s így egy évvel előbb végeztem, mint volt osztálytársaim. Tanulásra azonban mindössze három hónap állt rendelkezésemre s így történt, hogy a hetedikből tiszta jó, a nyolcadikból pedig tiszta elégséges osztályzatot kaptam. Érettségi bizonyítványom már jobb a nyolcadikosnál: csak magyarból és történelemből kaptam elégségest. Ekkor már egy versemért Istenkáromlás miatt pörbefogtak. A Kúria fölmentett.

Ezután egy ideig könyvügynök voltam itt Budapesten, majd az infláció idején hivatalnokoskodtam a Mauthner féle magánbankházban. A Hintz-rendszer bevezetése

után itt a könyvelőségbe osztottak be s nem sokkal utóbb idősebb kollégáim bosszúságára engem bízta meg annak ellenőrzésével, hogy kasszanapkor milyen értékek adhatók ki. Iparkodásomat itt egy kissé kikezdte az, hogy saját munkámon kívül önnön dolgaik egy részét is nyakamba varrták idősebb kollégáim, kik nem mulasztották el különben sem, hogy bosszúságot okozzanak nekem a lapokban megjelenő verseim miatt. "Ilyen idős koromban én is írtam verseket" - mondogatta mindegyikük. A bankház később megbukott.

Elhatároztam, hogy végképpen író leszek és szert teszek olyan polgári foglalkozásra is, amely szoros kapcsolatban áll az irodalommal. Magyar-francia-filozófiai szakra iratkoztam a szegedi egyetem bölcsészeti karán. Fölvettem heti 52 órát és 20 órából kollokváltam kitűnően. Napokat ettem, verseim honoráriumából fizettem lakásomat. Nagyon büszkévé tett, hogy Dézsi Lajos professzorom önálló kutatásra érdemesnek nyilvánította. De minden kedvemet elszegte az, hogy Horger Antal professzor, kinél magyar nyelvészetből kellett volna vizsgáznom, magához hívatott s két tanú előtt - ma is tudom a nevüket, ők már tanárok - kijelentette, hogy belőlem, míg ő megvan, soha nem lesz középiskolai tanár, mert "olyan emberre - úgymond - ki ilyen verseket ír" s ezzel elémtárta a Szeged c. lap egyik példányát, "nem bízhatjuk a jövő generáció nevelését". Sokszor emlegetik a sors iróniáját s itt valóban arról van szó: ez a versem, Tiszta szívvel a címe, igen nevezetessé vált, hét cikket írtak róla, Hatvany Lajos az egész háború utáni nemzedék dokumentumának nyilvánította nem egy ízben "a kései korok számára", Ignótus pedig "lelkében dédelgette, simogatta, dűnnyögte és mormolgatta" ezt a "gyönyörűszép" verset, ahogy a Nyugatba írta róla és ezt a verset tette Ars poeticájában az új költészet mintadarabjává.

A következő évben - húsz éves voltam ekkor - Bécsbe mentem, beiratkoztam az egyetemre s abból íltem, hogy a Rathaus Keller bejáratánál újságot árultam és a Bécsi Magyar Akadémikusok helyiségeit takarítottam. Lábán Antal igazgató, mikor tudomást szerzett rólam, ezt megszüntette, ebédet adott a Collegium Hungaricumban s tanítványokhoz juttatott: Hajdu Zoltánnak, az Angol-Osztrák Bank vezérigazgatójának két fiát tanítottam. Bécsből - egy szörnyű nyomortanyáról, ahol négy hónapig lepedőm sem volt - egyenesen a Hatvany Kastélyba kerültem vendégnek, Hatvanba, majd a ház asszonya, Hirsch Albertné ellátott útiköltséggel és a nyár végeztével Párizsba utaztam. Itt beiratkoztam a Sorbonnera. A nyarat a délfraanciaországi tengerparton töltöttem egy halászfaluban.

Ezután Pestre jöttem. Két szemesztert hallgattam a pesti egyetemen. Tanári vizsgát mégsem tettem, mert - Horger Antal fenyegetésére gondolva - azt hittem, úgysem kapnék állást. Majd a Külkereskedelmi Intézet magyar-francia levelezőnek alkalmazott, megalakulásakor, - referenciával azt hiszem szívesen szolgál Kóródi

Sándor úr, volt vezérigazgatóm. Ekkor azonban olyan váratlan csapások értek, hogy bármennyit edzett az élet, nem bírtam ki - az OTI előbb szanatóriumba, majd táppénzállományba utalt neuraszténia gravisszal. Hivatalomtól megváltam, beláttam, hogy nem lehetek teherterel egy fiatal intézmény nyakán. Ezóta írásaimból élek. Szerkesztője vagyok a SZÉP SZÓ c. irodalmi és kritikai lapnak. Magyar anyanyelvemen kívül írok és olvasok franciául és németül, levelezek magyarul és franciául, perfekt gépíró vagyok. Tudtam gyorsírni is, - egy havi gyakorlattal ezt a tudásomat fölfrissíthetem. Értek a sajtó nyomdatechnikájához, tudok szabatosan fogalmazni. Becsületesen tartom magam, azt hiszem, hogy fölfogásom gyors és hogy munkában szívós vagyok.

15. Készítsétek el József Attila irodalmi igényű életrajzának mintájára Petőfi Sándor és Ady Endre életrajzát!

16. Gyűjtsétek olyan irodalmi idézeteket, amelyeket felhasználhattok egy ballagási, illetve esküvői meghívó elkészítéséhez. Tervezzétek meg ezen meghívók külalakját!

17. A meghívó elküldése a társasági életben 2–3 héttel a meghívás időpontja előtt szokásos. A hivatalos életben ez a határidő gyakran sokkal rövidebb. Egy jó tanács a meghívásokkal kapcsolatban: a látogatást követő nap személyesen, telefonon vagy írásban illik a vendéglátást megköszönni. Játsszátok el azt a szituációt, melyben először szóban, majd telefonon megköszönitek a szervezőknek, hogy részt vehettek egy újévi ünnepségen!

18. Készítsétek el otthon a 227 oldalon közölt tájékoztató és figyelmeztető feliratok közül néhánynak a rajzos (ábrákat, jeleket tartalmazó) változatát! Helyettesíthető-e azok mindegyike ábrával?

19. Készítsétek el a Roxfort Varázslóképző Szakiskola ez évi elképzelt órarendjét Harry Potter és osztálya számára! Találjátok ki érdekes tanárokat és tantárgyakat, majd illesszétek azokat az órarendbe!

20. Végezzétek terepszemlét lakóhelyeteken, gyűjtsétek össze, milyen közterületi tájékoztató és figyelmeztető feliratok található a környezetetekben!

A SZÉPIRODALMI STÍLUS

A stílust minden esetben befolyásolja a megnyilatkozás célja. A tudományos munkák célja például elsősorban a leírás, a kifejtés, a megértés, tehát a használt nyelvi elemek is ennek megfelelőek. A szépirodalmi művek célja az esztétikai hatáskeltés, így az érzelmi hatást leginkább elérő nyelvi elemekből építkeznek, ezért gyakoriak benne a szóképek, a festői erejű szavak. A szépirodalmi stílus, más néven művészi nyelvhasználat sajátos kommunikáció a művész és a befogadó (olvasó, hallgató) között. Az üzenet, amit a művész (a költő, az író) a műélvezők felé közvetít, sokféle lehet. Lehet a mű célja pusztán az esztétikai minőség létrehozása, a gyönyörködtetés, a szórakoztatás, a tanítás, az elgondolkodtatás, de akár a problémafelvetés vagy a buzdítás is. Az alkotó céljától függően és egyéniségének megfelelően válogatja meg a nyelvi eszközöket, hogy műve mélyebb, eredetibb, tartalmasabb legyen a hétköznapi megnyilatkozásoknál. Az író ugyanazt a nyelvet használja, mint annak hétköznapi beszélői, de a nyelv rendelkezésére álló eszközeit művészi módon használja fel, létrehozva saját egyéni írói hangját, stílusát.

A szépirodalmi vagy művészi stílus a szépirodalomban, mint a társadalmi élet egyik területén használatos kifejezőmód megnevezése. A szépirodalmi stílus minden más nyelvhasználati módtól eltér, arra használja a nyelvet, hogy egyénit és egyedit, addig nem létezőt, műalkotást hozzon létre. A szépirodalom nyelve nem attól szép vagy különleges, hogy bonyolultabb, mint a mindennapok nyelve, vagy netán több szót, szebb szavakat használ, esetleg felcifrázva fogalmaz. Az igazi műalkotás kevés, jól megválasztott szóval is sokat tud mondani, a szépirodalmi nyelv hatásának titka a jól megválasztott, nagy stíluserejű szavakban, kifejezésekben, képekben rejlik, melyek az adott szövegkörnyezetben a *legodaillóbbak, leghatásosabbak, legstílusosabbak*. A hatás nem

ritkán abból fakad, hogy a művész szándékosan eltér a köznyelvi beszéd megszokott szabályaitól, szokatlan képzettársításokat hoz létre, felrúgja a megszokott szórendet, vagy akár ismert szavakat használ más értelemben vagy ruház fel többlettartalommal.

Befolyásolja a művészi stílust az alkotó egyénisége is. Lehet ugyanaz a témája több irodalmi műnek, a megvalósításban mégis lényeges különbségeket találunk, a kifejezőmód közötti eltéréseket az alkotók egyéniségével, látásmódjával, szóhasználatával stb. magyarázhatjuk. Olvassátok el például a szöveggyűjteményből Csokonai Vitéz Mihály *Tartózkodó kérelem* és Vörösmarty Mihály *Ábránd* című versét, mind a kettő ugyanarról a témáról, a szerelemről, a szerelmes lelkiállapotról szól, még sincs bennük egy hasonló sor sem.

Az is gyakran előfordul, hogy ugyanaz a költő munkássága során többször is ír ugyanarról a témáról, Petőfi költészetében például visszatérő téma a magyar táj, Adynak vannak szerelmes versei, magyarságversei, istenes versei, Francesco Petrarca szinte egész életében ugyanazt a témát verselte meg anyanyelvén, a Laurához fűződő szerelmét, még sincs az említett alkotóknak két egyformán megformált verse az adott témákban.

A szépirodalmi stílus stíluseszközként használja a nyelv valamennyi elemét, az összes többi stílusréteg eszközeit is a művészi hatásra való törekvés érdekében. Az író a nyelv hanganyagát, szókincsét, a szavak összefűzési módját és a mondat szerkesztés lehetőségeit egyéni módon alkalmazza, többletjelentést adva a szövegnek.

A szépirodalmi stílusnak a funkcionális stílusrétegek közé sorolásával nem minden stilisztikával foglalkozó tudós ért egyet, mondván: nem lehet egy sorba állítani az élet más területein használt stílusrétegekkel, mert míg a többi réteg társadalmilag elfogadott, közösen használt változat, addig az irodalom nyelve minden mű

esetében egyéni és egyedi. A többi nyelvi stílusréteg a kodifikált köznyelv része, nem lépheti át önkényesen annak határait, a szépirodalmi stílusnak viszont nincsenek korlátai. Továbbá: a többi stílusréteg kölcsönösen lefordítható egymásra, el lehet mondani társalgási stílusban is ugyanazt, mint tudományos vagy hivatalos stílusban más-más nyelvi eszközökkel anélkül, hogy a mondanivaló információértéke, tartalma csökkenne. A művészi nyelvhasználatot azonban nagyon nehéz parafrázálni, átkonvertálni a többi stílusréteg nyelvezetére, mert ilyenkor a mondanivaló, a mű hatása biztosan sérül, hisz **a szépirodalmi stílusréteg lényege éppen a nyelv segítségével történő hatáskeltésben rejlik**, ami társalgási vagy hivatalos nyelvre „átfordítva” biztosan elvész.

A szépirodalmi szövegben a stíluselemeknek többletjelentésük van, melyek megértése szükséges a mű üzenetének megértéséhez. Minden művészien megformált szöveg dekódolója az olvasó, és ahány ember, tulajdonképpen annyi olvasat, annyi üzenet létezik, hiszen egy szöveg aktuális megértését befolyásolják az olvasó élettapasztalatai, műveltsége, tudása, előismeretei, de fogékonysága, érzékenysége és érzelmi állapota is. Ugyanaz a művészi szöveg más-más élethelyzetben újraolvasva akár mindig mást, esetleg újabb többlettartalmat is felfedhet.

Feladatok:

1. Olvassátok el az alábbi szöveget, majd határozzátok meg, milyen beszédhelyzethez köthető, kik ebben az esetben a kommunikáció részvevői! Fogalmazzátok meg, milyen hatása és hangulata van a szövegnek! Hogyan éri el ezt a hatást a szöveg írója? Mi a szöveg célja?

Már néha gondolok a szerelemre.
Milyen lehet - én Istenem - milyen?
Találkoztam tán véle messze-messze,
valahol Andersen meséiben?

Komoly és barna kislány lesz. Merengő.
A lelke párna, puha selyemkendő.
És míg a többiek bután nevetnek,
virágokat hoz majd a kis betegnek.
Ágyamhoz ül. Meséskönyv a szeme.
Halkan beszél, csak nekem, soha másnak.
Fájó fejemre hús borogatást rak.
És kacagása hegedű-zene.
Egy lány, ki én vagyok. Hozzám hasonló.
Különös, titkos és ritkán mosolygó.
Az éjbe néző. Fáradt. Enyhe. Csöndes.
Csak széttelint, és a szobánkba csönd lesz.

Kosztolányi Dezső: Már néha gondolok a szerelemre

2. Olvassátok el Vári Fábián László Ördögszekér című versét! Fogalmazzátok meg, milyen a vers hangulata, milyen lelkiállapotot jelenít meg! Majd keressétek ki a versből a hatáskeltés nyelvi eszközeit, azokat a szavakat és kifejezéseket, költői képeket, melyek egyediek, amelyek egyénivé teszik a stílust, hírértékkel bírnak az adott szituációban! Végül magyarázzátok meg, szerintetek miért Ördögszekér a vers címe?

Árulás készül ellenem,
már megint üldözött vagyok,
lopva mutatják arcukat
szemem mélyén a csillagok.
Átszabja testem az idő,
szike és csontfűrész se kell.
Néhai legény-álmaim
zsírpárnák alatt tűnnek el.
Ismét útszélien heverek,
delelnék rajtam a legyek,
s labdának nézik fejemet
csintalan ördög-gyermekek.
Szél se... Az égben semmi nesz.
Nem szakad meg a föld szive.
Egy ördögszekér a lelkemet
viszi magával messzire.

3. *Most olvassátok el, hogy mit jelent az ördögszekér szó egy lexikon szerint! Fogalmazzátok meg, mi a különbség a két szöveg funkciója, és mi a különbség a két szöveg hatása között! Milyen nyelvi elemek és hogyan szolgálják ezt a funkciót, illetve a hatás elérését!*

Ördögszekér (növény, ördögkeringő, ördögdrág, ördögkakolya, macskatövis, iringófű, szamártövis, szamárkóró, Csapónál szúnyogtövis, Eryngium Tourn.), ernyős, tövises kóró, ritkán kis cserje v. fa. Levele tövisképen fogas, karéjos v. sallangos, ritkán ép. Virágzata fehér v. kékellő, gömbölyű v. füzérforma, sűrű ernyő, hosszú tövises hegyelvelek fogják körül, termését pelyvanemű pikkelyek takarják. 100-nál több faja, Dél-Afrika kivételével, a melegebb s a mérsékelt földövön honos, leginkább Észak-Amerikában és Európa déli részén; hazánkban 4 faja terem. Az *E. campestre* L. 15-50 cm. magas, tövises, fehérlő kóró, szélteben csaknem akkorát terjed, mint hosszúságában s ha a tövön kivágják vagy elszakad, a vihar magával kergeti, a mezőn kering-bolyong, innen ered sokféle, részint ördögös elnevezése (Steppenhexe). Levele szárnyas sallangú, tövisesen fogas, virága fehér v. zöldes. Gyökere gyenge szagú, édes-nyálkás ízű, majd olyan mint a sárgarépa, később gyengén fűszeres, orvosságnak használták. Főzeléknek, gyenge hajtása pedig salátának vagy spárgának készíthető. Európa É-i partjain erre a célra az *E. maritimum* L. fajjal élnek. Az *E. amethystinum* L. hazánkban a tengermelléken gyakori, másutt kertbe ültetik, mert szúrósága ellenére is csinos, szép ametisztkéék színű. Szép az *E. planum* L. (kék tövis, temondád-góré, temondád-fű) is, kiváló magyar babonás fű, az anyókák a gyermek hidegletését gyógyítják s boszorkányt úznek vele (boszorkányűző fű Barnánál). Levele Görögországban saláta és orvosság.

Pallas Nagylexikon

4. *Olvassátok el az alábbi idézetet, majd figyeljétek meg, hogyan változik meg a versben a leng ige jelentése a lélek főnévvel jelentésszerkezetbe állítva!*

Mint ólmos ég alatt lecsapódva, telten,
füst száll a szomorú táj felett,
úgy leng a lelkem,
alacsonyán.
Leng, nem suhan.

József Attila: Elégia

Figyeljétek meg, hogy a leng ige először egy hasonlatban bontakozik ki, majd a lélek főnévvel átmetaforizálják egymást! Vajon miért épp a leng igét választotta adott esetben a költő stíluseszközként? Próbáljátok megfogalmazni saját szavaitokkal, milyen érzést akar kifejezni a költő az idézetben?

5. *Olvassátok el **Francesco Petrarca** lentebb megadott két szonettjét! Fogalmazzátok meg, milyen lelkiállapotot jelenít meg az egyik, illetve a másik alkotás, nevezzétek meg azokat a költői megoldásokat, amelyekkel az olvasó számára hatásossá, érzékelhetővé teszi azt a hangulatot a költő az egyik, illetve a másik versben! Majd keressetek az íróra jellemző olyan megoldást (képet, szóhasználatot), mely mindkét versben tetten érhető!*

Francesco Petrarca

Magamban, lassan, gondolkodva járom

XXXV.

Magamban, lassan, gondolkodva járom
az elhagyott, a puszta, néma tájat,
s szemem vigyáz, hogy arra most ne járjak,
hol a homokban emberé a lábnyom.

Menekvésem csak ez; rejtőzni vágyom
az emberek elől, kik rámtalálnak,
mert arcom őrzi visszfényét a lángnak,
mely bennem ég, s jókedvem tűnni látom.

S már azt hiszem, csak a hegyek s a völgyek,
folyók és erdők érthetik meg éltem,
mert máshol mélyen rejtve van keserve.

De bármilyen vad s zord utakra törjek,
el nem hagy az Ámor, ő kíséri léptem
vitázva, kérdezgetve és felelve.

Szabolcsi Éva fordítása

A nap, a hó, az évszak áldva legyen

LXI.

A nap, a hó, az évszak áldva legyen,
s az évet, órát, pillanatot áldom
s a szép tájat, ahol elért sugárzón
szép szeme, és rabul ejtett egészen;
áldott az első édes szenvedésem,
mit éreztem, hogy megérinte Ámor,
az íj iver, a nyíl, sebezve, fájón,
és a sebek, szívembe vésve mélyen.
Áldott özönlő hangja dalolásnak,
mit hölgyem szólongatva szétfolyattam,
a sóhajok s a könnyek és a vágyak:
és minden ív és árkus áldva mostan,
melyen hírt szerzek néki, senki másnak,
s eszméim is, mind néki áldozottan.

Weöres Sándor fordítása

6. *Olvassátok el Petőfi Sándor Itt van az ősz, itt van újra..., Weöres Sándor Galagonya és József Attila Ősz című versét! Fogalmazzátok meg, mi a közös az alkotásokban! Majd fogalmazzátok meg azt, milyen szemléleti különbség van a versek között! Nevezzétek meg azokat a stílusesszközöket, amelyekkel az alkotók megteremtik verseik sajátos hangulatát!*

Itt van az ősz, itt van újra,
S szép, mint mindig, énnekem.
Tudja isten, hogy mi okból
Szeretem? de szeretem.
Kiülök a dombtetőre,
Innen nézek szerteszét,
S hallgatom a fák lehulló
Levelének lágy nesztét.
Mosolyogva néz a földre
A szelíd nap sugara,
Mint elalvó gyermekére
Néz a szerető anya.

És valóban ősszel a föld
Csak elalszik, nem hal meg;
Szeméből is látszik, hogy csak
Álmos ő, de nem beteg.
Levetette szép ruháit,
Csendesen levetkezett;
Majd felöltözik, ha virrad
Reggele, a kikelet.
Aludjál hát, szép természet,
Csak aludjál reggelig,
S álmodj olyakat, amikben
Legnagyobb kedved telik.
Én ujjam hegyével halkán
Lantomat megpendítem,
Altató dalod gyanánt zeng
Méla csendes énekem.
Kedvesem, te ülj le mellém,
Ülj itt addig szótlánúl,
Míg dalom, mint tó fölött a
Suttogó szél, elvonúl.
Ha megcsókolsz, ajkaimra
Ajksodat szép lassan tedd,
Föl ne keltsük álmából a
Szendergő természetet.

Petőfi Sándor: Itt van az ősz, itt van újra

Weöres Sándor: Galagonya

Őszi éjjel
izzik a galagonya
izzik a galagonya
ruhája.
Zúg a tüske,
szél szalad ide-oda,
reszket a galagonya
magába.

Hogyha a Hold rá
fátylat ereszt:
lánnyá válik,
sírní kezd.
Őszi éjjel
izzik a galagonya
izzik a galagonya
ruhája.

József Attila: Ősz

Tar ágak-bogak rácsai között
kaparásznak az őszi ködök,
a vaskorláton hunyorog a dér.
Fáradtság üli a teherkocsit,
de szuszogó mozdonyról álmodik
a vakvágányon, amint hazatér.
Itt-ott kedvetlen, lompos, sárga lomb
tollászkodik és hosszan elborong.
A kövön nyirkos tapadás pezseg.
Batyuba szedte rongyait a nyár,
a pirosító kedvü oda már,
oly váratlanul, ahogy érkezett.
Ki figyelte meg, hogy, míg dolgozik,
a gyár körül az ősz ólálkodik,
hogyan nyála már a téglákra csorog?
Tudtam, hogy ősz lesz s majd fűteni kell,
de nem hittem, hogy itt van, ily közel,
hogyan szemembe néz s fülemben morog."

7. *Milyen stílushatásuk van az alábbi verssorokban az alliterációknak?*

a) A szőke erdőt bíborra borítja
A csendes ősz.

Juhász Gyula

b) Fáklya futó fénye éjjel is ott jár még.

Arany János

c) Törekeny természet a tőke megtörte...

József Attila

d) Csak maradj magadnak!
Biztatóm valál,
Hittem szép szavadnak,
Mégis megcsalál!

Csokonai Vitéz Mihály

Találjatok ki ti is alliteráló szócsoportokat! A vállalkozó kedvűek verset is írhatnak minél több alliterációval! Milyen hangulati hatása van az egyes alliteráló hangoknak?

8. Állapítsátok meg, milyen mondatfajták fordulnak elő az alábbi szövegszerkezetben! – Hogyan függ össze a mondatok modalitása a tartalommal és a mondanivalóval?

- 1) Zsugorodj, őszi levél hát
Zsugorodj, rettentő világ

Radnóti Miklós: Járkálj csak, halálraítélt!

- 2) Ó, csillag mit sírsz Messzebb te se vagy,
Mint egymástól itt a földi szívek
A Szíriusz van tőlem távolabb,
Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg?

Tóth Árpád: Lélektől lélekig

- 3) estéknént hívnak távoli fények
elmenjek innen summás legénynek
ígéret szebben sohse zengett
idegen földön nem vágok rendet

Nagy Zoltán Mihály

*9. A gyermek- és ifjúsági irodalom világhírű alkotásai általában úgynevezett duplafedelű könyvek. Ez azt jelenti, hogy van egy olvasatuk, ami a gyermekhez szól, számára értelmezhető, és egy vagy több olyan olvasatuk is, amelyet csak idősebb életszakaszban, esetleg felnőttként érhet meg az olvasó. Gyermekirodalomból tanultatok már **Lázár Ervin** **Négyszögletű Kerek Erdő** című meseregényéről. Most, olvassátok újra a lentebb megadott részletet! Milyen hangulata van a szövegnek? Hogyan éri el az író a humoros stílushatást? Fogalmazzátok meg, hogy a humor mögött milyen fontos gondolatok rejtőznek! Értelmezzétek a részletet! Magyarázzátok meg a regény címét! Stiléma-e ebben az esetben maga a cím?*

Lázár Ervin: A Négyszögletű Kerek Erdő

(részlet)

Most már nem aggályoskodtam. Futottam. Ha egyszer Mikkamakának hívják, nem lehet akárki. Futottunk végig a falun, ahogy a lábunk bírta. A szembejövőknek kikerekedett a szeme láttunkra. Nicsak, itt fut egy medveforma férfi meg egy gyerekforma macska! Ettől elnevettek magukat. A nevetés ránk is ránk ragadt, a réten már nevetve futottunk.

- Az ott a Négyszögletű Kerek Erdő - mutatott előre Mikkamakka, s tudtam, ha benn leszünk a fák közt, már meg vagyok mentve.

Bent az erdőben aztán kiszuszogtuk magunkat, s megfordultunk. Lássuk csak, hol az a Szomorúság! Ott volt mögöttünk. De már oszladozott, foszladozott, sápadozott, halványodott. Eloszlott lassacskán, mint a köd.

- Köszönöm! - mondtam Mikkamakának.

- Ne köszönd - nevetett Mikkamakka -, ez a dolgom. Most egy pár napig itt laksz velünk a tisztáson, s meglátod, utána nem lesz semmi baj.

- Mi az, hogy veletek? Kikkel? - kérdeztem, miközben elindultunk egy ösvényen az erdő belseje felé.

- Jó társaság, ne félj! - mondta Mikkamakka: - Elsőnek ott van mindjárt Bruckner Szigfrid.

- Az kicsoda?

- Hej, micsoda nagy híró oroszlán volt! - nézett rám Mikkamakka. - Nem hallottál róla? Artista, fősonglőr, bűvész, bohóc, balett-táncos. Versengtek érte a cirkuszok.

- Aztán?

- Aztán? - mormogott Mikkamakka. - Aztán megöregedett. Meglassult, meggörbedt, meggyengült. Csak a nagy hangja maradt a régi.

- Nagyhangú?

- Az, az, nagyhangú. De bárcsak mindenki úgy lenne nagyhangú, ahogy ő! Majd meglátod.

- Hogy került ide?

- Öreg volt, nem kellett már senkinek. Rá se néztek a cirkuszigazgatók. "Mit akar ez a kivénhedt fráter?!" - azt kérdezték. Ő meg szomorkodott, csavargott, kujtorgott. Egy szép este kint ült a város szélén, potyogtak a könnyei.

- S akkor jöttél te - mondtam.

- Igen - nézett rám Mikkamakka -, mondtam már, hogy ez a dolgom. Jöttem, és elhívtam ide a Négyszögletű Kerek Erdőbe. Azóta is itt él.

- Kettesben veled.

- Dehogy kettesben. Itt él Ló Szerafin is, a kék paripa. Ó, tudod, kéknek született. Ami nem csoda, mert Ló Szerafin lócsoda. Vagyis hogy csodaló. Csakhogy az emberek nem hisznek a csodákban, a kék lovakban meg még kevésbé. Mosták, dörzsölték, szappanozták, sikálták szegény Ló Szerafint. Persze kék maradt. Erre befestették szürkére, pejre, feketére, sárgára. De egykettőre levedlette a festett szőrt, és újra kéken ragyogott. Akkor aztán minden kezdődött előlről. Majd náthát kapott szegény Ló Szerafin a sok mosdatástól. Megszökött hát, s nekivágott a világnak. Bujkált, vándorolt, igen szomorú volt.

(...)

- Itt él még Nagy Zoárd a lépkedő fenyőfa.

- Tud menni?!

- Tud. Azt kérte annak idején egy tündértől, hogy engedje őt vándorolni. Nem akar örökké egy sziklás hegyoldalban állni egy tölgy meg egy bükk szomszédságában, örökké ugyanazt a völgyet nézni, ugyanazt a folyót. "Pedig nincs annál szebb - mondta neki a tündér -, mint háromszáz évig nézni egy völgyet. Egy percig nézni nem érdemes, húsz év nagyon kevés rá, de háromszáz év... az igen!" De Nagy Zoárdnak aztán beszélhetett! "Jól van - mondta a tündér - mehetsz!" Na, el is indult Nagy Zoárd. Megjárta a sivatag homokját, a tengerek partjait, szigeteken járt, délszaki földeken, jéghideg északon. Talán nincs is olyan hely, ahol Nagy Zoárd ne járt volna. Igen ám, csakhogy egyszer elkezdett sajogni a szíve. Újra látni szeretne volna a völgyet, a folyót, szeretett volna elbeszélgetni a tölgyvel és a bükkal. Fogta magát, hazament. Van lába, megtehetné. Otthon aztán úgy érezte, hogy ez nem ugyanaz a völgy, nem ugyanaz a folyó, s a tölgy se meg a bükk se ugyanaz. "Ez nem ugyanaz a hely, ahol születtem!" - kiáltotta, és nekivágott a világnak, hogy megkeresse azt a völgyet, azt a folyót, azt a bükköt és azt a tölgyet. Járt, járt körbe a világban örökké, szakadatlan. De hogy találta volna meg, amit keresett?! Belefáradt, elszomorodott.

- És akkor találkoztatok.

- Igen - mondta Mikkamakka -, találkoztunk.

- Köztetek jól érzi magát? - kérdeztem.

- Járkálhat kedvére, állodogálhat kedvére - mondta Mikkamakka. - Lehet, hogy néha elvágyódik.

- Miért nem megy akkor el?

Mikkamakka elmosolyodott.

- Mert tudja, hogy szükségünk van rá. Karácsonykor feldíszítjük, gyertyákat teszünk rá. Ha elmenne, ki lenne akkor a karácsonyfánk? S boldog ám ő is a gyertyáival meg a díszeivel, csak látnád!

- Talán egyszer meglátom - mondtam.

A szépirodalmi stílus nyelvi jellemzői

– A nagyfokú változatossága ellenére a szépirodalmi stílusnak is megvannak a nyelvi, stiláris és szerkezeti jellemzői. Az alábbiakban ezeket foglaljuk össze:

– Ez a legváltozatosabb stílusréteg, ez tükrözi a legtöbb egyéni sajátosságot.

– Felhasználhatja a nyelv valamennyi elemét, beleértve a többi stílusréteg eszközeit is.

– Célja a művészi, esztétikai hatás elérése a megfelelően megválasztott nyelvi elemek megfelelő kombinációjával.

– Jellemzője a képszerű ábrázolás: szóképek (hasonlat, metafora, megszemélyesítés, szimbólum, szinesztézia allegória, metonímia, szinekdoché) és alakzatok (körülrás, ismétlés, kicsinyítés, nagyítás, párhuzam, ellentét stb.) használata.

– Két alapformája a költői és a prózastílus, melyek közül az előbbi általában változatosabb, tárgyának megfelelően jellemző rá a festői hatású szavak, a szemléletes és kifejező szóképek, a nem mindennapi mondatszerkesztés, a nyelv zenei lehetőségeinek kihasználása.

– Eltér a szépirodalmi stílus nyelve az irodalmi műnemek szerint is. Van különbség a lírai költészet, az epika és a drámai művek nyelvi-stiláris megformálása között.

A többi stílusréteg elemeinek megjelenése a művészi stílusban

Találkozhatunk a szépirodalom nyelvében az élőbeszéd stílusára jellemző elemekkel is. Ilyen például a párbeszéd, mely a társalgási stílus jellemző műfaja, mégis megannyi irodalmi műalkotásban olvashatjuk írott változatban, a kommunikációs helyzetnek megfelelő stílusváltozatban. A párbeszédnek részvevői beszélgethetnek

választékosan, hivatalosan vagy akár a mindennapok hétköznapi beszédmodorában is, attól függően, milyen élethelyzetben (beszédszituációban) és kik szólalnak meg. Ilyenkor a dialógus részvevőinek nyelvhasználata a szereplő jellemzésének eszköze, társadalmi hovatartozásának, identitásának jelölője is (miközben az ily módon a születő esztétikum része). Az, hogy a szereplők hogyan szólítják meg egymást, hogyan köszönnek, milyen nyelvváltozat (köznyelv, nyelvjárás, szleng, szaknyelvek, argó, gyereknyelv, hobbinyelvek, ifjúsági nyelv stb.) elemeit használják megszólalásaikban, jellemzi őket, továbbá az író által a hőseinek szánt szerep árnyalt bemutatásának a része a stílusban.

Ha például az író az élőbeszédet, annak hatását akarja stílus eszközként idézni, akkor hiányos, rövid mondatokat, töltelék szavakat, szóismétléseket használ.

A csoportnyelvek közül a szleng nyelvváltozat és az ifjúsági nyelv elemei gyakran megjelennek a különböző irodalmi alkotásokban, főleg a gyermek- és ifjúsági irodalmi művekben. Céljuk egyértelműen a hatáskeltés, a szereplők, az ábrázolt élethelyzetek jellemzésére, hitelessé tételére szolgálnak.

Ugyanígy találkozhatunk olvasmányainkban nyelvjárási jelenségekkel, tájszavakkal, egy régióra, tájegységre jellemző mondatfűzés vagy jellegzetes kiejtés rögzítésével. Tömörkény István Szeged környékén játszódó novelláiban például a hősök jellemzésére és tömörítésre, a drámai hatás fokozására használja a vidékre jellemző déli, ö-ző nyelvjárástípus elemeit. A tájszóknak, népnyelvi kifejezéseknek környezetet felidéző erejük, embereket megelevenítő hatásuk van.

Előfordulhatnak a tudományos stílust idéző kifejezések, szavak, fordulatok is a szépirodalmi szövegekben, annak ellenére, hogy a tudományos nyelvhasználat pont az ellentéte a poézisnek, a világ művészi felidézésének. A tudomány racionális, világos, leír, kifejt,

általánosít, míg a költészet (az irodalom) fiktív, fantáziára épülő, emocionális töltetű, egyedít megragadó. Ha a szépíró, a művész ennek ellenére mégis a tudományos stílus elemeivel operál, azokat stíluseszközként használja, annak mindig célja van, nevezetesen a hatáskeltés erősítése valamilyen módon.

Ugyanígy helyet kaphatnak a szépirodalom nyelvében a különböző szakmákra jellemző szakkifejezések. A szakmai nyelv jellegzetességeivel sokszor találkozhatunk például a szociográfiai igénytel megírt alkotásokban, mint például Illyés Gyula önéletrajzi ihletésű *Puszták népe*, Závada Pál *Kulákprés*, vagy Balogh Edgár *Tíz nap Szegényországban* című, a kárpátaljai falvakat leíró alkotása.

Megjelenhetnek egy irodalmi műalkotásban a regionális nyelvhasználat jellegzetes elemei is. A kárpátaljai magyar irodalomban például sok olyan művel találkozhatunk, melyben a szerző a kárpátaljai magyar nyelvhasználat jellegzetes sajátosságait, helyi nyelvjárási elemeket, kölcsönszavakat, a kódváltás jelenségét, a sajátos kárpátaljai magyar névhasználati és megszólítási szokásokat használja stíluseszközként, ha egy szituációt, egy élethelyzetet, egy szereplőt hitelessé akar tenni az olvasó szemében, vagy netán ily módon kívánja érzékeltetni a kárpátaljai magyar identitást.

Tehát összefoglalóan elmondhatjuk, hogy:

– a szépirodalom nyelvében az összes többi stílusréteg, területi és társadalmi nyelvváltozat elemei, jellegzetességei előfordulhatnak stílémaként, stíluseszközként, a művészi hatás elérése, fokozása érdekében, s válhatnak ily módon az esztétikum részévé;

– a művészi nyelv minden eleme a nem művészi nyelvből fakad, ugyanazokból a nyelvi elemekből merít, mint a nem művészi stílusrétegek, de ezek szerepe megváltozik, mert poétikai funkciót töltenek be a szépirodalmi szövegben. Poétikai funkciónak nevezzük a művészi közlés megformáltságát, esztétikai funkcióját;

– az egyéni szépírói stílus a nyelvi jegyek egyedi használatát jelenti ugyan, de az egyedi stiláris sajátosságok mellett magában foglalja az általánosítást is, mert csak így érthető egy egész beszélőközösség számára.

Mitől egyéni az író stílusa?

Az egyéni írói stílus kialakítására minden alkotó törekszik. Leginkább azért, mert keresi az egyéni látásmódjához, világértelmezéséhez leginkább illő, azt legjobban kifejező nyelvi megjelenítést. Törekszik továbbá arra, hogy ez a nyelvi-stiláris megszólalás újszerű, mások által még ki nem merített legyen, mely alkalmas a mondandó hatásos kifejezésére, illetve a szépségnek mit esztétikumnak a megjelenítésére. Mire törekszik tehát a nyelv segítségével a költő, az író: a világ egyéni leképezésére.

Feladatok:

1. *A hangoknak is megvan a stílushatásuk a művészi nyelvhasználatban. Döntsétek el, az alább felsorolt szavak közül melyik három szó hangzása a legkellemesebb számotokra, és indokoljátok meg választásotokat!*

gyöngy	hullám	stréber	karcol
álom	csillag	rózsa	üvegszilánk
szerecsse	rúgás	bicikli	szilvabefőtt

2. *Mit gondoltok, a nevek alapján az alábbi kitalált meseszereplők közül ki jó és kedves, illetve a gonosz és rút szereplő? A nevük alapján készítsétek el külső jellemzésüket!*

Lilóka, Dropsz, Imola, Kricsnya, Bengó, Vrinyó, Dália, Tamilka

3. *Írjátok össze azt a tíz-tíz magyar szót, melynek hangzása a legkellemesebb, illetve a legkevésbé kellemes számotokra!*

4. *Olvassátok el Weöres Sándor Száncsengő című versét! Hogyan, milyen hangulati hatás keltésére alkalmazza a versben a különböző hangok hatását a költő? Figyeljétek meg, hogyan áll össze a közeledő majd a távolodó szánt idéző képsorrrá a hanghatás!*

Éj-mélyből fölzengő
– csing-ling-ling – száncsengő.
Száncsengő - csing-ling-ling –
tél csendjén halkan ring.

Földobban két nagy ló
– kop-kop-kop – nyolc patkó.
Nyolc patkó – kop-kop-kop –
csönd-zsákból hangot lop.

Szétmálló hangerdő
– csing-ling-ling – száncsengő.
Száncsengő – csing-ling-ling –
tél öblén távol ring.

5. *Olvassátok el Arthur Rimbaud A magánhangzók szonettje című versét, majd vizsgáljátok meg, milyen hangulati hatása és stílushatása van az egyes hangoknak!*

Szurok Á! hó É! rőt I! zöld Ü! kék O! - csak egyszer
lehessek titkotok mind elbeszélni bátor!
Á!: – bolyhos öv, mely a setét legyek faráról
csillog, ha szörnyü büzt belepnek lomha testtel!
Á! árnyak öble! É! hús párák, tiszta sátor,
halk hóvirág, királyi hermelin, jégtűs gleccser!
I! bíborok, kihányt vér, kacagógörccs a keccsel
vonagló női ajkon, ha düh rándítja s mámor!
Ü!: – az isteni tenger nyugodt, gyűrűző tánca,
nyájjal hintett fenyér csöndje, tudósok ránca
a békés homlokon, mit alchimia tép föl. -
Ó!: – szörnyü harsonák, mik ítéletre zengnek,
és Csönd, melyben világok és angyalok kerengnek,
Oméga! – viola sugár az Ő szeméből.

Tóth Árpád fordítása

6. *Olvassátok el az alábbi svéd gyermekverset, nevezzétek meg az ifjúsági nyelvnek a versben megtalálható elemeit, majd figyeljétek meg, milyen élőbeszédre jellemző elemek vannak még a szövegekben! Milyen stílushatásuk van ezeknek az elemeknek?*

Siv Widerberg: Sóderparti

Daniel,
aki az osztályunkba jár,
a vacsorát Sóderpartinak hívja.
"Sódert esztek vacsorára?"
kérdeztem egyszer
(mert szerintem ez a
Sóderparti
olyan lükén hangzik).
"Frászt" mondta Daniel,
"húst eszünk,
és mindenki nyomhatja a sódert,
és senki se mondja,
hogy fogd be a szád,
és mindig kipakolhatod,
ami a szívedet nyomja"
mondta Daniel és nevetett.

Mégiscsak lükén hangzik, hogy Sóderparti.
De Ami a Szívedet Nyomja, az már igen!

Nálunk csak olyan közönséges Vacsora van.

7. *Olvassátok el **Móricz Zsigmond Hét krajcár** című novellájának alábbi részletét! Nevezzétek meg a szöveg stílémaként használt tájnyelvi elemeit! Milyen céllal alkalmazza az író a tájnyelvi szavakat és kifejezéseket? Milyen stílushatásuk van ezeknek a szövegben?*

Én összekapargáltam a sok lomot s beleraktam a fiókba. Az anyám azalatt gondolkozott. Úgy eltörte az eszét, nem tett-é valahova valaha valami pénzt, de nem tudott róla.

De nekem fúrta valami az ódalamat.

- Édes anyám, én tudok egy helyet, a hon van krajcár.
- Hol fiam, keressük meg, míg el nem olvad, mint a hó.
- Az üveges almáriumba, a fiókba vót.

– Ó boldogtalan gyermek, be jó, hogy elébb nem mondtad, most asse lenne.

Felállottunk s mentünk az üveges almáriumhoz, aminek nem volt üvege már régen, de a fiókjába ott volt a krajcár, ahol én tudtam. Három nap óta készültem kicsenni onnan, de sose mertem. Pedig cukrot vettem vóna rajta, ha azt is mertem vóna.

8. Olvassátok el az alábbi szemelvényt, majd nevezzétek meg azokat a szavakat és kifejezéseket, amelyekkel az író a szociográfiai pontosságot igyekszik visszaadni! Mely szakmára jellemzőek ezek a szavak? Ezután keressetek a szövegben archaikus stílushatást keltő szavakat, kifejezéseket! Végül figyeljétek meg, található-e a szövegben élőbeszédre jellemző elemek és milyen céllal?

Szegényember ajándéka

A szernyei határban két zsellér igazít útba a nagydobronyi rekeszek felé. A bérlő cselédjei. „Csak úgy ajándék a munkánk” – mondják. Nem kapnak érte, csak évi 200 koronát és 12 köböl* búzát, „de csak csapós vékával”. Ez azt jelenti, hogy lesimítják a vékát a kimérésnél, nehogy több legyen valamivel. Egy tehenet, egy disznót tarthatnak az uradalmi legelőn, de még ennek is venni kell takarmányt télire. Akinek sok a családja, búzát is vesz. Amikor megkérdezzük, hogy van-e hát szakszervezetük, fejét csóválja, és így felel a szernyei magyar szegényember: „Nincsen, csak ez az üzletünk. Bizony, ebből még egy rongyot sem ragaszthatunk magunkra.”

Az erdőn, emlékszem, Ady Endréről beszélgettünk. A barkaszói szegényember valahogyan többször is olyan szavakat, mondatokat használt, amelyeket mi Ady Endre verseiből ismertünk. Hiszen Érmindszent nincs is olyan nagyon messze. Elővettük és kibontottuk a térképét. Itt van rögtön Tizacséce, Móricz Zsigmond szülőhelye, idébb van az Ér, itt van Ady Endre faluja. Ezek az emberek itt az ő népük. Arany a sárban, ősi természeti szépségükkel, dalaikkal, különös nyelvükkel, meséikkel és egészségükkel a szegénység mocsarába szorított, rongyokba vetkőztetett magyarok.

Balogh Edgár: Tíz nap Szegényországban, 1930

9. Olvassátok el az alábbi novellarészletet, majd nevezzétek meg, a kárpátaljai magyar nyelvhasználat milyen jellegzetessége fordul elő stílemaként, stíluseszközként a szövegben!

Teligát véletlen egybeesések emelték a kiválasztott szerencsésebbek közé. Az anyja családnevét viselte, holott sem árva, sem félárva nem volt. Besorolása születése után néhány nappal az anyakönyvi hivatalban dőlt el. A hivatalsegéd percig ha morfondírozott a hiányzó apa adatain, aztán kézenfekvő megoldásként lefordította az újszülött nevét, elégedetten írta nagykönyvébe a családfőnek szánt rubrikába az Eleknek megfelelő Alekszijt. Ilyen egyszerűen határozta meg a képzelt apa és létező fia viszonyát a születési hely. Végül is mindkét valós szereplőnek vitathatatlanul előnye származott abból, hogy a hivatalos nyelv nem egyezett az anyanyelvükkel. Annak, aki nem kívánt apa lenni, menekvést, annak pedig, aki atyai elutasítás ellenére jött a világra, akár menedéket is jelenthetett. Az újszülött Elek Alekszijovics azontúl a hivatal jóváhagyásával saját maga fiaként boldogulhatott. Ezzel idején mégis lázadozott, nehezen nyugodott bele megváltoztathatatlan helyzetébe. Addig nyomozott, mígnem minden hozzáférhető adatot kiderített valóságos nemzójéről.

Berniczky Éva: A fű kinő (részlet)

*10. Olvassátok el Szapphó **Úgy tűnik nékem** című versét a szerelem erejéről! Próbáljátok megfogalmazni, miben rejlik a vers hatása! Mi fontosat akar elmondani a világról a költészet nyelvének segítségével a költő?*

Úgy tűnik nékem, hogy az istenekkel
egy a férfiú, aki szemben ülhet
véled és édes szavadat közlelő
hallja, hogyan. szól,
s ezt a vágykeltő nevetést, amelytől
felszökik mellem közepén a szívem;
hisz ha látlak s bár kis időre, hangot
nem tud a nyelvem
adni, megtörvén elakad, s a könnyü
tűz egész bőröm befutossa végig
nyomban, és nem lát a szemem se, zúgván
zúg a fülem már.
És veríték önt el, egész valómban
reszketek, fűnél színem íme zöldebb,
s mint ki végéhez közelít, olyannak
látszom, Agallisz.
Tűrni kell mindezt, ha ez így van...

Devecseri Gábor fordítása

A képszerűség stíluseszközei

A szépirodalom nyelvének egyik alapvető vonása, hogy a valóságot vizuális érzéki megjelenítés útján, vagyis képszerűen tükrözi. Ez különbözteti meg leginkább a tudomány nyelvétől és a hétköznapi nyelvhasználattól, bár utóbbi szintén gazdag képes kifejezésekben (*rohan az idő, borús kedvem van, a hegy lábához értünk*), de nem tudatos művészi céllal és értékkel. A szépirodalom sajátos kommunikáció, melynek eszköze a költői nyelv. Tartalma mélyebb, sűrítettebb, eredetibb, mint a köznapi közlés. Hogy a szépirodalom betölthesse azt a szerepét, sajátos kifejezőeszközökre van szüksége. Ezeknek alapja is a mindennapokban használt nyelv, csak másképpen, a művészet eszközeként alkalmazva. Ez a művészi felhasználás teszi lehetővé, hogy a nyelv hagyományos elemeivel is újat, egyénit tud alkotni az irodalom. A művészi nyelvhasználat eljárásainak egyik alapvető csoportja a szóképek. A képek szerepe a szemléletesség és a hatásosság. A szóképek a nyelvi elemek átvitt értelmű használatán alapulnak, így ezek csak szövegben fejtik ki hatásukat.

A szókép egy fogalom, egy jelenség átvitele egy másik fogalomra, jelenségre a köztük fennálló valamilyen kapcsolat alapján. A költő egy síkváltást hoz létre: a fogalmi síkról átírja a figyelmet a képi síkra, és a kettő egymásra vonatkoztatásával jön létre a művészi hatás. A síkok közti kapcsolatteremtés alapja lehet hasonlóság vagy érintkezés. Ezek szerint a következő szóképek lehetségesek:

Hasonlóságon alapuló:	Hasonlóságon és érintkezésen alapuló:	Érintkezésen alapuló:	Képszerű beszéd:
<i>Metafora</i> <i>Megszemélyesítés</i> <i>Allegória</i>	<i>Színesztézia</i> <i>Szimbólum</i>	<i>Metonímia</i> <i>Szinekdoché</i>	<i>Hasonlat</i> <i>Körülírás</i> <i>Eufemizmus</i>

Nem tartozik a szóképek közé, de a képszerű beszéd jelenségének tartjuk a hasonlatot, a körülírást és az eufemizmust. Ezeket a stílusjelenségeket szóképekhez csatlakozó stílári eszközöknek nevezzük.

A hagyományos irodalomelméleti felfogás szerint a **metafora** (gör. *metaphora*, *epiphora*, lat. *translatio*) ‘átvitel’ olyan **szókép, mely egy képet, fogalmat egy másikkal azonosít tartalmi v. hangulati hasonlóság alapján.** Olyan szókép, **névátvitel**, amely két fogalom közt fennálló tartalmi (külső vagy belső, ritkán funkcióbeli) hasonlóságon vagy hangulati egyezésen alapul. A metaforával a beszélő egy dolog jelentéstartalmát, vagy annak egy részletét úgy érzékelteti, hogy két jelet egymásra vonatkoztat. Az egyik – a kifejezendő dolog – rendszerint a nyelvben szokásos fogalmi megnevezéssel szerepel a szövegben (vagy csak a tudatunkban), a másik – a kifejező elem – pedig képi természetű. Pl.:

Kezed párnámra hull, elalvó **nyírfaág**... (Radnóti Miklós)

Kezed – fogalmi megnevezés.

Elalvó nyírfaág – képi megnevezés.

Az összekapcsolás alapja a két szó jelentésének és a szót körülvevő képzettársítási udvarnak érintkezése. A metafora lényege az, hogy a két elem jelentése a szövegben összevillan, egymásba játszik, azonosul, de különbözik is. A metafora tehát kölcsönhatásra épülő kép. Valamennyi szókép közt a legszemléletesebb és leggyakoribb. Egy-egy nyelv vagy egy-egy költő metafora-kincséből tanulmányozni lehet az illető nép vagy költő lelki világát, nevezetesen képzeletét.

A metafora stílushatása abból adódik, hogy a kifejezendő (azonosított) fogalomra, jelenségre átviesszük a kifejező (azonosító) fogalom, jelenség sajátosságait, s ezáltal egy névbe sűrítve egyszerre két, egymástól távol eső dolog jelenik meg a tudatunkban. Például:

Elfeküdt már a nap túl a nádas réten,
Nagy vörös palástját künn hagyá az égen,

Arany János: Toldi

A naplementének ebben a színpompás metaforájában a kifejezendő (azonosított) fogalom: *a nap alkonypírja, a vörös színű alkonyi napsugarak*, a kifejező (azonosító) pedig egy ruhadarab: *a palást*. A két jelentés egyidejűleg hat, s ez belső gondolati mozgást, feszültséget idéz elő az olvasóban. A két fogalom kölcsönhatásának ebben a folyamatában a metafora tagjai új értelmi és hangulati jegyekkel gazdagodnak, érzelmileg telítettebbé, kirajzoltabbá válnak.

Alakjuk szerint kétféle metaforát különböztetünk meg:

1. **A teljes (kéttagú) metafora** a kifejezendő (azonosított) és a kifejező (azonosító) fogalom nevét egyaránt feltünteti. Például:

...A füstfellegecskékben nagyapám arcát látom, szakállának a szúrását érzem a homlokomon. **Fehér virág a szakállá.**

Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér

2. **Az egyszerű (egytagú) metafora** csak a kifejező (azonosító) elemből, magából a képből áll (a kifejezendő fogalmát tehát hozzá kell érteni). Például: Csillagokat rúgott szilaj paripája,

Petőfi Sándor: János vitéz

A metaforák stílushatása aszerint is változik, hogy a kifejező, vagyis a metafora milyen szófajú szó. Például:

Igei metafora:

Ezüst derüvel ráz a nyír
Egy szellőcskét és **leng az ég.**

József Attila: Nyár

Főnévi metafora:

...Aznap már falkában jöttek a sárszínű felhők északnyugat felől, vastag csimbókjaikat földig lógatva, nehéz farkaikat végighúzták a tar erdőkön, mintha a havat akarnák kifésülni magukból.

(Déry Tibor: Simon Menyhért születése)

Melléknévi metafora:

Nap alattam, nap fölöttem,
Aranyos, tüzes felhőben,
Lenn a fénylő víztükörben.

(Vajda János: Nádas tavon)

A metaforából származó szóképek

A **megszemélyesítés** – egyfelől elvont dolgokat, természeti jelenségeket, élettelen tárgyakat élőként mutat be (az élőkre jellemző cselekvéssel, érzéssel, tulajdonsággal ruház fel), másfelől növényeknek és állatoknak emberi érzést és cselekvést tulajdonít.

Egy perc: a Nyár meg sem hőkölt belé
S Párisból az Ősz kacagva szaladt.
Itt járt s hogy itt járt, én tudom csupán
Nyögő lombok alatt.

Ady Endre

Duhaj legény, fülembé nótáz,
Iszunk, iszunk s én hallgatom.
Piros hajnalok hosszú sorban
Suhannak el és részegen
Kopognak be az ablakon.

Ady Endre

Az első idézetben az **Ősz**, a másodikban a hajnal van megszemélyesítve.

Az **allegória** – olyan folyamatos, kifejtett metafora, amelynek jelentése túlmutat a benne foglalt szavak közvetlen jelentésén. A teljes allegóriában a kifejezendő gondolat (gondolatsor) teljes egészében képsorral alakul át. A képsornak önmagában is van értelme, de az allegóriának másik jelenése is van: a képsornak pontosan megfelelő gondolat.

Nyílt tengerre sodor, Hajóm, az új
orkán?...
Bírja, kötélzete
híjján, bírja hajó még
ádázabb vizek ostromát?
kerüld
a tengert, mely a márvány
Cycládok falait veri!

Horatius: Allegória a hazáról
(fordította: Szabó Lőrinc)

A középkori moralitásokban jelentős az allegorikusság szerepe. Míg korábban minden jelképes ábrázolást allegóriának neveztek, a 18. sz.-tól csak azt, amelyben a megjelenített dolog jellemzői közül mindazokat elhagyják, amelyek nem szolgálnak a kifejezendő fogalmi tartalom érzékeltetésére. (Pl. Arany János: *A rab gólya*). Egy-egy központi allegóriára épül Tompa Mihály: *A madár fiaihoz*, Petőfi Sándor: *Föltámadott a tenger* című verse.

A szintesztézia – alapformájában olyan metafora, melyben különböző érzékterületekhez tartozó, de rokon hangulatú fogalmakat kapcsolunk egybe.

Itt van az alkony, jó takaró
a hegyek ormán lilul a hó
itt van az alkony, csittul a zaj:
elhallgat a fény és fölvilan a dal.

Babits Mihály

Olykor sohajtó illat, hús zene,
És olykor: tágranyílt opál szeme
Egy-egy fénylő, drága, ritka percnak.

Tóth Árpád

A Babits-idézetben a hallás (dal) és a látás (fény) útján érzékelhető dolgok lettek felcserélve egymással, Tóth Árpád soraiban a tapintás (hús) és a hallás (zene) cserélődött fel.

A szimbólum – hagyományos értelemben valamely gondolati tartalom (eszme, érzés, elvont fogalom) jelképe, érzéki jele. A szimbólumban a kifejezendő valóság és a kifejező kép között nincs pontról pontra követhető megfelelés. Maga a kép mintegy önállósul. Ezért az egyéni költői szimbólum megértése gyakran nehéz. A szimbólum a népköltészet egyik kedvelt képalkotó módszere. A szerelmi szimbolika gazdag virág-, és gyümölcsmotívumokban.

Legáltalánosabb virágszimbólum a rózsa, ami már annyira közhellyé vált, hogy a szeretőt „rózsám”-nak nevezni mindennapos még a közbeszédben is.

Édesanyám rózsafája,
Én voltam a legszebb ága.
De egy hűtlen leszakajta,
Keze között elhervaszta.

Hej rózsza, rózsza, ékes vagy.
Hajnali csillag fényes vagy.
Egyenes vagy rózsám, mint a nád,
Nekem nevelt az édesanyád.

Ezekben a szimbólumokban a rózsza nemcsak maga a szerető, hanem a szerelem is, vagyis rózsát szakítani annyi, mint a szerelmet élvezni. A magyar irodalomban a szimbólumok használata a szimbolizmus stílusirányzata esetében, azon belül is Ady Endre költészetében a leglátványosabb. A legismertebb Ady-szimbólumok közül való az Ugar-szimbólum, amely az elmaradott Magyarországot jelenti. A jelentéstársítás alapja ebben az esetben az ugar szó „feltöretlen, megműveletlen földdarab” jelentése.

Elvadult tájon gázolok:
Ős, buja földön dudva, muhar.
Ezt a vad mezőt ismerem,
Ez a magyar Ugar.

Ady Endre

A metaforikus kifejezésekben az általános és az egyedi egybejátszásának vagyunk tanúi: a költő a nyelv elemeit használja fel, de ezeket az elemeket így még senki nem kapcsolta össze, ettől egyedi. A fogalmat a képpel, az általánost az egyedivel, az azonosságot a különbözővel összeforrasztó folyamat a metafora lényege.

A köznapi beszédben és az irodalomban is azonosítandó tartalmak megragadhatóvá tétele („*virágot a virágnak*”) érdekében metaforák százait, ezreit alkalmazzuk nyelvünkben, leginkább a retorikában, a politika nyelvezetében, ahol részben el akarják kerülni a dolgok nevének nevezését, és ahol részben nem létező dolgokról beszélnek „képes beszéd” formájában.

A metaforából származó szóképek mellett a költői képek másik nagy csoportját a metonímia és a belőle származó szinekdoché alkotja.

A **metonímia** esetében a két fogalom közti kapcsolat alapja térbeli, időbeli, anyagbeli érintkezés vagy ok-okozati összefüggés.

Térbeli érintkezés a metonímia alapja, ha a helyet nevezzük meg az ott élők helyett:

„Csendes a ház, ah de nincs nyugalma,
Fölveré azt szerelem hatalma.”

Vörösmarty Mihály: Szép Ilonka

Időbeli érintkezés a metonímia alapja, ha az idő jelöli az akkor élőket és az akkori eseményeket ():

„Mit rákentek a századok
Lemossuk a gyalázatot!”

Petőfi Sándor: Nemzeti dal

Századok = a századok során egymást követő nemzedékek

Anyagbeli érintkezés a metonímia alapja, ha az anyag neve jelöli a belőle készült eszközt ():

„Kukoricza Jancsit célozza vasával”

Petőfi Sándor: János vitéz

Vas = vasból készült fegyver

Ok-okozati érintkezés a metonímia alapja, ha az ok helyett az okozatot, előzmény helyett a következményt nevezi meg:

„Boglyák hűvösében tíz-tizenkét szolgál”

Arany János: Toldi

= a boglyák árnyékának hűvösében

„Az Isten haragja megütött egy hajdút”

Arany János: Toldi

= Isten haragja miatt keletkezett villám

A **szinekdoché** a metonímia egyik fajtája. Olyan metonímia, melyben a nem és a fajta vagy a rész és egész felcserélésén alapul a szókép.

Nem és fajta cseréje: *Sok vad s madár gyomra/ Gyakran koporsója / vitézül holt testeknek.*

(Nem azt mondja a költő, hogy farkas és dögkeselyű, hanem hogy vad és madár)

Rész és egész cseréje: *Száz vitorla küzd a tengeren.*

(Nem a hajót mint egészet, hanem annak részét, a vitorlát nevezi meg a költő a hajó helyett.)

A **hasonlat** a szóképekhez tartozó nyelvi-stilisztikai eszköz. A szemléletesség mondat értékű nyelvi eszköze, amelyben valamit mással összevetve teszünk elképzelhetőbbé, árnyaltabbá. Formailag a mondatban kötőszók, határozószók, utalószók kapcsolhatják össze a hasonlítottat és a hasonlót, de névutós szerkezettel és képzett szóval is kifejezhető. Lehet érzelmi és/vagy hangulati:

Szerelmem oly nagy, mint az óceán

S oly mély

Shakespeare: Romeo és Júlia

Ki és mi vagy? hogy így tűzokádó gyanánt

Tenger mélységéből egyszerre bukkansz ki.

Petőfi Sándor: Arany Jánoshoz

A **homéroszi** vagy **epikus** hasonlat hosszabb terjedelmű, leíró jellegű, gyakran elkalandozik az eredeti tárgytól. Például.

...ők a magas kapuszárnyak előtt őrt állani voltak,
mint a magaslombú tölgyfák a hegyek tetejében,
melyek nap-nap után állják a vihart meg az orkánt,
szertefutó roppant gyökerükkel a földbe fogózva.

Homérosz: Iliász

A **körülírás** (vagy perifrázis) olyan szerkezet, amelyben egyetlen szóval megnevezhető, megjelölhető fogalmat több szóból álló kifejezés, valamilyen nyelvi szerkezet helyettesít; a kifejezendő és az alkalmazott

nyelvi szerkezet egymással valamilyen külső, belső kapcsolatban áll. Pl. az alábbi idézet azt jelenti: *szerelmes lett*.

Kumilla szép haja megköötözé szüvét
Ifjú Delimánnak.

Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem

A körülírás által érzékletesebbé, szemléletesebbé válik a kifejezés, és elkerülhető az ismétlés. Móricz Zsigmond *Rózsa Sándor a lovát ugratja* című művében a *néz* igét így írja körül:

Igaz, mögmondta, hogy őtet azért hozza magával, hogy figyeljen. Többször is megmondta, hogy osztán nyitva lögyön a szömöd.

Az **eufemizmus** a durva stílusértékű vagy illetlen szó, kifejezés helyett használt szépítő, enyhébb árnyalatú szó, kifejezés. Gyakori a köznyelvben és a szépirodalomban. Pl. a *meghalt* helyett mondják, hogy *jobblétre szenderült, eltávozott az élők sorából*. A költészetben a halál eufemisztikus kifejezése, pl.

És ha láttál szépen nőtt virágot
Elhajolni belső baj miatt,
Úgy hajolt el, félvén a világot,
Szép Ilonka titkos bú alatt.[...]
Hervadása liliomhullás volt:
Ártatlanság képe s bánatá.

A költészet nyelvében a felsorolt szóképek és stílusesszközök nem önmagukban, hanem összefonódva, úgynevezett komplex költői képben is megjelenhetnek.

Mint kiüzött király országa széléről,
Visszapillant a nap a föld pereméről,
Visszanéz még egyszer
Mérges tekintettel,
S mire elér szeme a tulsó határra,
Leesik fejről véres koronája.

Mint látjuk, a szövegben a megszemélyesítés (*visszapillant a nap*) egy hasonlatba (*mint kiüzött király*) és egy metonimiába (*elér szeme...*) és egy szimbolikus körülírásba (*leesik fejről véres koronája*) ágyazva jelenik meg.

Feladatok:

1. *Olvassátok el az alábbi idézeteket! Magyarazzátok el, milyen jelentéssík mentén jön létre a kölcsönhatás, mi az alapja a névátvitelnek az alábbi metaforák esetében!*

A lelkelem ódon, babonás vár.

Ady Endre

A bánat egy nagy óceán.

S az öröm?

Az óceán kis gyöngye.

Petőfi Sándor

A világ egy kopott szekér,

Haladna, de nem messze ér...

Arany János

2. *Állapítsátok meg, hogy külső vagy belső hasonlóság-e az alapja az alábbi metaforáknak!*

Szeme, mint az acél, a szikrát úgy hányja,

Ütni készül ökle csontos buzogánya;

Arany János: Toldi

Azzal a két farkast az ölébe vette,

Az öreg nyoszolya szélire fektette,

Így beszélve nékik: „tente, tente szépen:

A testvérbátyátok fekszik itten épen.”

Arany János: Toldi

3. *Az alábbi idézetekben keressetek példákat a megszemélyesítésre! Milyen hasonlóság alapján jön létre a jelentéskapcsolat? Nevezzétek meg minden esetben azt az elvont fogalmat vagy tárgyat, amit a költő megszemélyesít!*

Mint kiűzött király országa széléről,

Visszapillant a nap a föld pereméről,

Visszanéz még egyszer

Mérges tekintettel,

S mire elér a szeme a tulsó határra,

Leesik fejről véres koronája.

(Petőfi Sándor)

A dér a kökényt megeste
Hüvös és öreg az este.

Weöres Sándor

A villamos is aluszik,
S míg szendereg a robogás,
Álmában csönget egy picit –
Aludj el szépen, kis Balázs.

József Attila

4. *Olvassátok el az alábbi verset, melyben az allegória a totalitárius, egyeduralmi rendszert rejti! Milyen központi gondolatra épül az allegória?*

Ős patkány terjeszt kórt miközöttünk,
a meg nem gondolt gondolat,
belezabál, amit kifőztünk,
s nem emberből emberbe szalad.
Miatta nem tudja a részeg,
ha kedvét pezsgőbe öli,
hogy iszonyodó kis szegények
üres levesét hörpöli.

József Attila: Ős patkány terjeszt kórt...

5. *Olvassátok el az alábbi idézetet! Milyen érzékterületek összekeverése útján jött létre a szinesztézia?*

...lila dalra kelt
Egy nyakkendő

Tóth Árpád: Körúti hajnal

6. *Próbáljátok minél több szinesztéziát alkotni a következő szöszedet segítségével!*

Nóta, élet, keserű, édes, sós, hideg, forró, hangos, szín, dallam

7. *Olvassátok el az alábbi verset! Próbáljátok megfejtetni, mit szimbolizál a virág!*

J. W. Goethe: A kis virág

Árnyékos erdőn

Bolyongtam én,
Sötétzöld sátor
Borult felém.
Egy kis virágot
Találtam ott,
Amely csillagként
Világított.
Utánanyúltam,
De kérve kért:
"Ne ölj meg! Nagy kár
Egy életért!"
Gyökérrel együtt
Kivettem őt,
Elültetém a
Házunk előtt.
Kertünk csendjében
Lel most hazát,
S virulni fog még
Sok éven át.

8. Olvassátok el az alábbi idézeteket és eddigi irodalmi tanulmányaitok ismereteit is felhasználva magyarázzátok meg, mit jelentenek az alábbi Ady-szimbólumok!

Megöl a disznófejű Nagyúr,
Éreztem, megöl, ha hagyom,
Vigyorgott rám és ült meredten:
Az aranyon ült, az aranyon,
Éreztem, megöl, ha hagyom.

Ady Endre

Bibor-palástban jött Keletről
A rímek ősi hajnalán.
Jött boros kedvvel, paripásan,
Zeneszerszámmal, dalosan
És mellém ült le ős Kaján.

Ady Endre

9. *Gyűjtsetek példákat környezetek nyelvéből a köznapi metaforahasználatra! Például: Drága kincsem...*

10. *Olvassátok el az alábbi idézeteket és nevezzétek meg, a metonímia milyen típusa található benne!*

Ne félj, hajóm, rajtad a Holnap hőse.

Pejlovam viszik Gyulára, Magamat vason utána.

Dicsvágy patakja! Ajkaim belőle

Sok boldogító mámort ittanak.

11. *Olvassátok el az alábbi idézetet! Mondjátok el saját szavaitokkal, mit akar kifejezni a költő a hasonlat segítségével!*

Mint hulla a hulla! veszett a pogány

Kő módra befolyván a hegy menedékét

(Arany János: Szondi két apródja)

12. *Gyűjtsetek eufemisztikus (akár költői, akár köznyelvi) kifejezéseket a következő szavak stílushatásának enyhítésére: bolond, meghalt, süket, csúnya.*

13. *Olvassátok el az alábbi idézetet, majd nevezzétek meg a bennük található költői képeket! Ezután minden kép esetében magyarázzátok el, milyen jelentéskapcsolaton alapul! Végül nézzétek meg, hogyan lesz szemléletes a komplex kép segítségével a költői gondolat! Fogalmazzátok meg saját szavaitokkal ezt a gondolatot!*

A kék, vas éjszakát már hozza hömpölyögve

lassúdad harangkondulás.

És mintha a szív örökről-örökre

állna s valami más,

talán a táj lüktetne, nem az elmúlás.

Mintha a téli éj, a téli ég, a téli érc

volna harang

s nyelve a föld, a kovácsolt föld, a lengő nehéz.

S a szív a hang.

(József Attila: Téli éjszaka)

A tanult ismeretek összefoglalása és begyakorlása

1. *Egy újonnan feltalált tárgyat elnevezhetünk-e magyarul így: tpozrunkbna, bbétő, lokoro? Indokold meg a válaszodat!*

2. *Olvassátok el Weöres Sándor Az ábécé 25 betűjére című versét, és nevezzétek meg, milyen hangulati hatása van az egyes hangoknak, illetve azt, hogy a költő milyen hangulati értéket tulajdonít az egyes hangoknak!*

A

Alma alva ring az ágon,
alma álma áhitat,
se érzés, se gondolat,
tisztá fény az alma-álom.

B

Benn a belső boltozatban,
bánatban és borulatban
születik a szerelem,
hogy egy s kettő: sok legyen.

C

A gyerek cinkosa cukor,
a lány csábítója csokor.
Mai fickó fanyart kíván,
ál-kincstől kábul mai lány.

D

Jól szólni dísz, derék dolog,
de a díztelen csak dadog.
Ámbár dadogni díztelen,
olykor dicsőbb, mint díszesen.

E

Ez éppen elme-
séli hogy elme-
gyünk végül elme-
rülni. Nagy elme.

F

Mai fickó fanyart kíván,
ál-fényhez fordul mai lány:
fehérség és feketeség
felcserélve, fordítva ég.

G

Gége, gúnár-gége,
 honnan a gőgöd?
 Fennem gőgicsélve
 a gyászt legyőződ.

H

Hogyha hó hull,
 havas a hegy s a ház.
 Huhog a hegy s a ház:
 tanul hóúl.

I

Itt és így: egyenes,
 igazi és istenes.
 Ott és úgy: kanyarúl,
 igen könnyen mélybe hull.

J

Jajgatás és jutalom:
 mily kétféle jell!
 Jég játéka az úton:
 hoz, visz, dönt, emel.

K

Kétely kelti a tudást,
 kétely űzi a hitet.
 kételyt kelt a gondolat,
 Kételyt űz a szeretet.

L

Áll a láb a lomha földön,
 leng a madár a felhőben,
 peng a lant a levegőben,
 száll a lehellet örökkön.

M

Mikor vízbefúlót mentek,
 ha ti más mezőre mentek,
 nem vagytok közönytől mentek,
 mind csak afféle jött-mentek.

N

Az N a Név, az N a Nem,
az állítás, a tagadás,
semmiben villám-hasadás,
a nőnem s a férfinem.

O, Ó!

Oltalmazó, áldást ontó!
Ölelő, övező!
Oldó, oltó!

P

Próféta, tythia, poéta
a titok nyitját megleli.
Pojáca, praktikus, pocséta
a titok nyitját elnyeli.

Q

Queretaróban lövés durran,
a Quarneróban cápa surran,
s a vészről szelíd álmodó
ír éles gúnydalt: Quevedo.

R

Rázd a rongyot, míg ropogás
repsz, ront, villám-robogás!
Rontsd a rezet, zöld rozsda rágja,
a rózsá ritkább ragyogás.

S

Születik a szerelem,
hogy egy s kettő: sok legyen,
szerte kígyó-sziszegésben,
sebes sirály-szárnyverésben.

T

Tőr a túske, a tövis,
és te is.
Tested teljes tömlőcében
tálat és tányért teríts.

U

Út, ütés: kanyarúl,
igen könnyen bajba fúl.
Úgy utazz az úton,
ne uraljon unalom.

V

A világ, a virág
világít és virít,
valameddig vakít
s valamikor veszít.

X

A szomszéd házban X lakik,
falak veszik körül.
Most lámpát gyújt. Nem alhatik,
szened-e vagy örül?

Y

Az Ypszilon a szerelem
és alázat a magyar nyelvben:
a G, az L, a T, az N
megkéri, hogy mögötte menjen.

Z

Zúgj, zivatar!
Zengés, zene!
De a lét minden kelleme
távolról: zárka, zűrzavar.

3. *Milyen stílushatásuk van az alábbi az alliterációknak?*

Keservesen kínzatol
Vas szegekkel veretel

Ómagyar Mária-siralom

A vadak, farkasok ülnek szenderedve,
Barlangjában belől bömböl a mord medve.

Csokonai Vitéz Mihály: Az estve

...magányosság vitéze, magam ellen vitéz
barangoló borongó ki bamba bűn borong,
borzongó bús borongó baráttalan bolond

Babits Mihály: Egy szomorú vers

4. *Olvassátok el Illyés Gyula Szómúzeum című írásának részletét! Keressétek meg, milyen szóbeliségre jellemző elemek találhatóak a szövegben!*

Illyés Gyula: Szómúzeum

Ezt nézd meg. Egy igazi öreg csoroszlya. Egy igazi öreg csoroszlya. Egy igazándi, igen: de szó szerint. Ezen a szegen! A falra akasztva! Ez, ez a rozsdás vasdarab. Épp azért szereztem be, hogy ne legyen félreértés! Ez meg, no találd ki, micsoda. Látod, forog, mint a motolla. Hallgatsz, mi, pupák?

Ez egy valóságos motolla. Az egyetlen a faluban. Igen, ez is valamiféle testőrszolgálatot teljesít. Hát ez, mit gondolsz, mi a szósz lehet?

Szósz. Ez bizony a szósz. Egy marék eredeti szósz. Így még kóc is lehetne; várj, rögtön hozom, amire rátéve félreérthetetlenül szósz lesz. Gondolom, hallottad; guzsalyos. Illetve olvastad: guzsalyosba jární.

Hát tessék, ez a guzsaly. Társa esztendőök óta a budai ház följárójában függ, a vendégek, már akik meglátják, valami szépen kifaragott szerezcsen dárdanyélnék nézik.

5. *Olvassátok el az alábbi svéd gyermekverseket, nevezzétek meg az ifjúsági nyelvnek a versekben megtalálható elemeit, majd figyeljétek meg, milyen élőbeszédre jellemző elemek vannak még a szövegekben! Milyen stílushatásuk van ezeknek az elemeknek?*

Ingrid Sjöstrand

Holnap leszek nyolcéves

Holnap leszek nyolcéves.
Ez persze nagyon klassz.
Megkapom talán a hármas fémépítőt,
abban több kerék van.
Megkapom talán a legújabb
Beatles-lemezt,
de lehet, hogy az túl sokba kerül.
Miért lógatom úgy az orrom?
Meg tortát is fogok kapni.
Holnap nyolcéves leszek,
és nem leszek már hétéves soha többé.

Ingrid Sjöstrand: Milyen kár

Milyen kár, hogy
nincs cipzár a banánon!
Ha csak a felét akarom megenni,
bezárhatnám a maradékot.

Azt hiszem, cipzárat fogok szerelni
egy banánra,
mondjuk füzetkapoccsal,
és enni kezdem a buszon.
Lehúzom a zárat,
majszolok belőle,
és újra behúzom.
Klassz, mi?
Hogy bámulnak majd az ürgék!
Persze ők úgy tudják,
hogy nincs cipzár a banánon!

Siv Widerberg: Cilla és Én

Cilla
(akit igazában Cecíliának hívnak)
néha olyan gügye.
Néha helyes,
néha egész jól ki lehet vele jönni.
Néha,
néha kis dedós hozzám képest.
"Mit gondolsz rólam?"
Kérdeztem egyszer Cillát.
Tudjátok, mit felelt?
Ezt:
"Néha olyan gügye vagy.
Néha helyes.
Néha egész jól ki lehet veled jönni.
És néha...
... néha kis dedós vagy hozzám
képest!"

6. *Olvassátok el József Attila: Igaz, őszinte búcsú című versét! A verset a költő pályája elején, ifjú korában írta. Keressétek meg azokat a stílárís jegyeket (szavakat, kifejezéseket), melyek az ifjúkori dacnak, lázadásnak a kifejezői a versben!*

Bús fejetekbe úzve jöttem.
Menykövek címódtak fölöttem.

Láttam két nagy szemet, bogárázóit;
A szép leánynak szóltam pár szót.

Tán szóltam néki. Meg sem bántam.
Én soha semmit meg nem bántam.

Nincs tartozásom: Mind adó volt,
Mellyel a világ szűken hódolt.

Abból se maradt semmi másnap.
S panasz se kell, azt adja másnak!

Hogy panaszkodtam néha mégis?
Hát szennyes néha még az ég is!

Átéltém már tizennyolc évet
S láttam, mit ér az emberélet.

Nem tarthat mások akaratja,
Én elmegyek, ha kedvem tartja.

Szeretsz? Ne menjek?... Vérré lestél,
Ó, kínban gyönyörködő testvér!

7. *Olvassátok el otthon Lázár Ervin Négyszögletű Kerek Erdő című regényének Döm-dödöm-dödöm című fejezetét! A fejezet humoros stílúshatást kelt. Nevezzétek meg azokat a stílárís elemeket, amelyek a hatást előidézíki! Majd fogalmazzátok meg írásban, mit tudunk meg a humor segítségével a költészetről, a versről, a művészí nyelv működéséről!*

Lázár Ervin
DÖMDÖ-DÖMDÖ-DÖMDÖDÖM

Mikkamakka nagy rikoitozásra ébredt. Majd beszakadt a dobhártyája. Nem csoda, mert éppen az ő fülébe rikoitoztak. Hárman is. Nevezetesen Bruckner Szigfrid, a kiérdemesült oroszán, Aromo, a fékezhetetlen agyvelejű nyúl és Vacskamati.

- Te meg Maminti lesztek a döntőbírók! - üvöltötte éppen Bruckner Szigfrid.

Mikkamakka először is befogta a fülét.

- Miféle döntőbíró? - kérdezte akkor.

De nem vette le a kezét a füléről, mert amazok hárman egyszerre kezdtek kiabálni. Sőt odajött Nagy Zoárd is, a lépkedő fenyőfa, s nem sokkal később Ló Szerafin, a kék paripa.

Most már öten üvöltöztek.

- Éntőlem megszakadhattok az ordibálásban - mondta Mikkamakka -, addig úgysem veszem el a kezem a fülemlről, amíg nem kezdtek csendesesen és egyenként beszélni.

Aromót választották szószólónak, Mikkamakka levette a füléről a kezét.

- Arról van szó, kérlek szépen, hogy Bruckner Szigfrid azt állítja, ő itt a legnagyobb költő - kezdte Aromo -, és bármelyikünknel szebb verset tud kitalálni. Egyszóval henceg...

- Még hogy én hengegek! Igenis... - Mikkamakka újra befogta a fülét.

Mindenki Bruckner Szigfridnek támadt.

- Hadd mondja végig Aromo.

Az oroszán elhallgatott.

- Elhatároztuk hát - folytatta Aromo -, hogy költői versenyt rendezünk. Mindenki költ egy verset, és a végén te meg Maminti, a kicsi zöld tündér eldöntitek, hogy melyik kapja az első díjat.

- Természetesen az én versem - mondta magabiztosan Bruckner Szigfrid, de megint lehurrogták.

- Jól van - mondta Mikkamakka -, ezen ne múljon.

Föülüt a tisztás szélén egy emelvényre Maminti mellé.

- Ki akar versenyezni? - kérdezte.

Mindenki fölemelte a kezét, még Szörnyeteg Lajos, a legjobb szívű behemót és Dömdödöm is. Valamennyien papírt és ceruzát ragadtak, és vadul nekiláttak. Csak úgy sistergett a sok ceruza. Legelsőnek Szörnyeteg Lajos készült el a verssel. Föl is állt, hogy elszavalja.

A múltkor Mikkamakkával

Fát vágni mentünk az erdőre,

De olyan szerencsétlenül dőlt

A fa, hogy Dömdödöm alászorult.

Huhú, fiúfütty, lengettek, rengettek, füttyörészték, fityirészték a többiek.

- Ez nem vers, kikérem magamnak! - dühöngött Bruckner Szigfrid.

- Hallod, Mikkamakka, azt mondja, nem vers?! - méltatlankodott Szörnyeteg Lajos.

Mikkamakka ráncolta a homlokát.

- Hát bizony - mondta aztán -, kedves Lajos, ez tényleg nem vers.

- Miért - lobogtatta a papírját Szörnyeteg Lajos -, amikor a sorok szépen egymás alá vannak írva, és minden sor nagybetűvel kezdődik? Akkor miért nem vers?

Mikkamakka elgondolkozott, vakarta a feje búbját. Valami okosat akart kisütni. Ki is sütött, mert amikor Szörnyeteg Lajos harmadszor kérdezte, hogy miért nem vers, rávágta:

- Csak!

És lássuk be, igaza volt.

Rögtön színre is lépett a második versenyző. Maga Bruckner Szigfrid. Pózba vágta magát, az égre emelte tekintetét, és nekikezdett:

Ej, mi a kő! tyúkanyó, kend

a szobában lakik itt bent?

- Állj - mondta Mikkamakka -, ezt nem te írtad!

- Hát kicsoda? - háborgott Bruckner Szigfrid. - Ki az ördög írta volna, itt van, nézd meg a papírt, nem az én írásom ez?!

- Jó, jó - vágott közbe Mikkamakka -, de ezt már régen megírta Petőfi Sándor. Mi meg abban állapodtunk meg, ha jól emlékszem, hogy mindenki a saját versét adja elő.

- Úgy van! - helyeselték a többiek.

- Ki az a Petőfi Sándor?! - kiabált Bruckner Szigfrid. - Sohase hallottam a nevét.

- Elég szégyen - mondta Maminti -, de a verset akkor is ő írta. Légy szíves, saját költeményet előadni.

- Na jó - mondta Bruckner Szigfrid. - Tudok én mást is. Ide süssetek!

Póz, arc az ég felé. Nekikezdett:

Ej, kend, tyúkanyó, mi a kő,

itt bent lakik a szobában?

- Hohó - hadonászott Aromo -, ugyanazt mondod kitekerve! És ráadásul rím sincs benne.

- Rímnek kell benne lenni? - kérdezte Bruckner Szigfrid Mikkamakkát.

- Hát nem árt - mondta az -, de ne az Anyám tyúkját mondjad. Akárhogy forgatod, úgyis ráismerünk.

- Na jó - mondta újra Bruckner Szigfrid -, akkor nem az Anyám tyúkját mondom.

Elkezdte:

- Apám tyúkja, írta Bruckner Szigfrid.

Ej, tyúkapó, mi a kő, itt bent

lakik a szobában kend?

- Megölni, lelőni, szétvágni, elzavarni, kirúgni, szétfűrészelni! - dühöngtek a többiek.

- Így nem lehet szavalni! - háborgott Bruckner Szigfrid.

- Bizony nem - mondta Mikkamakka. - Jobb is, ha abbahagyod. Itt csalással nem élsz meg. Halljuk a következőt!

Bruckner Szigfrid elsompolygott onnan, s Nagy Zoárd, a lépkedő fenyőfa ugrott a helyére. Szavalt, csak úgy zengett.

Legszebb állat az anakonda,
de nem tudja ezt ama konda,
ha ráterelnék ama kondát,
széttiporná az anakondát.

- Ugyan, miféle vers ez! - mondta szemrehányóan Aromo. - Ilyen erővel azt is mondhattad volna:

Legszebb állat az anaménes,
de nem tudja ezt ama ménés,
ha ráterelnék ama ménest,
széttiporná az anaménest.

A többiek tapsoltak, tetszett nekik Aromo gúnyolódása. Sőt, hogy köszörüljön a költőtudományán esett csorbán, Bruckner Szigfrid is megszólalt:

- Vagy azt is mondhattad volna:

Legszebb állat az anacsorda,
de nem tudja ezt ama csorda,
ha ráterelnék ama csordát,
széttiporná az anacsordát.

Nagy Zoárd tobozai vöröslöttek a méregtől.

- És azt nem mondanád meg, mi a csudát jelent az az anacsorda meg anaménes?

- Ugyanazt, amit az anakonda - kiabált közbe Vacskamati -, azaz semmit!

- Az anakonda igenis egy állat - bizonygatta Nagy Zoárd.

- Ki ismeri? - tette föl a kérdést Mikkamakka.

- Senki - zúgták a többiek.

- Nem ér! - hadonászott Nagy Zoárd. - Tessék megnézni a Természettudományi kislexikonban. Ha nincs benne, vágjanak föl tűzifának.

- Kinek van Természettudományi kislexikonja? - kérdezte Mikkamakka.

- Senkinek - felelték kórusban.
- Ezen ne múljon - szólt ekkor Maminti, és elővette zöld varázspálcáját. - Csiribi, legyen itt egy, csiribá, természettudományi, prics, kislexikon, prucs!

És már ott is volt a lába előtt.

Nosza, nekiestek, lapozták, csak úgy sistergett.

- Hányadik betű az ábécében az a? - kérdezte Vacskamati.

- Hátról vagy előlről számítva? - érdeklődött Aromo, de akkor már Nagy Zoárd diadallal felkiáltott:

- Itt van, az ötvenkilencedik oldalon! - És olvasta:

- "Anakonda (Eunectes murinus): állat, tíz métert is elérő, dél-amerikai óriáskígyó. Áldozatát körülgyűrűzi és összeroppantja."

- Hát legyen neked ez a legszebb állat - mormogta Aromo, de mit volt mit tenni, el kellett fogadni Nagy Zoárd versét, íme kiderült, van anakonda nevű állat.

- Jöhet a következő - intett Mikkamakka. Ló Szerafin méltóságteljesen fölállt, középre ballagott, meghajtotta magát:

Ha elpusztul a tulok,
szarvából lesz a tülök,
de ha én elpüsztülok,
belőlem nem lesz tulok.

- Hát az biztos - kiabálták a többiek -, mert már most egy nagy tulok vagy!

- Még hogy elpüsztülok - vihogott Bruckner Szigfrid. - Elpüsztülok a rühügestől.

- Csend legyen! - kiáltott Mikkamakka. - Ki következik?

- Én - mondta Vacskamati. - Egy egészen rövid verset írtam.

- Halljuk!

Szerda ablakában

csütörtök ül,

és ordít

csütörtökül.

Egy darabig csend volt, aztán Szörnyeteg Lajos megkérdezte:

- Miért csütörtökül ordít?

- Mert csütörtök - mondta Vacskamati -, ha péntek, péntekül ordítana.

- Idegen nyelveket nem tud? - akadékoskodott Bruckner Szigfrid.

- Nem - mondta Vacskamati -, ez egy műveletlen csütörtök.

Mikkamakka megrázta az elnöki csengőt.

- Elég - mondta. - Halljuk Aromót!

Aromo fölényes mosollyal sétált a tisztás közepére. Rázendített:

bálomböki bag u fan

bálombökö big a fún

- Nem ér - ordított közbe Bruckner Szigfrid -, egy hangot se értek belőle! Arról nem volt szó, hogy hottentottául is lehet verset írni.

- Eszed tokját hottentotta - háborgott Aromo -, ez igenis magyarul van!

- Akkor én megeszem a fülem - mondta Bruckner Szigfrid.

- Már meg is szózhatsz - felelte Aromo.

- Hadd mondja végig - próbált rendet teremteni Mikkamakka.

Aromo újra belefogott:

bálömböki bag u fan

bálömbökö big a fún

búlámbákö bög i fan

balúmbaká bög ö fin

bilambúka bág ö fön

bölimbakú bag á fön

bölömbika bűg a fán

- Ez semmi - mondta Ló Szerafin -, így egy gyerek is tud verset csinálni, ha ugyan ez egyáltalán vers.

- Igenis vers! - jelentette ki Mikkamakka, akinek úgy látszik, tetszett ez a bálömböki. - S ha azt hiszed, hogy olyan könnyű ilyet írni, rajta, bizonyítsd be! Írj egyet!

- Nem is kell leírnom - mondta Ló Szerafin -, kapásból is elmondhatom.

- És már mondta is:

kómirelű kőtyuál

kamórilé kütüöl

kumaróli ketyüöl

kőmuraló kityeül

kőmürula kótyiel

kemürölű katyóil

kimerülű kutyaól

- Jó, jó, de ennek semmi értelme sincs. Mi az, hogy kimerülű kutyaól? - szólta Aromo. - Kimerülhet egy zseblámpaelem vagy esetleg egy hegymászó, de egy kutyaól!

- Esetleg elfárad - vetette közbe Vacskamati. - Miért ne fáradhatna el egy kutyaól?

- Vagy a kutya nagyon nyomja belülről - kelt Bruckner Szigfrid is Ló Szerafin védelmére.

- Rendben - mondta Aromo -, de a módszer, ahogy a verset írtam, mégis az én találmányom.

- Ez igaz - hagyták helyben a többiek.

- Találmánynak nem rossz - epéskedett Nagy Zoárd -, csak versnek.

Mikkamakka megint csengetett.

- Halljuk az utolsó versenyzőt!

Nagy pironkodva előállt Dömdödöm, akiről mindenki tudja, hogy csak annyit tud mondani, dömdödöm.

Így szavalt:

Dömdödöm, dömdödöm,

dömdö-dömdö-dömdödöm

- Nem ér! - rikoltozott Bruckner Szigfrid. - Akkor én meg azt mondom, hogy:

Prampapam, prampapam,

prampa-prampa-prampapam

- Nono - mondta Mikkamakka -, csak azért kiabálsz, mert nem tudod, mit jelent

Dömdödöm verse.

- Miért, mit jelent?

- Azt, hogy mindannyiunkat nagyon szeret.

- Engem is? - kérdezte gyanakodva Bruckner Szigfrid.

- Persze, téged név szerint is megemlített - mondta Mikkamakka.

- Éljen Dömdödöm - kiáltott Bruckner Szigfrid -, adjuk neki az első díjat!

- Adjuk! - kiabálták a többiek.

Mikkamakka és Maminti egy babérkoszorút helyezett Dömdödöm fejére.

- Te győztél - mondták neki.

- Majd kölcsönadhatod a krumplifőzelékembe - veregette meg a győztes vállát Bruckner Szigfrid.

Dömdödöm meg boldogan elindult az erdő felé, és fennhangon dúdolgatta a győztes verset.

Dömdödöm, dömdödöm,

dömdö-dömdö-dömdödöm.

(részlet A Négyszögletű Kerek Erdő című meseregényből)

8. *Olvassátok el Balogh Edgár Tíz nap Szegényországban című szociográfiai sírásának ott található részletét, majd foglaljátok össze írásban, hogy a szöveg milyen arányban tartalmaz a művészi nyelvhasználatra, illetve a szakszerű tudományos nyelvre jellemző stílusesszközöket! Állításaitokat szemléltessétek a szövegből vett példákkal!*

Eltűntek a bazsarózsák

A Veres-korcsmánál szálltunk le a Munkács és Beregszász között közlekedő autóbusról. Nekivágtunk az erdőnek, és még a nap leszállta előtt érkeztünk Izsnyétre. Útközben nagyon furcsának találtuk, hogy a határból hazatérő parasztoknak ugyan hiába köszönünk előre, akkor sem köszönnek. A faluba érkezve a református papnál szállunk meg. Régi ismerős, 1927-ben már jártam nála, és azzal lepte meg a rajzait rendező Csáder Laci* barátomat, hogy nem először jár nála népművészeti kutató. Valamikor csetfalvai segédlelkész volt, és vagy egy hónapig nála lakott a szomszédos Tiszacsécséről Móricz Zsigmond, hogy a templom festett mennyezetét lerajzolja. 1927-ben egy béreslegénytől cserkészeim ezt a nótát tanulták:

Az izsnyéti széles ucca

Végig bazsarózsa.

Szállj le huszár a nyeregről,

Szakíts egyet róla.

Le is szakítottam,

El is hervasztottam.

Az izsnyéti lányok közül

Egyet választottam.

Hej, hol is vannak már az izsnyéti bazsarózsák! Nem is lehet megérteni, miből élnek itt meg az emberek. Gazdag embernek számít, akinek 20 köblös földje van. (Egy köblös földbe négy véka* búzát vetnek, megfelel egy magyar holdnak.) A lakosság túlnyomó részének azonban csak 2–10 hold földje van, vagy egyáltalában semmije sincs. Piacra még a húszholdas gazda sem küld terményt.

A mezőgazdálkodás kezdetleges, maguk élnek fel, amit termelnek. Legfeljebb csirkét, kacsát, libát visznek fel az asszonyok Munkácsra, ha nagyon kell a pénz. A lakosság a beregszászi szőlőben keresi meg az egész évre valót. Még a tehetősebb gazdák gyermekei is a beregszászi hegyre járnak napszámba. Gyalog indulnak el a szőlőmunkás parasztok, s fél napig járnak, míg a munkahelyükre érnek. Száraz kenyéren, szalonnán élnek egy hétig, s szombaton a munka végeztével gyalog jönnek haza. Vasárnap az ünneplő ruhájukba öltöznek, főtt ételt esznek, azután megint nekivágnak az erdőnek, hogy hétfőn reggel munkában találja őket a szőlősgazda. Így keresik meg a téli sült krumplira valót. És most itt van fejük fölött a rém: nem fizeti ki magát a szőlőtermelés, egy szép napon csökken a munkabér. A cseh sörért becserelt déli borok kiszorítják a versenyből a ruszinszkói* magyar bort. Hallottunk szőlősgazdáról, aki annyira ráfizetett a szőlőjére, hogy dühösen-tébolyultan nekiment, és kivágta tövestül. Pusztán maradt utána a föld. Fuvarozást is vállalnak az izsnyéteiek,

főként fakereskedőknél és a Latorica fakitermelő cégnél. Itt is baj közeledik. A fakrach* érezteti hatását. Ezt is a munkás szenvedni majd meg.

Népi kultúra? Igen érdekes házi szövőipar. Nincs pénz ruhára, hát termelnek kendert, és maguk szőnek városi nadrágot. Be is festik, hogy ne lássék meg rajta a parasztmunka. Új találmány, a háború óta divatos

9. Olvassátok el Vári Fábián László Tábori posta című regényének részletét! A leírásban milyen más stílusréteg elemeit fedezték fel? Írjátok ki a szövegből a terminus technikusokat! Mely szaknyelv jellemző szókészletét használja itt az író?

Ebédhez készülődve néhányan a csizmaikat pucoltuk a kaszárnya előtt. Szemjonov közeledett, a majd kétméteresre nőtt, pelyhedző állú, szőke szarotvi fiú. Kezében néhány levelet tartott, s a címzéseket böngészve, mintha csak kártyalapokat rendezgetne az ujjai között, legyező alakban szétnyitotta őket. Mindig ő az első, aki az üteg postáját átveszi, de az étkezdei asztalnál is az övé az első merőkanál káposztaleves. Még azt is kijárta, hogy reggeli vaj- és cukoradagját megduplázzák. Az oroszok fityilnek, azaz kanócnak, lámpabélnek nevezik a szokatlanul nagyra nőtt legényt, de nálunk, a Felső-Tisza mentén inkább csak cirunak mondják.

– Ej, Francúz! Leveled van! – lépett elsőként hozzám. Megszoktam már, s a többiek is, hogy így szólít. Én már csak Francia vagyok neki, mert latin betűs leveleimet nem tudja elolvasni. S ha el tudná, ezt nem valamiféle utócenzúrázás végett tenné, hanem azért, mert a katonák furcsa, beteges kéjjel olvasgatják egymás szerelmes postáját. De nem az enyémet! Azt pedig, hogy én magyar létemre a Szovjetunióban élek, végképp nem tudta megemészteni. Egy kicsit pikkelt rám, amióta hazulról kapott, agyonhordott gyapjúzokniját elégettem, de ebben ő nem volt biztos, csak a gyanúja volt erős.

(...)

– Ej, Francúz, milyen nap is van ma? – Választ sem várva, nagy meglepéssel állapította meg, hogy péntek van, a hét ötödik napja. S már lendült a karja, hogy a seregben elterjedt szokás szerint a levéllel oldalról, hogy nagyobb felületet érjen, ötöt vágjon az orrom hegyére.

Jobb kedvében szívesen belemegy az ember az efféle játékba, s ha ráadásul rózsaszínű vagy illatos a koperta, még maga tartja az orrát. Ha egyszer ez a szokás, hát legyen! De ez alkalommal semmi kedvem nem volt a bohóckodásra, s utánakaptam:

– Add ide! Nem látod, hogy nem női kéz címezte? Az apám írása.

Nem ellenkezett, de az első lendületben nekem szánt kedveskedés mégis elkapta az orromat. A levelet gimnasztyorkám oldalzsebébe csúsztattam. Majd csak ebéd után olvasom el.

10. *Olvassátok el Karinthy Frigyes Így írtok ti című stílusparódiájából az Ady Endre stílusát parodizáló verset! Próbáljátok megfogalmazni, miért hatásos a paródia, mi a humor nyelvi forrása! Majd nevezzétek meg a versből azokat a szavakat és kifejezéseket, amelyek Ady Endre stílusát idézik! Állításaitokat támasszátok alá Ady Endre valós verseiből vett idézetekkel!*

Karinthy Frigyes: Így írtok ti

Ady Endre: moslék-ország

(Megjelent német és francia fordításban is)

Jött értem a fekete hajó
Jött értem fekete vizen.
Álom-királyfit, vitt tova vitt
Moslék-országnak mentiben -
Fekete hajó, fekete vizen.
Moslék-ország, hajh, cudar ország,
Hajh, Hortobágy, zsír-szívű rém;
Hajh, Átok-város, Redves-ugar.
Piszok-hazám, mit kapaszkodsz belém?
Fekete vizeken jöttem én.
Vagyok a nyugati sirály -:
De magyarnak köpött ki a föld
Moslék-ország a nyakamon ül
Engemet Moslék-ország örökölt:
Nyöszörög a hájszagú föld.
Már nem megyek el, fekete hajó
Moslék-ország hagy' örülj, szegény!
Laza ferdinen, laza ferdinen
Fekete vizen, fekete legény,
Hajh, kutya-fáját, szomorú legény.

11. *Olvassátok el Szapphó Úgy tűnik nékem kezdetű versének két átköltését Catullus és Ady Endre tollán! Mi a különbség az átköltések és az eredeti vers között? Hogyan jelenik meg Catullus és Ady egyénisége a versekben? Nevezzétek meg a szövegekben a csak Catullusra, majd a csak Adyra jellemző stíluseszközöket!*

Ady Endre: Sappho szerelmes éneke

Boldog legény, istenek párja,
szemben ki ülhet szép szemeddel,
édesen kacajos közeleddel,
kacajoddal, mely szíven-vágva
fogja a mellem.

Hacsak már látlak, elalélok,
torkomon a szavak elfulnak,
bőrömre zápor-szikrák hullnak,
szememben sötét vad árnyékok,
s láрма fülemben.

Hideg verejték veri testem,
remegően, félve, halóan,
az őszi fűszálnál fakóbban
állok és már érzem a vesztem,
meghalok érted.

Catullus: 51. vers

Úgy tűnik nékem, hogy az istenekkel
egy s ha nem bűn mondani: náluk is több
az, ki szemben ül veled, egyre lát és
hallja a hangod,

hallja édes szép nevetésed: ettől
én szegény, elbágyadok: egyszer is ha
rádtekintek, Lesbia, nincs egy árva
hang sem a számon,

béna lesz nyelvem, puha tűz szalad le
testemen, belső zavaros zenétől
cseng fülem nyomban, s a szememre kettős
éjszaka száll le.

Renyheséged tönkretesz, ó Catullus:
renyheségedben vagy ilyen rajongó.
Renyheség tett tönkre királyokat s dús
városokat már.

12. Minden nyelvváltozat és stílusréteg a saját nyelvi jellemzői segítségével idézi fel a világot. Próbáljátok a már ismert Szapphó vers költői képeit az ifjúsági nyelv vonatkozó szleng kifejezéseire „lefordítani”! (például: *Nyelvem eltompúl ajakim között = Nem jutok szóhoz, gombóc van a torkomban, egy mukk se jön ki a torkomon stb.*)

13. Olvassátok el **Charles Baudelaire: Az albatrosz** című versét, majd fejtétek meg az allegória jelentését! Milyen más költői képek segítségével fejtí ki az allegóriát a költő? Keressetek példákat a válaszra a vers szövegéből!

Olykor matrózi nép, kit ily csíny kedvre hangol,
Albatroszt ejt rabúl, vizek nagy madarát,
Mely, egykedvű utas, hajók nyomán csatangol,
Míg sós örvényeken lomhán suhannak át.
Alig teszik le a fedélzet padlatára,
A kéklő lég ura esetlen, bús, beteg,
Leejti kétfelé fehér szárnyát az árva
S mint két nagy evezőt vonszolja csüggeteg.
Szárnyán kalandra szállt, - most sántít suta félsszel,
Még tegnap szép csoda, ma rút s röhejre kész,
Csőrébe egy legény pipát dugdosva élcel,
Egy másik sántikál: hé, így röpülsz te, nézd!
A költő is ilyen, e légi princnek párja,
Kinek tréfa a nyíl s a vihar dühe szép,
De itt lenn bús rab ő, csak vad hahota várja
S megbotlik óriás két szárnyán, hogyha lép.

Ford.: Tóth Árpád

14. Próbáljátok a szemléletesség tétel érdekében metaforává alakítani az alábbi hasonlatokat!

Piros a szája, mint a rózsa.
Vékony a dereka, mint a nád.
Úgy villan a szeme, mint az ördögé.
Helyén a szíve, mint a bátor oroszlánnak

15. *Nevezzétek meg, milyen szóképen alapulnak az alábbi köznyelvi kifejezések!*

Nincs egy vasam sem!
Te egy címeres ökör vagy!
Jár a motor az autómban.
Nehogy már a befőtt tegye el a nagymamát!
Aranyat kapott születésnapjára.
Húzz el, mint a vadlibák!

16. *Olvassátok el az alábbi idézetet, majd nevezzétek meg a bennük található költői képeket! Ezután minden kép esetében magyarázzátok el a jelentéskapcsolatot, amelyen alapul! Végül nézzétek meg, hogyan lesz szemléletes komplex kép segítségével a költői gondolat! Fogalmazzátok meg saját szavaitokkal ezt a gondolatot!*

Nedves, tapadós szeled mása
szennyos lepedők lobogása,
óh éj!
Csüngsz az égen, mint kötelen
foszló perkál s az életen
a bú, óh éj!

József Attila: Külvárosi éj

17. *Olvassátok el Radnóti Miklós Levél a hitveshez című versét! Fogalmazzátok meg a benne rejlő gondolata tartalmát! Hogyan szolgálják a költői képek ennek a tartalomnak a szemléletessé tételét? Válaszotokat támasszátok alá a versszövegből vett példákkal!*

Radnóti Miklós: Levél a hitveshez

A mélyben néma, hallgató világok,
üvölt a csönd fülemben s felkiáltok,
de nem felelhet senki rá a távol,
a háborúba ájult Szerbiából
s te messze vagy. Hangod befonja álmom,
s szívemben nappal újra megtalálom,
hát hallgatok, míg zsong körém felállván
sok hűvös érintésü büszke páfrány.
Mikor láthatlak újra, nem tudom már,

ki biztos voltál, súlyos, mint a zsoltár,
s szép mint a fény és oly szép mint az árnyék,
s kihez vakon, némán is eltalálnék,
most bujdokolsz a tájban és szememre
belülről lebbensz, így vetít az elme;
valóság voltál, álom lettél újra,
kamaszkorom kútjába visszahullva
féltékenyen vallatlak, hogy szeretsz-e?
s hogy ifjúságom csúcán, majdan, egyszer,
a hitvesem leszel, - remélem újra
s az éber lét útjára visszahullva
tudom, hogy az vagy. Hitvesem s barátom, -
csak messze vagy! Túl három vad határon.
S már őszül is. Az ősz is ittfelejt még?
A csókjainkról élesebb az emlék;
csodákban hittem s napjuk elfeledtem,
bombázórajok húznak el felettem;
szemed kékjét csodáltam épp az égen,
de elborult s a bombák fönt a gépben
zuhanni vágytak. Ellenükre élek, -
s fogoly vagyok. Mindent, amit remélek
fölmértem s mégis eltalálok hozzád;
megjártam érted én a lélek hosszát,
s országok útjait; bíbor parázson,
ha kell, zuhanó lángok közt varázslom
majd át magam, de mégis visszatérek;
ha kell, szívós leszek, mint fán a kéreg,
s a folytonos veszélyben, bajban élő
vad férfiak fegyvert s hatalmat érő
nyugalma nyugtat s mint egy hűvös hullám:
a 2 x 2 józansága hull rám.

18. Biztosan van kedvenc versetek a világirodalomból. Keressétek meg a szövegét, majd írjatok rövid fogalmazást arról, milyen stíluseszközök segítségével jelenik meg a választott versben az a gondolati tartalom, amit a költő a világról el akar mondani nekünk. Gyűjtsétek ki az alkotóra és a stílusára jellemző szavakat és kifejezéseket a vers szövegéből!

Szakkifejezések szótára

- Adekvát stílus** – odaillő, a beszédhelyzetnek megfelelő stílus
- Bulvárlap** – nagy példányszámú, szenzációt hajhászó sajtótermék.
- Bulvársajtó** – a bulvárlapok összességének összefoglaló elnevezése.
- Definíció** – egy fogalomnak, tényállásnak vagy egy szó jelentésének egyértelmű, rövid, minél teljesebb meghatározása.
- Gesztikuláció** – taglejtés, az emberi beszéd kiegészítése kézmozdulatokkal.
- Inadekvát stílus** – a beszédhelyzetnek nem megfelelő, nem érvényes, nem oda illő stílus
- Interdiszciplína** – határtudomány; több tudományág közös kutatási területe.
- Kétnyelvű beszélőközösség** – kétnyelvű egyének alkotta közösség.
- Kétnyelvűség** – az egyének az a tulajdonsága, hogy két vagy több nyelvet tud és használ (valamilyen fokon) a mindennapi kommunikáció során.
- Kódváltás** – az a jelenség, amikor a kétnyelvű beszélők a két nyelv között egy beszélgetésen belül oda és visszaváltanak.
- Kommunikációs szituáció** – nyelvhasználati-, v. beszédsszituáció, beszédhelyzet
- Kommunikatív kompetencia** – a nyelvhasználat helyénvalóságának ismerete
- Konvencionális stílus** – megszokott, hétköznapi stílus
- Kölcsönzés** – amikor a kétnyelvű beszélők az egyik nyelvükből való szót (vagy más nyelvi elemet) használják a másik nyelvükben.
- Lexikalizáció** – egy nyelv szókészletének állandó elemévé válása
- Médiумok** – tömegtájékoztató eszközök gyűjtőneve.
- Mimika** – arcjáték, az arcberendezés kifejező változása vagy beállása.
- Monográfia** – valamely jelenséget, eseményt, fogalmat részletesen feldolgozó tudományos mű.
- Nyelvi kompetencia** – egy nyelv nyelvtani rendszerének, hangállományának és szókészletének ismerete
- Stiléma** – stilsztikai értékű nyelvi kifejezés
- Szamizdat** – illegális, engedély nélküli magánkiadás
- Szocializáció** – a társadalomba való beilleszkedés folyamata
- Terminus technikus** – szakszó, szakkifejezés, valamely szakma vagy tudományág meghatározott formával és jelentéssel ellátott nyelvi kifejezése.
- Variábilis** – változatos, változó

Irodalom

- Büky László, 2006. Szó, stílus, értelmezés. Szeged,
- Fábián Pál–Szathmári István–Terestyéni Ferenc, 1958. A magyar stilisztika vázлата. Budapest. Számos újabb kiadás van.
- Fónagy Iván, 1999. A költői nyelvről. Budapest.
- J. Soltész Katalin, 1965. Babits Mihály költői nyelve. Budapest.
- Jenei Teréz, Pethő József szerk. 2004. Stílus és jelentés Tanulmányok Krúdy stílusáról, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Kemény Gábor 1974. Krúdy képkalkotása, Budapest.
- Kemény Gábor szerk. 2001. A metafora grammatikája és stilisztikája. Budapest.
- Kemény Gábor, 2002. Bevezetés a nyelvi kép stilisztikájába, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Kemény Gábor, 2010. A nyelvtől a stílusig Válogatott tanulmányok, cikkek, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Kemény Gábor, szerk. 2001. A metafora grammatikája és stilisztikája, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Kövecses Zoltán, 2005. A metafora. Gyakorlati bevezetés kognitív metaforaelméletbe. Budapest,
- Máté Jakab, 1970. Modern stilisztika – Helikon VirF. 1970/3–4.
- Máté Jakab, 1988. A stilisztika útja és lehetőségei – Helikon 1988/3–4.
- Máté Jakab, 1995. A stílus diszkurzív elmélete – Helikon 1995/3.
- Máté Jakab, 1998. A 20. századi nyelvtudomány történetének főbb elméletei és irányzatai. Nemzeti Tankönyvkiadó
- Péter Mihály, 2006. Nyelv, stílus, költői beszéd Válogatott tanulmányok, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Péter Mihály, 2012. A leplező nyelv Álcázás és ámítás a nyelv használatában, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Pléh Csaba - Síklaki István - Terestyéni Tamás szerk., 1988. Nyelv, kommunikáció, cselekvés I., II. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Pléh Csaba - Síklaki István - Terestyéni Tamás szerk., 1997. Nyelv - kommunikáció - cselekvés. Osiris Kiadó, Budapest.

- Pléh Csaba - Terestyéni Tamás szerk., 1979. Beszédaktus, kommunikáció, interakció. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest.
- Szabó Zoltán, 1977. A mai stilsztika nyelvelméleti alapjai. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár-Napoca.
- Szabó Zoltán, 1982. A szövegnyelvészet stilsztikai jelentősége. In: A szövegvizsgálat új útjai. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 84-147.
- Szabó Zoltán, 1988. Szövegnyelvészet és stilsztika. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Szabó Zoltán, 1992a. A szöveg történetisége. In: Petőfi S. János - Békési Imre (szerk.): Szemiotikai szövegtan 4. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (I), JGYTF Kiadó, Szeged, 34-39.
- Szabó Zoltán, 1992b. A szövegszemiotika időszerű kérdései és megoldásra váró kérdései. In: Petőfi S. János - Békési Imre - Vass László (szerk.): Szemiotikai szövegtan 5. Szövegtani kutatás: témák, eredmények, feladatok, JGYTF Kiadó, Szeged, 199-210.
- Szabó Zoltán, 1995a. A stilsztikai elemzés egy szövegelméleti modellje. In: Petőfi S. János - Békési Imre - Vass László (szerk.): Szemiotikai szövegtan 8. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (III). JGYTF Kiadó, Szeged, 145-152.
- Szabó Zoltán, 1995b. Szemiotikai textológia és stilsztika. In: Petőfi S. János - Békési Imre - Vass László (szerk.): Szemiotikai szövegtan 8. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (III). JGYTF Kiadó, Szeged, 196-201.
- Szabó Zoltán, 1996a. Stílusirányzati sajátosságok lineáris szövegszerkezetekben. In: R. Molnár Emma (főszerk.): Absztrakció és valóság. JGYTF Kiadó, Szeged, 303-311.
- Szabó Zoltán, 1996b. Lehető változásmagyarázatok a stílustörténetben (Egy textológiai stílustörténet-elmélet nagy és nyitott kérdése). In: Petőfi S. János - Békési Imre - Vass László (szerk.): Szemiotikai szövegtan 9. A szemiotikai szövegtani kutatás diszciplináris környezetéhez (I). JGYTF Kiadó, Szeged, 224-247.
- Szabó Zoltán, 1997. Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg (Stilsztikai elemzés szövegtani alapon). In: Petőfi S. János - Békési Imre - Vass

- László (szerk.): Szemiotikai szövegtan 10. A szemiotikai szövegtani kutatás diszciplináris környezetéhez (II). JGYTF Kiadó, Szeged, 109-117.
- Szabó Zoltán, 1998. A magyar szépírói stílus történetének fő irányjai. Corvina, Budapest.
- Szabó Zoltán, 1999. A stilisztika mint a szövegtan társtudománya. In: Petőfi S. János - Békési Imre - Vass László (szerk.): Szemiotikai szövegtan 12. Szövegtani kutatás: témák, eredmények, feladatok (II). JGYF Kiadó, Szeged, 48-62.
- Szabó Zoltán, 2001. Összehasonlító stilisztika és összehasonlító szövegtan. In: Petőfi S. János - Szikszainé Nagy Irma (szerk.): Officina Textologica 5. Grammatika - szövegnyelvészet - szövegtan. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 125-132.
- Szabó Zoltán, szerk. 1982. A szövegvizsgálat új útjai (Tanulmányok). Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Szabó Zoltán, szerk. 1984. Irodalomtudományi és stilisztikai tanulmányok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Szathmári István főszerk., 2008. Alakzatlexikon A retorikai és stilisztikai alakzatok kézikönyve, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Szathmári István szerk. 1998. Stilisztika és gyakorlat. Budapest.
- Szathmári István, 1961. A magyar stilisztika útja. Budapest, [Elsősorban a stilisztikai fogalmak lexikona ajánlatos.]
- Szathmári István, 1979. A szövegstilisztika tárgyköréből. MNy. LXXIX. 149-161.
- Szathmári István, 1983. Beszélhetünk-e szövegstilisztikáról? In: Ráczy Endre - Szathmári István (szerk.): Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből. Tankönyvkiadó, Budapest, 320-355.
- Szathmári István, 1987. Magyar stilisztika (tervezet új egyetemi tankönyv kidolgozása). MNy. LXXXII. 3. 284-297.
- Szathmári István, 1999. A stilisztika helye a szöveget vizsgáló diszciplinák között. In: Petőfi S. János - Békési Imre - Vass László (szerk.): Szemiotikai szövegtan 12. Szövegtani kutatás: témák, eredmények, feladatok (II). JGYF Kiadó, Szeged, 63-68.

- Szathmári István, 2003. A retorikai-stilisztikai alakzatok világa, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Szathmári István, 2004. Stilisztikai fogalmak magyarázata szépirodalmi példákkal szemléltetve.
- Szathmári István, 2005. A magyar stilisztika A kezdetektől a XX. század végéig, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Szathmári István, 2005. Stílusról, stilisztikáról napjainkban, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Szathmári István, 2006. A stilisztikai alakzatok rendszerezése, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Szathmári István, 2010. Stílus eszközök és alakzatok kislexikona, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Szathmári István, szerk. 1996. Hol tart ma a stilisztika (Stíluselméleti tanulmányok). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Szathmári István, szerk. 1998. Stilisztika és gyakorlat. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Szikszainé Nagy Irma, 1999a. Leíró magyar szövegtan. Osiris Kiadó, Budapest.
- Szikszainé Nagy Irma, 1999b. (szerk.): Officina Textologica 3. Szövegmondat-összetevők lehetséges lineáris elrendezéseinek elemzéséhez. Magyar nyelvű szövegek elemzése. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Szikszainé Nagy Irma, 2001. Szövegértés - Szövegelemzés - Szövegalkotás. Szövegtani gyakorlatok. Osiris Kiadó, Budapest.
- Szikszainé Nagy Irma, 2002. Szövegmondat-összetevők lehetséges lineáris elrendezéseinek elemzéséhez. Magyar nyelvű szövegek elemzése. Diskusszió. Officina Textologica 6. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Szikszainé Nagy Irma, 2007. Magyar stilisztika. Budapest, Osiris.
- Szilágyi Nándor: Hogyan teremtsünk világot? Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár.
- Tolcsvai Nagy Gábor, 1996. A magyar nyelv stilisztikája. Budapest.

Аніко Бергсасі – Вільмош Газдаг: *Посібник до вивчення стилістики*. Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II. Берегово 2023. – 296 с. (угорською мовою)

Одна з головних цілей цього посібника - допомогти розібратися в можливостях спілкування в різних сферах життя, а також надати інформацію та альтернативи, які допоможуть вирішити комунікативні проблеми, що виникають у житті, незалежно від того, чи пов'язані вони з повсякденним життям, наукою, офіційним бізнесом, публіцистикою чи художньою літературою. Вправи в цьому посібника засновані на реальних життєвих прикладах, які допоможуть стати впевненою, обізнаною людиною в будь-якій ситуації! Людиною, яка без проблем виступатиме на випускних іспитах з предметів, які вивчала в інституті, яка природно зможе говорити і виступати на офіційних лекціях, і яка після багатьох років перебування по той бік столу, про який так багато говорять, зможе використовувати "ігровий досвід", отриманий під час навчання в інституті та на курсі стилістики, в якості викладача!

УДК:

Гарнітура Litopys New Roman. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 12,86.

Формат видання 60x84/16.